

წმიდა ბასილი დიდი
კესარია-კაპადოკიის მთავარეპისკოპოსი

ჰომილიები
ექვსი დღისათვის
მერთხე გამოცემა

ახალგაზრდებს იმის თაობაზე,
როგორ მიიღონ სარგებლობა
წარმართული მწერლობიდან
მეორე გამოცემა

ძველი ბერძნულიდან თარგმნა,
შენიშვნები და წინასიტყვაობანი დაურთო
გვანცა კოპლატაძემ

საქართველოს საპატრიარქოს გამომცემლობა
თსუ კლასიკური ფილოლოგიის, ბიზანტინისტიკისა
და ნეოგრეცისტიკის ინსტიტუტი
თბილისი, 2011

დაიბეჭდა
სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის
უნმიდესისა და უნეტარესის
ილია II
ლოცვა-კურთხევით

რედაქტორები: გრიგოლ რუხაძე,
ფილოსოფიის დოქტორი;
მაგდა მჭედლიძე,
ფილოლოგიის დოქტორი.

რეცენზენტები: ვალერი ასათიანი,
ფილოლოგიის მეცნ. დოქტორი;
დალი ქურიძე.

მნათობი ღმრთისმეტყველებისა

IV საუკუნე ქრისტიანობის ისტორიაში გამორჩეული აღმოჩნდა. ამ საუკუნის დასაწყისში რომის იმპერატორის კონსტანტინე დიდის მიერ გამოცემულმა ედიქტებმა ბოლო მოუღეს წარმართების მხრიდან ქრისტიანთა სამსაუკუნოვან დევნას. ქრისტეს მიმდევრებმა თავისუფლად ამოისუნთქეს და ფიქრისა და აზროვნებისათვის მოიცალეს, მაგრამ სულ მალე ახალი საფრთხე გამოჩნდა, იესო ქრისტეს მტრებმა ყველაზე ვერაგულ ხერხს მიმართეს – კერძოდ, შულღისა და განხეთქილების დათესვას თავად ქრისტიანთა შორის. ამ ხერხმა ყველაზე უკეთ გაჭრა. ეკლესიის მთლიანობას ცრუმოდღვრებათა წყალობით საშიში ბზარი გაუჩნდა. ერთიმეორეზე მიყოლებით წარმოშობილ ერესებს შორის ყველაზე მძიმე შედე-

გები არიოზობამ მოიტანა. ალექსანდრიელმა მღვდელმა არიოზმა დაუფარავად მიიტანა იერიში სამების მეორე ჰიპოსტასზე – ძე ლმერთზე და მისი მამასთან ერთარსობა უარყო. სამწუხაროდ, კონსტანტინე დიდისაგან განსხვავებით, მისი მომდევნო იმპერატორები არიოზის მწვალებლური მოძღვრებისაკენ იხრებოდნენ, სახარების განმარტების სურვილი ხალხსაც გადაედო, ყველას უნდოდა ესწავლებინა და არავის – ესწავლა.

თუ დევნა წარმართი იმპერატორების მხრიდან ქრისტიანებს ერთ მეგობრულ ოჯახად ამჭიდროვებდა, ერესის ბოროტება იმაში იყო, რომ თავად ქრისტიანებს აშორებდა ერთმანეთს შეგნებულად დათესილი ღვარძლითა და სიძულვილით.

სწორედ ამ რთულსა და მძიმე პერიოდში მოუხდა მოღვაწეობა ბასილი დიდს, მსოფლიო ეკლესიის მოძღვარსა და მასწავლებელს. მისი ცხოვრებისა და შემოქმედების შესწავლა ნათლად წარმოგვიდგენს ერთ-ერთი რჩეული მამის დიდებულ პიროვნებას. ერესებთან ბრძოლაში იგი ურყევი და მტკიცე იყო, ღარიბებისა და ჩაგრულთადმი დიდად გულუხვი და მოსიყვარულე, დუმილი მისი კეთილშობილური იყო, ხოლო ქადაგებანი გენიალური, სულიწმიდის მადლით აღბეჭდილი. ზედწოდება დიდი მან მიიღო იმ დიდი ღვანლის გამო, რომელიც მართლმადიდებლური რწმენისა და ეკლესიის სიტყვითა და საქმით დაცვაში მიუძღვის.

ბასილი დიდი დაიბადა 329 წელს მცირე აზიაში, კაპადოკიის ქალაქ ნეოკესარიაში, რომლის შესახებაც გრიგოლ ნაზიანზელი წერს: „სხუანი ქალაქნი სხუასა რასმე ზედა მოქადულ და შემკულ არიან, ხოლო ესე სიბრძნესა ზედა სიტყუათასა“ („ცხოვრებაჲ ბასილი დიდისა“). ბასილი დიდის ცხოვრების გადმოცემასთან დაკავშირებით არ შეიძლება არ გავიხსენოთ მისი ეროვნული წარმოშობის საკითხი. „წმიდა ბასილის ცხოვრებაში“, რომელიც ტრადიციით ამფილოქე იკონიელს მიეკუთვნება, ათენში სწავლის მისაღებად წასულ ბასილზე ნათქვამია: „მუნთქუესვე დაუტევა ქუეყანაჲ თუხი, რამეთუ კაპადოკიელი იყო ნათესავით და მივიდა დედასა სიტყუათასა ათენს“. ნათესავით კაპადოკიელი გულისხმობს არა იმას, რომ იგი ამ მხრიდან იყო, არამედ იმას, რომ იგი მოდგმით, ტომით იყო კაპადოკიელი. იმის გარკვევაში, თუ კერძოდ რომელი ერი უნდა ვიგულისხმოთ „ნათესავით

კაპადოკიელში“, ისტორიკოსები მოგვეხმარებიან. პირველი საუკუნის მოღვაწის იოსებ ფლაბიოსიდან მოყოლებული ბიზანტიელი ისტორიკოსები თეოდორიტი კვირელი (V ს.), კონსტანტინე პორფიროგენეტი (X ს.), ლეონ გრამატიკოსი (XI ს.) აღიარებენ, რომ ეთნიკურ ტერმინ კაპადოკიელში მესხი იგულისხმება. თუკი ბასილი დიდს მისი ცხოვრების აღმწერი ეროვნებით კაპადოკიელად თვლის, ხოლო ბიზანტიურ ისტორიოგრაფიაში კაპადოკიელები მესხებს ეწოდებათ, დასკვნის გამოტანა ადვილად შეიძლება, იგი მესხი ანუ ქართველი ყოფილა. ამ ფაქტთან დაკავშირებით საინტერესო ცნობას იძლევა გრიგოლ ნაზიანზელი „ბასილი დიდის ეპიტაფიაში“. გრიგოლ ღმრთისმეტყველი იხსენებს წმ. ბასილის ჩასვლას ათენის წარმართულ აკადემიაში სწავლის მისაღებად და იმ დამოკიდებულებას, რომელიც მის მიმართ სომხებმა გამოამჟღავნეს. კერძოდ, მათთვის გული დაუწყვეტია იმ უპირატესობას, რომელსაც ამ უცხოელის მიმართ, „უცხოისა მის და ახლად მოსრულისა“, ამჟღავნებდნენ. ბასილი დიდი ბერძენი რომ ყოფილიყო, ათენში სომხები მას უცხოს ვერ უწოდებდნენ.

სხვა ფაქტების მოყვანაც შეიძლება ბასილი დიდის ქართველობის მხარდასაჭერად. მაგალითად, მისი პირადი წერილების გულდასმით შესწავლამ საფუძველი მოგვცა დაგვესკვნა, რომ თუმცა, როგორც მოღვაწე, ბერძნულ სამყაროს ეკუთვნოდა, თავის თავს მისგან განსხვავებულად, კაპადოკიელად წარმოადგენდა, რაც სრულიად ეთანხმება ჰაგიოგრაფის ცნობას იმის თაობაზე, რომ იგი მოდგმით, ეროვნებით, კაპადოკიელი ანუ მესხი იყო. კაპადოკიას იგი ყოველთვის სამშობლოს, მამულს (πατρίς) უწოდებს და არა იმპერიის მხარეს, რეგიონს (χώρα). და თანაც ფრიად განიცდის, რომ იგი იმპერიისაგან მუხლებზე დაჩოქილი და ჩანჩხლული იყო (74-ე წერილი). ამასთან, კეთილშობილი და სათნო თვისებებით შემკული კაპადოკიელებით, რომელნიც მაღალი ზნეობით უცხო მხარეში არა მხოლოდ თავიანთ თავს, არამედ სამშობლოსაც წარმოაჩენდნენ, თავი მოაქვს (165-ე წერილი), ხოლო საპირისპირო შემთხვევაში ნუხს და ბოდიშს იხდის, როგორც ამას წმ. ათანასე ალექსანდრიელისადმი მიწერილ წერილში (61-ე) ვკითხულობთ. ასევე, აუცილებლად მიგვაჩნია აღნიშვნა იმ დიდი და გამორჩეული სიყვარულისა, რომლითაც ბასილი დიდი სარგებლობს საქართველოსა და ქართველ ხალხში და ჩვენთან არ-

სებული ტრადიციისა, რომელიც მას ქართველად მიიჩნევს.

დაიბადა იგი მტკიცე ქრისტიანული ტრადიციების მქონე ოჯახში. ქრისტიანები იყვნენ არა მხოლოდ მისი მშობლები, არამედ ბებიაცა და ბაბუაც ორივე მხრიდან.

მამასაც ბასილი ერქვა და რიტორიკის ცნობილი მასწავლებელი იყო. იგი მთელ ქალაქში ერთ-ერთ ყველაზე განათლებულ და შეძლებულ კაცად ითვლებოდა. ცოლი მისი ემელია, ცნობილი გვარის შვილი, სილამაზითა და სათნოებით გამოირჩეოდა. ბასილისა და ემელიას ათი შვილი შეეძინათ, ხუთი ქალი და ხუთი ვაჟი. უფროსმა დამ მაკრინემ საქმროს სიკვდილის შემდეგ ქალწულობის აღთქმა დადო და მონაზვნად აღიკვეცა, ხოლო ვაჟებიდან სამი ცნობილი საეკლესიო მოღვაწე გახდა: ბასილი დიდი, მიტროპოლიტი კესარიისა, გრიგოლი, ეპისკოპოსი ნისისა და პეტრე, მღვდელმთავარი სებასტიისა.

წმ. ბასილს პირველდაწყებითი განათლება ბებია მაკრინემ მი-
აღებინა, რომელიც პონტოში, საგვარეულო მამულში ცხოვრობდა. როცა წამოიზარდა, მისი განათლების შემდგომ საქმეს სათავეში მამა ჩაუდგა. მამის ხელმძღვანელობით ეზიარა ანტიკური კულტურის თავისებურ სილამაზეს. განსაკუთრებული ინტერესი მან ლიტერატურისა და მჭევრმეტყველების მიმართ გამოამჟღავნა, ამიტომ მამამ ხარჯები არ დაიშურა მისი განათლების სრულყოფისათვის და შვილი კაპადოკიის დედაქალაქში, კესარიაში გაგზავნა. აქ შეხვდა იგი გრიგოლ ნაზიანზელს და აქ დაიწყო მათი მეგობრობა. კესარიიდან კონსტანტინეპოლში წავიდა, ხოლო იქიდან – ათენში. მიუხედავად იმისა, რომ ათენს დაცემის ხანა ედგა, იგი ამ დროისათვის მაინც მეცნიერებისა და კულტურის ცენტრს წარმოადგენდა. აქ მოდიოდნენ ახალგაზრდები ყოველი მხრიდან ორატორებისა და ფილოსოფოსების მოსასმენად. გარდა ფილოსოფიისა და მჭევრმეტყველებისა, აქ სწავლობდნენ ისინი საერთო განმანათლებლურ საგნებს და გამოყენებით ხელოვნებასაც კი, მაგალითად, მედიცინას. ათენში წმ. ბასილმა დაახლოებით ხუთი წელი დაჰყო, რომლის განმავლობაშიც მას გულმოდგინედ შეუსწავლია ყველა მეცნიერება. ამაში დაგვეთანხმება ყველა, ვინც კი მის შემოქმედებას თუნდაც ნაწილობრივ იცნობს. ეს წლები ძირითადად მან თავისი მეგობრის, გრიგოლ

ნაზიანზელის გვერდით გაატარა, ისინი ერთად დადიოდნენ სასწავლებელში, ეკლესიაში, ერთად ოცნებობდნენ ასკეტურ ცხოვრებაზე. ასე რომ, ათენმა ბასილი დიდს მრავალმხრივ განათლებასთან ერთად საუკეთესო მეგობარიც მისცა. სწავლის გასრულების შემდეგ იგი კესარიაში დაბრუნდა. გადანყვეტილი ჰქონდა აქ დიდხანს არ დარჩენილიყო, მაგრამ მაინც დარჩა მოქალაქეთა თხოვნით, რომელთაც მისი ორატორული ხელოვნების ნიმუშთა გაცნობა სურდათ. მჭევრმეტყველებამ მას დიდი სახელი მოუპოვა. ამგვარმა ცხოვრებამ ისე გაიტაცა, რომ შეშფოთდნენ მისი და მაკრინე და მეგობრები: გრიგოლ ნაზიანზელი და ევსტათი სებასტიელი. საბედნიეროდ, საერო ცხოვრებით ეს გატაცება დიდხანს არ გაგრძელებულა. თავად ბასილი დიდი დანვრილებით აღწერს თავის მდგომარეობას ამ პერიოდში და მას ღრმა ძილს ადარებს. ამ ძილიდან გამოღვიძება სულიერ განათებასაც ნიშნავდა. დაახლოებით 30 წლის ასაკში იგი მოინათლა და მონაზვნური ცხოვრების ახლოს გასაცნობად ეგვიპტესა, პალესტინასა და მესოპოტამიაში იმოგზაურა. ამ მოგზაურობამ მას გაულრმავე მოკრძალება ასკეტებისადმი და განუმტკიცა გადანყვეტილება – მიებაძა მათთვის. სამშობლოში დაბრუნებულმა თავისი გადანყვეტილება აღასრულა კიდევ და დამკვიდრდა უდაბურ, მაგრამ ულამაზეს ადგილას, მდინარე ირისის ნაპირთან. მასთან ერთად იყო ყველა მისი ახლობელი, ვისაც მონაზვნური ცხოვრება ენადა, გარდა გრიგოლ ნაზიანზელისა, რომელმაც ღრმად მოხუცი მშობლები ვერ მიატოვა. წმიდა ბასილი თავის სულიერ ძმებს მკაცრი მონაზვნური ცხოვრების მაგალითს აძლევდა. მისი საწოლი შიშველი მიწა იყო, ხოლო ძილისათვის განკუთვნილ დროს ხშირად ლოცვაში ატარებდა; იკვებებოდა პურითა და მარილით, სვამდა მხოლოდ წყალს. გრიგოლ ღმრთისმეტყველს, რომელიც ხშირად აკითხავდა თავის მეგობარს და რამდენიმე ხნით რჩებოდა კიდევ მასთან, ამ განმარტოებულ ცხოვრებაზე საუკეთესო მოგონებები შემორჩა: „ო, ვინმემ ისევ რომ გადამისროლოს წარსულში, როცა შენთან ერთად ვნებივრობდი ტანჯვითა და მძიმე ცხოვრებით“.

მაგრამ მისი ამგვარი განმარტოებული ცხოვრება დიდხანს არ შეიძლებოდა გაგრძელებულიყო, რადგან ერეტიკული მიმდინარეობებისაგან შევიწროვებული ეკლესია აქტიურ მოღვაწეობას მოითხოვდა.

განმარტოების მეორე წელს წმ. ბასილი ეკლესიაში მკითხველი გახდა. კესარიის ეპისკოპოსი დიანიოსი ოცნებობდა, დაენახა მასში თავისი მემკვიდრე, მაგრამ მისი ამ კეთილშობილური გეგმის განხორციელება თავად მისმავე დაუფიქრებელმა საქციელმა გადადო. მან, მართალია, არა შეგნებულად, მაგრამ მაინც მოაწერა ხელი რწმენის არიოზულ სიმბოლოს, რომელიც რიშინში მიიღეს და რომელიც არიოზელმა იმპერატორმა კონსტანტიმ ძალით მოახვია თავს ეპისკოპოსებს. ეს ნაბიჯი დიანიოსს კეთილშობილურმა სურვილმა გადაადგმევინა, კერძოდ, ეკლესიის შიგნით მშვიდობის დამყარებაზე ზრუნვამ. მიუხედავად ამისა, ბასილი დიდი მაინც გაანაწყენა დიანიოსის საქციელმა და კვლავ განმარტოვდა ჯერ ნაზიანზში, გრიგოლ ღმრთისმეტყველთან, ხოლო შემდეგ თავის მონასტერში, პონტოში. მაგრამ მოვლენების განვითარებამ მოხუც ეპისკოპოსთან შერიგება აიძულა. 361 წელს ტახტზე ავიდა იულიანე, რომელიც აშკარად მტრობდა ქრისტიანობას. ქრისტიანებს კვლავ დაემუქრა დევნა და შევიწროვება. ამგვარ ვითარებაში დიანიოსმა დაიბარა ბასილი დიდი, დაარწმუნა, რომ არიოზულ მრწამსზე ხელი მხოლოდ გულწრფელმა სურვილმა მოაწერიდა და ისინი შერიგდნენ. 362 წელს დიანიოსი გარდაიცვალა. კესარიის საეპისკოპოსო კათედრა ჩაიბარა ევსევიმ, რომელიც, მართალია, ზნეობრივი პიროვნება იყო, მაგრამ საღმრთისმეტყველო განათლება აკლდა. მას შეგნებული ჰქონდა რა თავისი მდგომარეობა, ბასილი დიდი თანაშემწედ დაიტოვა და 364 წელს მღვდლადაც აკურთხა. მიუხედავად იმისა, რომ მთელი შრომა წმ. ბასილის მხრებზე გადადიოდა და ევსევის უკეთეს თანაშემწეზე ოცნებაც კი არ შეეძლო, მათი ურთიერთობა მაინც გამწვავდა, რომლის მიზეზი ეპისკოპოსის შეურაცხყოფილი თავმოყვარეობა გახდა; მჭევრმეტყველების ღმრთისაგან მიმადლებული ნიჭით დაჯილდოებულმა ახალგაზრდა მოძღვარმა ჩრდილში მოაქცია ეპისკოპოსი. ქრისტიანულმა სათნოებამ აიძულა წმ. ბასილი დაეთმო ევსევისათვის და იგი გრიგოლ ნაზიანზელთან ერთად პონტოს მონასტერში განმარტოვდა. ამასობაში აღმოსავლეთ რომის იმპერიის იმპერატორი არიოზის მიმდევარი ვალენტი გახდა. არიოზობისათვის გამარჯვების მოსაპოვებლად მან დაიწყო პროვინციებში მოგზაურობა, იმედოვნებდა რა, რომ ძალითა და მუქა-

რით დაიმორჩილებდა ეპისკოპოსებს. ევსევი მიხვდა, რომ მარტო ვერ გაუნედა წინააღმდეგობას ვალენტის და დახმარებისათვის გრიგოლ ღმრთისმეტყველს მიმართა. მან თავის მხრივ წმ. ბასილი და ევსევი ერთმანეთს შეარიგა.

ამ პერიოდში განსაკუთრებული სისრულით გამოჟღავნდა ბასილი დიდის ნიჭი, როგორც მჭევრმეტყველისა, საეკლესიო საქმეთა ორგანიზატორისა და ქველმოქმედისა. მის წარმოთქმულ სიტყვებს უჩვეულო ძალას ანიჭებდა ჭეშმარიტება, რასაც ზედ ერთვოდა მისთვის დამახასიათებელი ხატოვანი აზროვნებაც. ყოველი ქადაგება ავტორის დიდ შინაგან ძალაზე მეტყველებდა. ამ დროს წარმოთქვა სწორედ ცნობილი ცხრა პომილია შესაქმის ექვს დღეზე – „ექვსთა დღეთათვის“. ძალიან ხშირად იგი სიტყვას ადამიანებისათვის ნუგეშის საცემადაც იყენებდა. მაგალითად, ამ მიზნითაა წარმოთქმული სიტყვა გვალვის დროს, რომელიც კაპადოკიას თავს 368 წელს დაატყდა და დიდი შიმშილობაც გამოიწვია. ბასილი დიდის საქციელმა ყველა დაარწმუნა, რომ მისი სიტყვა და საქმე ერთი იყო, მან გაყიდა მემკვიდრეობით მიღებული საგვარეულო მამული და მასში აღებული ფულით მშვიერ კესარიელებს, მათ შორის იუდეველებსაც, კვებავდა.

370 წელს, ევსევის გარდაცვალების შემდეგ, იგი კესარიის ეპისკოპოსი გახდა. მოშურნენი და მტრები არ ცხრებოდნენ, განსაკუთრებით მძიმე იყო მათი ცილისწამება, ვინც მართლმადიდებლობისაგან გადახვევას აბრალებდა. ყოველდღიურ მძიმე შრომაზე მეტად, როგორც ჩანს, ჭორებმა და ცილისწამებებმა იმოქმედეს მის ჯანმრთელობაზე: „მე დავინწყე ცხოვრება, რომელიც არა მხოლოდ ჩემს სხეულს აუძლურებს, არამედ წყენას აყენებს სულსაცო,“ – წერდა გულნატკენი ძმას. მას ჯანმრთელობა შეერყა და მზად იყო ფსალმუნის მგალობელთან ერთად ემეორებინა: „ყოველი კაცი ცრუ არს“. მიუხედავად ამგვარი მძიმე ტვირთისა, ქრისტიანულ სათნოებას ერთხელაც არ უღალატია მისთვის. პასუხის გაუცემლად, მოთმინებით იტანდა მტრობას, რამაც შედეგიც კარგი გამოიღო. მრავალი ეპისკოპოსის მტრობა მის მიმართ ერთგულებითა და მორჩილებით შეიცვალა. მისი გასაოცარი უნარი პატიებისა ცილისწამებლებს აიძულებდა ფეხებში ჩაეარდნოდნენ, შენდობა ეთხოვათ და მისთვის

პატრიარქი და კანონმდებელი ეწოდებიანათ.

მისი ცხოვრების წესი ბევრს უკარგავდა ცილისწამებათა გავრცელების ხალისს. არ ჰქონდა არავითარი ქონება გარდა წიგნებისა და იმ ტანსაცმლისა, რომელსაც ატარებდა. ცხოვრობდა მეტიმეტად უბრალოდ, ლოცვისაგან თავისუფალ მთელ დროს სამუშაოს ანდომებდა: ეპარქიას მართავდა, ქადაგებდა, წერდა, ხალხს ერეტიკული სამოქალაქო ხელისუფლების უსამართლობისაგან იცავდა, მკაცრად დევნიდა დიაკვნებისა და ხუცეების ხელდასხმას ფულით, რითაც ხელი შეუწყო ეკლესიაში ღირსეულ პირთა რიცხვის გაზრდას. კესარიის მახლობლად მან ააშენა მთელი ქალაქი საქველმოქმედო დაწესებულებებისა; აქ იყო სახელოსნოები, საავადმყოფოები, იზოლირებული თავშესაფრები კეთროვნებისათვის, მოგზაურთა მიმღები სახლებიც. ასეთი დაწესებულებანი მისმა ქვეშევრდომმა ქორეპისკოპოსებმაც დააარსეს. მაგრამ ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო მისი შეურიგებელი, თავდაუზოგავი ბრძოლა არიოზობასთან, რამაც იგი მართლმადიდებლური ეკლესიის ბურჯად აქცია. იმპერატორმა ვალენტიმ მას არიოზელი ეპისკოპოსების თანხლებით თავისი კარის დიდი მოხელე მოდესტი გაუგზავნა. მოდესტსა და წმიდა ბასილს შორის გაიმართა საუბარი, რომლის დროსაც პრეფექტის გალიზიანებამ და სიძულვილმა ვერ შეარყია სიმშვიდე და სიმტკიცე ეპისკოპოსისა. პრეფექტის ცდა, დაეყოლიებინა ბასილი დიდი ქონების კონფისკაციისა და განდევნის მუქარით, უშედეგო აღმოჩნდა. რომელი ქონება უნდა ჩამოერთვათ, რისი მფლობელი იყო? ან სად უნდა განედევნათ, სადაც უფალი არ იქნებოდა მისი შემწე და მფარველი? იმპერატორმა გადაწყვიტა, თვითონ ენახა კესარიის ეპისკოპოსი და აი, 372 წელს, შუბოსანთა რაზმის თანხლებით, ვალენტი კესარიის ეკლესიაში აღმოჩნდა. ღვთისმსახურება გაგრძელდა და იმპერატორის გამოჩენას მასში არავითარი ცვლილება არ გამოუწვევია. უძრავი დარჩა თავად ეპისკოპოსიც, რომელიც ამ დროს მწყემსმთავრის შესამოსელით და ხელში კვერთხით პირით ხალხისკენ იდგა. მწყობრი ღმრთისმსახურების დიდებულებამ და არამინიერმა სილამაზემ, თავად ბასილი დიდის კეთილმობილურმა, შინაგანი სინათლით გაბრწყინებულმა გარეგნობამ, დიდი შთაბეჭდილება მოახდინეს იმპერატორზე. მისი მღელვარება აშკარა გახდა, როცა წინ წაიწია, რათა წესისამებრ

თავისი შესანიერი მიეტანა ტრაპეზზე. ამ წუთს შეშფოთებით ადევნებდნენ თვალს მლოცველებიც: როგორ შეხედებოდა წმ. ბასილი მის ძღვენს, მიიღებდა თუ არა? ბასილი დიდმა მიიღო ძღვენი და შემდეგ ვალენტის საკურთხეველის ფარდის უკან რწმენის საკითხებზე ესაუბრა. როგორც გრიგოლ ღმრთისმეტყველი იგონებს, ამ საუბარს იმპერატორზე ისე დიდი გავლენა მოუხდენია, რომ მან ხელი აიღო განზრახვაზე არიოზის მიმდევრად ექცია ბასილი დიდი, თუმცა, რალა თქმა უნდა, გადაწყვეტილება საბოლოო როდი გამოდგა. მართლმადიდებელი ეპისკოპოსის დევნა არც ამ შემთხვევის შემდეგ შეწყვეტილა.

განსაკუთრებული ღირებულება ენიჭება წმ. ეფრემ ასურის მიერ აღწერილ წმინდა ბასილის ღმრთისმსახურებას. იგი მოგვითხრობს, რომ როცა ერთხელ კაპადოკიის რომელიღაც ქალაქზე გადადიოდა, მოესმა ხმა, რომელმაც უთხრა: „ადექი, ეფრემ და ნადი, რათა აზრებით იკვებო“. „სად უნდა ვიპოვო ისინი, უფალო?“ – შეეკითხა ეფრემი. – „შედი ჩემს სახლში და იქ იპოვი სამეუფო ჭურჭელს შენტვის შესანიშნავი საზრდელით“. ეფრემ ასური მართლაც შევიდა ეკლესიაში და იხილა ამბიონზე მდგარი მქადაგებელი მთავარეპისკოპოსი, რომელსაც მხარზე, თითქოს ყურში ჩასჩურჩულებსო, თოვლივით ქათქათა მტრედი ეჯდა. მაშინ იგი მიხვდა, რომ კესარიაში იყო და ბასილი დიდს უყურებდა. როგორც ეფრემ ასური იგონებს, ამ დროს ეკლესიაში მთელი კრებული ღმრთიებრივი მადლით ბრწყინავდა.

ბასილი დიდის სიცოცხლის ბოლო წლები ერთი ხანგრძლივი ავადმყოფობა იყო. იგი ხორციელმა კი არა, სულიერმა ტკივილებმა დააუძღურა, ისე მტკივნეულად განიცდიდა ეკლესიაში არსებულ განხეთქილებასა და მომძღაგრებულ ერებს.

„როგორია ჩვენი მდგომარეობა? სიყვარული გაცივდა, სწავლება ჩვენი მამებისა განადგურდა, რწმენის ხომალდი მრავალგზის დაილუპა, კეთილმორწმუნეთა ბაგენი დადუმდნენ“, – წერდა იგი თესალონიკის ეპისკოპოსს. ეს სიტყვები ეკუთვნის მას, ვინც მცირე აზიაში, ისევე, როგორც ათანასი დიდი ალექსანდრიაში, არიოზობის განმტკიცებისა და გამარჯვების პროცესს წინ აღუდგა და შეაჩერა.

ბასილი დიდი გარდაიცვალა 379 წლის პირველ (14) იანვარს. მისი გარდაცვალების დღეს უფალმა სასწაული დაუშვა. სამედიცინო

ხელოვნების ბრწყინვალე მცოდნე ებრაელი იოსები, რომელიც კარგად იცნობდა ნშიდანს, ესტუმრა მას და უნინასწარმეტყველა, რომ მეორე დღემდე ვერ მიაღწევდა. კერძოდ უთხრა: „თუ შენ ხვალემდე იცოცხლებ, მე მოვინათლები იმის სახელით, რომელსაც მხოლოდ თავისი ღმრთებრივი ძალის წყალობით შეუძლია გაგახანგრძლივოს სიცოცხლე“. მაშინ ნშიდა ბასილიმ უკვე გაციებული ხელები ალაპყრო და იესო ქრისტეს შეევედრა, მისი მომაკვდავი სხეულისათვის რამდენიმე საათის სიცოცხლე მიეცა, რათა კიდევ ერთი სული გადარჩენოდა წარწყმედას. მეორე დღეს ნშიდანი რომ ცოცხალი იხილა, იოსები მისი სანოლის წინაშე მუხლებზე დაეცა და მონათვლის სურვილი გამოთქვა; ავადმყოფმა უპასუხა: „მე თავად მოგნათლავე“. ნათლობა სამ საათამდე გაგრძელდა, ამავე დღესვე იგი გარდაიცვალა. მისი უკანასკნელი სიტყვები უფლისადმი იყო მიმართული: „შენს ხელებს გადავცემ სულს ჩემსას“. შემთხვევითი როდი იყო, რომ ბასილი დიდის დასაფლავებამ ყველა გააერთიანა. მის ცხედარს მიაცილებდნენ ქრისტიანებიც, წარმართებიც და იუდეველებიც.

„ბასილი მალალი და დიდებული სვეტია უფლის ეკლესიისა, მნათობი ღმრთისმეტყველებისა, სილამაზე იერარქიისა, ჭეშმარიტი კაცი მამა ღმერთისა, ანთებული მაცნე მხოლოდშობილისა, საყრდენი და სახლისმმართველი სულიწმიდისა, სასახლე გონებისა, საგანძური შემეცნებისა, მასწავლებელი ღმრთის მოშიშებისა... ბასილი დიდი მეფური საყვირია ღმრთის სიტყვისა“ (ამფილოქე იკონიელი).

კესარი-კაპადოკიის მთავარეპისკოპოსის უბრწყინვალესი ეგზეგეტიკური თხზულების „ექვსთა დღეთას“ ახალი თარგმანი ქართულ ენაზე შემოკლებული სახით პირველად ამ ათიოდე წლის წინ დაიბეჭდა საპატრიარქოს გაზეთ „მადლში“. ხოლო მისი სრული და დაზუსტებული თარგმანი სამჯერ გამოიცა: ცალკე (2006 წ.), 2000 წლის საეკლესიო კალენდარსა და ბასილი დიდის „თხზულებებში“ ფსალმუნთა კომენტარებთან ერთად (2002 წ.). აქვე შევნიშნავთ, რომ წმ. ბასილი დიდის „ექვსთა დღეთა“ სამყაროს შესაქმნის მხოლოდ მშრალ კომენტარებს როდი წარმოადგენს. ამ საოცარი ნიგნის ერთ-ერთი ღირსება ისიცაა, რომ მასში, წმ. გრიგოლ ღმრთისმეტყველის სიტყვებით რომ ვთქვათ, ბასილი დიდი ღმრთისმეტყველებისა და სარწმუნოებრივ მცნებათა სირთულეს, მკითხველების გულებთან

მისატანად, პოეტური სიტყვით შეატკობს. მნათობების შექმნასთან დაკავშირებულ კომენტარში ვკითხულობთ:

„თუკი ოდესმე ნათელ ღამეში ვარსკვლავთა მიუთხრობელი მშვენიება გიხილავს, უთუოდ გულისხმაგოცია ყოველთა შემოქმედი, ვინც ზეცა იმგვარი ყვავილებით მოხატა, რომ ხილულთა შორის მათ მშვენიებას სარგებლობა აღემატება და კიდევ: თუკი დღის მანძილზე მღვიძარე გონებით საკვირველებანი დღისა შეგისწავლია და ხილულთა მეშვეობით უხილავი განგიჭვრეტია, მაშინ მოსულხარ განმზადებული მსმენელი და ღირსი იმისა, რომ ეს პატიოსანი და ნეტარი სანახაობა შენითაც შეავსო“.

აი, კლასიკური მაგალითი ღმრთისმეტყველების მხატვრული სიტყვით შეტკობისა.

ქართველი მკითხველისათვის მისი ტექსტი უცნობი როდია გიორგი მთანმინდელის შესანიშნავი თარგმანის წყალობით. მიზეზი „ექესთა დღეთას“ ხელახლა თარგმნისა იყო სურვილი მისი ამეტყველებისა თანამედროვე ქართულ სალიტერატურო ენაზე, რათა მკითხველთა ფართო წრისათვის უფრო ხელმისწვდომი გამხდარიყო ბიბლიასავით უბერებელი ტექსტი დიდი ბასილისა. ჩვენ არა გვაქვს უფლება, ჩვენი უძლურებისა გამო გავიმეოროთ გიორგი მთანმინდელის ანდერძის სიტყვები, რომელიც მან თავის თარგმანს მიანერა: „დაესრულა „ექესთა დღეთაჲ“ წმიდისა ბასილისი ბრწყინვალედ და ღმრთივშუენიერად მაღლითა სულისა წმიდისაჲთა“, მაგრამ სამაგიეროდ შეგვიძლია გავიმეოროთ სიტყვები ამავე ანდერძიდან: „და თუ რაზომნი ლუანლნი გუნახავნ ამისსა თარგმანსა, იგი ღმერთმან იცის! რამეთუ აღურაცხულად ღრმაჲ არს და შეუკადრებელი“.

შეგვიწყალოს უფალმა იესო ქრისტემ, რომლისა არს დიდება და ძლიერება უკუნითი უკუნისამდე, რომ შეუკადრებელს შევკადრეთ და გიორგი მთანმინდლის მიერ თარგმნილი ბასილი დიდის თხზულებების ხელახლა თარგმნა გავბედეთ.

მთარგმნელი.

ჰომილიაჲი ექვსთა ღმერთათვის*

ჰომილია I

დასაბამად ქმნა ღმერთმან ცამ და ქუეყანა (შმსქ. 1,1)

1. ვისაც სამყაროს დაბადებაზე თხრობა სურს, იგი ხილული საგნების წარმოშობაზე საუბრით უნდა დაიწყოს, კერძოდ, ზეცისა და მიწის შექმნის ისტორია უნდა გადმოსცეს, რადგანაც შექმნა, როგორც ეს ზოგიერთებს ჰგონიათ, თავისით არ მომხდარა, არამედ მიზეზი ღმერთისაგან მიიღო.

რომელი სასმენელია ღირსი ნათქვამის სიღიადის მოსმენისა? ან როგორ უნდა იყოს სული მომზადებული ამგვარ ღიღთა საქმეთა ყურადსაღებად? ხორციელ ვნებათაგან განწმენდილი, ცხოვრებისეულ საზრუნავთაგან დაუბნელებელი, შრომისმოყვარე, გამომეძიებელი და მიმომხედველი ყოველ მსარეს, საიდანაც კი ღმერთზე შესაფერისი წარმოდგენის შეძენა შეიძლება. მაგრამ ვიღრე ნათქვამის სიზუსტეს გამოვიძიებდეთ და ამ რამდენიმე სიტყვის უდიდეს მნიშვნელობას განვიხილავდეთ, გულისხმავყოთ, ვინ გვესაუბრება ჩვენ.

შეიძლება ჩვენი გონების უძღურებისა გამო აღმწერლის გულის სიღრმეს ვერ ჩავსწვდეთ. მაგრამ უკეთუ მთხრობელის სანდობას მაინც გულისხმავყოფთ, მის ნათქვამსაც თავისთავად ვირწმუნებთ. ეს წიგნი მოსემ დაწერა, იმ მოსემ, ვის შესახებაც დამოწმებულია, რომ ჯერ კიდევ მაშინ, როცა ძუძუს სწოვდა, მკვირცხლ იყო წინაშე უფლისა (შესქ. 7,20); ვინც ფარაონის ასულმა იშვილა, მეფურად აღზარდა და ეგვიპტელი ბრძენნი მოძღვრებად და აღმზრდელებად დაუყენა, ვინც ქედმაღლობა უსაზღვრო ძალაუფლებისა მოიძულა და თვისტომთა სიმდაბლისაკენ მიიქცა: გამოიჩინა თანა-ძურის-ხილება ერსა თანა

* თარგმნილია ტექსტიდან: Sources chrétiennes, t. 26. S. Giet, Basile de Césarée, Homélie sur l' hexaéméron, Paris, 1968.

ღმრთისასა, ვიდრეღა რაათა აქუნდეს საწუთროა იგი საშუებელი ცოდვისაჲ (ებრ. 11,25); ვინც, თვით ბუნებისგან ჰქონდა რა მინიჭებული სიყვარული სიმართლისა, ჯერ კიდევ მანამდე, ვიდრე ერის წინამძღოლობა მიენდობოდა, ბოროტების ბუნებრივი სიძულვილის გამო, როგორც ჩანს, თვით სიცოცხლის ფასადაც კი მზად იყო დაესაჯა უკეთურნი; ვინც, დენილმა იმათგან, ვისაც კეთილი უყო, ეგვიპტელთა შფოთნი ხალისით დაგოვა, ეთიოპიას მიაშურა და იქ სხვა საქმეთაგან სრულიად მოცლილი, მთელი ორმოცი წლის მანძილზე არსებულთა ჭერეგას შეექცა; ვინც უკვე ოთხმოცი წლისამ იხილა ღმერთი, როგორც კაცს შეუძლია იხილოს იგი, ან უფრო სწორად, თვით ღმრთისავე დამოწმებით, როგორც მანამდე არავის უხილავს: უკუეთუ იყოს ვინმე თქვენგანი წინაწარმეტყველ უფლისა, ჩუენებით გამოვეცხადო მას და ბილსა შინა ვეცყოდი მას. ხოლო არა ვითარცა მოსეს, მსახურსა ჩემსა, რომელი ყოველსა სახლსა ჩემსა სარწმუნო არს. პირისპირ ვეცყოდი მას, ხილვით და არა იგავით (რიცხ. 12,6-9).

ვინც, ანგელოზთა მსგავსად ღმრთის პირისპირ ხილვის ღირსი გახდა, იმას მოგვითხრობს, რაც ღმრთისაგან ესმა. მოვისმინოთ ჰემმარიტების სიტყვანი, რომელნიც არა რწმუნებითა კაცობრივისა სიბრძნისა სიტყუათაათა, არამედ სწავლითა სულისაათა არიან თქმულნი (I კორ. 2,4-13) და მიზნად არა მსმენელთაგან შექება, არამედ იმათი გადარჩენა აქეთ, ვინც მათ შეისწავლის.

2. დასაბამად ქმნა ღმერთმან ცაჲ და ქუეყანა (შესქ. 1,1), საკვირველება აზრისა სიტყვას მიჩერებს. პირველად რა ვთქვა, განმარტება საიდან დავიწყო? წარმართების ამაოება ვამხილო თუ ჩენი ჰემმარიტება შევაქო?

ელინმა ფილოსოფოსებმა ბუნებაზე ბევრი იმსჯელეს, მაგრამ არცერთი მოძღვრება მტკიცე და ურყევი არ ყოფილა, რადგან წინა მოძღვრებას ყოველთვის მომდევნო ამხობდა. ამიტომაც, ჩვენ მათი მხილება აღარ გვჭირდება, ერთმანეთის დასამხობად თვითონაც საკმარისნი არიან. რომელთაც ღმერთი ვერ შეიცნეს, მათ ვერც სამყაროს დაბადების გონიერი მიზეზი გულისხმაყვეს და სხვა დასკვნებიც ერთმანეთის მიყოლებით ამ პირველი უგუნურების შესაბამისად გამოიგანეს. ამიტომაც ერთნი მაგერიიალური საფუძვლებისაკენ მიილტვოდნენ და ყოველივე არსებულის მიზეზად კოსმოსის სტიქიებს თვლიდნენ, სხვების წარმოდგენით კი ხილული საგნების ბუნებას განუყოფელი და

დაუნაწვერებელი სხეულები, სიმძიმე და ფორები ქმნიდნენ. რამდენადაც განუყოფელი სხეულები ხან ერთმანეთისაკენ მიისწრაფიან, ხან კი ერთმანეთისაგან განიზიდებიან, ამდენად დაბადებაცა და დაღუპეაც თითქმის ამისდა შესაბამისად ხდება; ხოლო იმ სხეულების ხანგრძლივობის მიზეზი, რომელნიც სხვებზე დიდხანს არსებობენ, ატომების უმტკიცეს შეერთებაში მდგომარეობს.

ჭეშმარიტად ობობას ქსელს ქსოვენ ამის დამწერნი, რადგან ზეცას, მიწასა და ზღვას უსაფუძვლო, დაუსაბუთებელ ასე მცირესა და სუსტ საწყისებს უღებენ. მათ არ იცოდნენ და ვერ თქვეს: დასაბამად ქმნა ღმერთმან ცაჲ და ქუეყანა. მათში დამკვიდრებულმა უღმერთობამ შეაყდინა ისინი და აფიქრებინა, რომ ყოველივე განმგებლობისა და წესრიგის გარეშე არსებობს და მოძრაობას შემთხვევით იწყებს. ჩვენც რომ იგივე არ დაგვემართოს, სამყაროს შესაქმნის აღმწერი, ღმრთის სახელით, მყისვე გვინათებს გონებას პირველივე სიკვევებით, როცა გვეუბნება: დასაბამად ქმნა ღმერთმან.

რა მშვენიერი რიგია! პირველად დასაბამი მოიხსენა, რათა ვინმეს სამყარო დაუსაბამო არ ჰკონებოდა და შემდეგ დაუმატა ქმნა, რათა ეჩვენებინა, რომ ქმნილება შემოქმედის ძლიერების მხოლოდ უმცირეს ნაწილს წარმოადგენს. მსგავსად მექთონისა, რომელიც თავისი ხელოვნებით მრავალ ჭურჭელს ქმნის, მაგრამ ამით არც ოსტატობა და არც ძალა აკლდება, ასევე ყოველთა შემოქმედსაც, რომელსაც მხოლოდ ერთ სამყაროსთან შესწორებული შემოქმედებითი ძალა როდი აქვს, არამედ ბევრწილად აღმატებული, ნების ერთი წამისყოფით მიანიჭა არსებობა ხილულთა სიდიადეს. უკეთუ სამყაროს დასაბამი აქვს და შექმნილია, გამოიძიე, ვინ მისცა დასაბამი და ვინ არის მისი შემოქმედი. უმჯობესი იქნება ვთქვათ, რომ მოსემ, რათა ყოველივე ეს შენ კაცობრივი მსჯელობებით არ გეკელია და ჭეშმარიტებისაგან არ მიქცეულიყავი, თავისი მოძღვრებით დაგვასწრო და ჩვენს სულელებზე, ვითარცა ბეჭედი და ზღუდე, ღმრთის ფრიად ძვირფასი სახელი აღბეჭდა და თქვა: დასაბამად ქმნა ღმერთმან. ამ ნეტარმა ბუნებამ, მოუკლებელმა სიკეთემ, ყველასათვის, ვისაც კი გონება მიეცა, საყვარელმა და ფრიადსასურველმა სახიერებამ, დაბადებულთა დასაბამმა, ცხოვრების წყარომ, გონიერმა ნათელმა და მიუწვდომელმა სიბრძნემ დასაბამად ქმნა ცაჲ და ქუეყანა.

3. ამიგომ, ადამიანო, ნუ წარმოიდგენ, რომ ხილულნი დაუსაბამონი

არიან და იმის გამო, რომ ცაზე მოძრავი სხეულები წრეს წერენ, ხოლო წრის დასაბამი ჩვენი გრძნობის ორგანოებისათვის მიუწვდომელია, ნუ იფიქრებ, რომ წრიულად მოძრავი სხეულების ბუნება დაუსაბამოდ მხოლოდ იმიტომ, რომ ჩვენს შეგრძნებებს გაურბის და არც იმის პონა შეგვიძლია, თუ სად იწყება იგი და არც იმისა, თუ სად მთავრდება. დაუსაბამოდ არც ეს წრე, ანუ სიბრტყეზე ერთი ხაზით შემოწერილი გეომეტრიული ფიგურა, უნდა მივიჩნიოთ. მართალია, ჩვენს შეგრძნებებს გაურბის, მაგრამ სინამდვილეში, ვინც წრე ცენტრიდან გარკვეული მანძილით შემოწერა, მან იგი უეჭველად საიდანმე დაიწყო. ამგვარად შენც როცა დაინახავ, რომ სხეულები, რომლებიც წრიულად მოძრაობენ, თავისივე თავისკენ მიიქცევიან. მათი თანაბარი და განუწყვეტელი მოძრაობა იმ მცდარ აზრზე ნუ დაგაყენებს, თითქოს სამყარო დაუსაბამოდ და დაუსრულებელი იყოს: რამეთუ წარმავალ არს ხატი ამის სოფლისაჲ (1 კორ. 7,31) და ცანი და ქუეყანაჲ წარკლენ (მთ. 24,35). სამყაროს დასასრულისა და ცვალებადობის შესახებ ღოგმაგების წინასწარ განცხადებას წარმოადგენს ისიც, რაც ახლა ჩვენ მოკლედ ღმრთიესულიერი მოძღვრების დასაწყისშივე გადმოგვეცა: დასაბამად ქმნა ღმერთმან. ის, რაც დასაბამს ღროში იღებს, აუცილებლად ღროშივე აღესრულება, ანუ, უკეთუ დასაბამი ჟამიერია, აღსასრულმეც ნუ დაეჭვდება. მაგრამ როგორ დასასრულთან მიგვიყვანს გეომეტრიული და არითმეტიკული მეთოდები, გამოკვლევები სამყაროთა შესახებ, ყბადაღებული ასტრონომია – ეს ფრიად საჯაფი ამაოება, თუკი მკვლევარნი, რომელნიც ამ საკითხებს სწავლობენ, იმ დასკვნამდე მივიდნენ, რომ, მსგავსად ყოველთა შემოქმედი ღმერთისა, ეს ხილული სამყაროც დაუსაბამოდ და ის, რაც გარეშემოწერილია და მაგერიალური სხეულები აქვს, მიუწვდომელი და უხილავი ბუნების მსგავსად განადიდეს, იმის მოაზრება ვედარ შეძლეს, რომ იქ, სადაც ნაწილები გახრწნასა და ცვალებადობას ემორჩილება, მთელიც ოდესმე უცილობლად თავისი ნაწილების მსგავსად შეიცვლის სახეს. მაგრამ ესოდენ ამაო იქმნეს გულის მრახვითა მათითა, და დაუბნელდა უგულისხმოა იგი გული მათი. იცყოდეს თავთა თუსთა ბრძენ და განცოფნეს (რომ. 1, 21-22), რომ ერთნი ღმერთთან ერთად ბეცის დაუსაბამოდ არსებობასაც ამგვიცებდნენ, ხოლო მეორენი მიიჩნევდნენ, რომ იგია თავად ღმერთი, დაუსაბამოდ, დაუსრულებელი და მიზეზი ნაწილთა კეთილმოწყობისა.

4. როცა იქნება, ამსოფლიური სიბრძნის გარდამეცეხულობა, უეჭველია, მათ მიძიმე სასჯელს მოუტანს, რადგან ამოებათა ასე მახვილად მჭვრეტელნი ჭეშმარიტების გულისხმისყოფისათვის ნებით დაბრმავდნენ. მაგრამ მათ, რომელთაც ვარსკვლავთა სიხშირე გამოუმეს, მარადის საჩინონი და ჩრდილოეთის ვარსკვლავები, აგრეთვე სამხრეთის პოლუსთან მდებარენი, იქ მყოფათათვის სახილველნი, ჩვენთვის კი – უცნობნი, აღწერეს, ჩრდილოეთის სივრცე და ზოლიაქოს წრე ათას ნაწილად დაყვეს, ვარსკვლავთა აღმოსვლა, დადგომა, გადახრა და თავდაპირველი ადგილებისაკენ საერთო მოძრაობა გამოწვლილვით გამოიკვლიეს, აგრეთვე დროც, რომლის მანძილზეც თითოეული ცდომილთაგანი თავის სრბას (პერიოდს) აღასრულებს, დაადგინეს, – მხოლოდ ერთი ღონე, თავი ყოველთა ღონეთა, ვერ იპოვეს, რომლითაც ღმერთს, ყოველთა შემოქმედსა და სამართლიან მსაჯულს, ვინც ყველას საქმეთა მიხედვით ღირსეულად მიუზღავს, გულისხმავოფდნენ; და ვერც სამსჯავროზე მოძღვრებიდან გამომდინარე აღსასრულის აზრი შეიცნეს, რადგან თუ სულები, როგორც ისინი ფიქრობენ, სხვაგვარ ცხოვრებაში გადასვლით მდგომარეობას შეიცვლიან, მაშინ სამყაროც უცილობლად უნდა შეიცვალოს. ისევე, როგორც ახლანდელი ცხოვრება ბუნებით ამ სამყაროს ენათესავება, ასევე ჩვენი სულების მომავალი არსებობაც მათი მდგომარეობის შესაფერისი უნდა იყოს. მაგრამ ისინი იმდენად დაშორებულნი არიან სიმართლეს, რომ ხმამაღალ სიცილს გვაყრიან, როცა ამ სამყაროს აღსასრულსა და კვალად საუკუნო განახლებებზე ვსაუბრობთ.

რამდენადაც დასაბამი, ბუნებრივია, წინ უსწრებს იმას, რაც მისგანაა, ვინც იმ საგნებზე მოგვიფიქროს, რომელთაც ყოფიერება დროში მიიღეს, აუცილებლობის მიხედვით ყველაზე წინ სიტყვები: დასაბამად ქმნა დააყენა.

5. როგორც ჩანს, ამ სამყაროზე აღრე იყო რაღაც, რომელიც ჩვენი გონებისათვის თუმცა მისაწვდომია, მაგრამ როგორც შეუფერებელი ახლად განსწავლულთა და გონებით ჩვილთათვის, გადმოცემაში შეტანილი მაინც არაა. სამყაროს დაბადებაზე აღრე იყო რაღაც ზეციური ძალებისათვის შესაფერისი მდგომარეობა: მედროული, საუკუნო და სამარადისო. მასში ყოველთა შემოქმედმა და დამბადებელმა სრულყო ქმნილებანი: ნათელი, გონიერი, შესაფერისი უფლის მოყვარულთა ნეტარებისათვის, გონიერი და უხილავი არსებანი, ყოველმხრივ შემ-

კობილნი და ჩვენს გონებაზე იმდენად აღმატებულნი, რომ მათთვის სახელების გამოგონებაჲ კი ვერ შეეძელით. ისინი, როგორც ამას პაულე მოციქულიც გვასწავლის, უხილავი სამყაროს ყოფიერებას აღავესებენ: რამეთუ მის მიერ დაეებადა ყოველივე, ხილულნი და არა-ხილულნი, ანუ თუ საყდარნი, ანუ თუ უფლებანი, გინა თუ მთავრობანი, გინა თუ კელმწიფებანი (კოლ. 1,16), გინა თუ ანგელოზთა მკედრობანი, გინა თუ მთავარანგელოზთა წესთმთავრობანი.

ხოლო როცა უკვე არსებულისათვის ამ სამყაროს მიმატებაჲ საჭირო გახდა, რომელიც პირველ რიგში კაცთა სულისათვის სასწავლო-სააღმზრდელო ადგილს, ხოლო მერე საერთოდ ყოველთა, რაც შობასა და ხრწნას ემორჩილება, სამყოფელს წარმოადგენს, მაშინ წარმოიშვა სამყაროსა და მისთა მკვიდრთა, ცხოველთა და მცენარეთა შემსგავსებული მოძრაობა დროისა, რომელიც მარადის ჩქარობს, მიისწრაფვის და არასოდეს მდინარებას არ წყევტს. დრო ხომ ასეთია: წარსული გაქრა, მომავალი ჯერ არ დამდგარა, ხოლო აწმყო, ჩვენს შეგრძნებას მანამდე გაურბის, ვიდრე მის შეცნობას მოვასწრებდეთ. ასეთია ბუნება დაბადებულისა, ის აუცილებლად ან იზრდება, ან იხრწნება, ასე რომ მყარი და მტკიცე არაფერი აქვს. ამიგომაც ცხოველთა და მცენარეთა სხეულებს, რომელნიც აუცილებლობით თითქოსდა რაღაც დინებასთან არიან შეერთებულნი და მოძრაობისას დაბადებისაკენ ან კიდევ გახრწნისაკენ მიისწრაფვიან, დროის ბუნებაში ჩაკეცვა შეენის, დროისა, რომელმაც ცვალებადი საგნების მონათესავე თვისებები შეიძინა.

აქედან გამომდინარე, მან, ვინც ჩვენ სამყაროს დაბადება სიბრძნით გვასწავლა, თავის სიტყვას ჯეროვნად დაამატა და თქვა: დასაბამად ქმნა, ანუ ამ დასაბამში, დასაბამში დროისა.

დასაბამად იქმნა სამყარო — ამას იმის დასამოწმებლად კი არ ამბობს, რომ იგი ყოველთა დაბადებულთა უწინარეს დაიბადა, არამედ უხილავთა და გონებით განსაჭვრეტთა შემდეგ ამ ხილულთა და გრძნობისათვის მისაწვდომ საგანთა დასაბამზე გვესაუბრება. დასაბამად იწოდება პირველი მოძრაობაც, როგორც მაგალითად: დასაბამი გზისა კეთილისა — საქმე სიმართლისა (იგავ. 16,5), რადგანაც ნეტარი ცხოვრებისაკენ პირველ რიგში მართალ საქმეებს მივყავართ. დასაბამად იწოდება ასევე ისიც, საიდანაც რაიმე იწყება, მაგალითად: საძირკველი სახლისა და წყალქვეშა ნაწილი ხომალდისათვის. ამ ამრითაა

ნათქვამი: დასაბამი სიბრძნისა – შიში უფლისა (იგავ. 1,7), რადგანაც ღმრთისმოშიშობა სრულყოფილების საყრდენი და საფუძველია. ასევე ხელოვნების ქმნილებათა დასაბამი ხელოვნებაა, მაგალითად, როგორც სიბრძნე ბესელელისა დასაბამ იქმნა კარვის შემკობისა, მნებრივ საქციელთა დასაბამი ხშირად საქმეთა კეთილი ბოლოა. მაგალითად, მოწყალების დასაბამი ღმრთის კეთილმოწყალების მოპოვებაა, ხოლო ყოველი ქველმოქმედებისა – ჩვენთვის აღთქმული დასასრული.

6. რადგანაც დასაბამს ამდენი მნიშვნელობა აქვს, შეიძლება თუ არა მას ამ შემთხვევაში ყველა მნიშვნელობა მივუსადაგოთ? შენ შეგიძლია შეიგყო ჟამი, როცა სამყაროს შექმნა დაიწყო, თუ აწმყოდან წარსულში გააბიჯებ და ჯაფას გასწევ, რათა სამყაროს დაბადების პირველი ღლე იპოვნო. ამგვარად იპოვნი ჟამს პირველი მოძრაობისა, შემდეგ შეიცნობ, რომ ცა და ღეღამიწა, როგორც რაღაც საფუძველი და საყრდენი, ყოველივეს ისე დაედო, ხოლო შემდეგ, რომ არის ხელოვანი სიტყვა, დასაბამი ხილულთა შემკობისა, როგორც შენ ამას თვითონ სიტყვა დასაბამი გაჩვენებს. შეიცნობ აგრეთვე, რომ ეს სოფელი არცა ფუჭად და არცა ამაოდ, არამედ რაღაც სასარგებლო დასასრულისა და არსებულთა დიდი საჭიროებისთვის შეიქმნა, თუკი იგი მართლაც გონიერი სულების დასამოძღვრი და ღმრთის შემეცნების მასწავლებელია და ხილულთა და გრძნობადთა მეშვეობით გონებას უხილავთა ჭკვრეტისათვის ხელმძღვანელობს, როგორც მოციქული ამბობს: რამეთუ უხილავი იგი მისი დაბადებითგან სოფლისაჲთ ქმნულთა მათ შინა საცნაურად იხილვების (რომ. 1,20). ან იქნებ, რადგან შესაქმე წამიერია და უჟამო, იმიტომაც ითქვა: დასაბამად ქმნა. იგი ხომ შეუდგენელია და გაუგრძელებელი. ისევე, როგორც დასაწყისი გმისა ჯერ კიდევ არაა გზა, ხოლო დასაწყისი სახლისა – თვითონ სახლი, ასევე დასაბამი დროისა არათუ თვითონ დრო, არამედ თვით მისი უმცირესი ნაწილიც კი არაა. უკეთუ ვინმე კამათის მოყვარული დასაწყისს დროს უწოდებს, დაე იცოდეს, რომ ამით მას დროის ნაწილებად ჰყოფს, რომლებიც შემდეგია: დასაწყისი, შუა და დასასრული, მაგრამ დასაწყისის მოგონება დასაბამისათვის ფრიად სასაყლოა. ვინც დასაწყისს ორად ჰყოფს, ერთის ნაცვლად ორ დასაწყისს ან უფრო სწორად, მრავალსა და ურიცხვ დასაწყისს იღებს, რადგანაც ყოველთა ცალკეული ნაწილის ახალ ნაწილებად დაყოფა დაუსრულებლად შეიძლება. ამგვარად, რათა ჩვენ ერთად მოვიამბროთ

ის, რომ სამყარო ღმერთის ნებით უქამოდ შეიქმნა, ნათქვამია: დასაბამად ქმნა. ზოგიერთმა მთარგმნელმა აზრი უფრო ცხადად გადმოსცა და თქვა: "ერთად დაჰბადა ღმერთმან", ე. ი. მსწრაფლ და მყის.

7. ხელოვნებათაგან ზოგი შემქმნელად იწოდება, ზოგი მოქმედად და ზოგიც კიდევ მჭვრეტელობითად. მჭვრეტელობითი ხელოვნების ბოლო თვითონ გონების მოქმედებაა, მოქმედ ხელოვნებათა – სხეულის მოძრაობა, რომლის შეწყვეტის შემდეგაც უკვე აღარაფერი აღარ არის და მაყურებელთათვისაც აღარაფერი აღარ რჩება. ასე მაგალითად, ცეკვასა და სალამურზე დაკერისას მოქმედება მოქმედებასავე შინა მთავრდება, ხოლო შემქმნელ ხელოვნებათა საქმენი მოქმედების შეწყვეტის შემდეგაც საჩინონია, როგორც მაგალითად, კალატომა, ღურგალთა, მჭედელთა, მქსოველთა და სხვათა ამგვართა. თუმცა ამ დროს ხელოვანი მათთან აღარ არიან, მაგრამ თავად საქმენი ავტორთა შემოქმედებით ნიჰს საკმარისად წარმოაჩენენ და კალატოში, მჭედელი თუ მქსოველი, თავ-თავიანთი ქმნილებებით შენს გაოცებას იწვევენ. ამიტომ რათა ეჩვენებინა, რომ სამყარო მხატვრული ქმნილებაა, რომლის ჭვრეტაც ყველას შეუძლია და რომლის მეშვეობითაც შემოქმედის სიბრძნეც შეიცინობა, მის შესახებ ბრძენმა მოსემ სხვა რამ სიტყვა კი არ გამოიყენა, არამედ თქვა: დასაბამად ქმნა, არა გააკეთა, არა აღმართა, არამედ ქმნა.

რამდენადაც მრავალნი იმათგან, რომელთა წარმოდგენითაც სამყაროც ღმერთთან ერთად მარადიულად თანაარსებობს, ფიქრობენ, რომ იგი ღმერთისაგან კი არ შეიქმნა, არამედ ვითარცა ანარეკლი მისი ძლიერებისა, თავისით წარმოიშვა, და აქედან გამომდინარე, თუმცაღა მის მიზეზად ღმერთს აღიარებენ, მაგრამ უნებლიე მიზეზად, როგორც მაგალითად, ჩრდილის მიზეზი სხეულია, ხოლო ბრწყინვალებისა – ნათელი, ამიტომაც წინასწარმეტყველმა ეს ცრუ აზრი გაასწორა, და გამოიყენა რა განსაკუთრებით ზუსტი სიტყვა, თქვა: დასაბამად ქმნა ღმერთმან. ე. ი. ღმერთი არა მხოლოდ მიზეზია ყოფიერებისა, არამედ მან შექმნა კიდევ იგი ვითარცა სახიერმა – სასარგებლო, ბრძენმა – უმშვენიერესი და ძლიერმა – უდიდესი. წინასწარმეტყველმა გიჩვენა შენ ყოველთა ბუნებაზე აღმატებული ხელოვანი მისი, ვინც ცალკეული ნაწილები ერთმანეთთან შეაერთა და თავისი თავის შესაფერისი, შეთანხმებული და ჰარმონიული მთელი შექმნა.

დასაბამად ქმნა ღმერთმან ცაჲ და ქუეყანა. მიანიჭა რა გეცას უხუცესი დაბადება, ხოლო დედამიწაზე თქვა რა, რომ იგი არსით მეორეა, სამყაროს არსი ორი უკიდურესობით ცხადყო. უეჭველია, რომ ყოველივე, რაც მათ შორისაა, ამ საზღვრებთან ერთად დაიბადა. თუმცა ცეცხლის, წყლისა და ჰაერის სტიქიებზე არაფერია ნათქვამი, შენ შენი გონებით მოიაზრე, რომ პირველ რიგში ყოველივე ყოველივეშია აღრეული და რომ მიწაში წყალსაც იპოვი, ჰაერსაც და ცეცხლსაც; ცეცხლი ქვისგანაც ჩნდება და რკინისგანაც, რომელიც მიწისაგან იბადება და რომელთა ერთმანეთზე დაკვესებით უშრეტი ცეცხლი გამობრწყინდება. გაკვირვების ღირსია, როგორ იფარება სხეულებში უვნებლად ცეცხლი, მაშინ, როცა, როგორც კი გარეთ გამოიხმობა, მყისვე ანადგურებს იმ სხეულებს, რომელნიც მანამდე ინახავდნენ. იმას, რომ წყლის ბუნება მიწაშიცაა, ჭის მთხრელნი გვიჩვენებენ, ხოლო მასში ჰაერის ბუნების არსებობას მოწმობს ორთქლი, რომელიც ნესტიანი მიწიდან მზის სიმხურვალის წყალობით ამოდის. შემდეგ: რადგანაც ბუნებით გეცას მაღალი ადგილი უპყრია, დედამიწას კი — უდაბლესი, რის გამოც მსუბუქნი ბეცისაკენ აღმალდებიან, ხოლო მძიმენი მიწისაკენ მიდრკებიან, ამასთან, ზე და ქვე ერთმანეთის წინააღმდეგომნი არიან, ვინც ბუნებით ერთმანეთისაგან ასე ფრიად დამორებულნი მოიხსენა, რა თქმა უნდა, მათ შორის აღმავსებელნიც იგულისხმა, ამიგომ თითოეულ სტიქიაზე თხრობას ნუკი ეძებ, არამედ ის რაზეც ღუმან, განცხადებულით მოიაზრე.

8. დასაბამად ქმნა ღმერთმან ცაჲ და ქუეყანა. არსებულთაგან თითოეულის არსის გამოკვლევას, რომელნიც ან ჩვენი გონებით განიჭვრიტებიან, ან კიდევ ჩვენს შეგრძნებებს ემორჩილებიან, გრძელი და ფრიად სიტყვაშრავალი თხრობისაკენ მივყავართ; და თუ ამ პრობლემის განხილვას მოვისურვებთ, უფრო მეტი სიტყვა დაგვეხარჯება, ვიდრე სხვა დანარჩენ საკვლევ საკითხთაგან თითოეულზე მსჯელობას დასჭირდებოდა. გარდა ამისა, ამგვარი საგნებისათვის მოცლა ვერც ეკლესიის დარიგებას გაუწევს რაიმე სამსახურს. არამედ ბეცის არსზე ესაიასაგან თქმული ვიკმაროთ, რომელმაც მის ბუნებაზე ჩვენთვის საკმარისი წარმოდგენა მარტივი სიტყვებით მოგვცა, როცა თქვა: ცაჲ ვითარცა კუამლი დაემყარა (ეს. 5,6), ანუ ნივთიერება, რომლისგანაც ცაა აგებული, ბუნებით თხელი, არამყარი და არა უხეშია. ასევე საკმარისია ჩვენთვის ის, რაც ესაიამ ღმრთის დიდებისმეტყველებისას

მის ფორმაზე თქვა: რომელმან გარდაართხა ცაა ვითარცა კამარაა (ეს. 49,22).

მსგავსად შეიძლება ვიმსჯელოთ დედამიწის შესახებაც; ზედმეტი ცნობისმოყვარეობა მისი არსის მიმართ, კერძოდ, თუ რა არის იგი, არ გამოვიჩინოთ, გონებას მისი საფუძვლის გამოკვლევისათვის ძალა არ დაუბატნოთ და არ მოვძებნოთ რაგვარობას მოკლებული რაღაც ბუნება, რომელიც თავისთავად აღებული უთვისებო იქნება, არამედ კარგად გვახსოვდეს, რომ დედამიწის ყველა თვისება, რომელსაც კი ვხედავთ, მისი არსის დასამტკიცებლად და აღმავსებლად შეიქმნა. მცდელობა იმისა, რომ დედამიწისაგან ყოველი მისი თვისება გამოაყალკეო, არავითარ შედეგამდე არ მიგიყვანს; თუ მას სიშავეს, სიცივეს, სიმძიმეს, სიმტკიცესა და იმ თვისებებს, რომელნიც გემოთი იხილევებიან, ან კიდევ რაღაც სხვებს, რომელთაც მასში ვხედავთ, მოვაკლებთ, საფუძვლად აღარაფერი დაგვრჩება.

ამიგომაც გირჩევ, დათმობ რა ყოველივე ამას, ნურც იმას გამოიძიებ, რაზე დგას იგი. ამგვარი ძიებისას თავბრუ დაგვხვევა, რადგან გონება უუჭველად ზღვარს ვერ იპოვნის. თუკი იტყვი, რომ სივრცეს მიწისას საფუძვლად ჰაერი უდევს, გაგაოცებს – ლბილი, თხელი და ფრიად მსუბუქი ბუნება როგორ იღებს თავს ესოდენი სიმძიმე იტვირთოს, მისი დაწოლისაგან თავის დასაღწევად ყოველ მხარეს არ განიბნინოს და მარადის მისი შემვიწროებლის ზევით არ ამოიღვაროს.

და კიდევ: უკეთუ დედამიწის ქვეშ წყალს წარმოიდგენ, ასევე უნდა იკითხო, როგორ არ იძირება წყალში სიმძიმე და სიმყარე და როგორ შეუძლია უუძღურეს ბუნებას მასზე სიმძიმით აგრერიგად აღმატებული იტვირთოს; უფრო მეტიც, წყლის საყრდენიც უნდა გამოიძიო და კვლავ საგონებელში ჩაეარდნილმა იკითხო, რა სიმტკიცეზე ან სიმყარეზე დგას მისი ფსკერი.

9. თუ წარმოიდგენ, რომ დედამიწას მასზე უფრო მძიმე რომელიღაცა სხვა სხეული უშლის ხელს ქვემოთ დაქანებაში, მის შესახებაც ასევე უნდა განსაჯო, რადგან მასაც დასჭირდება რაღაც მტკიცე საყრდენი, რათა არ ჩაეარდეს: კიდევაც რომ შევძლოთ და მისთვის რაიმე საყრდენი მოვიფიქროთ, ჩვენმა გონებამ მისთვისაც იგივე უნდა მოიძიოს და ასე ჩავეარდებით დაუსრულებელ ძიებაში, რადგან ყოველი ახლად ნაპოვნი საყრდენისათვის კვლავ ახლის მოფიქრება დაგვჭირდება. და

რაც უფრო შორს წაეხალთ ამ გზაზე გონებით, მით უფრო იძულებულნი გავხდებით მოვიფიქროთ დიდი საყრდენი ძალა, რომელსაც შეეძლება ყოველივე ერთად აღებული, რაც აწევს, დაიჭიროს.

ამიტომ გონებას შენსას საზღვარი დაუღვევი, რათა შენი ცნობისმოყვარეობისათვის, რომლის გამოც მიუწვდომელის გამოკვლევას ცდილობ, იობის სიტყვა შენც არ შეგეხოს და შენთვისაც არ აღმოჩნდეს დასმული მისი კითხვა: ანუ რასა ზედა კარშიკნი მისნი დამსჭუალებულ არიან? (იობ. 38,6). და თუ ოდესმე ფსალმუნში მოისმენ: მე დაეამტკიცენ სუეტნი მისნი (ფს. 74,4), გულისხმაჰყავ, რომ სეეტებად ის ძალა იწოდება, რომელიც ღედამიწას იჭერს. რადგან სიტყვები ზღვათა ზედა დააფუძნა იგი (ფს. 23,2), რას ნიშნავს, თუ არა იმას, რომ ღედამიწა ირგვლივ წყლის ბუნებითაა გარემოცული; როგორ ხდება, რომ მდინარე წყალი, რომელიც ფერდობზე ჩვეულებრივ ქვემოთ მიექანება, დაკიდებული რჩება და არსად არ ჩაედინება? ხოლო შენ იმასაც კი არ განსჯი, რომ გონებას იმავე ან კიდევ უფრო დიდ სიძნელეს თვითონ ღედამიწა უქმნის, რომელიც, თუმცა, კიდევ უფრო მძიმეა ბუნებით, თავისთავება დაკიდებული; მაგრამ მიუხედავად იმისა, რას ვიტყვით, იმას, რომ ღედამიწა თავისთავება დაკიდებული, თუ იმას, რომ იგი წყალს ეყრდნობა, საჭიროა ღმერთის სათნო მსჯელობას არ დავცილდეთ და ვაღიაროთ, რომ ყოველივეს ერთად აღებულს შემოქმედის ძალა იჭერს. ამიტომ საკუთარ თავსაც და იმათაც, რომელნიც შეგვეკითხებიან, რას ეყრდნობა ეს უზარმაზარი და აუწონავი სიმძიმე მიწისა, უნდა ვუპასუხოთ: კელსა შინა ღმერთისასა არიან კიდენი ქუეყანისანი (ფს. 94,4). ეს აზრი ჩვენთვისაც ყველაზე უსაფრთხოა და მსმენელთათვისაც ყველაზე სასარგებლო.

10. ბუნების ზოგიერთი მკვლევარის მახვილგონიერული მტკიცებით, ღედამიწა უძრავია უკვე შემდეგი მიზეზითაც: რამდენადაც მას სამყაროში შუა ადგილი უჭირავს და კიდებიდან ყოველმხრივ თანაბრად დაშორებული, ამდენად არც რაიმე მიზეზი აქვს, რომ რომელიმე მხარეს უფრო მეტად მიდრეკეს. რჩება რა იგი იძულებით თავის მდგომარეობაში, რაიმესაკენ მის მოძრაობას ირგვლივ არსებული ეს თანაბრობა შეუძლებელს ხდის. შუა ადგილი ღედამიწას არც ხვედრით რგებია და არც შემთხვევითობით, არამედ იგი მის ბუნებრივსა და აუცილებელ მდგომარეობას წარმოადგენს. ისინი ამბობენ, რომ რადგანაც ზეცის სხეულს უკიდურესად მაღალი ადგილი უჭირავს, ყველა სიმძიმე, რო-

მელიც კი შეიძლება ზესკნელიდან ჩამოეარდეს, ყოველი მხრიდან შუა ადგილისაკენ უნდა მიისწრაფოდეს, ხოლო საითაც ნაწილები მიისწრაფვიან, ცხადია, რომ მთელიც იქ შეიკრიბება (მიიზიდება). თუ ქვეები, ხეები და საერთოდ ყოველივე, რაც მიწისაგანია, ქვემოთ მიისწრაფვის, მაშინ ეს მდგომარეობა დამახასიათებელი და შესაფერისი იქნება დედამიწისთვისაც; ხოლო უკეთუ, რაიმე მსუბუქთაგანი შუა ადგილიდან დაიძვრება, ცხადია, რომ იგი ზეცისაკენ წარემართება. ამიგომაც ქვემოთ სწრაფვა მძიმე სხეულებისთვისაა დამახასიათებელი, სიციყვა "ქვემოთ" კი მსჯელობით „შუალ“ წარმოაჩინა. ამდენად ნუ გიკვირს, რომ უჭირავს რა მისთვის ბუნებრივი შუა ადგილი, დედამიწა არსად არ ვარდება, რადგან აუცილებლობით იგი ან თავის ადგილას უნდა დარჩეს, ან კიდევ თავისი ბუნების საწინააღმდეგოდ ამოძრავდეს და საკუთარი საფუძელიდან მოწყდეს. თუკი იქედან, რაც აქამდე ვთქვით, რაიმე დამაჯერებელი მოგეჩვენა, შენი გაოცება ღმრთის სიბრძნისაკენ წარმართე, ვინც ყოველივე ასე მოაწყო, რადგანაც გაოცება დიდთა საქმეთა წინაშე, იმ საშუალების პოვნით, რომლითაც რაღაც უჩვეულო წარმოიშვა, არ მცირდება, ხოლო თუ ვერ იპოვნი, გონების საბუთებზე უფრო მტკიცე რწმენის უბრალოება უნდა იყოს.

11. იმავეს ვიგყვით ზეცის შესახებაც, რადგან ამა სოფლის ბრძენთა მრავალფეროვანი მსჯელობანი მის ბუნებაზეც შემოგვთავაზეს. მოგი ამბობდა, რომ ვითარცა შესახებელი და ხილული, იგი ოთხი სტიქიისგანაა შედგენილი, რადგან მიწას სიმყარით ეზიარება, ცეცხლს – სახილველობით, ხოლო დანარჩენებს იმით, რომ ნაზავია. სხვები ამ შეხედულებას, როგორც დაუჯერებელს, უარყოფენ და ზეცის აგებულებაში რაღაც მეხუთე სხეულებრივი ბუნება შემოაქვთ, რომელიც თვითნებურად თვითონვე გამოიგონეს. ეს რაღაც მათთან ეთერული ნივთიერებაა, რომელიც, როგორც ამბობენ, არც ცეცხლია, არც ჰაერი, არც მიწა, არც წყალი და არც საერთოდ სხვა რაიმე მარტივთაგანი, რადგან მარტივთათვის პირდაპირი მოძრაობაა დამახასიათებელი. მსუბუქნი აღმართ, ხოლო მძიმენი დაღმართ მიისწრაფვიან. ეს სხეული არც ზევითკენ მოძრაობს და არც ქვევითკენ, არამედ წრიულად ბრუნავს, სწორხაზოვანი მოძრაობა კი საერთოდ ფრიად განსხვავდება წრიული ბრუნვისაგან. სხეულები, რომელნიც ერთმანეთისაგან ბუნებრივი მოძრაობით განსხვავდებიან, მათი მსჯელობით, აუცილებლად

უნდა განსხვავდებოდნენ არსითაც. ჩვენ არც იმის ვარაუდი გვმართებს, რომ ზეცა იმ მარტივი სხეულებისგანაა აგებული, რომელთაც ჩვენ სტიქიებს ვუწოდებთ. სხვადასხვა სხეულისაგან აგებულს არ შეიძლება პქონდეს თანაბარი და თავისუფალი მოძრაობა, რადგან რთულში შემავალ ყოველ მარტივ სხეულს ბუნებით სხვადასხვა, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი სწრაფვა აქვს. ამიტომაც, ჯერ ერთი, რთულ სხეულებს განუწყვეტელი მოძრაობა უჭირთ, რადგან ერთ რომელიმე მოძრაობას არ შეუძლია თანაზომიერი და მეგობრული იყოს სხვა საწინააღმდეგო მოძრაობებისა; პირიქით, მსუბუქისთვის შესაფერისი მოძრაობა მტრულია ყველაზე მძიმე სხეულის მოძრაობისა. რაჟამს ზეაღმართ მივისწრაფვით, გვამძიმებს ის, რაც ჩვენში მიწისაგანია, ხოლო როცა დაღმართ მივექანებით, ცეცხლისაგანს ვაიძულებთ თავისი ბუნების საწინააღმდეგოდ ქვევითკენ იმოძრაოს. ასე რომ, რღვევის მიზეზს სტიქიათა სხვადასხვა მხარეს სწრაფვა წარმოადგენს; რადგან ის, რაც იძულებითია და ბუნების საწინააღმდეგო, მხოლოდ მცირე ხნით შეიძლება იქნეს შენარჩუნებული, ისიც ძალით და გაჭირვებით, ხოლო შემდეგ მყის იშლება შემადგენელ ნაწილებად, დაუბრუნდება რა თავის ადგილს შეერთებულთაგან ყოველი.

აუცილებლობით გამოგანილმა ამ დასკვნებმა, როგორც ამბობენ, აღრინდელი შეხედულებანი უნდა უარყონ და თავიანთი ვარაუდი წარმოადგინონ იმათ, რომელთაც ზეცისა და ვარსკვლავების წარმოშობას საფუძვლად მეხუთე სხეულებრივი ბუნება დაუდეს. მაგრამ აღდგება რა მათ წინააღმდეგ დამაჯერებელ სიგყვაში დახელოვნებულთაგან ვინმე სხვა, ამას ყოველივეს დაშლის და დაარღვევს და მის ნაცვლად თავის შეხედულებას შემოიტანს. თუ ჩვენც ახლა ამდაგვარ ვარაუდებზე დავიწყებთ საუბარს, მათივე მსგავსი მოლაყბენი აღმოვჩნდებით.

ვაცალოთ, რომ მათ ერთმანეთი დაამბონ, ხოლო ჩვენ არსზე მსჯელობას ნუკი გავმართავთ, არამედ დაუეჯეროთ მოსეს, რომ ქმნა ღმერთმან ცაჲ და ქუეყანა და ვადიდოთ უდიდესი ხელოვანი, ვინც სამყარო სიბრძნითა და ოსტატობით შექმნა; ხილულთა სილამაზიდან გულისხმავეყოთ ის, ვინც სილამაზით ყველას აღემატება და ამ შეგრძნებადი და გარემემოწერილი სხეულების სიდიადით დაუსრულებელი, ყოველგვარ სიდიადესა და თავისი ძალის მრავალფეროვნებით ყოველგვარ გონებაზე აღმატებული მოვიაზროთ.

თუმცა დაბადებულთა ბუნება არ ვიცით, მაგრამ ისიც კი, რაც ჩვენი შეგრძნებებით განიცდება, იმდენად გასაოცარია, რომ თვით ყველაზე ბრძენი გონებაც უძლურია სამყაროს თუნდაც უმცირესი ნაწილი ისე განმარტოს, როგორც საჭიროა და ღირსეული ქება შესწიროს დამბადებელს, რომლისა არს ყოველი ღიღება, პატივი და ძლიერება უკუნითი უკუნისამდე, ამინ!

ჰომილია II

ხოლო ქუჩიანა იყო უხილავ და განუმზადებელ

1. შეეჩერდით რა ცისკრისას რამდენიმე სიტყვაზე, მათში გონების ისეთი დაფარული სიღრმე ვიპოვეთ, რომ მომდევნოთათვის სასო სრულიად წარგვეკეთა. უკეთუ ბჭენი სიწმინდისა და ტაძრის შესასვლელი ასე მშვენიერი და ღიღებულა და ჩვენი გონების თვალს ასე აღმატებული სილამაზით განაბრწყინებს, წმინდათა წმინდა როგორიღა იქნება? ვის შეუძლია შეკბედოს საკურთხეველს? და გამოუთქმელს მზერას ვინ გაუსწორებს? ამ საიდუმლოებათა ჭერეგა მიუწვდომელია, ხოლო გონების მიერ დანახულის განმარტება – ყოველად შეუძლებელი.

ამასთან, რამდენადაც სამართლიანი მსაჯულის მიერ ღირსეული საზღაურებია დადგენილი და მხოლოდ განზრახვისთვისაც კი აღსრულდება რაც საჭიროა, გამოძიებას ნულარ გადაეღებთ. თუმცაღა ღირსებისაგან ნაკლულეყანნი ვართ, მაგრამ უკეთუ სულიწმინდის შემწეობით წმინდა წერილის სწავლებისაგან არ მიედრკებით, სრულიად უსარგებლონი არც ჩვენ ვიქნებით და მადლის თანამეწევნით ღმრთის ეკლესიის აღმენებას ჩვენც რაიმეთი ხელს შევეწყობთ.

ნათქვამია: ხოლო ქვეყანა იყო უხილავ და განუმზადებელ. რადგან ორივე, ცაჲ და ქვეყანაჲ ერთნაირი პატივით შეიქმნა, რატომღაა გეცა სრულყოფილი, ხოლო დედამიწა ჯერ კიდევ დაუსრულებელი და ბოლოს ჩამოუყალიბებელი? და საერთოდ, რას ნიშნავს განუმზადებლობა დედამიწისა და რა იყო მიზეზი მისი უხილავობისა? საბოლოოდ განმზადება დედამიწისა მისგან წარმომავალთა სიუხვეს ნიშნავს: აღმოცენებას მრავალფეროვანთა მცენარეთა, წარმოჩენას მალალ ხეთა-ნაყოფიერთა და უნაყოფოთა, ფერადოვნებას და კეთილსურნელებას

ყვაველთა და ყოველივეს, რაც მცირე ხანში დედამიწიდან ღმერთის ბრძანებით მშობლის შესამკობად უნდა ამოზრდილიყო; და რადგანაც ყოველივე ეს ჯერ კიდევ არ არსებობდა, წმინდა წერილმა სამართლიანად უწოდა მას "განუმზადებელი." იგივე შეიძლება ითქვას ზეცის შესახებაც, არც იგი იყო სრულქმნილი და არც მას ჰქონდა მიღებული საკუთარი სამკაული: არცა მთვარე და არცა მზე არ ანათებდა და არც ვარსკვლავთა დასი ედგა გვირგვინად, რადგან ისინი ჯერ კიდევ არ იყვნენ შექმნილნი. მაგრამ ჭეშმარიტების წინაშე არ შესცდე და განუმზადებელი ცასაც არ უწოდო. დედამიწას უხილავი ორი მიზეზით ეწოდა: ან იმიტომ რომ ჯერ კიდევ არ იყო ადამიანი, რომელიც იხილავდა, ან კიდევ იმიტომ, რომ მისი ბელადპირი დამღვარი წყლით იყო დაფარული, რის გამოც მისი ხილვა არ შეიძლებოდა. წყალნი ხომ ჯერ კიდევ არ იყვნენ შეკრებილნი თავიანთ შესაკრებელსა შინა, როგორც შემდეგში შეკრიბა ისინი ღმერთმა და ბღვები უწოდა.

ხოლო უხილავი რაღაა? როგორც ის, რაც ხორციელი თვალებით არ იხილვება, მაგალითად ჩვენი გონება, ასევე ისიც, რაც ბუნებით სახილველია, მაგრამ მასზე მდებარე სხეული ფარავს, როგორც მაგალითად სიღრმეში რკინა. ვფიქრობთ, ამ შემთხვევაში დედამიწა, რომელსაც წყალი ფარავდა, უხილავად სწორედ ამ მიზეზით იწოდება. გარდა ამისა, რადგან ჯერ არც ნათელი იყო შექმნილი, არაფერია გასაოცარი იმაში, რომ დედამიწას, რომელიც მის ბემოთ გაუნათებელი ჰაერის გამო სიბნელებაში იწვა, წმინდა წერილი უხილავს ამ მიზეზითაც უწოდებდეს.

2. ჭეშმარიტების გამყალბებელნი, რომელთაც თავიანთი გონება წმინდა წერილის მიმდევრობით კი არ განსწავლეს, არამედ მის წიგნთა ამრი საკუთარი ნებისამებრ მოაგრიალეს, ამბობენ, რომ ამ სიგყვებით მაგერია აღინიშნება; რადგანაც, როგორც ისინი მსჯელობენ, სწორედ მაგერიაა ბუნებით უხილავი და განუმზადებელი, თავისთავად უთვისებო და ყოველგვარ სახესა და ფორმას მოკლებული; აილო რა იგი ხელოვანმა, თავისი სიბრძნით გამოხატა, წესრიგში მოიყვანა და ასე მიანიჭა მის მიერ არსებობა ხილულებს. ამგვარად, უკეთუ მაგერია შეუქმნელია, მაშინ როგორც ღირსი იმავე უპირატესობისა (რაც ღმერთს აქვს), იგი პატივით ღმერთის თანასწორი ყოფილა. იმაზე უფრო დიდი მკრეხელობა რაღა უნდა იყოს, ვიდრე ის, რომ ეს უთვისებო, უსახო, უკიდურესი სიმახინჯე და უფორმო სისაძაგლე (თვითონ მათივე გამოთქმა

რომ ვიხმაროთ), ბრძენი, ძლიერი, ყოვლადმშვენიერი შემოქმედისა და ყოველთა დამბადებლის პატივის ღირსად ვაქციოთ? შემდეგ: უკეთუ მატერია ესოდენია, რომ ღმრთის მთელი ცოდნის მიღება შეუძლია, მაშინ ამ გზით ისინი მატერიის არსს რამდენადმე ღმრთის ძლიერებას უთანასწორობენ, რაკი სრულიად საკმარისი ყოფილა იმისათვის, რომ ღმრთის მთელი გონება მისით განიზომოს; ხოლო თუ მატერია ღმრთის მოქმედებისთვის მცირეა, ამ შემთხვევაში მათი სწაელება კიდევ უფრო უაზრო ავყიაობად იქცევა, რადგან მატერიის ნაკლებობით ღმერთს ისინი უმოქმედოდ დარჩენასა და თავისი საქმეების აღუსრულებლობას აიძულებენ, მაგრამ ისინი კაცობრივი ბუნების სიმწირემ შეაყდინა.

რამდენადაც ჩვენთან ყოველი ხელოვნება ერთ რომელიმე განსაზღვრულ მატერიაზე მუშაობს, როგორც მაგალითად, მჭედლობა – რკინაზე, ხოლო ღურგლობა – ხეზე და ამდენად მათში სხვაა მატერია, სხვა ფორმა და სხვა ის, რაც ფორმით აღესრულება, – მატერია გარედანაა აღებული, ფორმას ხელოვნება ანიჭებს, ხოლო თვითონ ქმნილება ორივესაგან – ფორმისაგანაც და მატერიისაგანაც შედგება, ისინი ღმრთებრივ შემოქმედებაზეც ასევე ფიქრობენ, კერძოდ, რომ ფორმისა, რომელიც სამყაროს ყოველთა დამბადებლის სიბრძნით მიეცა და მატერიისაგან, რომელიც შემოქმედის წინაშე გარეთ იყო დაგებული, შედგენილი სამყარო წარმოიშვა, რომელმაც მატერია და არსი სხვა საწყისისაგან, ხოლო ფორმა და ხატი ღმრთისაგან მიიღო.

აქედან გამომდინარე ისინი უარყოფენ, რომ ყოველთა დაბადებულთა მოწყობას დიდი ღმერთი განაგებს და მას როგორც ვინმეს, რალაც შენაგან წილთა შემკრებს, ისე წარმოადგენენ, რომელსაც არსებულთა დაბადებაში თავის მხრივ მხოლოდ მცირე წილი აქვს შეტანილი. ამგვარად, თავიანთი დაბალი აზროვნების გამო, მათ ჭეშმარიტების სიმაღლისათვის მზერის შეწუდენა ვერ შეძლეს, რადგანაც ამ შემთხვევაში ხელოვნება მატერიას მოსდევს და ცხოვრებაში მის მერეა შემოსული აუცილებლობით. ე. ი. ჯერ იყო მაგყლი, ხოლო ქსოვის ხელოვნება შემდგომში წარმოიშვა, რათა, რაც ბუნებისაგან გვაკლია, მის მიერ შევსებულიყო. იყო ძელი, ხოლო ღურგლობამ აიღო რა იგი, ამ მასალას ყოველგვარი საჭიროებისდამიხედვით მისცა ფორმა და ჩვენ ძელის სარგებლობა დაგვანახა: მეზღვაურებს საჭე მიაწოდა, მიწათმოქმედებს – ნიჩაბი, ხოლო მეომრებს – ლახვარი. სინამდვილეში

კი ღმერთმა იმათგან, რომელთაც ახლა ვხედავთ, სანამ რომელიმე გარნდებოდა, არსებულთა ყოფიერებაში მოყვანა გონებით გადაწყვიტა. ამასთან, მოიფიქრა, როგორი უნდა ყოფილიყო სამყარო და მისი ხატის შესაფერისი მაგერია მერე შექმნა. ზეცისათვის შესაფერისი ბუნება განაჩინა, დედამიწის ფორმაში კი მისთვის დამახასიათებელი და სასარგებლო არსი ჩადო. ცეცხლს, წყალსა და ჰაერსაც ისეთი ფორმა მისცა, როგორიც სურდა და არსებობაშიც ისე მოიყვანა, როგორც ამას გონებით წარმოდგენის მერე თითოეული მათგანი მოითხოვდა და სხვადასხვა ნაწილისაგან შედგენილი მთელი სამყარო ერთ მთლიანობად და პარმონიად სიყვარულის ურღვევი კავშირით შეკრა. ასე რომ, ერთმანეთისაგან მდებარეობით ფრიად დაშორებული ნაწილები ერთიერთში მიღულობის ძალით შეერთებულად მოჩანს. ამიტომ ზღაპრული გამონაგონები დაე შეწყვიტონ მათ, რომელნიც თავიანთი სუსტი მსჯელობებით გონებისთვის მიუწვდომელსა და კაცთა ენაზე სრულიად გამოუთქმელ ძალას ზომავენ.

3. და შექმნა ღმერთმან ცაჲ და ქუეყანა. — არა ნახევარ-ნახევარი თითოეულისა, არამედ სრული ზეცა და სრული დედამიწა, თვითონ არსი აღებული ფორმასთან ერთად, რადგან იგი არა მხოლოდ ფორმების გამომგონებელია, არსებულთა თვით ბუნების შემქმნელიც. და თუ ეს ასე არაა, მაშინ გვიპასუხონ, როგორ შეხვდნენ ერთმანეთს შემოქმედი ძალა ღმრთისა და მაგერიის პასიური ბუნება, ანუ მაგერია ფორმის გარეშე და ღმერთი, ვინც ფორმები მაგერიის გარეშეც იცოდა და შეხვდნენ ისე, რომ რაც ერთს აკლია, მეორისაგან მისცემოდა და რათა შემოქმედს ჰქონოდა ის, რითაც თავის ხელოვნებას აჩვენებდა, ხოლო მაგერიას უსახურობა, უფორმობა ჩამომორებოდა. მაგრამ ამის თაობაზე კმარა და ისევ პირველსავე სიგყვას დაუბრუნდეთ.

ვინც თქვა, რომ პირველად ღმერთმა ცა და დედამიწა შექმნა, იგი ბევრ რამეზე გაჩუმდა, კერძოდ წყალზე, ჰაერზე, ცეცხლსა და იმ სახეცვლილებებზე, რომლებსაც ისინი წარმოშობენ. მართალია, ესენიც, რადგან სამყაროს აღვსებას ემსახურებიან, ყველასთან ერთად შეიქმნენ, მაგრამ ისგორიამ მათ გვერდი აუარა, რათა ჩვენი გონება დამოუკიდებელ მუშაობას შესჩვეოდა და მცირეთა საფუძველზე ზოგადი დასკვნების გამოტანის შესაძლებლობა მისცემოდა. სწორედ ამიტომ არაა ნათქვამი წყალზე, რომ იგი ღმერთმა შექმნა, მაგრამ როცა ვკითხ-

ულობთ, რომ დედამიწა უხილაეი იყო, ჩვენ თვითონ უნდა განვსაჯოთ, სახელდობრ რითი იყო დაფარული და აღუქმელი მხედველობისათვის.

ცეცხლს არ შეეძლო მისი დაფარვა, რაშეთუ მას სინათლე მოაქვს და ყოველივეს, რასაც კი მიუახლოვდება, უფრო ხილულს ხდის, ეიდრე უხილავს. ასევე, ვერც ჰაერი იქნებოდა საფარველი მიწისა. რადგან არსით იგი თხელია და გამჭვირვალე, ხილულთა ყველა სახეს იღებს და მათ მხილველთა მგერას გადასცემს. ამგვარად გერჩება, წარმოვიდგინოთ, რომ მიწის ზედაპირი წყლით იყო დაფარული. რადგან ბუნება ტენისა ჯერ კიდევ არ იყო გამოცალკეეებული და მისთვის განწესებულ ადგილას შეკრებილი, ამიგომ დედამიწა არა მხოლოდ უხილაეი იყო, არამედ განუმზადებელიც, ტენის სიჰარბე ხომ ნაყოფიერებას მიწისა ახლაც ხელს უშლის. ამიგომაც მიზეზი დედამიწის უხილაეობისა და მოუწყობლობისა (განუმზადებლობისა) თუკი მის მოწყობაში (განმზადებაში) მისთვის დამახასიათებელსა და ბუნებრივ მორთულობას, კერძოდ, მღელვარე ყანებიან ველებს, ამწვანებულსა და ათასგვარი ყვავილებით აფერადებულ მინდვრებს, აყვავებულ ბორცვებსა და ჩრდილმრავალი ტყეებით დაფარულ მთათა მწვერვალებს ვიგულისხმებთ, ერთი და იგივეა.

ეს ყოველივე ჯერ კიდევ არ იყო; თუმცა დედამიწა შემოქმედის მიერ მიცემული ძალით მზად იყო შობისათვის, მაგრამ ელოდებოდა შესაფერის ქამს, რათა მისი ნაშობნი ღმრთის ბრძანებით სინათლეზე წარმოეჩინა.

4. ნათქვამია: ბნელი იყო ზედა უფსკრულთა. ისევე მიზეზნი ახალ ზღაპრობათა და უღმრთო მსჯელობათა დასაბამნი იმათთვის, რომელნიც საღმრთო სიტყვებს საკუთარ ვარაუდთა მიხედვით აუკუღმართებენ, რადგანაც ბნელს, ისე კი არ განმარტავენ, როგორც არის, სახელდობრ, რომ იგი გაუნათებელი ჰაერი, ან ჩამოფარებული სხეულისაგან დაბნელებული, ან კიდევ, საერთოდ რომელიმე ამდაგვარი მიზეზით სინათლეს მოკლებული ადგილია, არამედ როგორც ბოროტ ძალას, უკეთ რომ ვთქვათ, როგორც თავად ბოროტებას, რომელსაც დასაბამი თავის თავშივე აქვს და რომელიც ღმრთის სახიერებას ეწინააღმდეგება და უპირისპირდება. ისინი ამბობენ: უკეთუ ღმერთი ნათელ არს (1 ინ. 1,5), მაშინ მის წინააღმდეგ მებრძოლი ძალა შესაბამისად სიბნელე უნდა იყოს, სიბნელე, რომელსაც ყოფიერება სხვისგან კი არა აქვს მიღებული,

არამედ თვითშობილ ბოროტებას წარმოადგენს, სიბნელე, რომელიც სულებთან მეზობლია, სიკვდილის შემქმნელი და მტერი სათნოებისა. წინასწარმეტყველის სიგყვები, მათი მცდარი გაგებით, იმას გვაუწყებენ, რომ იგი ღმრთისგან კი არ შეიქმნა, არამედ არსებობდა და ამ შეხედულებებისაგან რომელი უკეთური და უღმრთო სწავლებანი აღარ შეითხზა? რომელთა მგელთა შიშიმეთა (საქმ. 20,29), ღმრთის სამწყსოს განმფანტველთა, აღარ მიიღეს დასაბამი ამ მცირე სიგყვისაგან* და წარწყმიდეს სულნი? განა აქედან არ არიან მარკიონელნი და ვალენტიანელნიც აქედან არ წარმოიშვნენ? განა მანიქეველთა საძაგელი ერესი, რომელსაც თუ ვინმე ეკლესიის სიღამპლეს უწოდებს, სახელის შერჩევაში არ შეცდება, აქედან არ წარმოდგა? რატომ გაურბიხარ ჭეშმარიტებას შორს, აღამიანო და საკუთარი თავის დაღუპვის მიზეზს რისთვის იგონებ? მარტივია სიტყვა და ყველასათვის მისაწვდომი, რადგან ნათქვამია: უხილავ იყო ქუეყანაჲ; მაგრამ რა არის მიზეზი ამისა? მის ზედაპირზე გაწოლილი უფსკრული; და უფსკრულში რაღა იგულისხმება? სიმრავლე წყალთა და ძნელად მისაწვდომი სიღრმე მისი. მაგრამ ვიცი, რომ თხელსა და გამჭვირვალე წყალში მრავალი სხეული ხშირად იხილვება. მამ წყალში დედამიწის რაღაც ნაწილი მაინც რატომღა არ ჩანდა? იმიტომ, რომ მის ზემოთ განფენილი ჰაერი ჯერ კიდევ გაუნათებელი და ბნელი იყო, მაშინ, როცა მზის სხივი წყალში შეჭრისას ხშირად მის სიღრმეში კენჭებსაც წარმოაჩენს, უკუნ ღამეში არაფის შეუძლია ხილვა იმისა, რაც წყლის ქვეშაა. ამიტომაც სიტყვები ქუეყანაჲ იყო უხილავ, განმარტებულია მომდევნო ფრაზით, სახელდობრ, რომ მასზე უფსკრული იწვა და რომ იგი ბნელი იყო. ამრიგად, უფსკრული არც საპირისპირო ძალთა სიმრავლეა, როგორც ეს ზოგიერთებს ჰქონდათ წარმოდგენილი და არც პირველსაწყისი სიბნელე და რაღაც უკეთური ძალა, რომელიც სიკეთეს ემტერება, რადგან დაუსრულებელ ბრძოლაში მყოფთ მუდამ ექნებათ და ერთმანეთსაც მისცემენ რა საბაბს მტრობისა, ერთმანეთს უეჭველად გაანადგურებენ; ხოლო თუ დაპირისპირებულთაგან ერთი ძალით მეორეს აღემატა, დამარცხებულს სავსებით მოსპობს. ამიტომ, როცა ამბობენ, რომ ბოროტების წინააღმდეგობა სიკეთის თანაბარია, განუწყვეტელი ბრძოლა და მარადიული ნგრევა შემოაქვთ, რადგან ამ შემთხვევაში თითოეული მათგანი ერთდროულად მძლეველიცაა და

* ე.ი. სიტყვისაგან: ბნელი.

ძლეულიც. ხოლო უკეთუ სიკეთე ბოროტებას ძალით აღემატება, მაშინ რაღა მიზეზი იმისა, რომ ბუნება ბოროტისა სრულიად არ განადგურდა? თუკი წარმოთქმაც არ შეიძლება... მიკვირს, რაგომ არ გაურბიან ისინი თავიანთ თავს ღმრთის ამგვარი უსჯულო გამოებით გატაცებულნი. მკრეხელობა იქნება თქმა იმისა, რომ ბოროტებას დასაბამი ღმრთისაგან აქვს, რადგანაც საპირისპიროსაგან საპირისპირო არ წარმოიშობა; არც სიცოცხლე შობს სიკვდილს, არც სიბნელეა დასაბამი ნათლისა და არც სენია შემქმნელი ჯანმრთელობისა. თუმცა მდგომარეობის შეცვლისას საპირისპიროდან საპირისპიროში გადასვლა ხდება, მაგრამ ყოველი დაბადებულთაგანი არა საპირისპიროსაგან, არამედ ერთგვაროვნისაგან წარმოიშობა. იკითხავენ, უკეთუ ბოროტება არც დაუბადებელია და არც ღმრთისგან დაბადებული, ბუნება საიდანღა აქვს? ბოროტების არსებობას ხომ, ვისაც კი ამქვეყნად უცხოვრია, ვერაფერს უარყოფს. ამაზე რაღა ვთქვათ? ის რომ, ბოროტება ცოცხალი და სულიერი არსი კი არაა, არამედ მდგომარეობა სულისა, რომელიც სათნოების საპირისპიროა და გულგრილთა შორის სიკეთის მოკლების გამო წარმოიშობა.

5. ამიგომ ბოროტების ძებნას ნურც შენს გარეთ დაიწყებ და ნურც იმას წარმოიდგენ, რომ მისი ბუნება დასაბამიდანვე არსებობდა, არამედ, დაე, ყველამ უწყოდეს, რომ ბოროტება დასაბამს თავის თავს თვითონვე უღებს.

იმათგან, რაც ჩვენს თავზე ხდება, ერთნი ჩვენი ბუნებისა გამო გვემართება, როგორც მაგალითად, სიბერე და უძლურებანი, ხოლო მეორენი გარეშე მიზეზთაგან მოწვეული მოულოდნელი შემთხვევებია, ხშირად სამწუხარონი ან სასიხარულონი, როგორც მაგალითად, ჭის მთხრელისათვის განძის პოვნა, ან ცოფიანი ძაღლის შეფუთება ბამარში მიმავლისათვის; სხვანი კიდე თვით ჩვენგანვე არიან, როგორიცაა მაგალითად, დაძლევა გულისთქმათა თუ აყოლა ვნებათა, დაოკება რისხვისა თუ ხელის აღმართვა განმარისხებელსა ზედა, თქმა სიმართლისა თუ პირიქით, სიცრუისა, ქონა მშვიდი და ზომიერი ზნისა, თუ თავის განდიდება ქედმაღლობითა და ამპარტავნებითა.

ამიგომ, რისი უფალიც შენ თვითონვე ხარ, იმის დასაბამის ძებნას სხვაგან კი ნუ დაიწყებ, არამედ შეიციანი, რომ ბოროტებამ, როგორც ასეთმა, დასაბამი ნებაყოფლობითი დაცემისაგან მიიღო. იგი რომ ნებაყოფლობითი და ჩვენგან გამომდინარე არ ყოფილიყო, მაშინ არც სჯული

განუმზადებდა ძვირისმოქმედთ ასეთ დიდ სასჯელს და არც სამსჯავროთა მიერ დადებულნი სასჯელნი, რომელნიც ბოროტმოქმედთ ღირსეულად მიეგებათ, იქნებოდნენ გარდაუვალნი. აი, რაც საკუთრივ ბოროტების შესახებ უნდა მეთქვა. ხოლო სნეულებანი და სილაგაკე, უპატიობა და სიკვდილი და სხვა ადამიანური მწუხარებანი ბოროტებათა შორის არ უნდა შევრაცხოთ, რადგან დიდთა სიკეთეთა რიცხვს არც ამათ საპირისპირო საქმეებს მივაკუთვნებთ. ნაწილი ამათგანი ბუნებისგანაა, ნაწილი კი, როგორც ჩანს, მრავალს სარგებლობისათვის შეემთხვევა. ახლა კი ყოველგვარი გადატანითი და იგავური განმარტება დაეაღუძოთ და ბნელის გაგება მარტივად და გამოწველილვის გარეშე, წმ. წერილის სწავლების მიხედვით გადმოვცეთ. გონება ეძიებს: თუ სიბნელე სამყაროსთან ერთად შეიქმნა და ნათელზე აღრე იყო, უდარესი უხუცესი რატომღაა? ეუპასუხებთ, რომ: ამ ბნელს დამოუკიდებელი არსებობა კი არა აქვს, არამედ იგი მდგომარეობაა ჰაერისა, ნათლის მოკლებით გამოწვეული, და რომელი ნათლისაგან მოკლებული აღმოჩნდა ეს ადგილი სამყაროში, რის გამოც ბნელი იყო წყალსა ზედა? ვფიქრობთ, რომ თუკი ამ ხილული და ხრწნადი სამყაროს შექმნამდე რამე იყო, ცხადია, ნათელსა შინა უნდა ყოფილიყო, რადგან არც ანგელოზთა დასები, არც ყოველნი ზეციური მხედრობანი და საერთოდ სახელდებული თუ უსახელო გონიერი ბუნებანი და სულნი იგი მსახურნი არა ბნელში, არამედ ნათელსა შინა იყვნენ და მათთვის შესაფერისი, ყოველგვარი სულიერი სიხარულით აღსავსე მდგომარეობა ჰქონდათ. ამას ვერაფერს შეეკამათება და მითუმეტეს ის, ვინც აღთქმულ სიკეთეთა შორის ზეციური ნათლის მიღებასაც ელოდება, რომლის შესახებაც სოლომონი ამბობს: ნათელი მრავალთა მარადის (იგავ. 13,9) და მოციქული: კმაღლობდით მამასა, რომელმან ღირს გუყვნა ჩვენ ნაწილსა მას მკუდრობისა წმიდათაჲსა ნათელსა შინა (კოლ. 1,12), რადგან უკეთუ დასჯილნი ბნელსა მას გარესქელსა წარიგმავნებიან, ცხადია, იმგვარ საქმეთა მოქმედნი, რომელნიც წყალობას იმსახურებენ, განსვენებას ზესამყაროულ ნათელში პოუვებენ.

ამიგომ, როცა ღმრთის ბრძანებით ცა იმას, რაც საკუთრივ მისი ზედაპირის შიგნით იყო, ირგვლივ შემოერტყა და ისეთი მკვირივი სხეული შეიძინა, რომ გარეშეთაგან შიგნით მყოფთა გასაყოფად საკმარისი აღმოჩნდა, ადგილი, რომელიც შემოსაზღვრა, მოუკვეთა რა გარედან წამოსული სხივები, იძულებით უნათლოდ დატოვა, რადგან ჩრდილს

ერთდროულად სამი რამ სჭირდება: ნათელი, სხეული და გაუნათებელი ადგილი. ამგვარად, სამყაროში სიბნელე ზეცის სხეულის ჩრდილისაგან წარმოიშვა. ჩემს ნათქვამს ცხადი მაგალითის საშუალებით გაიაზრებ, თუკი თაკარა შუადღისას მკერძი და გაუმჭვირვალე ქსოვილისაგან დამზადებულ კარავს დაიდგამ და მყის შექმნილ სიბნელეში თავს შენ თვითონვე ჩაიკეტავ. ის ბნელიც ასევე წარმოიდგინე, არა უწინარეს სხვათა, არამედ პირიქით, შედეგად სხვათა. სწორედ ამ ბნელზეა ნათქვამი, რომ ბნელი იყო უფსკრულთა ზედა, რადგან ჩვეულებრივ სხეულთა ზედაპირებს ჰაერის უკიდურესი ფენები ეხება; მაგრამ, რადგანაც მაშინ ყოველივე წყლით იყო დაფარული, ამიგომაც აუცილებლობითაა ნათქვამი, რომ ბნელი იყო ზედა უფსკრულთა.

6. და სული ღმრთისაჲ, ნათქვამია, იქცეოდა ზედა წყალსა. ეს სული ან ჰაერის განფენას ნიშნავს და შენ იგი სამყაროს ერთ-ერთ ნაწილად მიიღე, რომელთაც მწერალი ჩამოთვლის, სახელდობრ, რომ ღმერთმა ცა, ღედამიწა, წყალი და ჰაერი შექმნა და ამასთან იგი უკვე განფენილი და მდინარი, ან რაც ჭეშმარიტებას უფრო შეეფერება და ჩვენზე უწინარეს იქნა აღიარებული, სული ღმრთისა სულიწმიდას ეწოდება. წმ. წერილში განსაკუთრებით და უპირატესად ასე მოხსენიების ღირსი სწორედ იგია და სული ღმრთისა სხვას არაეის ეწოდება გარდა სულიწმიდისა, რომელიც ღმრთეებრივსა და ნეგარ სამებას ალაესებს. უკეთუ ამგვარ თვალსაზრისს გაიზიარებ, მისგან უდიდეს სარგებელს იპოვი. როგორ იქცეოდა იგი წყალთა ზედა? გაუწყებ, ოღონდ არა ჩემს აზრს, არამედ ასურელი კაცისა, რომელიც ამსოფლიურ სიბრძნეს იმდენად დაშორდა, რამდენადაც ჭეშმარიტ ცოდნასთან იყო ახლოს. ამგვარად იგი ამბობდა, რომ სირიული ენა უფრო გამომსახველია და ებრაულთან ნათესაობის გამო წმ. წერილის შინაარსს უფრო უახლოვდება. როგორც იგი ამბობს, თარგმანში იქცეოდა განატფობდას ნაცელადაა გამოყენებული. განატფობდა ანუ განაცხოველებდა წყლის ბუნებას მსგავსად კევრცხისმჩეკელი ქათმისა, რომელიც განტფობილთა რადაც სასიცოცხლო ძალას აძლევს. ამბობენ, რომ მსგავსი ამრია განცხადებული ამ სიტყვებში: სული იქცეოდა, ე. ი. წყლის ბუნებას ცოცხალ არსებათა შობისათვის ამზადებდა. ამგვარად ამით საკმარისად აქვს გაცემული პასუხი ზოგიერთთა მიერ წამოჭრილ საკითხს: შესაქმემი მონაწილეობის გარეშე არც სულიწმიდა დარჩენილა.

7. და თქუა ღმერთმან: იქმენინ ნათელი (შესქ. 13). ღმრთის პირველმა სიტყვამ ბუნება ნათლისა დაბადა, სიბნელე განაქარვა, მწუხარება გაფანტა, სამყარო განამხიარულა და ყოველივეს მყის მშვენიერი და სასიამოვნო შესახედაობა მიანიჭა. გამოჩნდა ზეცა, აქამდე ბნელით დაფარული და მშვენიერება მისი ესოდენი, რაოდენსაც თვალნი ვიდრე აქამომდე ადასტურებენ. განბრწყინდა ჰაერი, ან უფრო უკეთ, განზავდა რა მთელი ნათელი მასში, მყის მისი ბრწყინვალება თავის საზღვართა შინა ყოველმხრივ მიაწვდინა. რადგან ზევით თვით ეთერამდე და ზეცამდე, ხოლო სივრცეში სამყაროს ყოველ ნაწილში – ჩრდილოეთითა და სამხრეთით, აღმოსავლეთითა და დასავლეთითა განფენილი იგი, მყის, წამსა შინა, განანათლა. ასეთია ბუნება ჰაერისა, რომელიც ისე წმინდაა და გამჭვირვალე, რომ ნათელი მასში გასაუღელად დროის არაავითარ ხანგრძლივობას არ საჭიროებს. ისევე, როგორც ჩვენი მშენა ხილულთა ზედა დროის გარეშე გადააქვს, ასევე ნათლის ჭავლსაც თავის საზღვრებში ისე მსწრაფლ იღებს, რომ დროის უფრო მოკლე შუალედის წარმოდგენაც კი შეუძლებელია. შემდგომად ნათლის დაბადებისა, ეთერი მშვენიერი, ხოლო წყალი სხივმოსილი გახდა, რადგან არა მხოლოდ მიიღო ბრწყინვალება, არამედ ნათლის გარდატეხისა გამო თვითონაც აკამკამდა და სხივები ყოველმხრივ უკუმიჰიწინა. ასე მშვენიერად და პატიოსნად შეცვალა ყოველივე ღმრთებრივმა სიტყვამ. როგორც სიღრმეში ჩასხმული ზეთი იმ ადგილას ნათელს წარმოქმნის, ასევე წარმოთქვა რა სიტყვა ყოველთა შემოქმედმა, მყის განეფინა სამყაროში მაღლი ნათლისა.

იქმენინ ნათელი. და საქმედ იქცა ბრძანება იგი, და დაიბადა ბუნება, რომელზე უფრო მიმზიდველი შევების მომცემელს კაცობრივი გონება ვერ წარმოიდგენს. როცა ჩვენ ღმრთის ხმაზე, სიტყვასა და ბრძანებაზე ვსაუბრობთ, სამეცყველო ორგანოებით გამოცემულ ბგერებს, ან ენის მეშვეობით შერხეულ ჰაერს როდი ვგულისხმობთ, არამედ იმათთვის, ვინც სწავლობს, უფრო მეტად ნათელსაყოფად, ბრძანების სახით გვსურს ნების წამისყოფა გამოვსახოთ.

და იხილა ღმერთმან ნათელი, რამეთუ კეთილ (შესქ. 14). უკეთესად როგორ უნდა ითქვას ქება ნათლისა, როცა მას უკვე მიღებული აქვს დამოწმება დამბადებლისა – რამეთუ კეთილ? ჩვენშიც, როცა გონება ისეთს ვერაფერს იცყვის, რაც მასზე ადრე შეგრძნების ორგანოს უკვე არ ჰქონდეს დამოწმებული, განსჯას თვალებს მიანდობს.

მაგრამ უკეთუ სხეულის სილამაზე მის ნაწილთა თანაზომიერებასა და გარეგნულ ფერადონებაშია, მაშინ გაგება სილამაზისა ნათელთან მიმართებაში, რომელიც ბუნებით მარტივი და ერთგვაროვანია, როგორღა შენარჩუნდება? იმით ხომ არა, რომ ნათლის თანაზომიერება არა მისი შემადგენელი ნაწილების მიხედვით, არამედ მხედველობაზე მისი არაშემაწუხებელი და სასიამოვნო ზემოქმედებით დასტურდება? ასევე ლამაზია ოქრო, თუმცა მშერას არა ნაწილთა თანაზომიერებით, არამედ მსოლოდ კეთილფერონებით იტაცებს და ატკობს. ულამაზესია აგრეთვე მწუხრის ვარსკვლავი, ოლონდ არა იმ მიზეზით, რომ თანაზომიერი ნაწილები აქვს, არამედ იმიტომ, რომ ჩვენს თვალებს მისი ბრწყინვა უნაღვლოდ და სასიამოვნოდ ეფინება. ამჯერად სილამაზეზე მხჯავრი თავად ღმერთს გამოაქვს, ე.ი. სრულიად გამორიცხულია, რომ მას მხედველობაში მისი მშერისათვის საამურობა ჰქონდეს, არამედ აქ წინასწარაა განჭვრეტილი ნათლის სარგებელი მომავალში, რადგან თვალებს ჯერ კიდევ არ განესაჯათ მისი სილამაზე.

და განწვალა ღმერთმან შორის ნათლისა და შორის ბნელისა; ანუ ღმერთმა მათი შეურევნელი და ურთიერთ საპირისპირო ბუნება განამზადა, რადგანაც ერთმანეთს ფრიად განაშორა და დააცილა.

8. და უწოდა ღმერთმან ნათელსა დღე და ბნელსა უწოდა ღამე (შესქ. 1,5). ახლა, შემდგომად მზის დაბადებისა, დღე მზით განათებული ჰაერია, რაჟამს იგი ზეცის ცამრგვალზე ბრწყინავს, სოლო ღამე ჩრდილი დედაშიწისა, რომელიც მზის დაფარვისაგან წარმოიშობა. იმ დროს კი, არა მზის მოძრაობის, არამედ იმის გამო, რომ პირველქმნილი ნათელი ღმერთისგან დადგენილი ზომით ხან განეფინებოდა და ხანაც იკუმშებოდა, იბადებოდა დღე და მოსდევდა ღამე. და იქმნა მწუხრი და იქმნა განთიად დღე ერთი. მწუხრი საზიარო საზღვარია დღისა და ღამისა, ისევე, როგორც განთიადი ღამეს დღესთან ესაზღვრება. იმისათვის, რომ დაბადების უფროსობა დღისთვის მიეცა, პირველად დასასრული დღისა მოიხსენია, ხოლო შემდეგ დასასრული ღამისა, რადგანაც ღამე დღეს მოსდევს. რადგანაც ნათლის დაბადებამდე სამყაროში ბნელი იყო და არა ღამე, იმას, რაც დღისგან გამოიყო, ღამე უწოდა და ამიტომაც სახელწოდებაც უმრწემესი მიიღო, შემდგომად დღისა.

და იქმნა მწუხრი და იქმნა განთიად. წინასწარმეტყველი დღესა და ღამეს გულისხმობს, მაგრამ დღე და ღამე კი არ უწოდა, არამედ

სახელი მხოლოდ უპირატესს მისცა, რაც საერთოდ მთელ წმიდა წერილში გვხვდება. მაგალითად, ფსალმუნთა მგალობელი ამბობს: დღენი წელიწადთა ჩუენთანი (ფს. 69, 10); იაკობი: მცირე და ბოროტ იყვნეს წელნი დღეთა ცხოვრებისა ჩემისათანი (შესქ. 47,9) და კელაე ფსალმუნი: ყოველნი დღენი ცხოვრებისა ჩუენისანი (22,6). ასე რომ, აქ თქმული სჯულდებულებად გადაეცა მომდევნოებსაც.

და იქნა მწუხრი და იქნა განთიად დღე ერთი. რატომ არ თქვა პირველი, არამედ ერთი? თუმცა მას, რადგანაც მეორე, მესამე და მეოთხე დღეებზე საუბარიც ჰქონდა განზრახული, უფრო შეეფერებოდა მომდევნოთა დასაბამისათვის პირველი ეწოდებინა; მაგრამ ერთიო თქვა, რათა დღისა და ღამის ხანგრძლივობა ამგვარად განესაზღვრა და დღე-ღამის დრო ისე შეეერთებინა, რომ ერთი დღის მანძილი, უკეთუ, ცხადია, დღეში ღამესაც ვიგულისხმებთ, ოცდაოთხ საათს შეეესო. ასე რომ, თუმცა მზის მოქცევისას ხდება ხოლმე, რომ ერთი მეორეს აღემატება, მაგრამ ორივეს ხანგრძლივობა ყოველთვის განსაზღვრული დროით არის შემოფარგლული. ამით თითქოს თქვა, რომ ერთი დღის ხანგრძლივობის საზომი ოცდაოთხი საათია, ანუ ბეცის ერთი ნიშნიდან დაწყებითა და კელაე მასზე დაბრუნებით ერთი დღე იქმნება. ამგვარად, რამდენჯერაც სამყაროში მზის მოქცევისაგან საღამო და განთიადი დადგება, ეს პერიოდი არა უფრო დიდ, არამედ ერთი დღის მანძილზე აღესრულება. ამასთან უმთავრესი სიგყვა აქ დაფარულადაა მოცემული, სახელდობრ, შექმნა რა ღმერთმა ბუნება დროისა, მის საზომად და ნიშნებად დღეთა ხანგრძლივობა დაადგინა და გაზომა რა იგი შვიდეულებით, შვიდეულს, რომელიც დროის სვლას აღრიცხავს, მუდმივად თავისსავე თავში წრიული ბრუნვა უბრძანა, და კელაე ერთ დღეს, რაეამს თავისი თავისაკენ შვიდგზის მიიქცევა, აღვსება შვიდეულისა. წრის სახე ხომ ისაა, რომ თავისი თავისაგან იწყება და თავისთავშივე სრულდება. ის, რომ თავისი თავისკენ მიიქცეს და არასოდეს დამთავრდეს, საუკუნის საკუთარი თვისებაა. იმიტომაც უწოდა დროის დასაბამს არა დღე პირველი, არამედ ერთი, რომ იგი საუკუნეს თვით სახელწოდებითაც კი ენათესაებოდეს. ამგვარად, გამოაქვინა რა თვისება განმარტობისა და სხვასთან უზიარებლობისა, ჯეროვნად და შესაფერისად იწოდა ერთად. თუმცა ჩვენ წმიდა წერილი მრავალ საუკუნეს წარმოგვიდგენს, ხშირად იხსენიებს რა "საუკუნესა საუკუნოჲსა" და "საუკუნეთა საუკუ-

ნეთასა", მაგრამ მასში არც პირველი, არც მეორე და არც მესამე საუკუნეა აღრიცხული, რათა ამით ჩვენ უფრო სხვაობანი ვითარებათა და მრავალფეროვნება საქმეთა წარმოგვიდგინოს, ვიდრე შემოწერილობა, დასასრული და თანმიმდევრობა საუკუნეთა, რამეთუ ნათქვამია: დიდ არს დღე უფლისაჲ და მჩენ ფრიად (იოველ. 2,11), და კიდევ: რასათუხ თქუენდა დღე იგი უფლისაჲ? და იგი არს ბნელ და არა ნათელ (ამოს. 5,18), რაღა თქმა უნდა, ბნელი მათთვის, რომელნიც სიბნელის ღირსნი არიან. რადგანაც ჩვენმა მოძღვრებამ იცის დღე იგი დაუღამებელი, უცვალებელი და დაუსრულებელი, რომელსაც ფსალმუნთა მგალობელმა მერვე უწოდა (ფს. 6,1) და რომელიც ამ შეიდეულის დროის გარეთ იმყოფება, ამიგომ მას დღეს უწოდებ თუ საუკუნეს, ერთსა და იმავე ცნებას გამოხატავ. უკეთუ ამ ვითარებას დღეს უწოდებ, ერთი იქნება და არა მრავალი, ხოლო უკეთუ – საუკუნეს, ერთადერთი იქნება და არა მრავალთაგანი. ჩვენი გონება რომ მომავალი ცხოვრებისაკენ წარემართა, წინასწარმეტყველმა ამ საუკუნის ხაგს, დასაბამს დღეებისა და ნათლის თანატოლს, წმიდა დღეს უფლისა, რომელიც უფლის აღდგომით განიდიდა, ერთი უწოდა. ამიგომაც ამბობს: და იქმნა მწუხრი, და იქმნა განთიად დღე ერთი. მაგრამ მსჯელობანი იმ საღამომე, რომელთაც ამ საღამომ მოუსწრო, ჩვენს სიტყვას ზღვარს აქ უღებენ. მამამ ჭემმარიტი ნათლისა, რომელმაც დღე ბეციური ნათელით შეამკო და ღამე ცეცხლის ელვარებით გაანათა და რომელიც საუკუნო განსასვენებელს გონიერსა და მიუაჩრიდლებელ ნათელში გვიმზადებს, დაე, გულები ჩვენი ჭემმარიტების შეცნობით გაანათოს, შეუბრკოლებლად დაიცივას სიცოცხლე თქვენი და მოგანიჭოთ თქვენ, რომ დღესა შინა შეუნიერად ვიდოდით (რომ. 13,13), რათა განბრწყინდეთ, ვითარცა მზე ნათელით, წმინდანთა სიქადულად ჩემდა დღესა მას ქრისტესა, რომლისა არს დიდება და ძლიერება უკუნითი უკუნისამდე. ამინ.

ჰომილია III მყარის შესახებ

1. საქმენი პირველი დღისა, უმჯობესია ვთქვათ ერთისა, რადგან არა ჯერ არს წაუართვათ პატივი, რომელიც მას შემოქმედისაგან ბუნებით

მიეცა და რომლის გამოც იგი სხვა ღმერთა რიგში ვერ ჩაირიცხება, სწორედ მას შინა ქმნილი საქმენი სიტყვამ გუშინ წარმოაჩინა და მსმენელებს განუმარტა, რაც სულთათვის, როგორც დილის საზრდელი, ასევე მწუხრის სიხარულიც იყო. ამას რომ ვამბობ, განმმარტებელის ძალას კი არ ვგულისხმობ, არამედ წმიდა წერილის მაღლს, რის გამოც იგი ბუნებრივად მოგვწონს და რისთვისაც ყველა იმ გულისათვის, რომელიც კი პატივს შესაძლებელთან შედარებით ჭეშმარიტებას მიაგებს, იგი მიმზიდველი და სასურველია. წარმოაჩინს რა ცხადად ჭეშმარიტების სიტკობებას, ფსალმუნთა მგალობელიც ამბობს: რაბამად ტკბილ არიან სასასა ჩემსა სიტყუანი შენნი, უფროჲს თაფლისა პირსა ჩემსა (118,103).

ამგვარად, გუშინ, რამდენადაც ეს შესაძლებელი იყო, თქვენი სულები ღმრთის სიტყვაზე საუბრით განვამხიარულეთ, დღეს კი ერთმანეთს ისევ შევხვდით, რათა მეორე დღის საქმეთა საკვირველებანი განვიხილოთ.

მე არ დამვიწყებია, რომ ჩვენს შორის მრავალი ხელოსანი და ოსტატია, რომელიც დღიური შრომით, გაჭირვებით შოულობს საზრდოს. ისინი სიტყვას შემაწყვეტინებენ, რათა დიდი ხნით არ მოსცდნენ საქმეს. რას ვეტყვი მათ? ვეტყვი, რომ ღმრთისთვის მისესხებული დროის ნაწილი არა თუ დაეკარგებათ, არამედ მისგან დიდი შენაძენით დაუბრუნდებათ, რადგანაც იმათ, რომელნიც უპირატეს პატივს სულიერს მიაგებენ, საქმისათვის ყველა საჭირო გარემოებას: სხეულის სიმტკიცეს, სულის მხნეობას, ვაჭრობისათვის ხელსაყრელ პირობებსა და საერთოდაც, მთელი ცხოვრების მანძილზე კეთილწარმატებას, ღმერთი უგზავნის. კიდევაც რომ ჩვენმა გულმოდგინებამ ის ნაყოფი, რომლის იმედიც გექონდა, ამ ცხოვრებაში არ გამოიღოს, სწავლა, მიღებული სულისა წმიდისაგან, კეთილ საუნჯედ მომავალი ცხოვრებისთვის გამოგვადგება. ამგვარად, ყველა ამსოფლიური საზრუნავი გულიდან განაგდე და მთელი შენი არსებით აქ, ჩემთან დარჩი, რადგან რა სარგებელია სხეულით ყოფნა, როცა გული შენი მიწიერ საუნჯეზე მრუნავს.

2. და თქვა ღმერთმან: იქმენინ სამყარო შორის წყლისა და იყავნ განმყოფელ შორის წყლისა (მესქ. 1,6). აჰა, გუშინ მოვისმინეთ ღმრთის სიტყვა: იქმენინ ნათელი და დღეს: იქმენინ სამყარო, მაგრამ, როგორც ჩანს, ამჯერად თქმული უფრო მეტს შეიცავს, რადგან სიტყვა მხოლოდ ბრძანებად კი არ დარჩა, არამედ ის მიზეზიც განსაზღვრა, რომლითაც ხმელეთის წარმოშობა გამოიძიება, რადგანაც ნათქვამია: იყავნ სა-

მყარო განწყოფულ შორის წყლისა.

უპირველესად ვიძიებთ: როგორ ამბობს ღმერთი, ისევე ხომ არა, როგორც ჩვენ, ანუ საგანთა ხატებანი ჯერ გონებაში დაებადება, მათი წარმოსახვის შემდეგ თითოეულ საგანს მისთვის დამახასიათებელსა და შესაფერის მნიშვნელობას შეურჩევს, გონებით მოაზრებულს წარმოსათქმელად სახმო ორგანოებს გადასცემს და ამგვარად, ჰაერის შერხებით, რომლის მოძრაობაც ხმას ანაწევრებს, თავის დაფარულ ამრს წარმოაჩენს? ზღაპარს ხომ არა ჰგავს მტკიცება იმისა, რომ ღმერთს გულისხმისყოფის განსაცხადებლად ამდენი რამ სჭირდება? თუ ღმრთისმოსაობას უფრო იმის თქმა შეეფერება, რომ ღმრთეებრივი ნება და ამრის აღძვრა უკვე ღმრთის სიგყვას წარმოადგენს? წმიდა წერილი ამას ვრცლად იმიგომ ასახავს, რომ გვიჩვენოს: ღმერთმა არა მხოლოდ ქმნილების დაბადება ინება, არამედ დაბადა კიდევაც იგი თანამოსაქმის მეშვეობით. ის, რაც დასაწყისში ითქვა, დასაბამად ქმნა ღმერთმან ცაჲ და ქუეყანა, შეიძლებოდა ყოველივეს შესახებაც თქმულიყო, სახელდობრ: შექმნა ნათელი, შექმნა ხმელეთი, მაგრამ ამჯერად წარმოგვიდგენს რა ღმერთს მბრძანებლად და მეტყველად, იმას, ვის მიმართაც იგი ბრძანებს და ვისაც მიმართავს, სწორედ ღმერთით წარმოაჩენს, ოღონდ არა იმიგომ, რომ ჩვენთვის ცოდნის მოცემა ენანება, არამედ იმისათვის, რათა გამოუთქმელის ზოგიერთი კვალისა და გამოვლინების ჩვენებით ჩვენში სურვილი აღაგზნოს. ხომ სიხარულით შეიწყნარება და გულმოდგინედაც დაიკვება ის, რაც ჯაფითაა შეძენილი, მაშინ, როცა ფლობა იმისა, რაც აღვილადაა მოპოვებული, ბევრს არაფერს ნიშნავს. ამგვარი შემოვლითი გზით წმიდა წერილს თანდათან მხოლოდშობილის მოაზრებისაკენ მივყავართ.

მაგრამ უსხეულო ბუნებას ხმოვანი სიტყვა არც ამ შემთხვევაში დასჭირებოდა, რადგან შესაქმის თანამონაწილესათვის თავად ამრის გადაცემაც შეეძლო; რა საჭიროა სიტყვები მათთვის, რომელთაც შეუძლიათ თავიანთი განზრახვა ერთმანეთს გონებითაც გაუზიარონ? ხმა ხომ სმენისთვისაა, ხოლო სმენა – ხმისათვის. სადაც არც ჰაერია, არც ენა, არც სასმენელნი და არც ხეული გასასვლელი, რომელიც ბგერებს თავამდე მიიტანდა, იქ არც სიტყვებია საჭირო, არამედ, როგორც ამბობენ ხოლმე, ნების მრახვებს ერთმანეთს გულით გადასცემენ. ამიგომ როგორც ითქვა, ჩვენი გონება რომ იმ პირის გამოსაძიებლად აღძრას, ვისაც მიმართავენ,

საუბრის ეს ფორმა სიბრძნითა და ხელოვნებითაა გამოყენებული.

3. მეორეც, გამოსაძიებელია, ეს სიმყარე, რადგან მასაც ცა ეწოდა, სხვა რამეა თუ იგივე პირველქმნილი ცაა, თუ საერთოდ ორი ცა არსებობს? ისინი, რომელნიც მეცის შესახებ სიბრძნისმეცყველებენ, ამ ჭეშმარიტების აღიარებას ენის მოკვეთას ამჯობინებენ, რადგან თელიან, რომ ერთ ცას ბუნებით მეორე, მესამე და კიდევ უფრო მეტი ცის წარმოშობა არ შეუძლია. როგორც ისინი ფიქრობენ, მეციური სხეულის მთელი ბუნება ერთი ცის შესადგენად დაიხარჯა. რამდენადაც წრიულად მოძრავი სხეული, რომელიც ერთია და თანაც შემოსაზღვრული, ამბობენ ისინი, პირველი ცისთვის იქნა გამოყენებული, მეორე და მესამე ცის წარმოსაშობად აღარაფერი დარჩა. — ასე ეოცნებებათ მათ, რომელნიც შემოქმედთან ერთად შეუქმნულმატერიასაც აღიარებენ და პირველი მითის შეთხზვის შემდეგ მომდევნო გყუილის გამოგონებით არიან გატაცებულნი.

ჩვენ კი ბრძენთა ელინთა ვთხოვთ, ვიდრე ერთმანეთთან კამათს არ დაასრულებენ, ჩვენზე ნუ გაიციინებენ, რადგან მათ შორისაც არიან ისეთები, რომლებიც ამბობენ, რომ ურიცხვი ცა და სამყარო არსებობს. როცა ამ დაუჯერებელი შეხედულების სამხილებლად ყველაზე ძლიერი საბუთები მოაქვთ და ერთი ცის გარდა სხვა ცის არსებობის შეუძლებლობას გეომეტრიული აუცილებლობით ამტკიცებენ, ჩვენ უფრო მეტად შეგვიძლია მათ გეომეტრიულსა და დახელოვნებულ ფუჭმეცყველებამე გავიცინოთ, რადგან იმას, რომ ერთი მიზეზისაგან წყლის ერთი ბუშტუკიც წარმოიშობა და მრავალიც, ხედავენ, მაგრამ ეჭვი შეაქვთ ცათა სიმრავლეში, ანუ იმაში, საკმარისია თუ არა დამბადებელის ძალა მათთვის არსებობის მისანიჭებლად.

უკეთუ ღმრთის ძლიერების გარდამეტებულობას გავიხსენებთ, ვფიქრობთ, ცათა სიმყარე და სიდიდე დიდად არ აღემატება იმ ტენს, წყაროებში ბუშტის სახით რომ იბურცება. რა სასაცილოა მათი გაგება შეუძლებელისა! ჩვენ კი მეორე ცის არსებობის ურწმუნოებისაგან იმდენად შორს ვდგავართ, რომ მესამე ცასაც ვეძებთ, რომლის ხილვის ღირსიც ნეტარი პაულე გახდა (2 კორ. 12,2). ასევე მრავალი ცის არსებობამე გვიქმნის აზრს ფსალმუნიც, რომელშიც ცანი ცათანი იხსენიება (148,4).

ეს ხომ არაფრით უფრო საკვირველი არაა ვიდრე შვიდი წრე, რომლებშიც, როგორც ამბობენ და ამაში ყველანი ერთმანეთს ეთანხმებიან, შვიდი ვარსკვლავი ტრიალებს, ერთმანეთმე შეგყუპებულნი, მსგავსად

ერთმანეთში ჩადგმული ჭურჭლებისა. ისინი ყოველივეს საწინააღმდეგოდ მოძრაობენ და ეთერის განკვეთისას იმგვარ კეთილხმოვანსა და პარმონიულ ხმას გამოსცემენ, რომელიც მუსიკალური მელოდიების ყოველგვარ სიკტბოს აღემატება. შემდეგ: როცა მათ, ვინც ასე მსჯელობს, გრძნობის ორგანოებისთვის სარწმუნო საბუთებს სთხოვენ, პასუხად რას ამბობენ? რომ ჩვენ ამ ხმას, რადგან დაბადებიდანვე ვისმენთ, თავიდანვე შევეჩვიეთ და ხანგრძლივი სმენისაგან, მსგავსად იმ ადამიანებისა, რომელთაც სამკვლელოში უროს დარტყმისაგან სასმენელნი შეუღონდათ, მისი შეგრძნების უნარი დაეკარგეთ. ამგვარ ემმაკურ და უძლურ მსჯელობათა მხილება, მაშინ, როცა ამას ყველას საკუთარი სმენაც დაუმოწმებს, არაა საქმე კაცისა, რომელმაც დროის გაფრთხილება იცის და მსმენელებადაც გონიერი ადამიანები ეგულება. მაგრამ გარეშე სწავლებანი გარეშეებს დავეუგოვოთ, ჩვენ კი ეკლესიის სწავლებას მივუბრუნდეთ.

ჩვენზე ადრე ზოგიერთისაგან უკვე ითქვა, რომ ეს დაბადებაა არა მეორე ცისა, არამედ სრული თხრობა პირველის შესახებ, რადგან იქ ცისა და მიწის შექმნა ზოგადადაა გადმოცემული, აქ კი წმიდა წერილი თითოეული მათგანის შექმნაზე უფრო ვრცლად მოგვითხრობს. ჩვენ კი ვიტყვი, რომ რამდენადაც მეორე ცაზე, როგორც სხვა სახელისა და სხვა, განსაკუთრებული დანიშნულების მქონეზე, ისეა გადმოცემული, ამიგომაც იგი განსხვავდება იმ ცისაგან, რომელიც პირველად შეიქმნა. მას უფრო მტკიცე ბუნება და სამყაროს განსაკუთრებული მსახურება აქვს მინიჭებული.

4. და თქვა ღმერთმან: იქმენინ სამყარო შორის წყლისა და იყავნ განმყოფელ შორის წყლისა. და იქმნა ეგრეთ. და განყო ღმერთმან შორის წყლისა, რომელი იყო ქუეშე კერძო სამყაროსა და შორის წყლისა მედა კერძო სამყაროსა (შესქ. 1,6-7). ვიდრე ნათქვამის აზრს შეეხებოდეთ, ჯერ ყველა საწინააღმდეგო შეხედულებათა დარღვევა ვცადოთ. ჩვენ გვეკითხებიან: უკეთუ დედამიწის სხეული სფეროსებურია, როგორც ამას მისი შესახედაობაც ცხადყოფს, მაღლიდან დაქანებულმა წყლებმა დაფერდებულ სიმრგვალებზე გაჩერება როგორღა შეძლეს? რა უნდა ვუპასუხოთ ამის თაობაზე? უპირველესად ის, რომ თუ ჩვენ რომელიმე საგანს შიგნით შემნექილობის გამო, როგორც მრგვალს, ისე ვხედავთ, აუცილებელი სულაც არ არის დავასკენათ, რომ მისი ზედაპირიც

სფეროსებურია, სრულიად მოსწორებული და გლუვი. ხომ გვინახავს ქვისჭერიანი აბანოები და გამოქვაბულის მსგავსად აგებული შენობები, რომელთაც თუ შიგნიდან ავხედავთ, ნახევარწრის ფორმა აქვთ მიცემული, ხოლო გარედან სახურავების მედაპირი სწორია? ამგვარად, ამ და სხვა ამდაგვარ მიზეზთა გამო საქმეს ნურც თვითონ გაიჩინენ და ნურც ჩვენ გაგვიჩინენ, რომ თითქოს წყალს მედაპირზე გაჩერება არ შეეძლოს. ახლა ის ვთქვათ, როგორია მყარის ბუნება და წყალთა შუა ყოფნა რისთვის ებრძანა? წმიდა წერილში, ჩვეულებრივ, მყარი სახელად იმას ეწოდება, რასაც გარდამეტებული სიმტკიცე აქვს; მაგალითად, როცა ნათქვამია: უფალი დამამტკიცებელი ჩემი და მფარველი ჩემი (ფს. 17,2) და: მე დაუამტკიცნე სუეტნი მისნი (ფს. 74,3) და კიდევ: აქებდით მას (ღმერთს) სამყაროთა ძალისა მისისაჲთა (ფს. 150,1). გარეშე მწერლები კი მყარს მჭიდროსა და საესე სხეულს ეწოდებენ, რომელიც გეომეტრიულის საპირისპიროა. თუ გეომეტრიული სხეული ისაა, რომელიც მხოლოდ განზომილებების, ანუ სიგანის, სიღრმისა¹ და სიმაღლისაგან შედგება, მყარს, გარდა განზომილებებისა, სიმტკიცეც (უდრეკობაც) ახასიათებს, ხოლო რასაც ძალა აქვს და მტკიცეა,² წმიდა წერილში, ჩვეულებრივ, მას მყარი ეწოდება, როგორც, მაგალითად, ეს სიტყვა ხშირად იხმარება შესქელებული ჰაერის მიმართ, სახელდობრ, როცა ნათქვამია: რომელმან დაამყარნის ქუხილნი (ამოს. 4,13). ამიტომაც სიმყარესა და სიმტკიცეს ღრუბელთა სიღრმეში ჩამწყვდეული ქარისა, რომელიც რაჟამს ძლიერად ამოვარდება, ქუხილის ტკაცანს წარმოშობს, წმიდა წერილი "ქუხილის დამყარებას" ეწოდებს.

ვფიქრობთ, ეს სიტყვა ამ შემთხვევაშიც ბუნებით მტკიცეს მიმართაა გამოყენებული, რამდენადაც მას შეუძლია შეაკავოს წყალი, რომელიც დაბლა ადვილად ექანება და იღვრება. მიუხედავად იმისა, რომ საერთო შეხედულებით მყარი წყლისაგან წარმოშობილი ჩანს, მაინც არ უნდა მივიჩნიოთ, რომ იგი ან გაყინული წყლის მსგავსია, ან იმგვარი ნივთიერებისა, რომელიც დასაბამს დაწურული ტენისაგან იღებს, როგორც, მაგალითად, ბროლის ქვა, რომელიც, როგორც ამბობენ, წყლის მეტისმეტი გაყინვისაგან იქმნება, ან ვითარცა ბუნება პატიოსანი ქვისა, რომელიც მალაროეში წარმოიშობა. ხოლო ეს ქვა გამჭვირვალა

¹ სიღრმე იგუფა, რაც სიგრძე.

² რასაც წინააღმდეგობის უნარი აქვს, დაუთმობელია.

და მისთვის დამახასიათებელი წმინდა ბრწყინვალება გააჩნია. თუ მას ზუსტად ისეთს ვიპოვით, როგორი ბუნებაც აქვს, ანუ არც რაიმე სიღამპლით დაჭმულსა და არც შიგნით დაბზარულს, სიმკვირვალით თითქმის ჰაერის მსგავსი იქნება.

ამასთან, თუმცა ყოველი ყოველივეშია: ცეცხლი – მიწაში, ჰაერი წყალში და სხვა სტიქიებიც ერთი მეორეშია, ასე რომ, არცერთი მათგანი, რომელიც შეგრძნებებით აღიქმება, რაღაც საშუალოსთან შეურევენელი, ან საპირისპიროსთან ზიარებისაგან თავისუფალი და წმინდა არაა, რამდენადაც წმიდა წერილისაგან ნასწაველი გვაქვს – არ წარმოვიდგინოთ გონებით ის, რაც ნებადართული არაა, თავს მაინც ვერ ვიღებთ იმის მტკიცებას, რომ მყარი ან რომელიმე მარტივი ნივთიერებისაგან, ან კიდევ მარტივ ნივთიერებათა ნაერთისაგან შედგება; მაგრამ იმას კი აღენიშნაეთ, რომ შემდგომად ღმრთის ბრძანებისა: იქმენინ სამყარო, უბრალოდ კი არ ითქვა: და იქმნა სამყარო, არამედ: იქმნა ეგრეთ და კელაე: განყო ღმერთმან. ყრუთა მოისმინონ და ბრმათა თვალები აღიხილონ! და ვინ არის ყრუ, თუ არა ის, ვისაც არ ესმის ამგვარი ხმამაღალი დადადისი სულისა? და ვინ არის ბრმა, თუ არა ის, ვინც მხოლოდმობილის შესახებ ასეთ ნათელ მტკიცებებს ვერ დაინახავს? იქმენინ სამყარო – ესაა ხმა პირველსაწყისი მიბეზისა; და იქმნა ეგრეთ – ეს კი დამოწმებაა შემოქმედი და დამბადებელი ძალისა.

5. მაგრამ სიგყვა კელაე განმარტებისაკენ მივაქციოთ. ნათქვამია: იყავნ განმყოფელ შორის წყლისა. ჩანს, უსაზღვროდ განფენილი, წყალი მთელ დედამიწაზე ღელავდა და იმდენად მაღლა იდგა, რომ სხვა სტიქიებთან მისი თანაფარდობა დარღვეული იყო. ზემოთაც ამიგომ ითქვა, რომ დედამიწას ყოველმხრივ უფსკრული ფარავდა; წყალთა სიმრავლის მიბეზს კი შემდეგში გადმოვცემთ. ამასთან, რა თქმა უნდა, არცერთ თქვენგანს, თუნდაც მას, ვისაც გონებით ბევრი უმუშავია და ეს ხრწნადი და მდინარე ბუნება მახვილი თვალთ განუჭვრეგია, არ გაუჩნდება აზრი, რომ თითქოს ჩვენ გონების საწინააღმდეგოდ რაღაც შეუძლებელი და გამოგონილი წარმოვაჩინეთ და არც იმის გამოკვლევას მოგვთხოვს, ბუნება წყლისა რას ემყარებოდა. რადგან იმავე საფუძველზე, რომლითაც ამბობენ, რომ მიწა, რომელიც წყალზე უფრო მძიმეა, კიდევებისაგან დამორებული შუაში ჰკიდია, იმაზეც უეჭველად უნდა დაგვეთანხმონ, რომ ეს უსაზღვრო წყალი, ქვემოთკენ ბუნებრივი სწრაფისა და ყოველმხრივი

მიზიდულობის გამო დედამიწაზე უძრავად რჩებოდა.

ამგვარად, მთელ დედამიწაზე აღურაცხელი რაოდენობით განფენილი წყლის ბუნება მისი თანაბარზომიერი კი არ იყო, არამედ მრავალ-გზის აღმატებული. რადგანაც დიდი ხელოვანის მიერ მომავალი თავიდანვე წინასწარ განჭვრეტილი იყო, პირველი განგებულება მომდევნო საჭიროებებსაც ითვალისწინებდა. და წყლის ამგვარ მიუთხრობელ გარდამეტებულობას რომელი საჭიროება მოითხოვდა? სამყაროში არა მხოლოდ მიწისაგანთა განსაგებელად, არამედ ყოველთა აღსავსებად აუცილებელია ბუნება ცეცხლისა; ასე რომ, სტიქიათაგან ეს ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი და საჭირო რამ რომ მოკლებოდა, მთელი უსრული იქნებოდა. ისინი კი (ე. ი. ცეცხლი და წყალი) ერთმანეთის საპირისპირონი არიან და ერთმანეთს ანადგურებენ: ცეცხლი – წყალს, რაჟამს ძალით გარდაამეტებს, წყალი კი – ცეცხლს, რაჟამს სიმრავლით აღემატება.

საჭირო კი ის იყო, რომ არც მათ შორის წარმოშობილიყო შფოთი და არც ერთ-ერთი მათგანის სრულ დაკნინებას სამყაროს რღვევა არ გამოეწვია. ამიტომაც ყოველთა გამტებელმა ბუნება ტენისა იმგვარი ზომით დააუნჯა, რომ ცეცხლის ძალისაგან თანდათან განადგურებული იმდენს ხანს იყოს, რამდენიც სამყაროს დგომისათვის არის განწესებული; ხოლო ყოველივეს ზომითა და წონით გამტებელმა (როგორც იობი ამბობს: ცუარნიცა წვიმისანი აღრაცხილ არიან მის მიერ. 36,27) იყოდა, რამდენი დრო განუსაზღვრა სამყაროს დგომისათვის და რამდენი წყალი უნდა გაენადგურებინა ცეცხლს. ეს არის მიზეზი შესაქმნისას წყლის სიჭარბისა.

ხოლო რაც სამყაროსათვის ცეცხლის აუცილებლობას შეეხება, ცხოვრებისეულ მოთხოვნილებათა იმდენად უვიცი არავინაა, რომ ამის შესახებ სიგყიერი მოძღვრება სჭირდებოდეს. ცეცხლის ენერჯიის მსახურებას არა მხოლოდ ყოველი ხელოვნება მოითხოვს, რომელიც კი ჩვენი ცხოვრებისათვის საჭიროა (ქსოვას, მეხამლეობას, კალატომობას, მიწათმოქმედებას ვგულისხმობ), არამედ მცენარეთა აღმოცენებაცა და ნაყოფის დამწიფებაც, მიწისა და წყლის ცხოველთა დაბადებაცა და ისიც, რითაც ისინი იკვებებიან რომ არა თანამყოფობა სითბოსი, ან თავიდანვე არ იქნებოდა, ან დროთა განმავლობაში ვერ გაძლებდა.

ამგვარად, სითბოს შექმნა აუცილებელი იყო ყოველთა დაბადებ-

ულთა არსებობისა და სიციცხლისათვის და ასევე აუცილებელი იყო ტენის სიუხვეც ცეცხლის მიერ მისი განუწყვეტელი და გარდაუეალი განადგურებისათვის.

6. გადახედე ყველა ქმნილებას და ნახავ, რომ ყოველში, რომელიც კი იბადება და კვდება (იხრწნება), სითბოს ძალა მეფობს. ესაა მიზეზი დედამიწაზე განუენილი წყლის სიმრავლისა, რომელიც ხილულთა გედა ამაღლებული, დედამიწის ყველა ღრმულშიც დგას. აქედანაა დაუწყვედელი წყაროები, წყალთა შესაკრებელი ჭები, მდინარეთა დინებანი როგორც წვიმისაგან წარმოშობილებისა, ასევე დაუმრობელებისაც, რათა ტენის ბუნება მრავალ სხვადასხვა საცაემი იქნეს დაყული. აღმოსაყლეთიდან, ზამთრის ადგილებიდან, მოედინება მდინარე ინდოსი, მდინარე წყალთა შორის ყველაზე დიდი დინება, როგორც ამას დედამიწის გარშემოწერილობის აღმწერნი მოგვითხრობენ; ხოლო შუა აღმოსაყლეთიდან ბაქტროსი, ხუასპი და არაქსი მოედინებიან, რომელსაც ტანაისი გამოყყოფა და მეოტიის ტბაში ჩაედინება. ამათ გარდა, ფაზისიც, რომელიც კაქკასიის მთებიდან გამოდის და ჩრდილოეთის ქვეყნებიდან გამოსული მრავალი სხვაც ექსინის პონტოსკენ მიედინებიან; ხოლო ზაფხულოვანი დასაყლეთიდან, პირინეის მთებიდან, გარტესოსი და ისტროსი გამოდიან, რომელთაგან პირველი ზღვას ბურჯებს იქით უერთდება, ხოლო ისტროსი, მოედინება რა ევროპაზე, პონტოში ჩადის.

საჭიროა ჩამოთვლა სხეებისა, რომლებიც სკეითიის მთათა გადაღმა, რიფეის მთებში იბადებიან? მათ შორისაა როდანოსიცა და ბეერი სხვა მდინარეც, მათგან ზოგიერთი სანაოსნოც, რომელთაგან ყველანი, ჩაუვლიან რა დასაყლეთის გალატების, კელტებისა და მათ შემობელ ბარბაროსთა ქვეყნებს, დასაყლეთის ზღვაში ჩაედინებიან. სხვები სამხრეთიდან, ზემო ქვეყნებიდან, ეთიოპიის გავლით მოედინებიან. მათი ნაწილი ჩვენს ზღვას ერთვის, ნაწილიც კი იმ ზღვაში ჩადის, რომელიც ნაოსნებისათვის უცნობია: ეგონი და ნისოსი, ხრემეტისად წოდებული და მათთან ერთად ნილოსიც, რომელიც ბუნებით, რაქამს მსგავსად ზღვისა, ეგვიპტეს დატბორავს, მდინარეებს არც კი ჰგავს.

ამგვარად, ჩვენს მიერ დასახლებული ადგილი შემოვლებულია წყლით, ვრცელი ზღვებითაა მოყული და ურიცხვი დაუმრეტელი მდინარითაა მორწყული, ისე რომ, განმგებლის გამოუთქმელი სიბრძნით, ბუნება, რომელიც ცეცხლის საპირისპიროა, ძნელად განსაყლეველი

ყოფილიყო; მაგრამ დადგება დრო, როცა ცეცხლი ყოველივეს გამოაშრობს, როგორც ესაიამ თქვა ყოველთა ღმრთისა მიმართ: მეტყუელმან უფსკრულისამან: მოოკრდი და მდინარეთა შენთა განვახმობ (ეს. 44,27). ამიგომაც ამოო სიბრძნე განაგლე და ჩვენთან ერთად, თუმცა სიტყვით მარტივი, მაგრამ შემეცნების თვალსაზრისით უცდომელი სწავლება ჭეშმარიტებისა შეიწყნარე.

7. ამისათვის ითქვა: იქმენინ სამყარო შორის წყლისა და იყავნ განმყოფელ შორის წყლისა. თუ რას ნიშნავს წმიდა წერილში სახელი მყარი (სამყარო) ნათქვამია, სახელდობრ, მყარს იგი არა უდრეკსა და მაგარ ბუნებას უწოდებს, რომელსაც სიმძიმე და სიმტკიცე¹ აქვს, ასე რომ ყოფილიყო, ეს სახელი, საკუთრივ მისი მნიშვნელობით, ყველაზე მეტად დედამიწის შესაფერისი იქნებოდა, არამედ, პირიქით, რამდენადაც ყოველივე, რაც ზემოთაა, ბუნებით წმინდა, მსუბუქი და ყველა გრძნობისათვის მიუწვდომელია, მყარი მას ამ უმსუბუქესსა და გრძნობებით აღუქმელთან შედარებით უწოდა. წარმოიდგინე რადაც ადგილი, განმყოფელი ტენისა, ის, რაც თხელია და დაწურული, ზევით-კენ წარემართება, ხოლო სქელი და მიწიანი დაბლა დარჩება, რათა ტენის თანდათანობითი განადგურებისას ეს კეთილნაზავი თავიდან ბოლომდე დაცული დარჩეს.

შენ არა გჯერა წყალთა სიმრავლე და ვერც მხურვალეების სიდიდეს ხედავ, რომელსაც მაშინაც კი, როცა, შედარებით მცირეა, ბევრი ტენის განადგურება შეუძლია, რადგანაც იზიდავს ტენს, რომელიც ემორჩილება, როგორც ამას სისხლის გამოსაშვები ქილაც ცხადყოფს, ახლო-მახლოდან მიზიდულ ტენს კი, მსგავსად ლამპის ცეცხლისა, პატრუქისაგან შეწოვილ საბრძელს გარდაქმნისთანავე რომ წვაეს, ანადგურებს. ვინ ეჭვობს იმას, რომ ეთერი ცეცხლოვანია და მწველი? დამბადებელს რომ იგი უცილობელი საზღვრებით არ აელაგმა, რა შეუშლიდა ხელს ალში გაეხვია და გადაებუგა ახლო-მახლო ყოველივე და ტენი, რომელიც არსებულებშია, მთლიანად გაენადგურებინა? გავარვარებულმა ეთერმა რომ ყოველივე არ გადაწვას, ამიგომაც არსებობს ჰაერის წყალი, შექმნილი მაღალი ადგილებიდან ამიდული ორთქლისაგან, რომელიც მდინარეებს, წყაროებს, ჭაობებსა და ზღვებს ასდის. ვხედავთ, რომ მაფხულის კამს ეს მშვეც, ხშირად უმოკლეს დროში, ნესტიანსა და

¹წინააღმდეგობის უნარი აქვს.

დაჭაობებულ ადგილს უნესგოდ და სრულიად მშრალად აქცევს. რა იქნა ეს წყალი? გვიჩვენონ მათ, რომელთაც ყველაფერი იციან. განა ყველასათვის ცხადი არაა, რომ მზის მხურვალეობამ ააორთქლა და შთანთქმა? მაგრამ ისინი მზის შესახებ ამბობენ, რომ მას სითბოც კი არ გააჩნია და ამგვარად პასუხიც ყველაფერზე მზად აქვთ. ნახეთ, რა საბუთს ეყრდნობიან, როცა იმას, რაც თვალსაჩინოა, ეწინააღმდეგებიან. ამბობენ, რომ რამდენადაც მზე ფერით არა მოწითალო და ყვითელი, არამედ სპეცაკია, ბუნებით მხურვალე არააო, სითბო სწრაფი ტრიალისაგან არისო, — ამასაც ამბობენ. და ეს მათ რისთვისღა სჭირდებათ? იმისთვის რათა დაამტკიცონ: ტენს მზე არ ანადგურებს; მე კი, თუმცა რასაც ამბობენ, მართალი არაა, იმდენად რამდენადაც ჩემს სიტყვას ეწვევიან, გვერდს მაინც არ აგუვლი. რადგანაც ვთქვი, რომ წყალთა სიმრავლე მხურვალეობისაგან მათ განსალევედ იყო საჭირო, ერთსა და იმავე ნივთიერებებზე ერთნაირად გემოქმედებისათვის უკვე მნიშვნელობა აღარა აქვს მზის სითბო ბუნებით აქვს თუ მხურვალეობა რომელიმე შემთხვევის გამო შეიძინა. ცუცხლი ხის ნაჭრების ერთმანეთზე ხახუნით აღიგზნება და ალი გაჩნდება, თუ ისინი უკვე დანთებული კოცონისაგან დაიწვება, შედეგი ორივე შემთხვევაში თანაბარი და ერთნაირია. ჩვენ ვხედავთ დიდ სიბრძნეს სამყაროს განმგებლისას, — მზე ერთი ადგილიდან მეორეზე გადაადგილოს, რათა მუდმივად ერთ ადგილზე არ დარჩეს და სითბოს გარდამეგებით წესრიგი არ დაირღვეს. ზამთრის დადგომისას იგი სამხრეთ ნაწილისაკენ მიჰყავს, ხოლო სხვა დროს — დღე-ღამის გათანაბრების ნიშნულებისაკენ, იქიდან კი მაფხულის დადგომისას, — ჩრდილოეთისაკენ გადაანაცვლებს და ასე მისი თანდათანობითი გადაადგილებითაა დაცული დედამიწის შემოგარენში კეთილშემზავებულიობა. თავად განსაჯონ, ეწინააღმდეგებიან თუ არა თავიანთ თავს ისინი, რომლებიც ამბობენ, რომ ზღვა არ იმატებს მდინარეთაგან იმ დანაკლისის გამო, რომელსაც მზე აყენებს. ამასთან, მარილიანიცა და მწარეც რჩება, რადგან წმინდასა და სასმელად ვარგის წყალს სითბო ნთქავს; და ეს უმეტესწილად იმ განყოფის შედეგია, რომელსაც მზე ახდენს, წარიგაცებს რა მსუბუქს, ხოლო მიწიანს და სქელს, ვითარცა რაღაც ლაფსა და მთხლეს, გოვებს. ამიგომაცაა ზღვის წყალი მწარე, მლაშე და ცხარე. ისინი, რომელნიც ზღვის შესახებ ამას ამბობდნენ, ახლა ისევ შეიცვალნენ და ამტკიცებენ, რომ მზისაგან არაერთი გენის

შემცირება არ ხდება.

და უწოდა ღმერთმან სამყაროსა ცაჲ (შესქ. 1,8). მართალია, ეს სახელი სხვაჲს უფრო შეშვენის, მაგრამ სამყარომ იგი მსგავსებით მიიღო. ვხედავთ, რომ ხშირად ცად იწოდება ხილული სიერცე (რომელიც ჰაერის სიხშირისა და შემტკიცების გამო ჩვენს მგერას ემორჩილება და ხილვადობის წყალობით ღირსია, რომ ცა ეწოდოს), მაგალითად, როცა ამბობენ: მფრინველნი ცისანი (უს. 8,8) და კიდევ: მფრინველნი მფრინველნი ქუეყანასა ზედა სამყაროსაებრ ცისა (შესქ. 1,20), ამგვარივე გამოთქმა: აღელენან ცამდე (უს. 106,26). აკურთხა რა, მოსემ იოსების ტომს კურთხევა საზღვართაგან ცისათა და ცუართთა, წყაროთაგან უფსკრულთასა ქუესკნელად აღმოცენებისა, ეამთა ნაყოფთა მათ მზისათა დამდაბლებასა, თავთა მათათა მათ საუკუნეთასა და თხემსა ბორცუთა მათ სამარადისოთა მისცა (II შჯ. 33, 13-15), რადგან ყოველივე ამის კეთილმოწყობით დედამიწის შემოგარენი აყვავდება; ხოლო ისრაელის წყევლისას ამბობს: გექმნეს შენ ცაჲ ზესკნელ მუნ თავსა შენსა, ვითარცა რეაღი (II შჯ. 28, 23). და რას ნიშნავს ეს? სრულ სიმშრალეს და ჰაერის წყალთა მოკლებას, რომელნიც დედამიწას ნაყოფიერებას ანიჭებენ. ამიგომ, როცა ამბობენ, რომ ცუარი და წვიმა ციდან მოდის, იმ წყლებს მოვიამრებთ, რომელნიც ზენა ქუეყანაში არიან განწესებულნი. მიწიდან ასული ორთქლი სიმაღლესა შინა შეიკრიბება და ქართა შეკუმშვით ჰაერი გასქელდება, ხოლო რაჲამს აქამდე ღრუბელში წვრილ-წვრილად გაბნეული, ორთქლის მსგავსი ტენი ერთმანეთთან შემჭიდროვდება, წარმოიქმნება წვეთები, რომელნიც, ნაწილთა შეერთებისაგან დამძიმებულნი, დაბლა მოექანებიან. ასეთია წარმოშობა წვიმისა; ხოლო როცა მძაფრი ქარებისაგან დაჟანგული ტენი უკიდურესად გაცივდება და სრულიად გაიყინება, გაბნეული ღრუბლებიდან წამოვა თოვლი. შემოთქმულის მიხედვით, შენ შეგიძლია საერთოდაც განიხილო მთელი ბუნება ტენისა, რომელნიც ჩვენს თავთა ზემოთ, ჰაერშია დამტკიცებული.

სულიერი მოძღვრების სიმარტივესა და სიწრფელეს ნურავინ შეადარებს იმათ სივერაგეს, რომელნიც ცის შესახებ გადაჭარბებული ცნობისმოყვარეობით სიბრძნისმეტყველებენ, რადგან, რამდენადაც სილამაზე უბიწოებისა უპატიოსნესია მეძაობაზე, ჩვენი სწავლებაც გარეშე სწავლებათაგან იმდენად განსხვავდება; ისინი ხომ მოძღვრებას

დამაჯერებლობას ნაძალადევად აძლევენ, მაშინ, როცა აქ ყოველგვარი გამონაგონისაგან განძარცული ჭეშმარიტება გვაქვს.

საჭიროა კი, რომ ჩვენ მათი სიცრუის სამხილებლად გავისარჯოთ? განა საკმარისი არ იქნება ისიც, რომ, რამდენადაც მათი წიგნები ერთმანეთს თვითონ ამხელენ, ამ კამათის სრულიად მშვიდ მაყურებლად დავრჩეთ? რადგან მათ არც რიცხოზობივად და არც ღირსებებით არ ჩამოუვარდებიან, ხოლო მრავალსიგვეყოების თვალსაზრისით, ბევრად უფრო დიდი უპირატესობაც კი აქვთ ამ სწავლების საპირისპირო მოძღვრების დამცველებს, რომლებიც ამტკიცებენ, რომ სამყარო გადაიბუგება და იმ თესლთაგან, რომელნიც ნახანძრალში დარჩება, კვლავ გაცოცხლდება. აქედან გამომდინარე შემოაქვთ მათ დაუსრულებელი ხრწნა და კვლავ განახლება სოფლისა, მაგრამ მიდრეკენ რა ჭეშმარიტებისაგან როგორც ერთი ისე მეორე მხრივ, აქაც და იქაც ცდომილებისათვის გზები იპოვენ.

9. ხოლო ჩვენ განყოფილ წყალთა შესახებ ორიოდ სიგყვა უნდა ვუთხრათ იმ განმმარტებლებს, რომლებიც ეკლესიიდან არიან და რომელთაც განსწავლულობისა და მაღალი ამროვნების მომიზევებით სახისმეგყველებას მიმართეს და ამბობენ, რომ წყლებში გადაგანიით მნიშვნელობით სულიერი და უსხეულო ძალები იგულისხმება: მაღლა, სამყაროს ზევით სრულყოფილნი არიან დამტკიცებულნი, ხოლო ქვემოთ, მიწასა და ნიეთიერ ადგილთა ზედა, ბოროტი ძალები მკვიდრობენ. მათი განმარტებით, ამიტომაც ითქვა, რომ ღმერთს წყალნი ზესკნელს ცათანი (ფს. 148,4) ანუ ის კეთილი ძალები აქებენ, რომელნიც გონების სიწმინდის გამო დამბადებისათვის შესაფერისი ქების მიძღვნის ღირსნი არიან, ხოლო ცის ქვეშე არსებული წყალნი ის უკეთური სულებია, რომელნიც თავიანთი ბუნებითი სიმადლიდან ბოროტების უფსკრულში ჩაცვივდნენ. ბორცნეულებს, მშფოთვარეთა და ვნებათაღელვით ამბოხებულებს სწრაფი ცვალებადობისა და დაუდგრომელ ტალღებთან მსგავსების გამო ზღვა ეწოდათ.

მაგრამ ამგვარი სწავლებანი, ვითარცა სიმმართა ახსნანი და დედაბერთა ზღაპარნი უარყვით, წყალი წყლად მოვიამროთ და მისი გაყოფა მყარის მიერ ზემოთ გადმოცემული მიზეზისამებრ შევიწყნაროთ. თუმცა ყოველთა მეუფისადმი საერთო დიდებისმეგყველებას მოგჯერ წყალნი ზესკნელს ცათანი-ც უერთდებიან, მაგრამ ამის

გამო მათ გონიერი ბუნების მქონედ არ მივიჩნევთ, რადგან არც ცანი, რომელნიც მიუთხრობენ დიდებასა ღვთისასა, არიან სულიერნი და არც მყარია ცოცხალი და მგრძობიარე, თუმცა ქმნულსა ხელთა მისთასა მიუთხრობს (ფს. 18,1). თუ ვინმე იტყვის, რომ ცანი მჭკრეტელობით, ხოლო მყარი საქმიანსა და შემსრულებელ ძალებს ნიშნავს, რაც დასაშვებია, როგორც მახვილგონიერულ სიტყვას შევიწყნარებთ, მაგრამ იმას, რომ იგი ჭეშმარიტებაა, ბოლომდე ვერ დავეთანხმებით, რადგან მაშინ ცვარს, თრთულს, ყინულს და სიცხესაც, რომელთაც დანიელთან ყოველთა დამბადებლის ქება აქეთ ნაბრძანები, რაღაც გონიერი და უხილაეი ბუნება უნდა ჰქონდეთ (დან. 3,64-72). პირიქით, კანონი, რომელიც მათში იმ აღამიანებმა, რომელთაც გონება აქეთ, მჭკრეტელობით შეიცნეს, დამბადებლის დიდებისმეტყველებას ავსებს, რადგან არა მხოლოდ წყალს, რომელიც გეცათა მადლაა, ხედა პატივი აღმატებული სათნოების გამო ქება უძღვნას ღმერთს, არამედ, როგორც ნათქვამია, უფალს ქვეყანით ვეშაპნი და ყოველნი უფსკრულნიც აქებენ (ფს. 148,7). ამიგომაც უფსკრული, რომელიც წმ. წერილის ალეგორიულად განმმარტებლებმა უარეს ნაწილს მიაკუთვნეს, მეფსალმუნემ არა თუ განგდებულად შერაცხა, არამედ, რამდენადაც მასში ჩადებული კანონების მიხედვით შემოქმედის სადიდებელს მწყობრად აღაუღენს, ისიც ქმნილებათა საერთო ქოროს შეუერთა.

10. და იხილა ღმერთმან, რამეთუ კეთილ (შესქ. 1,8). ღმრთის თვალებს სიამოვნებას მისივე ქმნილებანი კი არ ანიჭებენ და არც მის მიერ კეთილის შეწყნარებაა ისეთი, როგორიც ჩვენი, არამედ მისთვის კეთილია ის, რაც ხელოვნების კანონით გასრულდა და რაც კეთილსახმარი მიზნებისკენაა წარმართული. ვისაც ქმნილებათა ცხადი მიზანი წინასწარ ჰქონდა განსაზღვრული, მან, რამდენადაც მისი მიზნის აღსრულებას ემსახურებოდნენ, დაბადებულთა ნაწილებიც შეიწყნარა, რომელნიც მისი ხელოვნების კანონებს შეესაბამებოდნენ. როცა ხელი ცალკეა, თვალი კი ცალკე და ქანდაკების ყოველი ნაწილი გაფანტულია, ეს სანახაობა ყველასათვის მშვენიერი როდი იქნება; ხოლო როცა თითოეული ნაწილი თავ-თავის ადგილზე დადგება, ბოლოს და ბოლოს წარმოჩნდება სილამამე თანაზომიერებისა და მას თვით უმეცარიც კი შეაბწმნევს. მაგრამ, რადგანაც შემოქმედი თითოეულის სილამამეს გამთლიანებამდე ხედავს და მათი გასრულებული სახეც წინასწარ

იყის, ყოველ მათგანს აქებს. ამ შემთხვევაში ღმერთი იმ ხელოვანთა მსგავსადაა წარმოდგენილი, რომელნიც საკუთარ ქმნილებათა ნაწილებს აქებენ; სამაგიეროდ, რაჟამს გასრულდება, ღმერთის შესაფერის ქებას თავის მხრივ ერთად აღებული მთელი სამყაროც იტყვის.

აქ შევწყვიტოთ სიტყვა მეორე ღმერთის შესახებ, რათა გულმოდგინე მსმენელებს დრო მივსცეთ იმისათვის, რომ, რაც მოისმინეს, გამოიძიონ, თუ რამე სასარგებლოა, დაიმახსოვრონ და საგულდაგულო განსჯით, ისევე როგორც საჭმლის მონელების შემდეგ, აღმოცობნის სარგებელს დაელოდონ; ხოლო სოფლის საქმეთაგან მოუცლელებს მოცალეობა მიეცეთ, რათა დროის ამ შუალედში რაც საზრუნავი აქვთ, მოაგეარონ და მწუხრისას სიტყვის ნადიმზე ბრუნვათაგან განწმენდილი სულებით მოვიდნენ.

დიდთა საქმეთა შემოქმედმა ღმერთმა, რომელმაც ჩვენს მიერ ამ მცირე სიტყვის წარმოთქმაც განაგო, მოგვცეს თქვენ ყოველსა შინა გულისხმისყოფა მისი ჭეშმარიტებისა, რათა ხილულთაგან უხილავი შეიცნოთ და ქმნილებათა დიდებულებისა და სილამამისაგან ჩვენი დამბადებლის შესახებ შესაფერისი წარმოდგენა შეიძინოთ, რამეთუ უხილავი იგი მისი დაბადებითგან სოფლისაჲთ ქმნულთა მათ შინა საცნაურად იხილვების, და სამარადისოჲ იგი ძალი მისი და ღმრთეებაჲ (რომ. 120).

მიწაც და ჰაერიც, ზეცაც და წყალიც, ღლეცა და ღამეც და საერთოდ, ყოველივე, რასაც ვხედავთ, ჩვენს კეთილისმყოფელს განცხადებულად უნდა გვახსენებდეს. არც ცოდვებს მივსცემთ დრო-ჟამს და არც მტერს დაუგოვებთ ადგილს ჩვენს გულებში, უკეთუ განუწყვეტელი მოხსენიებით ჩვენში ღმერთს დავამკვიდრებთ, რომლისა არს ყოველივე დიდება და თაყვანისცემა აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ამინ.

პოპილია IV

წყალთა შესაკრებელის შესახებ

1. არის ზოგიერთი ქალაქი, სადაც საკვირველ საქმეთა მოქმედნი ადრიანი დილიდან ვიდრე საღამომდე მაყურებელთა მგერას მრავალფეროვანი სანახაობებით ასაზრდოებენ; და რამდენიც არ უნდა ისმინონ მათ საჩოთირო და განმხრწნელი მელოდოები, რომელნიც სულთა შინა უცილობლად მრავალი სახის გარყენილებას წარმოშობენ, მაინც ვერ

ძლებიან. ბევრი ასეთ ადამიანებს შენატრის კიდევაც, რადგან მიატოვეს რა სავაჭრო მოედანი და ხელობა, რომლითაც ცხოვრობდნენ, მათთვის განსაზღვრულ სიცოცხლის ეამს გართობასა და უქმად ყოფნაში ატარებენ. მათ არ იციან, რომ თეატრი, სავსე ურცხვი სანახაობებით, მათთვის, ვინც ამ სანახაობებს ესწრება, გარყვნილების საერთო-სახალხო სასწაულებელს წარმოადგენს და რომ თვით მწყობრი ხმები ფლეიტისა და ბილწი სიმღერები, რომლებიც მსმენელთა სულელებზე აღიბუჭდება, სხვა არაფრისაკენ აქეზებენ მათ, თუ არა ურცხვობისა და იმისაკენ, რომ ფლეიტასა და ქნარზე დამკვრელებს მიბაძონ. ხოლო ცხენტა რბოლის თავდავიწყებით მოყვარულნი ცხენებს ერთმანეთს სიმმარმიც კი აჯიბრებენ, ეგლებში ხელახლა აბამენ და ცვლიან მეეგლებს, ასე რომ, მთელი ღღის უგუნურება მათ არც ძილის ოცნებებში გოვებს. ჩვენ კი, რომელთაც დიდმა საკვირველთმოქმედმა ხელოვანმა უფალმა მისთა საქმეთა სახილველად მოგვიწოდა, შეიძლება მათმა ჭკრეტამ მოგვექანცოს ან სულიწმიდის სიტყეების მოსმენისათვის ვიზარმაცოთ? თუ პირიქით, ღმრთის მიერ შექმნილ ამ დიდსა და მრავალფეროვან სამყოფელს გარს უნდა შემოგუაროთ, ყოველი აზრით დროზე უნდა ავმალდეთ და სამყაროს საქაულები ვიხილოთ? კერძოდ, როგორ დგას ცა, წინასწარმეტყველის სიტყვისაებრ ვითარცა თადი (ეს. 40,22) და დედამიწა – მისი უსაზღვრო სიდიდითა და სიმძიმით, თავისთავზევე დაყრდნობილი და ჰაერი განუენილი, ბუნებით ლბილი და ნოტიო, ყველას, ვინც კი სუნთქავს, ბუნებრივსა და უცილობელ სამრდელს რომ აწვდის. თავისი სირბილის გამო მოძრავ სხეულებს რომ ემორჩილება და ადვილად განიპობა მათ მიერ (ისე რომ, მასში მავალთათვის არავითარ დაბრკოლებას არ წარმოადგენს), და ყოველთვის ადვილად გადაადგილდება და განუენება მათ უკან, რომელნიც კვეთენ. და ბუნება. წყლისა, მასამრდოებელი და ჩენი სხვა საჭიროებებისათვის გამზადებული, მისი მოწესრიგებული შეკრება შემოსაზღვრულ ადგილთა შინა – ამას ყოველივეს დაინახავ იმისაგან, რაც ახლახან წავიკითხეთ.

2. და თქვა ღმერთმან: შეკერბიდ წყალი ქუეშე კერბო ცისა შესაკრებელსა ერთსა და გამოჩნდინ კმელი! და იქმნა ეგრეთ: და შეკრბა წყალი ქუეშე კერბო ცისა შესაკრებელთა მათთა. და გამოჩნდა კმელი. და უწოდა ღმერთმან კმელსა ქუეყანა და შესაკრებელსა წყალთასა უწოდა ზღუებ (შესქ. 1,9-10). რა დიდი ჯაფა დამაყენე წინა საუბრებში,

ეძიებდი რა მიზეზს იმისა, რაგომ იყო დედამიწა უხილავი, მაშინ, როცა ყველა სხეულს ბუნებრივად აქვს ფერი, ხოლო ყველა ფერი მშერიით აღიქმება?

შესაძლოა, შენ საკმარისად არ გეჩვენება ნათქვამი იმის თაობაზე, რომ დედამიწა უხილავი იყო არა ბუნებით, არამედ მხოლოდ ჩვენთვის, მიზეზით წყლისა, რომლითაც მაშინ მთელი ხმელეთი იყო დაფარული. აჰა, ახლა თვით წმიდა წერილს მოუსმინე, რომელიც თავისთავს თვითონვე განმარტავს: შეკრბა წყალი და გამოჩნდა ხმელეთი. გადაიხსნა კრეცსაბმელი, რათა ის, რაც მანამდე უხილავი იყო, გამოჩენილიყო.

ვგების ვინმემ ისიც იკითხოს, პირველ რიგში, იმას, რაც წყლის ბუნებაა – დაბლა დაქანება, წმ. წერილი შემოქმედის ბრძანებას რაგომ მიაწერსო? წყალი ხომ, რომელიც აქამდე ვაკეზე წევს, უძრავია იმიტომ, რომ სადინარი არსაით აქვს, ხოლო თუ დაქანებული ადგილი შეხვდა, მისი პირველი ნაკადი მსწრაფლ ამოდრავდება, მის ადგილს მომდევნო დაიჭერს, ხოლო მომდევნოს მომდევნო მოჰყვება, ასე რომ წინა ნაწილი მუდმივად გარბის, მომდევნო კი მისდევს და მათი ღინება მით უფრო სწრაფია, რაც უფრო დიდია სიმაღლე დაქანებული წყლისა და დაფერდება იმ ადგილისა, საიდანაც ჩამოედინება. და მართლაც, უკეთუ წყალი ბუნებითაა ამგვარი, ბრძანება იგი – შეკერბიდ წყალნი შესაკრებელსა ერთსა, ზედმეტი ყოფილა, რამდენადაც ბუნებით დაღმა მავალია, ყველა ფერდიდან თავისთავად უნდა ჩადვრილიყო ჩადრმავებულ ადგილებში და მანამდე უნდა ედინა, ვიდრე არ მოვაკდებოდა ბურგი მისი, რადგან არაფერია უფრო ბრტყელი, ვიდრე ზედაპირი წყლისა. შემდეგ: იმასაც ამბობენ, წყალს ერთ ადგილას შეკრება როგორ ებრძანა, როცა მრავალ ზღვას ვხედავთ და თანაც ერთმანეთისაგან ფრიად დიდი მანძილით დაშორებულეხსო.

გამოსაძიებელი პირველი საკითხის შესახებ ვიტყვი შემდეგს: წყლის მოძრაობანი, რომ იგი ყოველმხრივ მიედინება, დაუღვრომელია და ბუნებით უფსკრულებისა და ჩაზნექილი ადგილებისაკენ მიექანება, შენთვის უფრო მეტად ცნობილი უფლის ბრძანების შემდეგ გახდა, ხოლო როგორი ძალა ჰქონდა მას აღრე და რომ არა ეს ბრძანება, ექნებოდა თუ არა მას ასეთი სწრაფვა მოძრაობისაკენ, ეს არც შენ იცი და არც თვითმხილველისაგან მოგისმენია.

მოიაზრე, რომ ხმა ღმრთისა შემოქმედია ბუნებისა და რომ ბრძანე-

ბამ, რომელიც მაშინ ქმნილებებს მიეცა, წესრიგი მათ შორის (შესაქმნისა) ვიდრე აქამომდე განსაზღვრა. დღე და ღამე ერთგზის შეიქმნა, მაგრამ ისინი იმიერიდან ვიდრე ამჟამამდე ენაცვლებიან ერთმანეთს, ყოფენ რა დროს მარადის თანაბარ ნაწილებად.

3. შეკერბიდ წყალნი – ებრძანა წყლის ბუნებას, რათა მდინარეებდეს და ამ ბრძანებისამებრ განუწყვეტელი სწრაფვისათვის არასოდეს დაიღალოს. როცა ამას ვამბობ, წყალთა იმ ნაწილს ვგულისხმობ, რომელნიც მდინარეებენ, რადგან ზოგიერთნი თავისით დიან, როგორც მაგალითად წყალნი წყაროთა და მდინარეთანი, ხოლო სხვები, ერთ ადგილას შეკრებილნი, უძრავად დგანან. ამჟერად ჩემი სიტყვა იმ წყლებს შეეხება, რომელნიც მოძრაობენ.

შეკერბიდ წყალნი შესაკრებელსა ერთსა. თუ ოდესმე წყაროსთან მდგარხარ, რომელიც წყალს უხვად იძლევა, გონებაში არ დაგბადებია კითხვები: ვინ არის აღმომცენებელი დედამიწის სიღრმიდან ამ წყლისა? ვინ აიძულებს წინ ისწრაფვოს? როგორია ის საგანძურნი, საიდანაც ამოედინება? რას წარმოადგენს ადგილი, საითკენაც მიისწრაფვის? ან საგანძურებს რაგომ არ აკლდება, ან ის ადგილები, სადაც ჩაედინება, რაგომ არ ივსება? ყოველივე ეს იმ პირველ ხმაზეა დამოკიდებული. მან მისცა წყალს ძალა ამოძრავებისა. წყლის შესახებ ყოველგვარი თხრობისას პირველი ხმა გაიხსენე: შეკერბიდ წყალნი და ისიც უნდა ამოძრავებულყო, რათა თავისი ადგილი დაეკავებინა, ხოლო რაჟამს შემოსაზღვრულ ადგილებს მიაღწევდა, დამდგარიყო და აღარ გადმოსულიყო. ამიგომაც ვითარცა ეკლესიასგე ამბობს: ყოველი კვენები შესდის ზღუასა და ზღუა ვერ განძლების (ეკლ. 1,7), რადგანაც დინება წყალთა შედეგია ღმრთის ბრძანებისა, ხოლო ზღვის საზღვრებით შემოზღუდვა – პირველი სჯულდებულებისა.

შეკერბიდ წყალნი შესაკრებელსა ერთსა. იმისათვის, რომ მდინარე წყალი თავისი ადგილებიდან არ გადმოღვრილიყო, უფრო და უფრო შორს არ წასულიყო, ერთი-მეორის მიყოლებით არ აღევსო ყოველი და მთელი ხმელეთი არ დაენთქა, ებრძანა წყალთა შეკრება შესაკრებელსა ერთსა. ამიგომაც ხშირად ქარებისაგან გაგიქებული ზღვა და ფრიალ მაღალი, ყალყბე წარმომართული ზვირთები ნაპირს შეეხებიან თუ არა, სწრაფვა ქაფად ექცევათ და უკან იხევენ. არა გეშინისა ჩემგან, ამბობს უფალი, რომელმან შეექმენ ქვიშაჲ საზღვრად ზღვისა? (იერ.

5, 22). იმ ქვიშით, რომელიც ყველაზე უსუსურია, გაუსაძლისი ძალაა აღვირამოდებული. რა დააყენებდა მეწამულ ზღვას ეგვიპტეზე გადმოსასვლელად, რომელიც მასზე დაბალია მდებარეობით და რა შეუძლიდა ხელს ეგვიპტესთან მიმდებარე ზღვებთან შეერთებაში, დაბორკილი რომ არ ყოფილიყო ბრძანებით თვისი შემოქმედისა?

რომ ეგვიპტე მეწამულ ზღვაზე დაბლაა, ამაში საქმით დაგვარწმუნეს იმათ, რომელთაც სურდათ ერთმანეთთან შეერთებინათ ზღვები ეგვიპტისა და ინდოეთისა, რომელზეც მეწამული ზღვაა.

ამავე მიზეზით თქვეს უარი თავიანთ წამოწყებაზე ეგვიპტელმა სესოსტორისმა, რომელმაც საქმე პირველად დაიწყო და შემდეგ მიდიელმა დარიოსმაც, რომელსაც მისი დამთავრება სურდა. ამას ვამბობ, რათა შევიცნოთ ძალა ბრძანებისა: შეკერბიდ წყალნი შესაკრებელსა ერთსა, ანუ ამიერიდან ისინი სხვაგან უკვე ვეღარ გადავიდოდნენ, არამედ შეკრებილნი მათ პირველსავე შესაკრებელსა შინა უნდა დარჩენილიყვნენ.

4. შემდეგ, ვინც თქვა: შეკერბიდ წყალნი შესაკრებელსა ერთსა, გაჩვენა, რომ წყალი ფრიად ბევრი იყო და მრავალ ადგილას გაბნეული, რადგან მთათა ხეობები და ღრმა უფსკრულები წყალთა შესაკრებელნი იყვნენ. ასევე მრავალი დაბლობი და ვაკე ადგილი, რომელნიც სიერცილით უდიდეს ზღვებსაც კი არ ჩამოუვარდებოდნენ, ურისცივი სიმრავლე ველებისა და ღარგაფებისა, რომლებიც სხვადასხვა სახის ღრმულებს ქმნიდნენ და მაშინ წყლით საესენი იყვნენ, ღმრთის ბრძანებით დაცარიელდნენ და ყოველი მხრიდან ერთი შესაკრებელისაკენ ისწრაფეს. ნურავინ იგყვის, რომ რადგანაც წყალი მიწაზე მალლა იყო, ყველა ღრმული, რომელნიც ახლა ზღვებს იგვევენ, ისედაც უკვე საესე იქნებოდა, და რომ, რამდენადაც უკვე წინასწარ იყვნენ დაკაეებულნი, წყალთა შესაკრებელნი ვერ გახდებოდნენ. ამის თაობაზე ვიგყვივით, რომ მაშინ, როცა წყალს ერთად შეკრება ებრძანა, ჭურჭლები უკვე გამზადებული იყო, რადგან არც ზღვა გადირის მიღმა და არც ის დიდი და მენავეთაგან შეუკადრებელი ზღვა, რომელიც ბრეგანიის კუნძულსა და დასაველეთის იბერიას ადგას გარს, ჯერ კიდევ არ არსებობდა; ხოლო როცა ღმრთის ბრძანებით ვრცელი სათავისი შეიქმნა, სიმრავლე წყალთა მასში ჩაედინა.

მათ, რომელნიც შეგვეპასუხებიან და გვეგყვიან, რომ სამყაროს შესაქმნეზე ჩვენი სწაელება გამოცდილებას ეწინააღმდეგება (რადგან

ვხედავთ, რომ მთელი წყალი ერთ შესაკრებელსა შინა არ შეკრებილა), შეიძლება მრავალი რამ ეუთხრათ და თანაც ყველასთვის თავისთავად ცნობილი. მათთან კამათი სასაცილოც კია, ნუთუ ისინი ჩვენ ჭაობებსა და წვიმისაგან შეკრებილ წყლებზე მიგვითითებენ და იფიქრებენ, რომ ჩვენს სწავლებას ამით ამხელენ?

მაგრამ ერთი შესაკრებელი ხომ წყალთა ყველაზე დიდსა და სრულ შეკრებას ეწოდა. ასე ხომ ჭებიც ხელითქმნილი შესაკრებლებია წყლისა, რომელიც მიწის სიღრმეში გაფანტული სინოტივისაგან წარმოიშობა. ამიტომ სიტყვა შესაკრებელი ეწოდება არა წყალთა რომელიმე თავმოყრას საერთოდ, არამედ უპირატესსა და უდიდესს, რომელშიც მთელი ეს სტიქია აღმოჩნდა შეკრებილი. ისევე როგორც ცეცხლი აქაურ საჭიროებათათვის უმცირეს ნაწილებადაა დამსხვრეული, მაშინ როცა ეთერში მთლიანობაში განიფინება და ვითარცა ჰაერი, წერილ-წერილად დაყოფილი, ერთობლიობაში მიწის ზედა სივრცეს ავსებს, წყლის შესახებაც ამგვარად უნდა მოვიამროთ: თუმცა იგი პატარ-პატარა შესაკრებლებადაა დაცალკაალკევებული, მაგრამ შესაკრებელი, რომელიც მთელ ამ სტიქიას დანარჩენი სტიქიებისაგან გამოყოფს, ერთია.

გბანი, რომელნიც ჩრდილოეთის მხარეში, საბერძნეთის საზღვრებთან, მაკედონიაში, ბითინიასა და პალესტინაშია, რალა თქმა უნდა, შესაკრებელი არიან; მაგრამ ჩვენ ამ შემთხვევაში იმ შესაკრებელზე ვლაპარაკობთ, რომელიც ყველას აღემატება და სიდიდით დედამიწასაც კი უთანაბრდება. არაეინ კამათობს იმის თაობაზე, რომ ამ ტბებში წყალთა სიმრავლეა, მაგრამ მათ ზღვას, ამ სიტყვის ჭეშმარიტი მნიშვნელობით არაეინ უწოდებს, მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთი მათგანი, მსგავსად დიდი ზღვისა, მარილსა და მიწის ნაწილებს შეიცავს, როგორც, მაგალითად მკედარი ტბა იუდეაში და სერბონი, რომელიც ეგვიპტესა და პალესტინას შორის, არაბეთის უდაბნოშია გადაჭიმული. ესენი ტბები არიან, ზღვა კი ერთია, როგორც ამას ისინი მოგვითხრობენ, რომელთაც დედამიწა შემოიარეს.

თუმცა ზოგიერთი ფიქრობს, რომ ჰირკანიისა და კასპიის ზღვები მხოლოდ საკუთარ საზღვრებში არიან მოქცეულნი, მაგრამ თუ დედამიწის აღმწერელთა მონათხრობი ყურადღების ღირსია, კავშირი მათ შორისაც არსებობს და ყველანი ერთად დიდ ზღვაში ჩაედინებიან, ისევე როგორც მეწამული ზღვის შესახებ ამბობენ, რომ იგი უერთდება

ზღვას, რომელიც გადირის უკან მდებარეობს.

მაგრამ იცყვიან: რაგომ უწოდა ღმერთმა წყალთა შესაკრებლებს ზღვები? იმიტომ რომ, თუმცა წყალნი ერთი შესაკრებელისაკენ მიწრწაფოდნენ, უფალმა იმ შესაკრებლებსაც ანუ უბეებს, რომელთაც გარემომსყველი მიწისაგან განსაკუთრებული სახე მიიღეს, ზღვები უწოდა: ზღვა ჩრდილოეთისა, ზღვა სამხრეთისა, ზღვა აღმოსაველეთისა და აგრეთვე დასავლეთისა. ზღვებს საკუთარი სახელებიც მიეცა: ეექსინოს პონგო, პროპონგისი, პელესპონგი, ზღვები ეგეოსისა, იონიისა, სარდიისა, სიცილიისა და გვირონისა. კიდეც მრავალია სახელი ზღვებისა, რომელთა ზუსტი აღრიცხეაც ამჟამად შორს წაგვიყვანდა და შეუფერებელიც იქნებოდა. ამიტომაც უწოდა ღმერთმა წყალთა შესაკრებლებს ზღვები; მაგრამ ეს ყველაფერი სიგყვამ მოიგანა, ჩვენ კი იმას დაეუბრუნდეთ, საიდანაც დაეიწყეთ.

5. და თქუა ღმერთმან: შეკერბიდ წყალნი შესაკრებელსა ერთსა და გამოჩნდინ კმელი. როგორც ვხედავთ, არ უთქვამს მიწა გამოჩნდესო, რათა განუმზადებელი, წყალთან არეული თიხა არ ეჩვენებინა, რომელსაც ჯერ კიდეც არ პქონდა მიღებული არც საკუთარი სახე და არც ძალი. და კიდეც: მზე რომ არ გვეგონებოდა მიზეზი გახმობისა, შემოქმედმა უწინარესად მზის დაბადებისა შექმნა სიხმელე მიწისა.

გონებით წარმოიდგინე დაწერილი, კერძოდ, არა მხოლოდ ჭარბი წყალი ჩამომდინარდა დედამიწიდან, არამედ ისიც გამოვიდა, რომელიც მის სიღრმეში თიხასთან აღრეული იყო, დაემორჩილა რა უფლის გარდაუვალ ბრძანებას.

და იქმნა ეგრეთ. ეს სიგყვები საკმარისია, რათა გვაჩვენოს, რომ შემოქმედის ხმა საქმედ იქცა. თუმცა, ნუსხათაგან მრავალში მათ დართული აქვს: "შეკრბეს წყალნი იგი, რომელნი იყვნეს ქუეშე ცასა შესაკრებელსა თუსსა და გამოჩნდა კმელი", მეგრამ ეს სიგყვები არც რომელიმე განმმარტებელს მოუცია და როგორც ჩანს, არც ებრაულში იკითხება, რადგან იმის დამოწმების შემდეგ, რომ ასე მოხდა (და იქმნა ეგრეთ), კვლავ ახსნა-განმარტების მოცემა მართლაც ზედმეტია. გამართულ ნუსხებში ამ სიგყვებზე ოველისკოსია*, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ ისინი უარყოფილია.

და უწოდა ღმერთმან კმელსა ქუეყანა და შესაკრებელსა წყალთასა

* გრაფიკული ნიშანი ზეჯუ ადგილების აღსანიშნავად.

უწოდა ზღუებ. რაგომაა ნათქვამი ამის წინ: შეკერბიდ წყალნი ქუეშე კერძო ცისა შესაკრებელსა ერთსა და გამოჩნდინ კმელი, ისევე როგორც აქაც: და უწოდა ღმერთმან კმელსა ქუეყანა? იმიგომ, რომ სიხმელე თვისებაა, რომელიც საგნის ბუნებას განმასხვავებელი ნიშნით გამოარჩევს, მიწა კი რაღაც შიშველი სახელწოდებაა ქმნილებისა. ისევე როგორც მეტყველება დამახასიათებელი თვისებაა ადამიანისა, ადამიანი კი არის სიტყვა, რომელიც მიგვანიშნებს ცოცხალზე, რომელიც მეტყველია, ასევე სიხმელე თვისებაა მიწისა, ამასთან უპირატესი. ვისთვისაც სიხმელე სიკუთარი თვისებაა, იმას მიწა ეწოდა, ისევე როგორც მას, ვისი საკუთარი თვისებაც ჭიხვინია – ცხენი.

და ეს მხოლოდ დედამიწასთან მიმართებით როდია ასე, არამედ დამახასიათებელი და განმასხვავებელი თვისება ყველა სხვა სტიქიასაც აქვს, რომელიც სხვებისაგან გამოარჩევს და ყოველივე მათგანის რაგვარობას შეგვაცნობინებს. ასე მაგალითად, წყლის საკუთარი თვისებაა სიცივე, ჰაერისა – სინოტივე, ცეცხლისა – სიმხურვალე. მათი, როგორც შედგენილ საგანთა პირველადი სტიქიების, დასახელებული თვისებები მხოლოდ გონებით განიჭვრიტება, ხოლო სხეულებში შეპირისპირებისას, რაეამს შეგრძნებებს ემორჩილებიან, შეუღლებული თვისებები აქვთ. ხილული და შეგრძნებადი ნივთიერებებიდან არცერთი არაა განცალკევებულობის თვალსაზრისით მარტო, მარტივი და შეურევნელი. არამედ დედამიწა ხმელია და ცივი, წყალი ნოტიო და ცივი, ჰაერი მხურვალე და ნოტიო, ცეცხლი მხურვალე და ხმელი. ასე რომ, თვისებათა შეუღლებით სტიქიებში წარმოიშობა ძალა თითოეულის თითოეულთან შეერთებისა, რადგანაც ყოველივე რომელიც საერთო თვისებით მოსამღვრე სტიქიას შეერევა, მონათესავესთან ზიარების შედეგად საპირისპიროსაც შეუერთდება. მაგალითად მიწა, რომელიც ხმელია და ცივი, საზიარო თვისებით – სიცივით შეერევა წყალს, წყლის საშუალებით კი – ჰაერს, რადგანაც წყალი ორივეს შორისაა განწესებული და თავისი თვისებებით, თითქოს ორი ხელით, მისი მემობელი სტიქიებიდან ერთსაც და მეორესაც ეხება: სიცივით მიწას, ხოლო სინოტივით – ჰაერს. და კიდევ: ჰაერი თავისი შუამავლობით შემარიგებელია ბუნებით ერთმანეთთან მებრძოლი წყლისა და ცეცხლისა; ცეცხლი კი, რომელიც ბუნებით მხურვალეა და ხმელი, სიმხურვალით ჰაერს შეეყოფა, სიხმელით კი ისევე დედამიწასთან

შესაერთებლად მიიქცევა. ასე წარმოიშობა წრე და მწყობრი ქორო შედეგად სტიქიათა შორის თანხმობისა და შესაბამისობისა. ამიგომაც ეწოდათ მათ ფრიად შესაფერისი სახელი – სტიქია.

ყოველივე ეს ვთქვი, რათა წარმოემჩინა მიზეზი, რის გამოც ღმერთმა ხმელს უწოდა მიწა და არა მიწას ხმელი, რადგან სიხმელე დედამიწის შემდეგ კი არ წარმოიშვა, არამედ დასაბამიდანვე იყო აღმავსებული მისი არსისა ის, რაც არსებულის ერთგვარი მიზეზია, ბუნებით უწინარესი და უპირატესია შემდეგ დაბადებულზე. ამრიგად, ღმერთმა დედამიწის თვისებანი მასზე უწინარეს და უხუცეს საქმეთაგან მართებულად წარმოაჩინა.

6. და იხილა ღმერთმან, რამეთუ კეთილ. ეს სიტყვები იმას კი არ მოასწავებს, რომ ღმერთს ზღვა თითქოსდა სახილველად მოეწონა, რადგან შემოქმედი თვალებით კი არ ხედავს ქმნილების სილამაზეს, არამედ დაბადებულებს გამოუთქმელი სიბრძნით ჰვრეტს. თუმცა დიდად სასურველია ხილვა ქაფით გადათეთრებული ზღვისა, რაჟამს იგი დამტკბარი, მშვიდად და უბრავედ დგას და სახილველად ამაოა მაშინაც, რაჟამს აღერსიანი ნიაქქარისაგან აქოჩრილი მისი ზურგი იისფერი და მუქი ლურჯია და რაჟამს გამეგებით კი არ მოლტავს მემობელ ნაპირს, არამედ მშვიდობიანად ეხევეა, მაგრამ ასე როდი უნდა გავიგოთ წმიდა წერილის სიტყვები, როდი უნდა ვიფიქროთ, რომ ღმერთს ზღვა ამ გაგებით მოეწონა, არამედ კეთილი აქ შესაქმის გონებით განსჯამე მიუთითებს.

ჯერ ერთი, წყარო ყოველგვარი სინესგისა დედამიწაზე ზღვის წყალია, რომელიც დაფარული სადინარებიდან გამოდის, როგორც ამას ხმელეთის ფხვიერი და ქვებოვანი ადგილები გვაჩვენებენ, რომლებშიც ზღვის მდინარე წყალი აღწევს. და რაჟამს იგი მიმოქცეულსა და ხვეულ სადინარებში ჩაიკეება, მისივე სულთ ადრული გარეთ ისწრაფვის და დედამიწის ზედაპირს ამოხეთქს. ამ დროს მას სადინარები მარილისა და სიმწარისაგან წურავს და სასმელად ვარგისს ხდის. ხოლო როცა მიმოქცევისას მეტალებიდან სითბოს თვისებას იძენს, მაშინ იმავე მიზეზით, რომელიც მოძრავ სულში მდგომარეობს, ხშირად დულილს იწყებს და ცეცხლივით მწველი ხდება, რაც შეიძლება მრავალ კუნძულსა და ზღვისპირა ქვეყანაში ვიხილოთ. ზოგჯერ ხმელეთის შუაგულში მდინარე წყალთა მახლობლად ზოგიერთი ადგილი თითქმის იმავეს განიცდის,

რათა ამ მცირე საქმეებით დიდ-დიდნი წარმოვიდგინოთ.

და ყოველივე ეს რისთვის ვთქვი? იმისათვის, რომ მთელი დედამიწა გასასვლელეებითაა სავსე, სადაც წყალი ზღვის დასაბამიდან დაფარული სადინარებით ჩაედინება.

7. ამრიგად, ზღვა მშვენიერია წინაშე ღმრთისა, რადგან ტენი დედამიწის სიღრმეში მისგან მოედინება, მშვენიერია იმიტომაც, რომ ჭურჭელია მდინარეთა და ყოველი მხრიდან ღვარებს იღებს, ისე რომ კელავინდებურად თავისსავე საზღვრებში რჩება და კიდევ: მშვენიერია, რადგან დასაბამი და წყაროა ჰაერის წყლებისა, რაჟამს მზის მცხუნვარებისაგან გათბება, წყლის ნაწილაკები ორთქლად ამოდის და ზესკნელისაკენ მიიტაცება, მზის სხივებით აკრეფილი სიმაღლეში ცივდება, ხოლო როცა ღრუბელთა ჩრდილი კიდევ უფრო გააცივებს, წვიმად იქცევა და დედამიწას ასუქებს.

თუ ვინმე ამას არ ირწმუნებს, შეხედოს ცეცხლზე შედგმულ წყლით სავსე ქვაბებს, რომელნიც ხშირად ცარიელდებიან, რადგან დუღილის შედეგად ის, რაც მათშია, ორთქლად განილევა.

და კიდევ: იგივე შეიძლება ვიხილოთ სხვაგანაც, კერძოდ, მემღვაურები, როცა წყალი შემოაკლდებათ, ზღვის წყალს ადუღებენ, რათა გასაჭირი რამდენადმე მაინც შეიმსუბუქონ.

ზღვა სხვა მხრივაც მშვენიერია წინაშე ღმრთისა. იგი გარს ადგას კუნძულებს და არა მხოლოდ სამკაულია მათი, არამედ სიმტკიცეც. და კიდევ: ერთმანეთთან აკავშირებს ყველაზე დაშორებულ ხმელეთებს, დაუბრკოლებელი მგზავრობის საშუალებას აძლევს მენავეებს, რომელთა მეშვეობითაც გვახარებს ცოდნით იმის შესახებ, რაც ჩვენთვის უცნობია, საფასეს მოაგებინებს ვაჭრებს, ადვილად აწესრიგებს ცხოვრებისეულ საჭიროებებს, მისით გამოაქვთ თუ რამ სადმე ჭარბადაა და მიაქვთ იქ, სადაც მისი საჭიროებაა.

და საიდან მექნება მე ძალა ყოველი სიკეთე ზღვისა ისეთი სიზუსტით ვიხილო, როგორც ეს დამბადებლის თვალებს წარმოუდგა? და თუ ზღვა მშვენიერია და საქებარი წინაშე ღმრთისა, რამდენად უფრო მშვენიერი იქნება მის წინაშე კრება იმგვარი ეკლესიისა, რომელშიც მსგავსად ტალღისა ნაპირს რომ ეხლება, შეერთებული ვედრება კაცთა, ქალთა და ყრმათა ღმრთისა ჩვენისა მიმართ აღივლინება?

დაე ღრმა სიმშვიდემ დაიცვას იგი ურყევად და სულთა უკეთურთა

ვერ შეძლონ ერეტიკული სწავლებებით შუოთის ჩამოგდება მასში. იყავით თქვენ ღირსნი უფლისაგან შეწყნარებისა და მკეელნი ამ სიმწყობრისა და მშენიერებისა ჩვენი უფალის, იესო ქრისტეს წყალობით, რომლისა არს ღიღება და მეუფება უკუნითი უკუნისამდე. ამინ.

ჰომილია V

დედამიწისაგან აღმოცენებულთა შესახებ.

1. და თქუა ღმერთმან: ქუეყანამან გამოიღედ მწუანვილი თივისა, მთესველი თესლისა ნათესაუობისაებრი და მსგაესებისაებრი და ხე ნაყოფიერი, მყოფელი ნათესაობისა, რომლისა თესლი მისი მის თანა (შესქ. 1,11). შემდგომად დედამიწის განსვენებისა და წყლის სიმძიმის განგდებისა, ებრძანა მას, რათა პირველად გამოელო ბალახი, ხოლო მერმე ხე, როგორც ამას აქამდე ვხედავთ. რადგანაც მაშინდელი ხმა და ეს პირველი ბრძანება, როგორც რაღაც ბუნებითი კანონი იქმნა და დედამიწაზე დარჩა, იქიდან მოყოლებული დღემდე აძლევს მას შობისა და ნაყოფის გამოღების ძალას.

ქუეყანამან გამოიღედ. დასაბამი მცენარის წარმოშობისა აღმოცენებაა: რაქამს მცირედ ამოყოფს თავს, მორჩია, ხოლო რაქამს გაიზრდება, ბალახად იქცევა, ვიდრე თანდათანობითი გასრულებით თესლის გამოღებამდე მიაღწევდეს, რადგანაც სინორჩე და მომწიფება ყველას ერთნაირი აქვს.

ქუეყანამან გამოიღედ მწუანვილი თივისა. ეს ნიშნავს, რომ დედამიწამ თავისით უნდა გამოიღოს ნაყოფი, ისე რომ სხვისი მხრიდან შემწეობა არ დასჭირდეს, თუმცაღა ზოგიერთი ფიქრობს, რომ მიზეზი დედამიწისაგან მცენარეთა აღმოცენებისა მზეა, რადგანაც იგი მხურვალეებით ამოზიდავს მის წიაღში დაფარულ ძალას ვიდრე არ წარმოაჩინოსო. მაგრამ დედამიწა სამკაულებით მზეზე აღრე იმიტომ დამშვენდა, რომ შეცდომილებს თაყვანისცემა მზისა და აღიარება იმისა, რომ იგია მიზეზი სიცოცხლისა, შეეწყვიტათ.

თუკი ირწმუნებენ, რომ მთელი დედამიწა მზის დაბადებამდე გამშვენდა, მისით უზომო გაკვირვება შეუმცირდებათ და მოიაზრებენ, რომ თავისი წარმოშობით იგი უმრწემესია მორჩსა და ბალახზე. ამიერიდან,

როცა პირუტყვითათვის განმზადდა საზრდელი, ჩვენც ხომ ვიქნებოდით ღირსი ბრუნვის გამოჩენისა? ვინც ხარებსა და ცხენებს განუმზადა საკვები, შენთვის კიდევ უფრო მეტი სიმდიდრე და განსაცხრომელი განამზადა, რადგან იმით, რომ საქონელს არჩენს, ამით სასიკოცხლოდ აუცილებელ სახმარსაც გიმრავლებს. და კიდევ: თესლთა აღმოცენება სხვა რა არის, თუ არა მარაგი სურსათ-სანოვაგისა? გარდა ამისა, მრავალი მხალიცა და მწვანელიც ხომ აღამიანთა საზრდელს წარმოადგენს.

2. ნათქვამია: ქუეყანამან გამოიღედ მწუანვილი თივისა, მთესველი თესლისა ნათესავობისაებრი. თუმცადა მოგიერთი ჯიშის ბალახი სხვებისთვისაა განკუთვნილი, სარგებელი მაინც ჩვენ გვიბრუნდება და თესლის გამოყენებაც ჩვენთვისაა განსაზღვრული. ამიგომაც ნათქვამის შინაარსი ასეთია: ქუეყანამან გამოიღედ მწუანვილი თივისა, მთესველი თესლისა ნათესავობისაებრი, რადგან ამგვარად შეიძლება აღდგეს თანმიმდევრულობა სიგყვაში, რომელიც ახლა შეუთანხმებლად გვეჩვენება და დაცულ იქნას იგი მათ შორის, რასაც ბუნება წარმოშობს: პირველად აღმოცენებაა, მერმე მორჩი, შემდგომად მისა გაზრდა ბალახისა და ბოლოს ბრდის გასრულება თესლით.

ამბობენ: როგორღა ითქვას, რომ ყოველი, რასაც მიწა აღმოაყენებს, თესლოვანია, მაშინ, როცა ლერწამი და ნამიკრეფია, პიგნა და ბაფრანი, ნიორი და ჭილი და კიდევ სხვა მრავალი ჯიში მცენარეთა, როგორც ვხედავთ, უთესლოა? ამის თაობაზე ვიგყვით, რომ მრავალი რამ აღმოცენდება მიწიდან, რომელსაც ძალა თესლისა ძირსა და ფესვში აქვს; როგორც მაგალითად, ლერწამს; ერთი წლის რომ გასდება, იგი ფესვისაგან გამოიღებს ყლორტს, რაც მომავალი წლისათვის მისი თესლია. ასევეა მრავალი სხვაც, რომელნიც დედამიწაზე ცხოვრობენ და ჯიშის გაგრძელების ძალა ფესვებში აქვთ. და მართლაც, ყოველ მცენარეს ან თესლი აქვს, ან სათესლე ძალა. სწორედ ამას ნიშნავს ნათესავობისაებრი, რადგან ლერწმის ყლორტი მეთისხილს ვერ გამოიღებს, არამედ ლერწმისაგან ლერწამი გამოვა და დათესილი თესლიდან მსგავსი თესლისა აღმოცენდება. რაც კი დედამიწამ თავდაპირველი შობისას აღმოაყენა, დღემდეა შემონახული, რადგან ჯიშს მემკვიდრეობის გადაცემით ინახავს.

ქუეყანამან გამოიღედ. მოიაზრე, თუ ვითარ მსწრაფლ აღიმრა ცივი და ბერწი დედამიწა მცირე ხმისა და მოკლე ბრძანების შედეგად მშო-

ბიარობის ტკივილისა და ნაყოფის გამოღებისათვის, განიძარცვა სამოსელი გლოვისა და მწუხარებისა, ბრწყინვალე სამოსელით შეიმოსა, საკუთარი სამკაულებით გაიხარა და მცენარეთა მრავალი ჯიში გამოიღო.

მსურს უფრო მტკიცედ ჩაგინერგო დაბადებულთ გაკვირება, რათა სადაც არ უნდა იყო და რომელი ჯიშის მცენარეც არ უნდა შეგხვდეს, ცხადად გაიხსენო დამბადებელი მისი. პირველ რიგში, რაეამს ბალახის მორჩს ან ყვავილს იხილავ, გულისხმაჰყავ აღამიანის ბუნება და გაიხსენე სახისმეტყველება იგი ბრძენი ესაიასი: ყოველი ხორციელი თივა არს და ყოველი დიდება კაცისაჲ ვითარცა ყუაჲილი თივისაჲ (ეს. 40,6), რადგანაც სიცოცხლის დროისა და კაცობრივი კეთილდღეობის ხანმოკლე სიხარულსა და შეებას წინასწარმეტყველის მიერ ჭეშმარიტად შესაფერისი ხატი მოეძებნა.

ღღეს ვინმე სხეულით განცხრომაშია, ფუფუნებისაგან ხორცითაა დამძიმებული, ჭაბუკური ასაკის შესაფერისად კეთილფეროვნებით ჰყვავის, ძლიერია, სიცოცხლით აღსავსე და სურვილებში დაუმარცხებელი, ხვალ კი, ან დროისაგან ჩამომჰკნარი, ან სატკივართთ დაუძღურებული მხოლოდ სიბრალულსდა იწვევს.

ღღეს ვინმე ცნობილია დიდი სიმდიდრით, მის ირგვლივ სიმრაველა პირფერთა და მცველთა, რომელნიც მეგობრობის პატივს იჩემებენ და მისი წყალობის მოსაპოვებლად თავს არ მოგავენ; უამრავი ნათესავი და მრავალრიცხოვანი გუნდი მსახურთა, რომელიც ან მისი საჭმლისათვის ბრუნავს, ან მის რომელიმე სხვა მოთხოვნას აღასრულებს, სახლიდან გასვლისას თუ შინ დაბრუნებისას თან მიჰყვები-მოჰყვებიან და შემხვედრთა შორის შურს აღძრავენ. ამასთან, სიმდიდრეს რომელიმე სამოქალაქო ძალაუფლებაც დაუმატე, ან პატივი მეფეთაგან, ან მმართველობა ხალხებისა, ან კიდევ წინამძღოლობა ლაშქრისა, მაცნე, რომელიც მის წინაშე ხმამაღლა ღაღადებს, კვერთხოსანნი, რომელნიც ქვეშევრდომთა ზედა ისეთ საშინელ მღელვარებასა და გვემას მოაწევენ, როგორიცაა ქონების ჩამორთმევა, დაპატიმრება და საპყრობილე, რაც აუტანელ შიშს ხელქვეითთა შორის კიდევ უფრო ბრდის. მაგრამ რაღაა შემდგომად ამისა? ერთი ღამე, ერთი ხურეება, ჭვალი გვერდებისა ან ანთება ფილტვებისა მას კაცთაგან წარიტაცებს და სცენიდან გაიყვანს, მყის დაცარიელდება სამოქმედო ადგილი მისი და დიდება მისი, ვითარცა სიმმარი წარხლება. ამიტომაც შეადარა

წინასწარმეტყველმა კაცობრივი ღღღბა უუძღურეს ყვავილს.

3. ქუეყანამან გამოიღღღ მწუანვილი თივისა, მთესველი თესლისა ნათესავობისაებრი და მსგავსებისაებრი. მცენარეთა წესი ღღღმღღ თავდაპირველ წესრიგზე მოწმობს, რადგანაც ყოველგვარ მწუანვილსა და ბალახს წინ აღმოცენება უძღღვის. გამოვა რა ფესვიდან მიწისქვეშა ყლორტი, ვითარცა მაგალითად ზაფრანისა და ნამიკრუფიასი, ღღღი ზევით ამოიწვერება; ასევეა თესლის შემთხვევაშიც, პირველად აუცილუბელია აღმოცენება, შემდეგ მორჩად ქცევა, შემდეგ მწუანვი ბალახად და ბოლოს გამხმარსა და გამსხვილებულ ღღღოზე ნაყოფის მომწიფება.

ქუეყანამან გამოიღღღ მწუანვილი თივისა. რაქამს თესლი მიწაზე დავარღღბა, რომელსაც სითბო და სინოტივე თანაბრად აქვს, გაიბერება, ფორები გაუმრავლდება და შემოწოლილი მიწით გარემოცული მისთვის დამახასიათებელსა და ნათესაურს ფორებში მიიგაცებს; ხოლო როცა მათში მიწის უწვრილესი მტვერი შეიჭრება, მოცულობით გამრღღღი თესლი ქვემთ ფესვებს გამოიღღღებს, ხოლო ზემოთ ამოიწვერება. რამღღღნი ფესვიც ქვემთ აქვს, ზემოთაც იმღღღნი ღღღო ექნება; მუღღღვიად გამთბარი მორჩი ფესვებით სინოტივეს შეიწოვს და სითბოს საშუალებით მიწიდან იმღღღნი საზრღღღელს ამოიღღღებს, რამღღღნიც სჭირდება და მას როგორც ღღღოს, ქერქსა და მარცვლის ბუღღღს, ასევე თავად მარცვალსაც და ფხებსაც გაუნაწილებს. ამგვარად, ყოველი მცენარე მარცველულთა, პარკოსანთა, ბოსგნეულთა თუ ბუჩქნართა ჯიშიდან თანდათანობითი ზრღღღისას მისთვის ჩვეულ ზომას მიაღღღწევს.

ერთი ბალახი, მისი ერთი ღღღოც საკმარისია, რომ მთელი შენი გონება მოიცვას და განჭვრიტო ხელოვნება შემოქმედისა, რომელმაც იგი შექმნა; მაგალითად, როგორ შეირტყამს სარტყლად ხორბლის ღღღო მუხლებს, რათა მათ, ვითარცა საკრველთა, სიმძიმე თავთავისა, რაქამს მარცველებით სავეს მიწისაკენ დაღღღკება, აღვიღღღად იგვირთონ; შერიის ღღღო კი ცარიელია იმიტომ, რომ მის წვერს სიმძიმე არა აქვს. ბუნებამ ხორბლის ღღღო ამგვარი მუხლებით დაიცვა, მარცვალი ბუღღღში მოათავსა, რათა ფრინველებს არ წარეტაცათ, ხოლო ნემსივით წამახული ფხები პატარა ცხოველებისაგან მიყენებული ზიანისაგან თავდასაცავად მისცა.

4. რაღღღ ვთქვა, ან რის შესახებ დავღღღმღღ? ქმნილებათა მღღღღარ საგანძურში სხვაზე აღმატებული პატივის მქონის პოვნა ძნელია, ხოლო

რომელიმეს უყურადღებოდ დაგოვება – შემაწუხებელი დანაკლისი.

ქუეყანამან გამოიღედ მწუანვილი თივისა და საზრდელთან ერთად მომაკვდინებელიც ამოვიდა: ხორბალთან შხამა, ხოლო სხვა საზრდელთან: ლემი, ხარისძირა, ვაშლაძილა და ხაშხაში. რა ექნათ? მადლობა აღარ შეეწიროთ დამბადებელს იმისათვის, რომ ბევრი რამ სასარგებლო მოგვცა და ბრალი დაედოთ იმისათვის, რაც ჩვენი სიცოცხლისათვის დამღუპველია? თუ მოვიაზროთ, რომ ყოველი, რაც შეიქმნა, ჩვენი მუცლისათვის არ შექმნილა? მაგრამ ჩვენთვის განმზადებული საზრდელი ხომ ჩვენს ხელთაა და ყველასათვის კარგადაა ცნობილი, ხოლო რაც შეეხება სხვებს, ქმნილებათაგან თითოეული დაბადებულთა შორის თავის საკუთარ დანიშნულებას აღასრულებს. მაგალითად, რადგანაც ხარის სისხლი შენტვის სასიკვდილოა, ამიგომ იგი ან საერთოდ არ უნდა დაბადებულიყო, ან უსისხლო უნდა ყოფილიყო? მისი ძალა ხომ ესოდენ საჭიროა ჩვენი ცხოვრებისათვის? შენტვის საკმარისია გონება, რომელიც შენში ცოცხლობს, რათა იმისგან, რაც სასიკვდილოა, თავი დაიკვა. თუ ცხვრებიცა და თხებიც კი გაურბიან იმას, რაც მათი სიცოცხლისათვის საშიშია, მაშინ როცა მავნებელს მხოლოდ ალღოთი არჩევენ, შენტვის, რომელსაც გონება და კურნების ხელოვნება მოგენიჭა, რომელიც სასარგებლოზე მიგითითებს და თანაც მავნებლისაგან მორიდებას წინაპართა გამოცდილებაც გასწავლის, მითხარი, ძნელი უნდა იყოს განშორება იმისაგან, რაც სასიკვდილოა? არცერთი ამათგანი არ შექმნილა ამოდ და უსარგებლოდ, რადგანაც ისინი ან საკვებია ზოგიერთი ცხოველისა, ან კიდევ: სამკურნალო ხელოვნების მიერ რომელიმე სატკივარის შესამსუბუქებლად თავად ჩვენთვისაა აღმოჩენილი. შხამას შაშვები ძოვენ. ისინი სხეულის აგებულების წყალობით საწამლავისაგან ვნებას არ განიცდიან, რამდენადაც ფორები გულისა წვრილი აქვთ და შთანთქმულს მანამდე ალხვობენ, სანამ მის მიერ წარმოშობილი სიცივე გულამდე მიღწევდეს. ხარისძირათი (ელევენი) კი მწყრები საზრდობობენ, რომელნიც ვნებას ასევე თავიანთი აგებულებით ირიდებენ. მაგრამ ზოგჯერ ეს მცენარენი ჩვენთვისაც სასარგებლონი არიან. მკურნალნი ვაშლაძილათი (მანდრაგორა) აძინებენ, ხოლო ოპიუმით სხეულის ძლიერ ტკივილებს აყურებენ. ზოგიერთებმა შხამათი გაუმაძღრობის სიცოფე განკურნეს, ვაშლაძილათი კი მრავალი დაძველებული სენი ამოძირკვეს. ამრიგად,

რისთვისაც შენ დამბადებლისათვის ბრალის დადებას ფიქრობდი, ისინი უმეტესი მაღლობის მიზეზად გექცა.

5. ქუეყანამან გამოიღე მწუხანვილი თივისაჲ. თქვა და რამდენი საზრდელი წარმოაჩინა იმათ ძირებსა, თვითონ მცენარეებსა თუ ნაყოფებში, რომელნიც ან თავისით აღმოცენდებიან, ან კიდე შრომისა და მიწის დამუშავების შედეგად. თესლისა და ნაყოფის გამოლება მაშინვე კი არ ბრძანა, არამედ ჯერ აღმოცენება და გადამწვანება დედამიწისა, ხოლო შემდეგ თესლით გასრულება ბრძისა, რათა ეს პირველი ბრძანება ბუნებისათვის შემდგომშიაც მორჩილების შეგონება ყოფილიყო.

ამბობენ: როგორღა გამოაქვს დედამიწას ჯიშის მიხედვით თესლი, მაშინ, როცა ხშირად ხორბალს ეთესთ და შავ მარცვალს ვიმიკითო, მაგრამ ეს შეცვლას კი არ ნიშნავს ჯიშისა, არამედ თესლის რაღაც სენსა და უძლურებას, მან ხორბლის ბუნება კი არ განაგლო, არამედ, როგორც ამაზე მისი სახელწოდებაც მიგვანიშნებს, ხვაგისაგან გამაჲვდა, დაიწვა რა გარდამეტებული ყინვისაგან, სხვა ფერი და გემო შეიძინა. ამბობენ, რომ თუკი იგი კვლავ კეთილ ნიადაგში მოხვდება და ჰაერიც შეზავებული იქნება, ძველ სახეს დაიბრუნებსო. ამგვარად, მცენარეთა შორის ვერაფერს იპოვი ისეთს, ამ ბრძანების საწინააღმდეგოდ რომ ხდებოდეს. ე.წ. ჭიოგა და სხვა ამდაგვარ სარეველათა თესლნი, რომელნიც საკვებად ვარგისებს შეერევიან და რომელთაც წმ. წერილში ჩვეულებრივ ღვარძლი ეწოდება, ხორბლის გარდასახვის შედეგად კი არ არიან წარმოშობილნი, არამედ საკუთარი დასაბამიდან წარმოდგებიან და საკუთარი ჯიში აქეთ. ესენი სახეა იმათი, რომელნიც უფლის მოძღვრებას ამახინჯებენ და სიგყვას ჭეშმარიტად კი არ ემოწაფებიან, არამედ ბოროტი სწავლებისაგან წამხდარნი ეკლესიის ჯანსაღ სხეულს შეერევიან, რათა თავიანთი ვნებანი უდანაშაულოებს ფარულად გადადონ. შეადარა რა მისი მორწმუნეების სრულყოფა თესლის აღორძინებას, უფალმა თქვა: ვითარცა-იგი კაცმან დასთესის თესლი ქუეყანასა და დაიძინის, და თესლი იგი აღმოსცენდის და განორძინდებინ, ვითარ-იგი მან არა უწყინ, რამეთუ თუსით თავით ქუეყანაჲ ნაყოფს გამოიღებს: პირველად წუელი, მერმე თავი, მაშინდა საესე იფქლი თავსა მას შინა (მარკ. 4, 26-28).

ქუეყანამან გამოიღე მწუხანვილი. – დედამიწამაც, რათა დაეცვა სჯული დამბადებლისა, აღმოცენებიდან მოკიდებული თვალის დახამხ-

ამებაში გაიარა ყველა სახე ზრდისა და ამონაყარნი გასრულებამდე მიიყვანა: და იქმნა ვრცელი მდელიონი უხვი სიმწვანით და ნაყოფიერი მინდვრები აქოჩრილი პურის ყანებით, დელვა თავთავთა – ვითარცა დელვა ზღვის გაღლებისა.

ყველა ამგვარი მცენარე და მწვანელი ყველა ჯიშისა, ზოგიც დატოვილი და ზოგიც პარკოსანი, დედამიწაზე მაშინ უხვად აღმოცენდა, რადგან აღმოცენება იმ დროს ვერაფერმა ვერ შეაჩერა; ვერც მუშაკთა გამოუსდელიობამ, ვერც შეუზავებელმა ჰაერმა და ვერც სხვა რომელიმე მიზეზმა აღმოცენებულებს ენება ვერ მიაყენეს. დედამიწის ნაყოფიერებას მსჯავრდება ჯერ კიდევ არ აბრკოლებდა, რადგანაც ეს უწინარეს ცოდვისა იყო, რომლის გამოც ჩვენ პურის ჩვენი ოფლით ჭამა მოგვესაჯა.

ნ. ითქვა: და ხე ნაყოფიერი, მყოფელი ნათესაობისა, რომლისა თესლი მისი მის თანა მსგავსებისაებრ ქუეყანასა ზედა. ამ სიკვყვის შედეგად გახშირდა ბუჩქნარი, ამოიგყორცნა ყოველი ხე, რომელთაც ზრდისას დიდ სიმაღლეს მიაღწიეს: ნაძვი და კედარი, კვიპაროსი და ფიჭვი. ყოველი ჩირგვი მსწრაფლ დაიგოცა და უხვად გაიფოთლა; გამოჩნდნენ მცენარენი საგვირგვინონი: ვარდი, მურგი და დაუნა. ყოველივე, რაც მანამდე დედამიწაზე არ ყოფილა, თითოეული საკუთარი თვისებით ყოფიერებაში თვალისდახამხამებაში მოვიდა, სხვა ჯიშის მცენარეთაგან თვალსაჩინო სხვაობებით გამოყოფილი. ყოველი მათგანი მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი თვისებით გამოიცილობა. მაგრამ, ვარდი მაშინ უეკლო იყო, ყვავილის სილამამეს მხოლოდ შემდეგ შეერთო ეკალი, რათა ტკობის სიამესთან ახლოს გვექონდეს მწუხარებაც, შემხსენებელი იმ ცოდვისა, რომლის გამოც დედამიწას ჩვენთვის "ეკალისა და კურომსთავის" აღმოცენება მიესაჯა (შესქ. 3,18).

უკეთუ ვინმე იტყვის: დედამიწას ებრძანა გამოეღო ხე ნაყოფიერი, მყოფელი ნათესაობისა, რომლისა თესლი მისი მის თანა, ჩვენ კი მრავალ ხეს ვხედავთ, რომელთაც არც ნაყოფი აქვთ და არც თესლიო, რა უნდა ვუპასუხოთ? ის, რომ უპირატესად ის მცენარეები არიან მოხსენებულნი, რომელნიც ბუნებით უფრო კეთილშობილურნი არიან და კიდევ: უკეთუ წვრილად შეისწავლი, აღმოჩნდება, რომ ყოველ მცენარეს ან თესლი, ან რაღაც თესლის თანაბარი ძალის მქონე აქვს. შავსა და თეთრ ალვებს, გირიფებს, ძელქვებსა და სხვა ამდაგვარებს,

მართალია, არა აქვთ ნაყოფი თვალსაჩინო, მაგრამ თუ დაწერილებით გამოვიძიებთ, ვნახავთ, რომ თესლი ყოველ მათგანს აქვს, რადგანაც მარცვალი, რომელიც ფოთლის ქვეშაა და რომელსაც მათ, ვინც ყოველივეს თავის სახელს არქმევს "მისხონ" (μίσχον) უწოდეს, თესლის ძალის მქონეა. ის ხეები კი, რომელნიც გოგებისაგან აღმოცენდებიან, მათგან მრავალ ფესვს გამოიბამენ. შესაძლებელია თესლის მნიშვნელობა პქონდეთ ფესვებიდან ამონაყარებსაც, რომელთა გადანერგვითაც მებაღენი ჯიშს ამრავლებენ. მაგრამ, როგორც ითქვა, პირველად მოხსენიების ღირსნი ისინი გახდნენ, რომელნიც ჩვენი სიცოცხლისათვის უფრო საჭირონი არიან, აღამიანებს თავიანთ ნაყოფს აწვდიან და უხვ საზრდელს უმზადებენ. ასეთია ვაზი, რომლისაგანაც იქმნება ღვინო, რომელიც ახარებს გულსა კაცისასა, ასეთია მეთისხილიც, მას გამოაქვს ნაყოფი, რომელიც საცხებელითა მხიარულ-ყოფს პირს (ფს. 103,15). და ბუნებისაგან დაბადებული რამდენი მოაწყდა ასეთი სისწრაფით? ძირი ვენახისა და მის ირგვლივ მიწაზე განფენილი მწვანე და ღიდი რტოები, რქაჲ, ხეიარა უღვაშები, ისრიმი და მტევნები. საკმარისია შეხედო და ვენახის გონიერული ჭვრეტა შთაგაგონებს შენ, რა უნდა მოგაგონოს ბუნებამ, რადგან, რაღა თქმა უნდა, გახსოვს იგავი უფლისა, რომელმაც თავისთავს ვენახი, მამას მოქმედი, ხოლო ყოველ ჩვენგანს, ვინც ეკლესიაში სარწმუნოებითაა დანერგული, რტო გვიწოდა და კეთილი ნაყოფის გამოღებისაკენ მოგვიწოდა, რათა უსარგებლობისათვის ცეცხლისთვის მიცემა არ მოგვესაჯოს (ინ. 15,16). საერთოდაც აღამიანთა სულელები ვენახთან მრავალგზისაა შედარებული: ვენაკი ექმნა შეყვარებულსა რქისა მიერ ადგილსა შინა პოხილსა და კიდევ: მღუდე გარემოვსდევ და მოვიკრძაღუ და დავჰნერგე ვენაკი (ეს. 5,2).

ცხადია, იგი ვენახში აღამიანთა სულელებს გულისხმობს, რომელთათვისაც აღმართა მღუდე – მცნებათა სიმყარე და დაცვა ანგელოზთაგან, რამეთუ დაიბანაკებს ანგელოზი უფლისაჲ გარემოს მოშიშთა მისთა (ფს. 33,8) და კიდევ: თითქოსდა სანგარით შემოგვზღუდა, როცა ეკლესიაში პირველად მოციქულნი, მეორედ წინააღმართმეტყუელნი და მესამედ მოძღუარნი (I კორ. 12,28) დაადგინა. ამაღლებს რა ჩვენს აზრებს ძველი ნეტარი კაცების მაგალითებით, არ მიატოვა ისინი მზაკვრობისთვის დასამორჩილებლად და ფეხქვეშ გასათელად. მოითხოვს, აგრეთვე, ჩვენგან, რომ შევიწყნაროთ, როცა სანგარს გვაულებენ,

რადგან სანგარი ამსოფლიურ სამრუნათა განდენით გვევლება, რომელნიც ჩვენს გულებს ამძიმებენ. ამრიგად, ვინც ხორციელ სიყვარულს განაგდებს, სიმდიდრის წადილსა და მისწრაფებას ამქვეყნიური უბადრუკი დიდებისაკენ საძაგლად და სასაყილოდ მიიჩნევს, ვითარცა სანგარშემოვლებული, შეებით ამოისუნთქავს, მოიხსნის რა ფუჭ გვიროს მიწიერი სიბრძნისა. იგავის სიგყვისამებრ: ნურავინ განდიდდება, ანუ, რაც იგვივა, მოსაჩვენებლად არ უნდა მოქალაქობდეს და არც გარემეთა ქებაშ უნდა მოინადიროს, არამედ კეთილი ნაყოფი გამოიღოს და ჭემმარიგ მუშაკს დაუნჯებული თვისნი საქმენი აჩვენოს.

ხოლო იყავი შენ ვითარცა მეთისხილი ნაყოფიერი სახლსა ღმრთისასა (ფს. 51,10), სასოებისაგან ნურასოდეს განიძარცვები, არამედ მუდამ ჰყვაოდეს შენში რწმენით მოპოვებული იმედი ხსნისა, რადგანაც ამით მიბაძავ მარადიულ სიმწვანეს ამ მცენარისა, ნაყოფის სიმრავლეში გაეჯიბრები და უხვად გასცემ ყოველ ქამს მოწყალებას.

7. მაგრამ მიეუბრუნდეთ გამოკვლევას განბრძნობილ საქმეთა, კერძოდ, რამდენგვარი მცენარე აღმოცენდა, ზოგი ნაყოფის მომცემი, ზოგიც ვარგისი სახლებისა და ხომალდთა ასაგებად და ზოგიც დასაწველად. და კიდევ: მრავალფეროვანია ნაწილთა მოწყობა თითოეულ ხეშიც, ძნელია პოვნა თითოეულის საკუთარი თვისებისა და განჭვრევა იმისა, რაც სხვადასხვა ჯიშის ხეებს ერთმანეთისაგან განასხვავებს. როგორ ხდება, რომ ზოგ მათგანს ფესვები ღრმად აქვს გადგმული, ზოგს კი, პირიქით, ზოგი სწორად იზრდება და ერთი ღერო აქვს, ზოგი კი დაბალია და პირდაპირ ძირიდანვე განტოვნილი? როგორ ხდება, რომ ისინი, რომელთაც გრძელი და ჰაერში შორს გაწვდილი რტოები აქვთ, ძირებსაც სიღრმეში იდგამენ, რომელთა ირგვლივაც მრავალი წერილი ფესვია, ვითარცა ბუნებისაგან შექმნილი შესაბამისი საფუძველი, რომელმაც გემო ნაწილის სიმძიმე უნდა იგვიროს?

და ქერქთა რამდენი სხვადასხვა სახეა! ხეებიდან ნაწილს გლუვი ქერქი აქვს, ნაწილს კი ნაოჭებიანი. ამასთან, ზოგის ქერქი ერთფენიანია, ზოგის კი – მრავალფენიანი. და რაც საოცარია, მცენარეებში იპოვნი ნიშნებს, რომლებიც კაცობრივ სიჭაბუკესა და სიბერეს ემსგავსებიან; ნორჩსა და ჯანსაღ ხეებს ქერქი მჭიდროდ ეკვრით, ბებერ ხეებში კი იგი დაღვლარჭნილი და გამაგრებულია. ზოგიერთი მოჭრის შემდეგ ისევ აღმოცენდება, ზოგი კი, თითქოს მოკვეთა მისთვის სიკვდილს

ნიშნავდა, უმემკვიდროდ რჩება. მოგიერთებმა ისიც კი შეამჩნიეს, რომ მოჭრილი ან დამწვარი ნაძვები ძირებისაგან კვლავ აღმოცენდებიან და ტვერად იქცევიან. მიწათმოქმედთა ზრუნვის წყალობით მრავალ ბუნებით ბოროტ ხეს განკურნებულს ვხედავთ, როგორც მაგალითად, მქავე ბროწეულსა და მწარე ნუშს, კერძოდ, მათ ძირთან ტანს უხვრეტენ და ზუსტად გულში ნაძვის მსხვილ სოლს არჭობენ, რის შედეგადაც კეთილად იცვლებიან და ნაყოფსაყ კეთილს გამოიღებენ, რომელსაც უსიამოვნო გემო აღარ აქვს.

მათ მსგავსად, უკეთუ ვინმე ბოროტებასა შინაა, სასოს ნუ წარიკვეთს, რადგან უნდა იცოდეს, რომ ვითარცა მიწათმოქმედი ცვლის მცენარეთა რაგვარობას, ასევე ზრუნვას სულის სიქველეზე შეუძლია ყოველგვარი სენი დაამარცხოს.

ნაყოფის გამომღებელ ხეთა ნაყოფთა შორის სხვაობანი ისე დიდია, რომ არავის შეუძლია სიგყვით გადმოსცეს მათ შესახებ, რადგან სხვაობანი არა მხოლოდ სხვადასხვა ჯიშის მცენარეთა ნაყოფთა შორის არსებობს, არამედ თვით ერთ სახეობაშიც კი ხისა მრავალფეროვნებაა, მაგალითად, სხვაგვარია ნაყოფი მამრი ხისა და სხვაგვარი მდედრისა, როგორც ამას მეზალენი განარჩევენ, რომელნიც ფინიკის ხეებს მამრებად და მდედრებად ყოფენ.

შესაძლებელია შენც ნახო, რომ ზოგჯერ მცენარეს, რომელსაც ისინი მდედრს უწოდებენ, თითქოს გულისთქმით ანთებულს მამრისაგან მოხვევა სურსო, გოგები დაშვებული აქვს. მცენარეთა მკურნალნი რტოებზე მას რაღაც მამრის თესლის მსგავსს აყრიან, რომელსაც "ფინის" უწოდებენ, ხეც, თითქოს ტებობა შეიგრძნო, გოგებს აღმართავს და მისი აგებულება ჩვეულებრივ სახეს იბრუნებს. იმავეს ამბობენ ლელვის შესახებაც. ამიგომაც მოგიერთები ბალის ლეღებთან ველურ ლეღვს რგავენ, ხოლო სხვები კეთილი ნაყოფის მომცემი ბალის ლეღვის უძღურებას იმით კურნავენ, რომ მასზე ველური ლეღვის მკვახე ნაყოფს ჰკიდებენ და ამით ინარჩუნებენ უმწიფარ ნაყოფს, რომელსაც ჭკნობა და ჩამოცვენა უკვე დაწყებული ჰქონდა.

რას ფიქრობ, რისთვისაა ეს იგავი ბუნებისა? იმისათვის, რომ ჩვენ ხშირად გულმოდგინებას კეთილ საქმეთა ჩვენებაში უცხო სარწმუნოების აღამიანებს უნდა დავესესხოთ.

რაჟამს იხილავ წარმართობაში მყოფს ან მაცდუნებელი ერესის

გამო ეკლესიისაგან განდგომილს, რომელიც უბიწოდ ცხოვრობს და ხასიათის კეთილკრძალებამეც მზუნავს, მეტი მისწრაფება შეიძინე, რათა ნაყოფიერ ლედეს დაემსგავსო, რომელიც ძალას ველური ლედის სიახლოვით იკრებს და ნაყოფი კი აღარ სცევივა, არამედ უფრო დიდი მმრუნველობით მრდის.

8. ასეთია სხვაობანი ნაყოფთა წარმოშობის სახეთა შორის, რის შესახებაც მრავლისაგან მცირედი ვთქვით. მაგრამ ვინ მოგვითხრობს მრავალფეროვნებაზე თვითონ ნაყოფთა? მათ ფორმამე, ფერმე, თითოეულის გემომე ან სარგებლობამე? რატომ სდება, რომ მოგიერთ მათგანს მზე შიშველს ამწიფებს, ხოლო მოგიც ბუდემი დაფარული აღივსება? მათ, რომელთაც ნაყოფი ნაბი აქვთ, ფოთოლთა საბურველი რატომღა აქვთ სქელი, როგორც მაგალითად ლედეს? ხოლო მაგარ-ნაყოფიანებს ფოთოლთა სამოსელი მსუბუქი – ვითარცა კაკალს? იმი-ტომ, რომ პირველს დიდი შემწეობა სჭირდება თავისი უძლურებისა გამო, ხოლო მეორეს უფრო სქელი საბურველი ავსებდა იმით, რომ ჩრდილში შოაქცევდა. როგორაა ვაზის ფოთოლი დაპობილი ისე, რომ მტევანს ჰაერისაგან ვნებაც ააცილოს და სითხელის გამო მზის სხივებიც უხვად მიაღებინოს?

არაფერია უმიზეზოდ და არაფერია შემთხვევითი. ყველაფერში რაღაც გამოუთქმელი სიბრძნეა, რომელი სიგყვა მისწვდება, ან კაცობრივმა გონებამ ყოველივე მუსტად როგორ გამოიკელიოს, რათა თითოეულის თავისებურებანი დაინახოს, მათ შორის არსებული სხვაობებით ერთმანეთისაგან გაყოს და დაფარული მიზეზებიც სრულად წარმოადგინოს?

ერთი და იგივე წყალი, რომელსაც ფესვი შეიწოვს, სხვაგვარად კვებავს თვითონ ძირს, სხვაგვარად ქერქს ტანისა, სხვაგვარად მერქანს და კიდევ სხვაგვარად გულს. ერთი და იგივე ფოთლადაც იქმნება, წვეროებადაც და გოტებადაც იყოფა და ნაყოფსაც მრდის, მცენარეთა ცრემლი და წვენიც ამავე მიზეზიდან მომდინარეობს. მაგრამ ყოველივე ამათ შორის როგორი სხვაობანი არსებობს, ამის გამოთქმას ვერანაირი სიგყვა ვერ შესწვდება, რადგან სხვაა ცრემლი ფისის ხისა და სხვა წვენი ბალზამისა, ხოლო ეგვიპტესა და ლიბიაში ქოლგისებური მცენარეები სულ სხვაგვარ წვენს გამოყოფენ. იმასაც ამბობენ, რომ ქარვა ხეების წვენია, გაყინვის შედეგად გაქვაებული. ამას ადასტურებს წვრილი

ღმერთები და პაწაწინა ცხოველები, რომელნიც ვიდრე წვენი ნელდია, ეკრობიან და მასში რჩებიან. და საერთოდ, ვინც გამოცდილებით არ იცის თვისებათა მიხედვით როგორია სხვაობა წვენთა შორის, მათი მოქმედების წარმოსაჩენად სიტყვებს ვერ იპოვნის. და კვლავ: რატომაა, რომ ერთი და იმავე ტენისაგან ვაზი ღვინოს იძლევა, ზეთისხილი კი ზეთს? საკვირველი მხოლოდ ის როდია, რომ ტენი ერთში სიტკბოდ იქცა, ხოლო მეორეში ცხიმად, არამედ ისიც, რომ თვისებათა სხვაობა თვით ტკბილ ნაყოფთა შორისაც აღურაცხელია, რადგან სხვაა სიტკბო ყურძნისა და სხვა ვაშლისა, სხვა ლეღვისა და სხვა ფინიკისა.

კიდევ მსურს, რომ შენ საქმის ცოდნით გამოიკვლიო, თუ რატომაა, რომ ერთი და იგივე წყალი, რაჟამს ამ მცენარეთა შინა დატკბება, ლბილია შეგრძნებისათვის, ხოლო რაჟამს იგი სხვა მცენარეთა შინაა, მკაფიება და სასას კბენს. როცა აბზინდასა და სკამონეაშია, აუტანლად მწარდება და შეგრძნებას აღიზიანებს, რკოსა და წაბლის ნაყოფში სიცხარეს იძენს, ხოლო სკიპიდრის ხესა და კაკალში რბილდება და ზეთს ემსგავსება?

9. რა საჭიროა შორს წასვლა, როცა თვითონ ლეღვში წყალი ურთიერთსაპირისპირო თვისებებში გადადის? ხის წვენში იგი უმწარესია, ხოლო ნაყოფში – უტკბესი. იგივე ითქმის ვაზზეც, წვერობებში იგი ფრიალ მწკლარტეა, მტევნებში კი – ღიდალ სასიამოვნო.

და რა სიუხვეა ფერებისა! ერთი და იგივე წყალი მდელითა შინა ერთ ყვავილში რომ წითელია, მეორეში მეწამული, მესამეში ცისფერი, სხვაში კიდევ სპეტაკი, და კვლავ: ფერთა სიტკრულზე მეტია მრავალფეროვნება სურნელებათა, რომელსაც იგი გვფენს. მაგრამ ვხედავ, რომ ჩემმა სიტყვამ ყოველივეს გამოკვლევის გაუმადლარი სურვილის გამო ზომიერებას გადააჭარბა და თუ არ შეეკრავ, არამედ დაბადებულთა თანამიყოლას ვაიძულებ, დღე დაილევა, ვიდრე თქვენ შემოქმედის დიდ სიბრძნეს უმცირესი საქმეებით წარმოგიდგენდეთ.

ქუეყანაზმან გამოიდედ ხე ნაყოფიერი, მყოფელი ნათესაობისა, ქუეყანასა ზედა. – და მსწრაფლ შეიმოსა ხშირი ტყეებით მათათა მწვერვალები, გამშვენდნენ ბალები და მდინარეთა ნაპირები ათასგვარი ჯიშის მცენარემ შეამკო. ზოგიერთი მათგანი კაცთა სუფრის გასამშვენებლად გამზადდა, მეორენი ფოთლებითა და ნაყოფებით პირუტყვებს ასაზრდოებენ, ხოლო სხვანი წვენებით, ტენით, რტოებით, ქერქითა თუ

ნაყოფით ჩვენი მკურნალობისთვის არიან სასარგებლონი. მოკლედ რომ ვთქვა, რაც კი ჩვენ ხანგრძლივმა გამოცდილებამ აღმოგვაჩინინა, შევკრიბეთ რა ცალკეული შემთხვევებიდან სასარგებლონი, ესე ყოველი შემოქმედის მსწრაფლმა განგებულებამ თავიდანვე განჭვრიტა და ყოფიერებაში მოიყვანა.

რაეამს იხილავ ხეებს ბალისა და ხეებს ველურებს, წყლის მოყვარეთა და უწყლობის გამძღეთ, ყვავილოვნებსა და უყვავილოებს, მცირეთაგან დიდი შეიყანი, მარადის გაოცებული დარჩი და სიყვარული დამბადებელისა აალორძინე. გამოიძიე, როგორ შექმნა ზოგი მარადმწვანე და ზოგიც განშიშვლებული. მარადმწვანეთაგან ნაწილს ფოთლები სცივია, ნაწილიც მარადფოთლოვანია. თუმცა მეთისხილის ხესა და ფიჭვის წიწვები სცივია, მაგრამ მათი ახლით შეცვლა ისე შეუმჩნეველად ხდება, რომ სამოსისაგან განძარცულებად არასოდეს გვეჩვენებიან. მარადფოთლოვანია ფინიკი, რადგან ფოთლები, რომელთაც პირველად გამოიღებს, ბოლომდე მასთან რჩება.

და კიდევ: დააკვირდი კურდღლისცოცხის ბუჩქს, როგორ ცხოვრობს ორგვარი ცხოვრებით, რადგან წყლის მოყვარულთა შორისაც ირიცხება და უდაბნოშიც მრავლდება. ამიგომაც იერემიამ ცბიერი და ორპირი ბუნების მქონე ამ მცენარეს სამართლიანად შეადარა (იერ. 17,6).

10. ქუეყანამან გამოიღედ. ეს მოკლე ბრძანება მყის დიდ ბუნებად და დახელოვნებულ სიბყვად იქმნა და ჩვენს ფიქრზე უსწრაფესად მცენარეთა ურიცხვი თვისება წარმოშვა. იგივე ბრძანება დედამიწაზე მოაქეამამდე არსებობს და აგულიანებს მას, თავისი ძალა, რამდენიც აქვს, წელიწადის ყოველი მოქცევისას გამოიღოს ბალახების, თესლებისა და ხეების შობისათვის.

ვითარცა ბზრიალა, მიეცემა რა პირველად ბიძგი, გრიალს აგრძელებს და წრეების შემოწერისას ცენტრს თავისთაეში ურყევად ინარჩუნებს, ასევე თანმიმდევრული წესრიგიც ბუნებისა, რომელმაც დასაბამი პირველი ბრძანებით მიიღო, იქედან მოყოლებული, ყველა დროში იარსებებს, ვიდრე ყოველთათვის საერთო აღსასრული არ მოიწევა. მისკენ მივისწრაფვით ჩვენ ყოველნი, აღსავესენი ნაყოფიერნი და კეთილი საქმეებით, რათა დავინერგოთ სახლსა შინა უფლისასა ეზოთა სახლისა ღმრთისა ჩუენისათა (ფს. 91,14), ჩვენი უფალი იესო ქრისტეს მიერ, რომლისა არს დიდება და ძლიერება უკუნითი უკუნისამდე. ამინ.

კომილია VI

მნათობთა ღაბადუბის შესახებ

1. მას, ვინც მორკინალთ უყურებს, თავადაც მხნობა შეეფერება. ამის დანახვა ყველას შეუძლია სანახაობათა წესებიდან, რომელნიც მოითხოვდნენ, რომ ასპარეზობაზე მყოფნი თავშიშველნი მსხდარიყვნენ. მე ვფიქრობ, ამით სურდათ, რომ ყოველი მორკინალთა არა მხოლოდ მაყურებელი, არამედ რამდენადმე მათი თანამებრძოლიც ყოფილიყო. მსგავსად ამისა, ვინც დიდსა და აღმატებულ სანახაობებს იძიებს და ჭეშმარიტად მაღალსა და გამოუთქმელ სიბრძნეს ისმენს, შეჰფერის თვითონაც რამდენადმე ისწრაფოდეს წინამდებარე სანახაობათა ჭვრეგისათვის, რათა შეძლებისდაგვარად ჩემი მოღვაწეობის თანამონაწილე გახდეს და არა მსაჯულად, არამედ უფრო თანამოღვაწედ მექცეს, რათა ჭეშმარიტების პოვნის შესაძლებლობა არ დაეკარგოთ და ჩემმა შეცდომამ საერთოდ მსმენელებს ზიანი არ მოუგანოს.

რატომ ვამბობ ამას? იმიტომ, რომ რამდენადაც წინ გვიძევს გამოკვლევა სამყაროს მოწყობისა და შემეცნება ყოველივესი, რასაც სათავე არა ამქვეყნიური, არამედ იმ სიბრძნისაგან დაედო, რომლითაც ღმერთმა თავისი მსახური განსწავლა, ესაუბრებოდა რა მას პირისპირ და არა იგავითა (რიცხ. 12,8), ამდენად აუცილებელია, რომ დიდი სანახაობების მოყვარულთა გონება განუწვრთნელი არ იყოს ჩვენთვის შემოთავაზებულის შესამეცნებლად.

ამგვარად, თუკი ოდესმე ნათელ ღამეში ვარსკვლავთა მიუთხრობელი მშვენება გიხილავს, უთუოდ გულისხმაგიყვია ყოველთა შემოქმედი, ვინც მეცა იმგვარი ყვავილებით მოხატა, რომ ხილულთა შორის მათ მშვენებას სარგებლობა აღმატება და კიდევ: თუკი ღღის მანძილზე მღვიძარე გონებით საკვირველებანი ღღისა შეგისწავლია და ხილულთა მეშვეობით უხილავი განგეჭვრეგია, მაშინ მოსულხარ განმზადებული მსმენელი და ღირსი იმისა, რომ ეს პატიოსანი და ნეტარი სანახაობა შენითაც შეავსო.

მოდით, და ვითარცა ქალაქს შეუჩვევლებს ხელჩაკიდებულებს დაატარებენ, ასევე მეც ამ დიდი ქალაქის დაფარულ საკვირველებათა შორის შეგიყვანთ. ამ ქალაქში, ჩვენს ძველ სამშობლოში, რომელსაც ადამიანის მკვლელმა ეშმაკმა განგვაშორა, დაიმონა რა იგი თავისი

ცბიერებით, იხილავ პირველ დაბადებას კაცისას და ცოდვისაგან ნაშობ სიკვდილს, რომელიც მსწრაფლ გვეწია და რომელიც პირმშოა ბოროტების დასაბამის – ეშმაკისა. აქ შეიცნობ შენს თავს, ვითარცა მიწიერი ბუნების მქონეს, მაგრამ ქმნილებას ღმრთიებრივი ხელისა, რომელიც ძალით პირუტყვეებს დიდად ჩამოუვარდება, მაგრამ პირუტყვითა და უსულოთა მეუფედაა დადგენილი. მიუხედავად იმისა, რომ ბუნებრივ საჭურველთაგან ნაკლულევანია, გონების აღმატებულობით თვით ზეცამდე ამაღლება შეუძლია. თუ ამას შევიცნობთ, საკუთარ თავსაც შევიცნობთ და ღმერთსაც, თაყვანს ვცემთ დამბადებელს, დავემონებით უფალს, განვადიდებთ მამას, შევიყვარებთ გამომზრდელს ჩვენსას, მოკრძალება გვექნება წინაშე კეთილისმყოფელისა, არ დავსცხრებით თაყვანისცემად ჩვენი აქაური და მომავალი ცხოვრების წინამძღოლისა, ვინც უკვე მონიჭებული სიმდიდრით აღთქმულსაც სარწმუნოყოფს და განგვაცდევინებს რა აწმყოს, მოსალოდნელსაც გვიმტკიცებს.

უკეთუ საწუთრო ამგვარია, მარადიული როგორიღა იქნება? თუკი ხილული ასე მშვენიერია, რამდენად უფრო მშვენიერი იქნება უხილავი? და თუ სიდიდე ზეცისა კაცობრივი განსჯის საზომს აღემატება, რომელ გონებას შეუძლია გამოკვლევა მარადიულად არსებულთა ბუნებისა? უკეთუ ვერ ვძლებით ცქერით ამ მზისა, რომელიც გახრწნას ემორჩილება და რომელიც ასე მშვენიერი, ასე დიდი, სწრაფი მოძრაობით მოქცევათა წესიერად აღმასრულებელია, სამყაროს შესაფერისი სიდიდე აქვს და არ წყვეტს ურთიერთობას მთელთან, ხოლო თავისი ბუნების სილამაზით თითოქოსდა ნათელ თვალს წარმოადგენს, რომელიც ქმნილებას ამკობს, როგორიღა იქნება მშვენიერება სიმართლის მზისა? თუკი ბრმისთვის სასჯელია ის, რომ მას ვერ ხედავს, რამდენად დასჯილი იქნება ცოდვილი, რომელსაც ჭეშმარიტი ნათელი მოაკლდება?

2. და თქვა ღმერთმან: იქმნედ მნათობნი სამყაროსა შინა ცისასა მნათობად ქუეყანისა, განსაყოფელად შორის ღღისა და შორის ღამისა (შესქ. 1,14). ცამ და ღედამიწამ დაასწრეს, ნათელი მათ შემდეგ შეიქმნა, გაიყო ღდე და ღამე; კვლავ სამყარო და გამოჩენა მყარისა; შემდეგ წყალი შეიკრიბა თავის მუდმივსა და განსაზღვრულ შესაკრებელსა შინა. ღედამიწა აღივსო საკუთარი ნაშობით, აღმოაცენა ათასგვარი ბალახი და მრავალი ჯიშის მცენარე ააყვავა. ამ ღროს კი, ჯერ არც მზე იყო და არც მთვარე, რათა ღმრთის უმეცართ მზისთვის დასაბამი

და მშობელი ნათლისა არ ეწოდებინათ და არც მიწისაგან აღმოცენებულთა დამბადებლად მიეჩნიათ. ამისთვის იქმნა ღლე მეოთხე, როცა თქვა ღმერთმა: იქმნენ მნათობნი სამყაროსა შინა ცისასა. რაჟამს მთქმელს შეიყნობ, მასთან ერთად გონებით მყისვე მსმენელიც წარმოიდგინე. თქვა ღმერთმან: იქმნენ მნათობნი. და შექმნა ღმერთმან ორნი მნათობი (შესქ. 1,16).

ვინ თქვა და ვინ შექმნა? ვერ ხელება, რომ ამაში ორი პირი იგულისხმება? თხრობის წყალობით ღმრთისმეტყველების ეს დოგმატი ყველგან ფარულადაა დათესილი. მითითებულია მოთხოვნილება, რომლის გამოც მნათობები შეიქმნენ, რადგან ნათქვამია: რაათა ჩნდეს ქუეყანასა ზედა. თუ ნათლის დაბადება წინ უსწრებდა, მაშინ რატომღა ითქვა, რომ ახლა მზე დაიბადა განმანათლებლად ქვეყნისა? ჯერ ერთი, თავისებურება სიბყვისა შენში ღმილსაჲ კი ნუ გამოიწვევს, რადგანაც არ მივსდევთ ჩვენ თქვენს მოთხოვნებს და სიბყვის თხზვისას არც სიმწყობრის დაცვაზე ვბრუნავთ; ჩვენთან არ არიან მძერწველნი სიბყვისა და ყოველთვის უფრო ღიდ პატივს არა მის კეთილხმოვანებას, არამედ სახელდებათა სიცხადეს მივაგებთ. მაგრამ დაუკვირდი, ის, რაც სურდა; მოსემ საკმარისად გამოხატა, რადგან განათლების წილ ნათობენო თქვა, რაც სრულიადაც არ ეწინააღმდეგება მას, რაც ნათლის შესახებაა თქმული. მაშინ ხომ ნათლის თვით ბუნება შეიქმნა, ახლა კი მზის ეს სხეული გამზადდა, ვითარცა ეგლი, რომელსაჲც ის პირველქმნილი ნათელი უნდა ეგვირთა.

ისევე როგორც სხვაა ცეცხლი და სხვა ლამპარი, რამდენადაც პირველს განათების ძალა აქვს, ხოლო მეორე იმისათვის შეიქმნა, რომ ვისაჲც სჭირდება, გაუნათოს, ასევე გამზადდა მნათობები ეგლად და მგვირთველად ამ წმინდა, შეურევნელი და უნიეტო ნათელისა; ისევე როგორც სხვაა, როცა მოციქული უწოდებს ვინმეს სოფლისა მნათობს (ფილპ. 2,15) და სხვაა ჭეშმარიტი ნათელი სოფლისა, რომელთან ზიარებითაჲც წმინდანები მათ მიერ დამოძღვრილი და უმეტრების სიბნელისაგან დახსნილი სულებისათვის მნათობებად იქმნენ, ასევე ყოველთა დამბადებელმა ეს მზე ახლა იმ ბრწყინვალე ნათელით აღავსო და აანთო სოფელსა შინა.

3. ნურავის მოეჩვენება არასარწმუნოდ თქმული იმის თაობაზე, რომ სხვაა ბრწყინვალე ნათლისა და სხვა – ნათლის მგვირთველი

სხეული. ჯერ ერთი, ყოველში, რაც შედგენილია, ჩვენ შემწყნარებლის არსებასა და შეწყნარებულის თვისებას ვარჩევთ. ისევე როგორც სხვაა ბუნებით სისპეტაკე და სხვა განსპეტაკებული სხეული, ასევე რაზმაც ახლა ესაუბრობდით, ბუნებით სხვადასხვანი არიან, მაგრამ შეერთებულნი დამბადებლის ძალით.

ნულარ მეტყვი: შეუძლებელიაო მათი ერთმანეთისაგან გამოყოფა და არც მე გეტყვი, რომ მე და შენ შემძლენი ვართ ერთმანეთისაგან გავეყოთ ნათელი და სხეული მზისა, მაგრამ იმას კი ვიტყვი, რომ რის გაყოფასაც ჩვენ გონებით წარმოვიდგენთ, მათი ბუნებათა გაყოფა შემოქმედს საქმით შეუძლია.

შენ უძლური ხარ გამოყო შემწველი ძალა ცეცხლისა მისი ნათლისაგან, მაგრამ რაჟამს ღმერთმა ინება საკვირველი ხილვით მოექცია მსახური თვისი, მაყელის ბუჩქში დაანთო ცეცხლი, რომელშიც მხოლოდ ნათელი მოქმედებდა, ხოლო შემწველი ძალა კი უქმად იყო, როგორც ამას ფსალმუნიც გვიმოწმებს: ხმამან უფლისამან განკვეთის აღი ცეცხლისა (ფს. 28,7). აქედან ბოგიერთი მოძღვრება ჩვენი ცხოვრების საქმეთათვის საზღაურის მიგების თაობაზე დაფარულად გვასწავლის, რომ ცეცხლის ბუნება ორად განიყოფება: სინათლედ, რომელიც შეება იქნება მართალთათვის და მტკივნეულ შემწველობად დასჯილთა განჯვისათვის.

შემდეგ: ჩვენ შეგვიძლია სარწმუნო მტკიცება იმისა, რასაც ვიძიებთ, მთვარის სახეცვლილებამდე ვიპოვოთ, რადგან რაჟამს აკლდება, სხეული კი არ ილევა მისი, არამედ ნათელს, რომელიც მასშია, განიშორებს, შემდეგ კვლავ შეიმოსს და ამგვარად ჩვენ მოკლებისა და ავისების საოცრებას წარმოგვიდგენს. იმას, რომ თვითონ მისი სხეული მოკლებისას არ განილევა, ცხადად გვიმოწმებს ის, რასაც ვხედავთ. რაჟამს ჰაერი წმინდა და ყოველგვარი ნისლისაგან თავისუფალი, მაშინაც კი, როცა ყველაზე წვრილი ნამგლის სახე აქვს, შეგიძლია მისი უნათლო და გაუნათებელი ნაწილიც იხილო იმავე რკალით შემოხაზული, რომლითაც სისავსის ჟამს მთელი მთვარეა შემოწერილი. ასე რომ, უკეთუ მზერას მთვარის როგორც განათებულ, ასევე გაუნათებელსა და ბნელ ნაწილებს ერთად მივაპყრობთ, მთელ წრეს ცხადად დავინახავთ. ნუ მეტყვი, რომ რამდენადაც მზესთან მიახლოებისას მცირდება, ხოლო განშორებისას ისე იმატებს, ამიტომ მთვარის ნათელი ნასესხები.

ჩვენ ახლა ამას კი არ ვიძიებთ, არამედ იმას, რომ სხეული მისი სხვაა, გამნათლებელი კი, სხვა. მსგავსად მოიაზრე მზის შესახებაც, ოღონდ იმ განსხვავებით, რომ განაზღაურა რა ერთხელ მიღებული ნათელი თავის თავში, აღარ განუშორებია, მთვარე კი მუდმივად ნათელს თითქოს ხან განიძარცავს, ხანაც შეიმოსავს და ამგვარად გვიდასტურებს იმას, რაც მზის შესახებ ითქვა.

ამათ ებრძანა განყოფა შორის დღისა და შორის ღამისა; ზევით კი, განწვალა ღმერთმან შორის ნათლისა და შორის ბნელისა. მაშინ მან ისინი ბუნებით დააპირისპირა, რათა ერთმანეთს არ ზიარებოდნენ და ნათელს არაფერი ჰქონოდა საერთო ბნელთან. რაც დღისით ჩრდილია, უნდა ვიფიქროთ, რომ იგი ღამით ბნელის ბუნებაა. უკეთუ ყოველგვარი ჩრდილი რომელიმე ნათლით განათებული სხეულებისა, ნათლის საპირისპირო მხარეს ეცემა – დილდილობით დასაველეთისაკენ გრძელდება, საღამოობით აღმოსაველეთისაკენ მიდრეკება, ხოლო შუადღისას – ჩრდილოეთისაკენ, ღამეც ნათლის საწინააღმდეგო მხარეს მიდრეკას წარმოადგენს და ბუნებით არაფერია, თუ არა ჩრდილი დედამიწისა. ისევე როგორც დღისით ჩრდილს სინათლისათვის გზის გადაღობვა ქმნის, ასევე ღამეც მაშინ იშვება, როცა ჰაერი დედამიწაზე ბნელდება. ამას ნიშნავს თქმული: განწვალა ღმერთმან შორის ნათლისა და შორის ბნელისა. ბნელი გაურბის ნათლის მოსვლას შედეგად ერთმანეთისაგან იმ ბუნებრივი გაუცხოებისა, რომელიც მათ შესაქმნევივე იყო ჩადებული. ახლა კი, ღმერთმა მგეს დღეთა გამოშვა უბრძანა, ხოლო მთვარე მისი სავსების ჟამს ღამის მეგზურად აქცია, რადგან ამ დროს მნათობები ერთმანეთს თითქმის დიამეტრალურად უპირისპირდებიან – სისავსის ჟამს მთვარე მზის ამოსვლისთანავე შეუმჩნეველად ჩადის, ხოლო მზის ჩასვლისას აღმოსაველეთიდან ამოდის. იმას, რომ მთვარის სხვა სახეებისას მისი ნათელი ღამესთან ერთად არ ჩნდება, ჩვენს ნათქვამთან კავშირი არა აქვს, ყოველ შემთხვევაში, რაჟამს იგი საესეა, იწყებს ღამეს, აღემაგება რა თავისი ნათელით ვარსკვლავებს და ანათებს დედამიწას და ასევე, თანასწორად მზისა, დროის საზომებსაც განსაზღვრავს.

4. და იყენედ სასწაულებად და დღეებად და წელიწადებად (შესქ. 1,14). აღამიანთა ცხოვრებისათვის აუცილებელია მნათობთა ნიშნები, რადგან თუკი ვინმე მათი გამოძიებისას ზომას არ გადავა, ხანგრძლივი

გამოცდილებისა და დაკვირვების შედეგად მრავალ სასარგებლო რამეს აღმოაჩინეს. ბევრ რამეს ისწავლის თავსხმა წვიმებზე, ბევრსაც გვალებსა და როგორც ადგილობრივ, ისე იმ ქართა აღძერის თაობაზე, რომელნიც ყველგან ქრიან, როგორც ძლიერებზე, ასევე სუსტებზეც. მზისაგან ნაჩვენებ ნიშანთაგან ერთ-ერთი უფალმაც გვასწავლა, როცა თქვა: **ზამთარი იყოს, რამეთუ კსინავს მწუხარედ ცაჲ (მთ. 16,3).** რადგან რაჟამს მზე ნისლში აღმოხდება, მის სხივებს ძალა ეკარგება და ნაკვერჩხლის მსგავსი მეწამული ფერი ეღება. ამგვარ სანახაობას მზერისათვის ჰაერის სისქე ქმნის. უკეთუ სქელი და დამღვარი ჰაერი მზის სხივებმაც არ გაფანტა, ცხადი ხდება, რომ ვერ დაძლია იგი. დედამიწიდან ავარდნილი ორთქლის და გენის სიჭარბე იმ ადგილებში, სადაც იგი დაგროვდა, ავდარიანობას გამოიწვევს. მსგავსად ამისა, რაჟამს მთვარე თითქოსდა წყლითაა გარემოცული, ხოლო მზეს ირგვლივ ე.წ. შარავანდელი აკრავს, ეს ან ჰაერის წყალთა სიმრავლეს ან კიდევ მძვინვარე ქართა აღძერას მოასწავებს; ან კიდევ: რაჟამს მზესთან ერთად მის სარბიელზე ე.წ. თანამდევი შარავანდებიც ამოდიან, ისინი ჰავის ცვლილებაზე მიგვანიშნებენ. ასევე ღრუბლებიდან სწორად ჩამოშვებული სვეტები, რომელთაც ცისარტყელას ფერები აქვთ, ან წვიმებს, ან მკაცრ ქარებს, ან კიდევ საერთოდ, ჰაერის დიდ გარდატეხას მოასწავებენ. და კიდევ მრავალი ნიშანი შეუცნია მათ, რომელთაც მთვარის აესება და მოკლება უკვლევიან, როგორც მაგალითად ის, რომ მის სახეცვლილებასთან ერთად დედამიწის გარემომცველი ჰაერიც უცილობლად იცვლება.

თუ სამი დღის მთვარე წვრილი და დაწმენდილია, მშვიდსა და ნათელ ამინდს გვაუწყებს; ხოლო თუ მისი რქები შესქელებული და მეწამული ფერისა ჩანს, ღრუბლებიდან დიდძალ წყალს, ან მძვინვარე ქართა აღძერას გვპირდება.

ვინ არ იცის, რამდენი სარგებელი მოაქვს ამ ნიშნებს ჩვენი ცხოვრებისათვის?

მეხომალდეს შეუძლია წინასწარ განჭვრიტოს ქარის ამოვარდნა და ხომალდი ნავსადგურში დააყენოს, მოგზაურს – რაჟამს მოღუშულ ჰაერს იხილავს, რომელიც ცვლილების მოლოდინშია, თავიდან აიცილოს ზიანი; მიწათმოქმედნი კი, რომელნიც თესვიითა და მცენარეთა მოვლით არიან დაკავებულნი, ამათგან პოულობენ მარჯვე დროს ყოველგვარი

საქმიანობისათვის. უფალმაც ხომ იწინასწარმეტყველა, რომ მზეში, მთვარესა და ვარსკვლავებში სოფლის წარხლომის ნიშნებიც გამოჩნდება. მზე გადაიქცევა სისხლად და მთოვარემან არა გამოსცეს ნათელი თქის (მთ. 24,29). ასეთი იქნება ნიშნები ყოველივეს აღსასრულისა.

5. მაგრამ მათ, რომელთაც ზომიერების საზღვრები გადალახეს, მოსეს სიტყვები შობის ღმერთა შესახებ მეცნიერების დასაცავად მოიხმეს და ამბობენ, რომ ჩვენი ცხოვრება ციურ სხეულთა მოძრაობაზეა დამოკიდებული. ამიგომაც ჰგონიათ ქალღმერთებს, რომ ვარსკვლავები მიგვანიშნებენ იმაზე, რაც უნდა შეგვემთხვეს.

წმიდა წერილის მარტივ სიტყვაში იყენებ სასწაულებად მათ არა ჰაერის ცვლილება და ვამთა მიმოქცევა, არამედ ცხოვრებისეული ხვედრი გულისხმაყვეს, და რას ამბობენ? რომ შობის ამა თუ იმ სახეს ზოლიაქოს ვარსკვლავებთან ამოდრავებული ვარსკვლავების შეერთება განსაზღვრავს, როცა ისინი ერთმანეთთან შეხვედრის შედეგად რაღაც გარკვეულ სახეს ქმნიან, ხოლო სხვაგვარად განლაგებით საპირისპირო ცხოვრებისეულ ხვედრს იწვევენ.

შესაძლოა, უსარგებლო არ იყოს, თუ ამ საკითხზე მსჯელობას მეტი სიცხადისათვის, ცოცხა შემოდან დაეიწყებ. მაგრამ ვიტყვი არა რაიმეს ჩემს საკუთარს, არამედ მათი მხილებისათვის მათივე სიტყვებით ვისარგებლებ, რათა ისინი, რომელნიც უკვე ჩავარდნილნი არიან საცდურში, რამდენადმე განვეკურნო, ხოლო დანარჩენები დაეიცვა, რათა მათ მსგავსად არ დაეცნენ.

შობის ღმერთა შესახებ ამ მეცნიერების გამომგონებლებმა შეიყენეს რა, რომ ვრცელი დროის მანძილზე მრავალი სახე უსხლტებოდათ, დროის საზომის საზღვრები, რაც შეიძლებოდა, დაავიწროვეს, რადგანაც ყველაზე მცირესა და უმოკლეს დროში ანუ როგორც მოციქული ამბობს: მეყსა შინა წამსა თუალისასა (1 კორ. 15,52), სხვაობა შობიდან შობამდე მეტად დიდია. ამ წამში რომ ქალაქთა მფლობელი, ხალხთა მთავარი, ფრიად მდიდარი და ძალაუფლების მქონე იბადება, მეორე წამში დაბადებული დატაკია და მოწყალების მთხოვნელი, კარიდან კარზე მოხეტილად დღიური საზრდოს მოსაპოვებლად. ამიგომაც ზოლიაქოდ წოდებული წრე თორმეტ ნაწილად გაყვეს, რამდენადაც მზე ე.წ. უძრავი სფეროს მეთორმეტედ ნაწილს ოცდაათი დღის მანძილზე გადის, თითოეული მეთორმეტედთაგანი ოცდაათ ნაწილად, შემდეგ ყოველი

ასეთი ნაწილი სამოც ნაწილად, ხოლო თითოეული მესამოცედი კიდევ სამოცად დაანაწევრეს.

განვიხილოთ ახლა დაბადებულთა შობანი და ვნახოთ, შეუძლია თუ არა ვინმეს ზედმიწევნით ზუსტად მისწედეს დროის ამ დანაყოფებს. რაქამს ჩვილი დაიბადება, ბებია ქალი დახედავს, ვაჟია იგი თუ ქალი, ხოლო შემდეგ დაელოდება გირილს, როგორც ნიშანს ახალშობილის სიცოცხლისა და როგორ ფიქრობ, ამ დროისათვის რამდენი მესამოცედი ჩაიქროლებდა? აი, უკვე უთხრა მან ქალდეველს ახლადშობილის შესახებ. რამდენი უმცირესი ნაწილი დასჭირდებოდა ბებია ქალის თხრობას, კიდევაც რომ გამართლებოდა მას და საქალებოს გარეთ მდგომი ვინმე ქამის დამდგენელი ეპოვა? რადგან მას, ვისაც პოროსკოპის შეყნობა სურს, ზუსტად უნდა ეცნობოს შობის დრო, დღისა იქნება ის თუ ღამისა და კიდევ რამდენი მესამოცედი ნაწილი გაირბენდა ამასობაში? აუცილებლად უნდა იქნეს ნაპოვნი შობის განმსაზღვრელი ვარსკვლავი, კერძოდ, რომელია იგი არა მხოლოდ ერთ მეთორმეტედ ნაწილში, არამედ მეთორმეტედის რომელიდაც ნაწილის რომელიდაცა მესამოცედში, რადაც იგი იყოფა, როგორც ვთქვით, რათა ზუსტად იქნეს ნაპოვნი პირველი მესამოცედიდან მოყოლებული რომელიდაცა მესამოცედი. ამგვარად, მათი თქმით, ყოველი პლანეტისათვის ასეთი უმცირესი და შეუცნობელი დრო უნდა იქნეს გამოთვლილი, რათა ვიპოვნოთ, რა მდგომარეობა ეკავათ მათ უძრავ ვარსკვლავებთან მიმართებაში და ჩვილის შობის ქამს როგორი სახე შეადგინეს.

რამდენადაც ამ დროის ზუსტად დადგენა შეუძლებელია, ხოლო მისი ერთი მცირე ნაწილის შეცვლა მეორეთი დიდ ცდომილებას ქმნის, სასაცილონი არიან ისინი, რომელნიც ამ სინამდვილეში არარსებული მეცნიერებისათვის იცლიან და კიდევ უფრო ისინი, რომელნიც პირდალუბულნი უსმენენ, თითქოს მათგან იმის გაგება შეეძლოთ, რა ელოდებათ.

6. და როგორია დასკვნები? ისინი ამბობენ: ეს თმახუჭუჭა და თვალმშვენიერი იქნება, რადგან ვერძის დროს დაიბადა, და ამ ცხოველს კი ასეთი შესახედაობა აქვსო; დიდსულოვანიც იქნება, რამდენადაც ვერძი წინამძღოლიაო; და კიდევ: ხელგაშლილიცა და მომგებელიც, რადგანაც ეს ცხოველი უმტკივნეულოდ განიყრის რა მაგყლს, ბუნებისაგან კვლავ ადვილად იმოსებაო, ხოლო კუროს დროს ნაშობნიო, — ამბობენ ისინი, — ჯაფის დამთმენნი და მსახურნი არიან, ისევე როგორც

კურო, რომელიც უღლის ქვეშაა; მორიელის დროს დაბადებული მსგავსად ამ ცხოველისა, შფოთისთავია, ხოლო სასწორის ეამს შობილი კი – სამართლიანი, ვითარცა ჩვენი სასწორი.

და რაღა უნდა იყოს ამაზე სასაცილო? ვერძი, რომლისგანაც შენ ადამიანის დაბადების დროს იღებ, ერთი მეთორმეტედი ნაწილია ზეცისა, და მასში ყოფნისას მზე გაბაფხულის ნიშნებს ეხება. ასევე სასწორიცა და კუროც, თითოეული მათგანიც ერთი მეთორმეტედი ნაწილია ზოდიაქოდ წოდებული წრისა. ამბობ რა, რომ ძირითადი მიზეზები კაცობრივი ცხოვრებისა იქედანაა, ჩვენთან შობილ მძოვართაგან ადამიანთა ზნეს როგორ ახასიათებ? უკეთუ ვერძის დროს შობილი გულუხვია არა იმიტომ, რომ ეს თვისება ზეცის ამ ნაწილმა მისცა, არამედ იმიტომ, ცხვარია ბუნებით ასეთი. რატომ გვაშინებ ვარსკვლავთა ნიშნების უეჭველობით და ცდილობ დაგვარწმუნო მძოვართა ბღაველით? თუკი ზეცამ ხასიათის ამგვარი თავისებურებანი ცხოველთაგან ისესხა, მაშინ იგი, რამდენადაც მიზეზებით მძოვრებზე ყოფილა დამოკიდებული, თვითონაც უცხო საწყისებს უნდა ემორჩილებოდეს. და თუ ამის თქმა სასაცილოა, კიდევ უფრო სასაცილოა ძალისხმევა, დამაჯერებლობა მიანიჭო სწავლებას საგნებზე, რომელთაც საერთო არაფერი აქვთ.

მათი ამგვარი ბრძნობანი ობობას ქსელს ჰგავს. თუ მას კოლო, ბუმი ან სხვა ამათი მსგავსი უძღურთაგანი მიეახლება, გაებმება და დამარცხდება; მაშინ, როცა, თუ რომელიმე ძლიერი ცხოველი მიუახლოვდა, თავს ადვილად გააღწევს, სუსტ აბლაბუდას გაგლეჯს და გაანადგურებს.

7. მაგრამ ისინი მხოლოდ ამაზე როდი ჩერდებიან, არამედ იმის მიზეზებსაც, რისი არჩევაც ყოველი ჩვენგანის ხელთაა, – მე ვლანარაკობ იმაზე, რას ავირჩევთ, სიკეთესა თუ ბოროტებას, – ზეციურ სხეულებს მიაწერენ. თუ ერთი მხრივ მათთვის პასუხის გაცემა სასაცილოა, მეორე მხრივ, რამდენადაც ამ ცდომილებით მრავალნი დასნეულდნენ, საჭიროება მოითხოვს, რომ ღუმელი დავარღვიოთ.

უპირველესად ეს ვკითხვით მათ: განა ვარსკვლავები სახეს ყოველდღე ათასჯერ არ იცვლიან? რადგანაც ცდომილებად წოდებულნი მუდმივად მოძრაობენ, თუ ერთნი სწრაფად ხედებიან ერთმანეთს, მეორენი მოქცევებს უფრო ნელა აღასრულებენ, ერთსა და იმავე დროში ხშირად ორივე იხილება, ხშირად კი ერთმანეთს ფარავენ, ხოლო, შობის ეამს კი, როგორც ისინი ამბობენ, დიდი ძალა აქვთ,

რომ ან კეთილისმყოფელ, ან კიდევ ბოროტ ვარსკვლავთა გვერდით გამოჩნდნენ. ხშირად, ერთი უმცირესი ნაწილის შეუცნობლობის გამო, ვერ იპოვეს რა დრო, რომელშიც ვარსკვლავი თავის კეთილისმყოფელობას დაამოწმებდა, იგი უკეთურთა შორის აღწერეს. მე იძულებული ვარ, რომ მათივე გამოთქმებით ვისარგებლო.

ამგვარ მსჯელობაში ფრიად დიდია უგუნურება, და კიდევ უფრო დიდი უღმერთობა, რადგან უკეთურ ვარსკვლავებს თავიანთი უკეთურობის მიზეზი შემოქმედზე გადააქეთ. თუ ისინი ბუნებით არიან ბოროტნი, მაშინ დამბადებული ბოროტების შემქმნელი ყოფილა, ხოლო თუ ბოროტება ნებაყოფლობით აირჩიეს, მაშინ ჯერ ერთი, ისინი ნების მქონე ცოცხალი არსებანი ყოფილან, რომელნიც იძულების გარეშე, თავისუფლად მოძრაობენ; მეორეც, მტკიცება ამგვარი სიცრუისა უსულოთა შესახებ, ნამდვილ სიგიჟეს წარმოადგენს.

შემდეგ: რა დიდი უგუნურებაა თქმა იმისა, რომ სიკეთე და ბოროტება თითოეულ ვარსკვლავს წილად ღირსებისამებრ კი არ ხვდა, არამედ ამ ადგილას იგი კეთილისმყოფელი იყო, ხოლო სხვა ადგილას ბოროტი გახდა, რადგან რომელიღაცა ვარსკვლავის ქვეშ იხილებოდა და კვლავ; გარკვეული მდგომარეობიდან რამდენადმე გადაისარა თუ არა, თავისი ბოროტება მყისვე დაივიწყა.

ამის შესახებ საკმარისად ითქვა. უკეთუ დროის ყოველ წამს ვარსკვლავთა ურთიერთგანლაგება ერთი სახიდან მეორეში გადადის, და ურიცხვი შეცვლისას დღეში ხშირად იქმნება იმგვარი სახე, რომელიც მეფის დაბადებას გვიჩვენებს, რატომ ყოველდღე არ იბადება მეფენი? და რატომ ერგებათ მათ სამეფო მამისაგან მემკვიდრეობით? რა თქმა უნდა, მეფეთაგან ყოველი ხომ არ იაზრებს თავისი შვილის დაბადებას გამომდინარე ვარსკვლავების სამეფო განლაგებიდან? და კაცთაგან ვინ შეიძლება იყოს უფალი ამისა? როგორ შვა ოსიამ იოათამი, იოათამმა აქაზი და აქაზმა ეზეკია ისე, რომ ამათგან არცერთს არ შეემთხვა ჭამი მონად დაბადებისა? შემდეგ: უკეთუ ბოროტსა და სათნო საქმეებს ჩვენგან კი არ ეძლევა დასაბამი, არამედ დაბადებიდანვე აუცილებლობით დაგვეყვება, ზედმეტნი ყოფილან სჯულისმდებელნი, რომელთაც განგვისაზღვრეს, რა უნდა გავაკეთოთ და რას უნდა გავექცეთ, ზედმეტნი ყოფილან მსაჯულნიც, რომელნიც სათნობას პატივს სცემენ, ხოლო უკეთურებას სჯიან; მაშინ ბრალი აღარც

ქურდს უნდა დაედოს და აღარც კაცის მკვლელს, რადგანაც კიდეც რომ სდომებოდა, არ შეეძლო დაეჭირა თავისი ხელი, რომელსაც ამის ჩადენისაკენ აუცილებლობა აქეზებდა. და მაინც, ყველაზე ამაოდ ხელოსნები და მიწათმოქმედნი შერებიან, რომელთაც თურმე თესვისა და მკის გარეშეც შეეძლოთ მიეღოთ უხვი მოსავალი. ასევე ვაჭარიც, მიუხედავად იმისა, მოისურვებდა იგი ამას თუ არა, გამდიდრდებოდა, რადგანაც ქონებას ბედი შეუკრებდა. ქრისტიანთა დიდი სასოებაც უნდა განქარდეს, რადგან იქედან გამომდინარე, რომ აღამიანები საკუთარი ნებით არაფერს აკეთებენ, აღარც სამართლიანობას მიეგება პატივი და აღარც ცოდვა განისჯება; იქ, სადაც აუცილებლობა და ბედისწერა მძლავრობს, ადგილი არა აქვს ღირსების მიხედვით მიგებას, რაც უპირატესად მართლმსაჯულების თვისებას წარმოადგენს.

მათ შესახებ, რაც ითქვა, საკმარისია. ამასთან, არც თქვენ გჭირდებათ მრავალსიტყვაობა, რადგანაც სულით ჯანსაღნი ხართ და არც დრო გვაძლევს საშუალებას, რომ მათ წინააღმდეგ ზომამე მეტი ვთქვათ.

8. კვლავ მიუბრუნდეთ სიტყვას, რომელმედაც შევიზრდით: იყვნენ სასწაულებად და ღღეებად და წელიწადებად. ნიშნებზე უკვე ვთქვით, ხოლო რაც შეეხება დროებს, მასში, ვფიქრობ, წელიწადის დროთა მონაცვლეობა იგულისხმება: ზამთარი, გაზაფხული, ზაფხული და შემოდგომა, რომელთა უცვლელი წესრიგით მიმოქცევას მნათობთა დაღვნილი მოძრაობა გვანიჭებს. ზამთარი მაშინ დგება, ოდეს მზე სამხრეთისაკენ მიიქცევა და ჩვენს ადგილებში ღამის აჩრდილი გადიდდება, რის შედეგადაც ჰაერი დედამიწის გარშემო გაცივდება, გენიანი ორთქლი ჩვენს ზემოთ შეიკრიბება და წვიმების, ყინვისა და გადაუღებელი თოვის მიზეზი ხდება. როცა მზე სამხრეთის ადგილებიდან კვლავ დაბრუნდება, შუაში დადგება და ამგვარად დროს ღამესა და დღეს შორის თანაბრად გაყოფს, მაშინ, რამდენადაც მეტ ხანს გაჩერდება დედამიწის რომელიმე ადგილის ზემოთ, იმდენად მეტად წარმოშობს იქ კეთილშეზავე ბულობას; და დადგება გაზაფხული, დასაბამი ყოველგვარი მცენარის აღმოცენებისა, გამცოცხლებელი ხეთა უმეტესი ნაწილისა და მემკვიდრეთა შობით შემნარჩუნებელი ხმელეთისა და წყლის ცხოველთა ყველა ჯიშისა. აქედან მზე გადავა რა უკვე უკიდურესი ჩრდილოეთით, ზაფხულის მოქცევისაკენ, ყველაზე გრძელ დღეებს შეგვიმზადებს და იმის გამო, რომ დიდხანს დგას, ჩვენს თავს ზემოთ ჰაერს გააცხელებს,

ხოლო მიწას გამოამრობს, რითაც თესლს ამოსელაში, ხოლო ხეთა ნაყოფებს დამწიფების დაჩქარებაში შეეწევა. თვითონ მზე ამ დროს უმზურვალესია, შუადღისას ჩრდილებს ამოკლებს, რადგან სიმბლემზე აწეული, ადგილს ჩვენს ირგვლივ მთლიანად ანათებს. ყველაზე გრძელი ის დღეებია, რომლებშიც ჩრდილები უმოკლესია, ხოლო უმოკლესია დღეები, რომლებშიც ჩრდილები ყველაზე გრძელია. ეს ხდება ჩვენთან, ერთჩრდილიანებად წოდებულებთან, რომელნიც დედამიწის ჩრდილოეთ ნაწილში ეცხოვრობთ. იმათ შორის, რომელნიც სამხრეთში ცხოვრობენ, ისეთებიც არიან, რომელთაც მთელი წლის განმავლობაში ჩრდილი საერთოდ ორი დღეც არა აქვთ. იქ მზე, რომელიც ზენიტში ბრწყინავს, ყოველმხრივ თანაბრად ანათებს, ასე რომ, ვიწრო პირებიდან უსულო სხივებით ჭათა სიღრმეში მდგარი წყალიც კი განათებულია. სწორედ აქედან ეწოდათ მათ უჩრდილოები. მათ, რომლებიც სურნელოვან მცენარეთა მშობელი ქვეყნის მოპირდაპირე მხარეს ცხოვრობენ, ჩრდილი მონაცვლეობით ორივე, ხან ერთი და ხან მეორე მხრიდან აქვთ და, რადგანაც ჩვენს მიერ დასახლებულ სამყაროში ერთადერთნი არიან, რომელნიც შუადღისას ჩრდილს სამხრეთისაკენ იძლევიან, ამიგომაც ირგვლივჩრდილიანებს უწოდებენ. ეს ყოველივე მაშინ ხდება, როცა მზე უკვე ჩრდილოეთ ნაწილში გადადის. აქედან შეიძლება დავასკვნათ, რა სიმზურვალე აქვს ჰაერს მზის სხივებისგან და ამით რა მოვლენები აღესრულება.

ჟამი შემოდგომისა, რომელიც ჩვენთან ამათ შემდეგ დგება, გედმეტ სიცხეს ასუსტებს, განზავებულობის მემუეობით სითბოს თანდათანობით ამცირებს და უვნებლად გადაეყავართ ზამთარში, მაშინ, როცა მზე ჩრდილოეთის ქვეყნებიდან ისევ სამხრეთში გადადის. ეს წრიული მოქცევანი წლის დროებისა, რომელიც მზის მოძრაობას მისდევს, ჩვენს ცხოვრებასაც განაგებს.

ნათქვამია იყვნედ დღეებადო, არა იმიტომ, რომ მნათობებმა დღეები შექმნან, არამედ რათა მათზე იმეუფონ. დღეცა და ღამეც ხომ მნათობთა უწინარესად იშვნენ. ამასვე გვიდასტურებს ფსალმუნიც, რომელიც ამბობს: დაადგინა მზე მფლობელად დღისა, მთოვარე და ვარსკვლავები — ხელმწიფებად ღამისა (ფს. 135, 8-9). რატომ აქვს მზეს მეუფება დღისა? იმიტომ, რომ მან ნათელი იგვირთა, რაეამს ჩვენს პორიზონტზე ამობრწყინდება, სიბნელეს ფანტავს და დღეს გვანიჭებს. ამიგომ შემყდარი

არ იქნება, თუ ვინმე ღღეს, როგორც მშით განათებულ ჰაერს, ისე განსაზღვრავს, ან კიდევ იტყვის, რომ ღღე დროის საზომია, რომლის განმავლობაშიც მზე ღღეამიწის თავზე, ნახევარსფეროში იმყოფება. მაგრამ მზესა და მთვარეს წელიწადებად ყოფნაყ ებრძანათ. მთვარე აღასრულებს რა თორმეტჯერ თავის სვლას, სრულ იქმნება წელიწადი, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა წელიწადის დროების ზუსტი სვლისათვის ხშირად დამატებითი თვე ხდება საჭირო. ასე ითვლიდნენ წელიწადს ებრაელები ძველ აღთქმაში და ძველი ელინები. მშის წელიწადი კი მისი საკუთარი მოძრაობის შედეგად განსაზღვრული ნიშნიდან კვლავ იმ ნიშანში დაბრუნებაა.

9. და შექმნა ღმერთმან ორნი მნათობნი ღიღნი (შესქ. 1,16). სიტყვა ღიღს ზოგჯერ აბსოლუტური შინაარსი აქვს; მაგალითად: ღიღი ცა, ღიღი ღღეამიწა, ღიღი ზღვა; ბერ შემთხვევაში კი იგი სხვასთან შესადარებლად იხმარება, როგორც მაგალითად: ღიღი ცხენი და ღიღი ხარი (რადგანაც ისინი სიღიღეს სხეულის მოცულობით კი არ ამოწმებენ, არამედ შედარებით თავიანთ მსგაესებთან). ამიგომ, როგორ მოვიაზროთ ღიღის შინაარსი ამ შემთხვევაში? ნუთუ ისე, როგორც ჭიანჭველას ან სხვას, ბუნებით პატარას, ღიღს ეუწოდებთ მაშინ, რაქამს მათ სიღიღეს მათივე ჭიშის სხვა წარმომადგენლებთან შედარებით ვამოწმებთ? თუ ამჯერად ღიღი ისე გავიგოთ, რომ ეს მნათობები ღიღებად შეიქმნენ? მე ასე ეფიქრობ: ისინი ღიღნი არიან არა სხვა, უფრო პატარა ვარსკვლავებთან შედარებით, არამედ იმიგომ, რომ საქმარისი მოცულობა აქვთ იმისათვის, რათა მათგან გაღმოდერიღმა ნათელმა ცა და ჰაერიც გაანათოს და მთელ ღღეამიწასა და ზღვაზეც მყისვე გავრცელდეს. ცის რომელ ნაწილზედაც არ უნდა იყვნენ ისინი (მზე და მთვარე), თუნდაც ამოდიოდნენ, თუნდაც ჩადიოდნენ და თუნდაც შუაში იღგნენ, კაცთათვის ყოველი მხრიდან ერთი სიღიღის მქონენი ჩანან, რაც მათ უჩვეულო სიღიღეს ამტკიცებს, რომელთან შედარებითაც ღღეამიწის სივრცელე არაფერს ნიშნავს და მათ ვერც უფრო ღიღად და ვერც უფრო მყირედ ვერ წარმოაჩენს. ჩვენგან დაშორებულ საგნებს რამღენადმე დაპატარავებულს ვხედავთ და რაც უფრო მივუახლოვდებით, მათ სიღიღეს უფრო და უფრო აღმოვჩენთ. მაგრამ მზესთან მიმართებაში უფრო ახლოს და უფრო შორს არაუინაა, არამედ პირიქით, ღღეამიწის ყველა ნაწილის მცხოვრებთ თანაბრად დაშორებული წარმოუღგება. ნიშანდობლივია,

რომ მას ინდოელებიცა და ბრიგანელებიც ერთნაირს ხედავენ. არც აღმოსავლეთში მცხოვრებთათვის კლებულობს მისი სიდიდე, რაჟამს დასავლეთში ჩადის და არც დასავლეთში მცხოვრებთ ვჩვენებათ უფრო მცირე, რაჟამს აღმოსავლეთიდან ამოდის. მისი შესახებდაობა უცვლელია ორივე მხარის მცხოვრებთათვის მაშინაც, როცა იგი ზეცის შუაში დგას.

ნუ მოგატყუებს ის, რაც ჩანს და ნურც ის, რომ მხილველთათვის მოცულობით ერთი წყრთაა მხოლოდ და ნუ დაასკენი, რომ მართლაც ესაა სიდიდე მისი. სიდიდე საგნებისა, რომელთაც დიდ მანძილზე დაშორებულებს ვხედავთ, ჩვეულებრივ მცირდება, რადგან მხედველობის ძალა არასაკმარისია, რათა გააღწიოს სივრცეს, რომელიც გვაშორებს. იგი გზადაგზა თითქოს განილევა და სახილველ საგნებამდე მისი მხოლოდ მცირე ნაწილი აღწევს. შემცირებული ძალა ჩვენი მხედველობისა, გადააქვს რა საკუთარი ნაკლი სახილველ საგნებზე, გვაიძულებს ისინი შემცირებულებად აღვიქვათ. თუ მხედველობა გყუევდება, იგი არასანდო კრიტერიუმი ყოფილა. საკუთარი შეცდომები გაიხსენე და ნათქვამის დამოწმებას შენს თაემივე იპოვი. თუკი ოდესმე მაღალი მთის მწვერვალიდან გიხილავს ველი, ვრცელი და გაშლილი, რამხელა მოგჩვენებია უღელში შებმული ხარები? და რამხელა თვითონ მხენელები? ხომ ვითარცა ჭიანჭველანი? თუკი სათვალთვალ კოშკიდან მშერა ზღვის სივრცისაკენ წარგიმართავს, რამხელა მოგჩვენებია თვით ყველაზე დიდი კუნძულები და რამხელა ერთი საგვირთო ხომალდთაგანი მუქ ლურჯ ზღვაზე თეთრი იაღქნებით რომ მიცურავს? ხომ მტრელებზე უფრო მცირედ წარმოგდგომია, არა? რადგანაც, როგორც ვთქვი, ჰაერის მიერ შთანთქმული მშერა, სუსტდება და სახილველის ზუსტად აღქმისათვის არასაკმარისი ხდება. ასევე მათათა შორის უდიდესს, რომელიც ღრმა ხეობებითაა დასერილი, მშერა ყოველმხრივ ამობურცულად და გლუვად წარმოადგენს, რადგანაც მხოლოდ გამოწეულ ადგილებს სწვდება, და მათ შორის არსებული ღარგაფების წვდომა უძღურებისა გამო არ შეუძლია. ამიგომაც მხედველობა სხეულებს ვერც იმგვარ მოხაზულობას უნარჩუნებს, რომელიც სინამდვილეში აქვთ, არამედ, პირიქით, ოთხკუთხა კოშკებს მრგვალებად წარმოგვიდგენს. ამგვარად, ყველაფრიდან ჩანს, რომ მშერა დიდი მანძილით დაშორებულ სხეულებზე არა ჭეშმარიტ, არამედ შერეულ წარმოდგენას იღებს. ასე რომ, მნათობი იგი დიდი, როგორც ამას წმიდა წერილი გვიმოწმებს

ღა განუსაზღვრელად უფრო ღიღი, ვიღრე ჩანს.

10. ღა კიღეე ესეე იყოს შენთვის ცხადი ნიშანი მისი სიღიღისა: თუეცა ურიცხვია სიმრავლე მეცაში ვარსკეღავთა, მაგრამ ყველა მათგანის ნათელი რომ შეეკრიბოთ, საკმარისი არ იქნება ღამის სიბნელის გასაფანტავად. ეს კი ერთი, გამოჩნღება თუ არა ჰორიზონტზე, მაშინაც კი, როცა მის ამოსელას მხოლოდ ველოღებით, ჯერ ღეღამიწაზე მთლიანად არც კი ამალღებულა, რომ სიბნელე უკეე ქრება, ვარსკეღავთა ნათელი ფერმკრთალღება ღა ღეღამიწის ახლოს მანამღე გამკვრივებული ღა შეკუმშული ჰაერი შეთხელღება ღა ამღინარღება. აქეღან არიან ღიღის ნიაენი ღა ცვარნი, რომელნიც მოწმენღილ ამინღში ღეღამიწას ასეეღებენ. როგორ შეუღღია მზეს მთელი ღეღამიწის, რომელიც ასე ვრცელია, თვალის ღახამხამებაში განათება, სხივებს რომ ღიღი სფეროღან არ აგზაენიღეს? აქეღან შემოქმეღის სიბრღნეე შეიემეცნე, რომელმაც მას ამგვარი ღამორების შესაბამისი სიმხურვალე მისცა. მხურვალეღა მზისა ისეთია, რომ არცა გარღამეღებული სიცხით ღაწვას ქვეყანა ღა არც სითბოს ღაკლებით ღატოვოს ღეღამიწა ცივი ღა უნაყოფო.

მთვარის შესახებაე, მსგავსად ნათქვამისა წარმოიღგინე. მისი სხეულიც ღიღია ღა შემღგომად მზისა ყვეღაზე მანათობელი. ამასთან, მისი სიღიღე ყოველთვის არ იხილღება, არამედ ზოგჯერ სავსე ჩანს სიმრგვალესა შინა, ხოლო ზოგჯერ, შემცირებულღი ღა ღაკლებული, თავის ამა თუ იმ ღარჩენილ ნაწილს წარმოაჩენს. როცა იბრღება, მისი ერთი ნაწილი იჩრღიღება, მეორე ნაწილი კი მოკლებიბს ეამს იფარება. ბრღენ შემოქმეღს რაღაც ღაფარული მიზეზი აქეს მისი ხატის ასე მრავალფეროვანი ცვლილებისათვის. შესაძლებელია, ამით მას სურღა ნათელი მაგალითი მოეცა ჩვენი ბუნებისა, კერძოდ, რაც კაცობრივია, მათგან მარადიული არაფერია, ერთი რომ არარსებობიღან გასრულებამღე მიღის, მეორე მიალწეეს რა აყეავების ხანას ღა მისთვის უკიღურეს ზომამღე გაიზრღება, თანღათანობითი მოკლებიბს შეღეგად განიღევა, ირღევეა ღა ღაჰატარავებული ნაღგურღება. ასეეე მთვარის სანახაობისგანაც ჩვენი თავი უნღა შევიცნოთ ღა შეგვექმნება რა ამრი კაცობრივ საქმეთა მსწრაფულ ცვაღებაღობაზე, მაღალი წარმოღგენა არც ცხოვრების კეთილღღეობაზე გვექნება, არც ძლიერებით გავიხარებთ ღა არც მერყევი სიმღიღრით აღღმევეღებით; უგულღებულეყოფთ

ხორცს, რომელსაც ცვალებადობა ახასიათებს და ვიზრუნებთ სულზე, რომლის სიკეთეს უცვლელია. თუ შენ გამწუხრებს მთვარე, რომელსაც თანდათანობითი მოკლებისას ნათელიც უმცირდება, უფრო მეტად დაგამწუხროს სულმა, რომელმაც სათნოება შეიძინა, მაგრამ სიკეთე დაუდევრობით წარწყმიდა, არასოდეს არ რჩება ერთსა და იმავე მდგომარეობაში, უსაფუძვლო აზრების გამო აქეთ-იქით აწყდება და ხშირად იცვლება, მართლაც ისე, როგორც ნათქვამია: უგუნური იცვლება ვითარცა მთვარე (ზირ. 27,11).

ვფიქრობ, მთვარის ცვლილებას ცოტა გავლენა როდი აქვს ცხოველთა და სხვა მიწისაგან წარმოშობილთა აგებულებაზე, რადგან სხვაგვარია სხეულთა მდგომარეობა, როცა იგი კლებულობს და სხვაგვარი, როცა იზრდება. მთვარის შემცირებასთან ერთად ისინი თხელდებიან და სუსტდებიან, ხოლო როცა იგი იზრდება და სისრულეს უახლოვდება, კვლავ ივსებიან. ეს იმიტომ, რომ მთვარე მათ რაღაც სითბოსთან განზავებულ გენს აძლევს, რომელიც სიღრმეში აღწევს. ამას გვიმოწმებენ ისინი, რომელთაც მთვარის სინათლეზე სძინაუთ და თავის არე გარდამეტებული გენით ევსებათ; ასევე სწრაფად ფუჭდება ახლადდაკლული ცხოველის ხორცი, რაჟამს მას მთვარის სხივები დაეცემა და კიდევ: ცხოველთა გვინი, ზღვის ცხოველები და ხეთა გულები. მაგრამ მთვარე ყოველივე ამის შეცვლას თავის ცვალებადობასთან ერთად ვერ შეძლებდა, იგი რომ, როგორც ამას წმიდა წერილიც გვიმოწმებს, ძალით რაღაც განსაკუთრებული და უჩვეულო არ იყოს.

11. ჰაერის სახეცვლილებანიც მთვარის ცვალებადობას უკავშირდება, როგორც ამას ხშირად მშვიდი და ნათელი ამინდის შემდეგ ახალი მთვარისას ღრუბლების მოძრაობისა და მათი ურთიერთმეხლის შედეგად მოულოდნელად ამოვარდნილი ქარიშხლები გვიდასტურებენ; ასევე უკუდინებანი ევრიპებისა, მიქცევა ე.წ. ოკეანისა, რომელიც, როგორც ეს სანაპიროს მცხოვრებთა აღმოაჩინეს, მუსკად მთვარის წრიული მოქცევის დროებს მისდევს. მთვარის სხვა სახეებისას ევრიპები ორივე მხარეს მიედინებიან, ხოლო მისი შობის ეამს ერთი წუთითაც არ მშვიდდებიან, განუწყვეტლივ ღელავენ და ირყევიან, სანამ მთვარე კვლავ არ გამოჩნდება და წინა-უკმო დინებებს გარკვეულ თანმიმდევრულობას არ მიანიჭებს. დასაუღეთის ზღვაც მიმოქცევას ემორჩილება, ხან იკლებს და ხანაც იმატებს, მიქცევისას თითქოს მთვარემ შეისუნთქაო, ხოლო

მოქცევისას, თითქოს მთვარემ ამოისუნთქაო, მანამღე იესება, ვიდრე ჩვეულ ზომას არ მიაღწევს.

ყოველივე ეს იმიტომ ვთქვი, რომ მნათობების სიდიდე მეჩვენებინა და დამემტკიცებინა, რომ ღმრთიესულიერ სიტყვებში არაფერია ფუჭი, თვით ერთი ასოც კი, თუმცა ჩვენი სიტყვა არაფერს მთავარს თითქმის არ შეხებია. მზისა და მთვარის სიდიდესა და დაშორებაზე დასკვნების საშუალებით მრავალი რამის პოვნა შეიძლება, თუკი მათ მოქმედებასა და ძალას ზედაპირულად არ განვიხილავთ. ჩვენი უძლურება ჩვენვე გულწრფელად უნდა ვაღიაროთ, რათა ვინმემ უდიდესი ქმნილებანი ჩვენი სიტყვების მიხედვით კი არ გამომოს, არამედ, პირიქით, იმ მცირედან, რაც მათ შესახებ ითქვა, გამოიგანოს დასკვნა იმის თაობაზე, თუ უთქმელი რამდენი მნიშვნელოვანი რამ დაგვრჩა.

ამგვარად მთვარე არა თვალით, არამედ გონებით გამომე, რომელიც ჭეშმარიტების აღმოჩენისას თვალზე ბევრად უფრო ზუსტია. ახლა ყველგან გავრცელდა სასაცილო ზღაპრები მთვრალი დედაბრებისა, იმის თაობაზე, რომ რაღაც გრძნეულებით თავისი საფუძვლიდან დაძრული მთვარე დედამიწაზე ჩამოვარდება. მაგრამ როგორ შეუძლია გრძნეულთა შელოცვას ადგილიდან დაძრას ის, რაც უზენაესმა დააფუძნა? და თუ მაინც ჩამოვარდა, რომელი ადგილი დაიგვეს მას?

გსურს, მისი სიდიდის შესახებ მტკიცებულება მცირე ნიშნებიდან ისესხო? სამყაროში ერთმანეთისაგან დიდად დაშორებული ქალაქები აღმოსავლეთისაკენ მიქცეულ ქუჩებში მთვარის ნათელს თანაბრად იღებენ. მთვარე რომ ყველას პირისპირ არ იდგეს, იგი უეჭველად მხოლოდ იმ ქუჩებს გაანათებდა, რომლებიც მის პირდაპირ მდებარეობენ, ხოლო ქუჩებს, რომლებიც მისი მოცულობის გარეთ არიან, დახრილ, ირიბად წამოსულ სხივებს ესროდა.

იგივე შეიძლება ვიხილოთ ლამპრებშიც, რომლებსაც სახლებში ანთებენ. როცა მის ახლოს მრავალი დგას, ჩრდილი პირდაპირ მდგომთა პირდაპირვე წაგრძელებდა, ხოლო დანარჩენთა ჩრდილები ამა თუ იმ მხარეს მიდრეკებიან, აქედან გამომდინარე, მთვარის სხეული რომ უზარმაზარი არ იყოს და აღმაგებული სიდიდე არ ჰქონდეს, ერთი ყველას პირდაპირ ვერ აღმოჩნდებოდა. იმ ადგილებში, სადაც დღეები თანაბარია, ამოსულ მთვარეს ერთნაირს ხედავენ როგორც მცხოვრებნი ცივ სარკველში, დათვის თანაგარსკვლავედის ქვეშ, ასევე

ისინიც, რომლებიც სამხრეთის სიღრმეში ცხოვრობენ, მეზობლები მზიანი ადგილებისა. მისი სივრცეზე ყოველი მათგანის მიმართ პირდაპირაა მიქცეული, რითაც იგი თავის სიდიდეს ცხადად ამოწმებს. ვინდა იკამათებს ისევ იმის თაობაზე, რომ სხეული მისი, რომელიც ასე ბევრ საგანს უთანაბრდება და თანაც მისგან ასე დაშორებულებს, მართლაც რომ ფრიად დიდია. მზისა და მთვარის სიდიდეზე საკმარისად ითქვა.

ვინც ჩვენ მოგვმადლა გონება, რათა მცირე ქმნილებათაგან შემოქმედის სიბრძნე შევიცნოთ, დაე მოგვანიჭოს ძალა დიდი ქმნილებებისაგან დამბადებლის შესახებ კიდევ უფრო მეტის შეცნობისა, თუმცაღა მზეცა და მთვარეც შემოქმედთან შედარებით კალისა და ჭიანჭველაზე უფრო მცირენი არიან. ამიგომაც შეუძლებელია მათგან ისეთი დასკვნის გამოტანა, რომელიც ყოველთა ღმერთის სიდიადის შესაფერისი იქნებოდა; მათ მხოლოდ ის შეუძლიათ, რომ რამდენადმე მცირე და ბუნდოვან წარმოდგენებაზე მიგვიყვანონ, ისევე როგორც ყოველს პატარა ცხოველებისა და მცენარეებისგან.

დაეკმაყოფილდეთ იმით, რაც ითქვა და მადლობა შეეწიროთ მას, ვინც მე სიტყვის ეს მცირე მსახურება მომმადლა, ხოლო თქვენ – მას, ვინც სულიერი საზრდელით გზრდით. მან ჩემი მწირი სიტყვებით, ვითარცა რაღაც ქერის პურით, ახლაც გეასაზრდოვა და მუდამაც გეასაზრდოვებს, რწმენის შესაფერისად მოგვცემს რა გამოცხადებას სულისა (1 კორ. 12,7) ჩვენი უფალი ქრისტე იესოს მიერ, რომლისა არს დიდება და ძლიერება უკუნითი უკუნისამდე, ამინ.

კობილია VII

ქვეწარმავალთა შესახებ

1. და თქვა ღმერთმან: გამოიღე წყალთა ქუეწარმავლები სამზუნველთა ცხოველთა და მფრინველნი მფრინვალენი ქუეყანასა ზედა სამყაროსაებრ ცისა. და იქმნა ეგრეთ (შესქ. 1,20). მნათობთა შექმნის შემდეგ წყალი ცხოველებით აღივსო, რათა თავისი წილი სამკაული მასაც მიეღო. ამ დროს დედამიწას საკუთარი სამკაული მცენარეების სახით უკვე მიღებული ჰქონდა, ხოლო ზეცა ვარსკვლავთა ყვავილებით იყო შემკული და ვითარცა სახეს თვალები, დიდი მნათობების

შეუღღმებული წყვილი ამშვენებღა. წყალიღა იყო დარჩენილი ღა საკუთარი სამკაული მასაც უნღა მისცემოღა. მოვიღა ბრძანებღა ღა მღინარებებღა ღა გბებღა, თითოეულღა თავისი ბუნების მიხედვით, მათთვის დამახასიათებელი ჯიშები წარმოშვეს. მცურავთღა ყოველი მოღღმის შობისათვის მუცელი ზღვასაც ასტივეღა, წყალი არსად, იქნებოღა ეს შღამი თუ ჭაობი, ქმნიღებათღა გასრულების საქმეში უმოქმედოღა ღა მონაწილეობის გარეშე არ დარჩენიღა. ცხადიღა, რომ ბაყაყები, კოღოები ღა ქინქლები სწორედ მათგან იშვნენ. რასაც ახღა ეუყურებთ, ის წარსულსაც წარმოგვიჩენს. ასე ისწრაფღა ყვეღა წყალღა შემოქმედის ბრძანების სამსახურისათვის. ვერავის ხელეწიფებღა აღრიცხვღა ჯიშთღა, რომელთღა სიცოცხლეს მოქმედად ღა მოძრავად ღღმრთის ღღღმღა ღა გამოუთქმელღა ძაღამ წარმოშვღა. ასე, რომ ძაღა სიცოცხლის შობისღა წყალს ბრძანებით მივეღა.

გამოიღედ წყალთღა ქვეწარმავლები სამშვნელთღა ცხოველთღა. ღა დღიბადღა პირველი ცხოველი, მშვინვეიერი ღა მგრძნობეღობასთან წიღღნაყარი; თუმცღა მცენარებებსღა ღა ხეებზე სამრღოობისღა ღა აღორძინების ძაღის გამო ცოცხალი ითქმებღა, მაგრამ ცოცხალნი ღა მშვინვეიერნი მაინც არ არიან. ამისთვის გამოიღედ წყალთღა ქვეწარმავლები. ყოველი მცურავი, რომელიც ზეღაპირზე ცურავს თუ წყლის სიღრმეებს აპობს, ქვეწარმავლის ბუნებისღა, რადგან სხეულს წყალში მიათრევს. თუმცღა წყლის ცხოველთღაგან მოგიერთს ფეხები აქვს ღა სიარული შეუძღიღა (მათი უმრავლესობღა ამფიბიღა, როგორც მაგალითად, სელაპები, ნიანგები, ბეჰემოთები, ბაყაყები ღა კიბოები), მაგრამ მათი მთავარი საქმე მაინც ცურღა.

გამოიღედ წყალთღა ქვეწარმავლები. – ამ მცირე სიგყით შეუქმნელი რომელი ჯიში დარჩღ? რომელი აღარ იქნღ შეყვანილი შესაქმის ამ ბრძანებში? მაგალითად, ისეთი ცოცხალმშობი ცხოველები, როგორიცღა სელაპები, დელფინები, მელანთევზები ღა სხვღ მათი მსგავსი, ე. წ. ხრტიღოვანი თევზები? აგრეთვე ქვირითის დამყრღლნი, როგორიცღა თითქმის ყვეღა ჯიში თევზებისღ? მაგარქერციღიანები ღა რბილქერციღიანები, ფარფლებიანები თუ უფარფლებონი? ბრძანების ხმღ მცირეღ, უფრო მეტიც, ხმაც არღა, არამედ ოღენ წაში ღა აღძვრღ ნებისღ, მაგრამ, სამაგიეროდ, ბრძანების შინაარსიღ ისეთი მრავლისმომცველი, რამღენიც განსხვავებული ღა საერთო თვისებღ არსებობს თევზებს

შორის, რომელთა დაწვრილებით აღწერა იგივეა, რაც დათვლა ზღვის ტალღებისა, ანდა მცდელობა მისი წყლის არწყვისა პეშვით.

გამოიღეთ წყალთა ქუეწარმავლები. მათ რიცხვში შეღის ისინი, რომელნიც ზღვაში, მის ნაპირებზე, სიღრმეებსა და ქვებში ცხოვრობენ და ჯოგებად ან მარტო დაცურავენ – ვეშაპები, ვეებერთელა თუ წვრილი თევზები. ერთი და იმავე ძალიდან, ერთი და იმავე ბრძანებიდან ყოფიერებაში მოსულა წილად ხედათ დიდთა თუ მცირეთ.

გამოიღედ წყალთა. – ამით შენ მცურავთა ბუნების წყალთან ნათესაობა გიჩვენა, რადგან თევზები წყალს მცირე ხნითაც რომ განშორდნენ, დაიღუპებიან. ისინი ხომ ამ ჰაერით ვერ ისუნთქავენ, არამედ რაც ხმელეთზე მცხოვრებთათვის ჰაერია, ის წყალია მცურავთა მოდგმისათვის. მიზეზი ამისა ნათელია. ჩვენ გვაქვს ფილტვი, ნაზი, მრავალნასერეგიანი, დაჩვრეგილი ორგანო, რომელიც ჰაერს მკერდის გამყოფი შუასაძგიდის გზით იღებს და ჩვენს შინაგან სიმხურვალეს აგრილებს და ანიავებს, ხოლო მათთან სუნთქვის მაგივრობას ლაყურების გაფართოება და შეკუმშვა წევს, რომლითაც წყალს იღებენ და უკან აბრუნებენ.

თევზებს საკუთარი ხვედრი აქეთ, საკუთარი ბუნება, საკუთარი საზრდელი და ცხოვრების საკუთარი წესი. ამიგომ მცურავთაგან არათუ არცერთის მოშინაურება არ შეიძლება, არამედ საერთოდ ადამიანის ხელის შეხებასაც ვერ ითმენენ.

2. გამოიღედ წყალთა ქუეწარმავლები სამშუნველთა ცხოველთა ნათესაობისაებრ. ახლა უბრძანა წარმოშობა, როგორც რაღაც თესლებს ბუნებისა, ყოველი ჯიშის დასაბამს, ხოლო მათ გამრავლებას მემკვიდრეობის უწყვეტლობა წარმართავს, რაჟამს ისინი ბრდასა და გამრავლებას მოითხოვენ. სხვა ჯიშისაა ე. წ. ტყავბაკნიანები, როგორცაა მაგალითად: ნიჟარები, სავარცხლები, ლოკოკინები, ზღვის ლოკოკინები, სტრომვეები (ბზრიალები) და ხამანწყების ათასობით სახესხვაობა; სხვა ჯიშისანი არიან ე.წ. რბილნიჟარიანები, მაგალითად, ზღვის კიბოები, კიბორჩხალები და მსგავსნი ამათნი. სხვა ჯიშს მიეკუთვნებიან ე. წ. ლოქორები (რბილტყავიანები), რომელთაც ხორცი რბილი და მოშვებული აქეთ: პოლიპები, მელანთევზები და სხვა მათი მსგავსნი. ამათ შორისაც მრავალი სხვაობა განირჩევა, რადგან დრაკონები, ზღვის გველთევზები და გველთევზები, რომლებიც შლამიან

მდინარეებსა და ტბებში ცხოვრობენ, ბუნებით უფრო შხამიან ქვეწარმავლებს ემსგავსებიან, ვიდრე თევზებს. სხვაა ჯიში ქვირითის დამყრელთა და სხვა ცოცხალმშობთა. ცოცხალ შვილებს ზვიგენები, ძაღლთევზები და საერთოდ ე. წ. ხრტილოვანები შობენ; ცოცხალმშობია აგრეთვე ვეშაპთა დიდი ნაწილი, დელფინები და სელაპები, რომელთა შესახებაც მოგვითხრობენ, რომ ახალშობილ შვილებს, რაღაცა მიზეზით შეშინებულებს, ისინი კელაე საშომი იღებენ და იქ მალავენ.

გამოიღედ წყალთა ნათესაობისაებრ. სხვაა ჯიში ვეშაპისებრთა და სხვა წვრილი თევზებისა. და ისევე: თევზებს შორის ურიცხვი სხვაობანია და ისინი ჯიშებად არიან დაყოფილნი, რომელთაც სახელებიც საკუთარი აქვთ, საჭმელიც განსაკუთრებული და შესახედაობით, სიდიდით და ხორცის თვისებებითაც განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. დიდი სხვაობებით გამოყოფილნი, ისინი სხედასხვა სახეობას მიეკუთვნებიან.

ვის შეუძლია იმათგან, რომელნიც თევზების თვისებებს აკვირდებიან, ჯიშთა შორის არსებული სხვაობანი ჩამოგვითვალოს? თუმცა მათზე ამბობენ, რომ თევზთა დიდ ქარავენებში მათი რიცხვის დადგენაც კი შეუძლიათ; მათგან, ვინც ზღვისპირას დაბერდა, ყველა სახის თევზის ისტორიის თხრობა რომელს შეუძლია? სხვა ჯიშებს იცნობენ ისინი, რომელნიც ინდოეთის ზღვაში თევზაობენ, სხვას – ეგვიპტის ყურეში, სხვას – კუნძულელები და კიდეც სხვას – მავრიგანელები. მაგრამ ყველანი, – პაგარებიცა და დიდებიც, იმ პირველმა ბრძანებამ და გამოუთქმელმა ძალამ წარმოშვა. მრავალი სხვაობაა მათ ცხოვრებაში, მაგრამ კიდეც უფრო ბევრია სხვაობა ყოველი ჯიშის გამრავლების წესებს შორის. თევზების დიდი ნაწილი, ფრინველებისაგან განსხვავებით, არ ჯდება კვერცხებზე, არც ბუდეს იშენებს და არც შვილების გამოზრდისათვის შრომობს, არამედ დაყრილ ქვირითს წყალი იღებს და მათგან სიცოცხლეს წარმოშობს. არცერთი ჯიში გამრავლების წესს არ იცვლის და არც სხვა ბუნების მქონეს შეერევა. არ არსებობს თევზების იმ წესით გამრავლება, რომლითაც ხმელეთზე ჯორები მრავლდებიან, ან ისეთი შეერთება, როგორიც იმ ფრინველთა შორის ხდება, რომელნიც ნარევე ჯიშებს წარმოშობენ. თევზებს შორის არ არიან ისეთები, რომლებიც ნახევრად იყვნენ ალჭურვილნი კბილებით, როგორც ჩვენთან ხარი და ცხვარი, რადგან მათ შორის არცერთი არ იცოხნება, გარდა სკაროსისა, როგორც ამას ზოგირთები მოგვითხრობენ; მაგრამ ყველა

თევს აქვს მიჯრით მიწყობილი მახელი კბილები, რათა საზრდელი ხანგრძლივი ღეჭვისას არ გადმოიქცეს, რადგან თუ იგი სწრაფად არ დაქუცმაცდა და მუცელს არ გადაეცა, შესაძლებელია დაქუცმაცების დროს წყალმა წაიღოს.

3. საზრდელი სხვადასხვა ჯიშის თევზისა სხვადასხვაა. ზოგი შლამით საზრდობს, ზოგი მღვის ბალახით, ზოგიც იმ მცენარეებით კმაყოფილდება, რომელნიც წყალში იზრდება. უმრავლესობა თევზებისა ერთმანეთს ჭამს; უფრო პატარა კერძია შედარებით უფრო დიდისა. ზოგჯერ ისეც ხდება, რომ ის, ვინც პატარა შთანთქა, მასზე ძლიერის ნადავლად იქცევა, — ასე რომ, ბოლოს ორივე ამ უკანასკნელის მუცელში აღმოჩნდება. სხვას რას ვაკეთებთ ჩვენ, აღამიანები, როცა იმათზე, ვინც ჩვენზე დაბლაა, ვმძლავრობთ? რა განსხვავებაა იმ უკანასკნელ თევზსა და მას შორის, ვინც სიმდიდრის გაუმადლარი სიყვარულის გამო თავისი ანგარების ყოვლისშთანმთქმელ წიაღში მასზე უფრო სუსტებს ნთქავს? მან მითთვისა ღარიბის ქონება, შენ კი იგი შეიპყარი და შენი სიმდიდრის ნაწილად აქციე. უსამართლოზე უფრო უსამართლო და ხარბზე უფრო ხარბი აღმოჩნდი! ფრთხილად იყავ, რომ შენი ბოლოც ისეთივე არ იყოს როგორც თევზებისა — ანკესი, ფაცური ან ბადე. ეუჭველია, რომ ჩვენც, ვინც მრავალ უსამართლობას ჩაედივართ, უკანასკნელ სამსჯავროს ვერ გავექცევით. უსუსურ ცხოველთა მრავალგვარი ცბიერებისა და ვერაგობის შეცნობით მინდა, რომ შენ უკეთურების მოქმედთა მიბადვას თავი აარიდო. კიბოს ხამანწკის ხორცი სურს, მაგრამ ძნელია მისი მონადირება გარემომცველი ბაკნის გამო. ბუნებამ ხომ მისი ნაზი ხორცი შეუვალი მღუდით შემოზღუდა. ამიგომაც ეწოდა ტყავბაკნიანი. რამდენადაც ორი ჩაზნექილი ნიჟარა ერთმანეთს მუსტად ეღვმება და ხამანწკას ფარავს, კიბოს მარწუხებიც იძულებით უმოქმედო ხდება. და როგორ იქცევა? როგორც კი დაინახავს, რომ ხამანწკა უქარო ადგილას სიამოვნებით თბება და თავის ნიჟარას მზის სხივებს უღებს, ფარულად კენჭს ჩაუგდებს, ხელს შეუშლის ნაწილების შეერთებას და რისი ძალაც არ შესწევს, იმას მოხერხებით აღწევს. ასეთია ბოროტება მათი, რომელთაც არც გონება და არც სიგყვა არ მიენიჭათ. მე მინდა, რომ შენ კეთილ საქმეთა მოგებაში სიმარჯვით კიბოს მიბადო, ოღონდაც ისე, რომ მოყვასისათვის ვნების მიყენებისაგან თავი შეიკავო. ასეთია ხომ ის, ვინც ძმასთან მზაკერულად მიდის, გასაჭირში ჩაეარდნილ მახ-

ლობელს თავს დაატყდება და სხვათა უბედურებით ხარობს. მოერიდე მიბაძვას იმ ადამიანებისა, რომელნიც საძრახის საქციელს სჩადიან და რაც შენია, ის იკმარე. სილაგაკე, როცა შენი სიმართლით კმაყოფილი ხარ, გონიერთათვის ყველა ტკობაზე უმჯობესია.

არ შემიძლია გვერდი ავუარო მრავალფეხას ცბიერებასა და ქურდობას, რომელიც ყველა იმ ლოდის ფერს იღებს, რომელსაც მიეკრობა. ამიგომ მრავალი თევზი, ცურავს რა უშიშრად, მრავალფეხას, როგორც ქვას ისე უახლოვდება და ვერაგის განმზადებული ნადავლი ხდება. ასეთი ხასიათი აქვთ იმითაც, რომელნიც ძალაუფლების მფლობელთ შეუდგებიან და ყოველ კამს შესაფერისად გარდაიქმნიებიან. ერთ განზრახვაზე არასოდეს ღვანან, არამედ სხვად და სხვად ადვილად იქცევიან, კეთილგონიერებთან კეთილგონიერებას სცემენ პატივს, თავგასულებთან კი – თავგასულობას და ყოველი მათგანის საამებლად შეხედულებებს სწრაფად იცვლიან. მათი თავიდან მოშორება ადვილი როდია და თავის დაცვა მათგან მიყენებული ზიანისაგანაც ჰკირს, რადგან განზრახული უკეთურება ღრმად და ფარული მეგობრობის ნიღბით. ამგვარი მნის ადამიანებს უფალმა მტაცებელი მგლები უწოდა, რომელნიც ცხერის ქურქით გვევლინებიან (მთ. 7,15). მოერიდე მრავალფერსა და მრავალგვარ ცვალებადობას და სიმართლეს, სიწრფელესა და უბრალოებას შეუდექი. გველს მრავალი ფერი აქვს (ჭრელია), ამიგომაც მიესაჯა მუცელზე სოხვა, მართალი კი უბრალოა ვითარცა იაკობი (შესქ. 25, 27). ამიგომაც დაამკუდრის ღმერთმან ერთსახენი სახლსა (ფს. 67,7).

ესე ზღუაჲ დიდი და ვრცელი, მას შინა არიან ქუეწარმაველნი, რომელთა არა არს რიცხუ, მკეცნი წურილნი დიდთა თანა (ფს. 103, 25), მაგრამ მათ შორის რაღაც სიბრძნეა და მშენიერება წესრიგისა. თევზებზე მხოლოდ დასაყვედრებელი როდი გვეთქმის; მათში ბევრი ისეთი რამეცაა, რაც მიბაძვის ღირსია. როგორ ხდება, რომ თევზთა ჯიშები, ირგუნა რა თითოეულმა წილად მისთვის შესაფერისი ადგილი, ერთმანეთთან კი არ გადადიან, არამედ საკუთარ საზღვრებში რჩებიან? მათ შორის არავინაა მიწისმომელი, რომელიც ყველას თავ-თავის ადგილს მიუმომავდა და არც დადგენილი საზღვრები ჰყოფთ, მაგრამ ყოველს მისთვის სასარგებლო თავისთავად დაუწესდა. ეს უბე თევზების ამ ჯიშს ასაზრდოებს, მეორე – სხვას; აქ რომ მრავლად არიან, სხვაგან მათი ნაკლებობაა; მათ ერთმანეთთან გადასვლა-გადმოსვლას არც

ციცაბომწვერვალებიანი მთები აბრკოლებენ და არც გამყოფი მდინარე, არამედ საცხოვრებელი ადგილები ბუნებითა სჯულმა თითოეულს საჭიროებისდა მიხედვით თანაბრად და სამართლიანად გაუყო.

4. ჩვენ კი ასეთები როდი ვართ. საიდან ჩანს? იქიდან, რომ ვსცვალებთ საზღვართა საუკუნეთა, რომელი დადევს მამათა ჩვენთა (შეად. იგავ. 22,28), ვყოფთ მიწებს, შევაერთებთ სახლსა სახლისა მიმართ და აგარაკსა აგარაკისა მიმართ, რაათა მოყვასსა მო-რამე-ვხევეჭოთ (შეად. ეს. 5,8).

ვეშაქებმა იციან ბუნებისაგან მათთვის განსაზღვრული ადგილები, კერძოდ, ისინი მკვიდრობენ ზღვებში, რომლებიც დასახლებული ადგილიდან შორს მდებარეობენ, სადაც არც კუნძულებია და არც ხმელეთი მოპირდაპირე მხარეს და ამიგომაც არც ხომალდები დადინან. ვერც ცნობისმოყვარეობამ და ვერც რადაც საჭიროებამ ვერ წააქეზა მესომალდეები და მათში შესვლა ვერ გააბედინა. ეს ზღვები ვეშაქებმა დაიკავეს, რომლებიც, როგორც თვითმხილველები ამბობენ, მოცულობით უდიდეს მთებს ემსგავსებიან. ისინი თავიანთ საზღვრებში რჩებიან და არც კუნძულებსა და არც სანაპირო ქალაქებს ზიანს არ აყენებენ. ამგვარად, ყოველი ჯიში თევზებისა ზღვის მისთვის განსაზღვრულ ნაწილებში, ვითარცა ქალაქებში, სოფლებსა ან ძველ მამულებში, ისე სახლობს.

თევზთაგან ზოგიერთები მოგზაურობენ კიდეც. თითქოს გადასახლებისათვის საერთო განზრახვით შეკრებილებს ერთი ნიშანი მიეცათო, ყველანი ერთად მიემართებიან. რაქამს მათთვის განწესებული შობის ქაში დაუდგებათ, სხვადასხვა ყურიდან აღდგებიან და ბუნების საერთო კანონით აღძრულნი ჩრდილოეთის ზღვისაკენ მიიქარაიან. ამ აღსელის ქამს ნახავ ერთად შეკრებილ თევზებს, რომელნიც, მსგავსად ერთი ღინებისა, პროპონტიდის გაელით ეექსინოს ზღვისკენ მიედინებიან. ვინ აღძრავს მათ? მეფის რომელმა განგებულებამ ან მოედნებზე წაკითხულმა რომელმა ბრძანებულებებმა აუწყეს მათ, რომ დრომ მოაწია? ან ვინ უნდა ისტუმროს ისინი? და ხელაჲ შენ, რომ საღმრთო ბრძანება ყოველივეს ალაესებს და თვით უმცირესსაც კი სწვდება. თევზი ღმრთის სჯულს არ ეკამათება, ადამიანები კი მაცხოვრებელ სწავლებას არ იცავენ. ნუ აიგდებ თევზს აბუჩად იმის გამო, რომ სრულიად უტყვი და უგუნურია, არამედ გემინოდეს, რათა

შემოქმედის ბრძანების წინააღდგომით მასზე უფრო უგუნურად არ იქცე. მოისმინე, რასაც ისინი, თითქოს ხმით გამოსცემენო, საქციელით გეუბნებიან: "ამ შორეულ მოგზაურობაში ჩვენ მოდგმის გადასარჩენად მივდივართ". თევზებს არა აქვთ საკუთარი გონება, მაგრამ აქვთ ბუნებითი სჯული, რომელიც მათში მტკიცედაა ფესვგადგმული და მიუთითებს, როგორ მოიქცნენ. "წავიდეთ, ამბობენ ისინი, ჩრდილოეთის ზღვისაკენ, რომლის წყალიც, რადგანაც მზე მასზე მცირე ხნით ყოვნდება და მთლიანად ვერ მიაქვს სიკვბო, უფრო ტკბილია ვიდრე სხვა ზღვებისა;" არადა ეს სიკვბოება ზღვის ბინადართაც ახარებს, რის გამოც მიცურავენ ისინი მდინარეებში და ზღვიდან შორს მიემართებიან. პონტოსაც ამიტომ ანიჭებენ უპირატესობას სხვა ზღვებთან შედარებით, ვითარცა ხელსაყრელს შთამომავლობის შობისა და გამომრდისათვის. ხოლო რაკამს განზრახულს საკმარისად აღასრულებენ, ყველანი კვლავ ერთად შინ ბრუნდებიან.

თუ რა არის მიზეზი ამისა, მათი ღუმლისაგან მოვისმინოთ: "ჩრდილოეთის ზღვა არაა ღრმა და ფიცხელ ქართა წინაშე განფენილს სანაპიროებიცა და ქვაბულებიც ცოტა აქვს, რის გამოც ქარები ძირიდანვე ისე აღვილად აღამღერევენ, რომ ფსკერის ქვიშა ტალღებს შეერევა; ამასთან მრავალი დიდი მდინარისაგან ავსებული მამთარში ცივია." ამიტომაც თევზები, რომელნიც ზაფხულში მისით საკმარისად დატკბნენ, მამთარში კვლავ თბილი სიღრმეებისა და მზიანი ადგილებისაკენ მისწრაფვიან და გაურბიან რა ჩრდილოეთის მძვინვარე ქარებს, მყულრო ყურეებს ეფარებიან.

5. მე ეს ვიხილე და ყოველსა შინა სიბრძნემ ღმრთისა გამაკვირვა. თუკი უგუნური ქმნილებანი თავის გადარჩენისათვის ასეთ საზრიანობას და სიფრთხილეს იჩენენ და თუ თევზმა იცის, რა აირჩიოს და რას გაექცეს, რაღა ვთქვათ გონებით პატივდებულთა, სჯულით განსწავლულთა, აღთქმათა მიერ განმხნევებულთა, სულიწმიდით განბრძნობილთა შესახებ, რომელნიც თავიანთ საქმეებს თევზებზე უფრო უგუნურად განაგებენ? მათ იციან, რომ მომავლისათვის უნდა იღვაწონ, ჩვენ კი მომავლის იმედწართმეულნი ცხოვრებას ჩვენსას პირუტყვეული ტკობანით წარვიწყმედთ. თევზი ამდენ ზღვას იცვლის, რათა თავისთვის სასარგებლო რაღაც იპოვოს. შენ რაღას იგყვი, ვინც ცხოვრებას უქმად აგარებ? უქმად ყოფნა ხომ ბოროტების დასაბამია! არცოდნას ნურავინ

მოიმიზევებს, რადგან ჩვენ ბუნებითი გონება გვაქვს, რომელიც კეთილის შეთვისებასა და მავნებლისაგან უცხოყოფას გვასწავლის.

ისეუ მოვიხმობ მაგალითებს ზღვის ცხოველთაგან, რადგანაც გამოსაკელევეად თვალწინ გვიდგანან. ვინმე სანაპიროზე მცხოვრებისაგან მოვისმინე, რომ ზღვის ზღარბი, სრულიად პაგარა და არად ჩასაგლები ცხოველი, მენავეებს ხშირად ასწავლის, როდის იქნება ზღვა მშვიდი და როდის აღელდება. იცის რა წინასწარ, რომ ზღვას ქარები ააღელვებენ, მომრდილი ქვის ქვეშ შეძერება და მისით, ვითარცა ლუმით დამგკიცებული, უძლებს ქარიშხალს, რადგანაც გალღებს ქვის სიმძიმის გამო, მისი წაღება ადვილად აღარ შეუძლიათ. როგორც კი ამ ნიშანს იხილავენ, მენავეებმა იციან, რომ მძლავრი ქარების ამოვარდნას უნდა ელოდონ. ზღარბისათვის ეს არც ვარსკვლავთმრიცხველებსა და არც ქალდეველებს, რომელნიც ჰაერის ამოდრავებას ვარსკვლავების ამოსვლით გამოიცინობენ, არ უსწავლებიათ, არამედ ზღვისა და ქართა უფალმა ნიშანი თავისი დიდი სიბრძნისა ამ პაგარა ცხოველშიც ცხადყო. არაფერია ისეთი, რომლისთვისაც უფალი არ იღევოდეს და არ ზრუნავდეს. თვალი იგი დაუძინებელი ყოველივეს ხედავს და ხსნას ყოველს ანიჭებს. უკეთუ ღმერთმა ზღარბიც კი არ დაგოვა მიუხედავი, შენ აღარ მოგხედავს?

ქმართა გიყუარდედ ცოლნი თუსნი (ეფეს. 5,25). რაემს ქორწინებით შეიყრებით, ერთმანეთისათვის უცხონიც რომ იყოთ, ბორკილები ბუნებისა და კურთხევის უღელი დამორებულებს მაინც შეგაერთებთ. იქედნე, რომელიც ქვეწარმავალთაგან ყველაზე საშიშია, ზღვის გველთეებას ქორწინებით უკავშირდება, სტვენით მიანიშნებს თავის იქ ყოფნაზე და საქორწინო ხვეენისათვის სიღრმეებიდან მოუხმობს. ისიც ემორჩილება და გესლიან იქედნეს უერთდება. ამით რისი თქმა მინდა? იმისი, რომ, თუ ქმარს გლანქი და ველური ხასიათი აქვს, ცოლმა უნდა დაითმინოს და ერთობა არცერთი მიზეზით არ უნდა დაარღვიოს. შუოთისთავია? მაგრამ ქმარია! ლოთია? მაგრამ ბუნებით ხართ შეერთებული! უხეშია და თავისებური? მაგრამ უკვე შენი ნაწილია და თანაც ნაწილთაგან უპატიოსნესი.

6. მისთვის შესაფერისი შეგონება ქმარმაც მოისმინოს. თუკი იქედნე გესლს წინასწარ წამოანთხევს ქორწინების წინაშე მოკრძალებისა გამო, ნუთუ შენ სულის სისასტიკე და არაადამიანურობა შეერთების

რიდით ვერ უნდა დათმო? მაგრამ იქედნეს მაგალითი შეიძლება ჩვენთვის სასარგებლო სხვა მხრისაკენ იყოს. რამდენადაც იქედნესა და გველთეუზას შეერთება ბუნებაში რაღაც მრუშობაა მხოლოდ, ისწავლონ მათ, რომელთაც სხვათა ქორწინების წახდენა სურთ, რომელ ქვეწარმავალს ემსგავსებიან. მე კი მხოლოდ ერთი მიზანი მაქვს – ყოველივე ეკლესიის სწავლებისათვის გამოვიყენო. დაე, დასცხრეს ვნებანი თავშეუკავებელთა, – ხმელეთისა და ზღვის ცხოველთა მაგალითებით ალაგმული.

ხორციელი უძლურება და საღამოს ჟამი მაიძულებენ სიგყვა აქ შევაჩერო, თუმცა შემძლო მოსმენის მოყვარულთათვის ზღვის ნაშობთა და თავად ზღვის შესახებ კიდევ ბევრი რამ, გაკვირვების ღირსი, დამუშავებინა: ვით იყინება წყალი მარილად, როგორ ხდება, რომ ფრიად ძვირფასი ქვა მარჯანი ზღვაში ბალახია და ქვად მაშინლა მყარდება, როცა ჰაერზე მოხვდება, საიდან უღებს ბუნება ისეთ უუბრალოეს ცხოველს, როგორიც ხამანწკაა, ბუღეში დიდად ჰატიოსან ქვას, მარგალიტს და ისიც, ასე სასურველი სამეფო განძისათვის, ხამანწკების ნიჭარებში ჩამალული, ზღვის სანაპიროზე ფრიადოსა და უხეშ ლოდებთანაა მიმოფანტული; საიდან ზრდიან ზღვის პინანი ოქროვან მაგყლს, რომლის მსგავსი ფერის მიღებაც ღღემდე ვერცერთმა მღებავმა ვერ შეძლო, როგორ ახარებენ ლოკოკინები მეფეებს პორფირით, რომლის ფერიც სიხასხასით მინდერის ყვაილებს აღემატება?

გამოიღედ წყალთა და რაღა აღარ შეიქმნა იმათგან, რაც აუცილებელი იყო. რამდენი ძვირფასი რამ გვებობა ცხოვრებისათვის! ერთნი შეიქმნენ სამსახურისათვის კაცთა, მეორენი – რათა მათ ქმნილებათა საოცრებისათვის ეჭვრიგათ, სხვანი კიდევ საშიშნი – ჩვენი უღარდულობის გასაწვრთნელად.

დაბადნა ღღერთმან ვეშაპნი ღღინი (შესქ. 1,21). მათ ღღინი მხოლოდ იმიტომ როდი ეწოდათ, რომ ზვიგენებსა და ზღვის წვრილ თევზებს აღემატებიან, არამედ იმიტომ, რომ სხეულის მოცულობით უდიდეს მთებს უტოლდებიან და რაჟამს წყლის ზედაპირზე ამოცურდებიან, ხშირად კუნძულებადაც კი გვეჩვენებიან. ასეთი ვეებერთელანი ზღვის ციყაბო ნაპირებთან თუ საერთოდ სანაპიროებთან კი არ ბინადრობენ, არამედ ე.წ. ატლანტიკის ზღვაში მკვიდრობენ. მსგავსი ცხოველები ჩვენს შესაძრწუნებლად და გასაოცებლად შეიქმნენ. რაჟამს მოის-

მენ, რომ პატარა თევზი, ეპინე უდიდეს ხომალდს, რომელიც კეთილი ზურგქარისაგან სრულად გაშლილი იალქნებით მიყურავს, ადვილად აჩერებს და იგიც, თითქოს ფესვები სიღრმეში ჰქონდეს გადგმული, უძრავად რჩება, განა ამ პატარა თევზის სახითაც არ გექნება ისეთივე მტკიცება დამბადებლის ძლიერებისა? არა მხოლოდ თევზმახვილანი, ხერხიანები, ზღვის ძაღლები, ვეშაპები და ზეიგენები არიან საშიშნი, არამედ ნესტარიც ზღვის გვრიტისა და მისი გვამიც; არანაკლებ საშიშნი არიან ზღვის კურდღლები, რადგან სწრაფი და უცილობელი დალუპა მოაქვთ. დამბადებელს სურს მათი საშუალებით მღვიძარება გასწავლოს და მათგან მიყენებულ ზიანს ღმრთის სასოებით თავს აღწევდე.

ახლა კი სიღრმეთაგან აღმოვისწრაფოთ და ხმელეთს მივაშუროთ, რადგან შესაქმის საკვირველებანი ერთი მეორის მიყოლებით, ვითარცა ტალღები, ჩვენსკენ ზედიზედ მოისწრაფვიან და ჩვენს სიგყვას ძირავენ. გაკვირვებული დავრჩები, თუ ჩვენი გონება ხმელეთზე კიდევ უფრო დიდ საოცრებებს არ შეხვდება და იონას მსგავსად ისევ ზღვას მიაშურებს. მაგრამ მეჩვენება, რომ ჩემს სიგყვას, გატაცებულს ათასგვარი საკვირველებით, ზომიერება დაავიწყდა და იგივე დაემართა, რაც ზღვაში მავალებს, რომელთაც, რაკილა მყარზე არ მოძრაობენ, არ იციან, რამდენი გაიარეს. ქმნილებათა შესახებ საუბრისას, როგორც ჩანს, ჩვენც იგივე დაგვემართა და ვეღარ ვიგრძენით, რომ საუბარი გაგვიგრძელდა. თუმცა ეს პატიოსანი კრებული მოსმენის მოყვარულია და სამეუფო საკვირველებათა თხრობაც მონათა სასმენელთათვის ცკბილია, მაინც სიგყვა აქ გავაჩეროთ და რაც დაგვრჩა, იმის გადმოსაცემად დღის დადგომას დაველოდოთ. ავდგეთ ყველანი და მადლობა შევწიროთ იმისათვის, რაც ითქვა და დარჩენილი სათქმელის გასრულება ვითხოვოთ. დაე, საზრდელის მიღების დროსაც, სუფრასთან საუბრისას, გქონდეთ თქვენ საუბრის თემად როგორც ის, რასაც სიგყვა დილით შეეხო, ასევე ისიც, რაც საღამოს გადმოსცა. მათზე მოფიქრალთ მოგისწრებთ რა ძილი, ძილშიც დღის სიხარულით განისვენეთ, რათა თქვენც შეგეძლოთ თქმა: მე მძინავს და გული ჩემი მღვიძარე არს (ქებ. 52), რადგან დღისითაც და ღამითაც უნდა ვიწერთნებოდეთ სჯულით უფლისა, რომლისა არს დიდება და ძლიერება უკუნითი უკუნისამდე. ამინ.

კომილია VIII

შრინველებისა და ფხლის ცხოველთა შესახებ

1. და თქუა ღმერთმან: გამოიღედ ქუეყანამან სამშუნველი ცხოველი ნათესაობისაებრ ოთხფერკთა და ქუეწარმავალთა და მკეცთა ქუეყანისათა ნათესაობითი. და იქმნა ეგრეთ (შესქ. 1,24). მოვიდა ბრძანება გზასა მავალი და დედამიწამაც საკუთარი სამკაული მიიღო; იქ: გამოიღედ წყალთა ქუეწარმავალი სამშუნველი ცხოველი და აქ: გამოიღედ ქუეყანამან სამშუნველი ცხოველი. ნუთუ დედამიწა სულიერია და მართალნი არიან ცრუ ბრძენნი მანიქეველნი, რომელნიც დედამიწამაც სულს დებენ? როცა თქუა გამოიღედ, ეს იმას კი არ ნიშნავს, რომ რაც მასში იყო, ის გამოიღო, არამედ იმას, რომ ძალა გამოღებისა მას ბრძანების მიმცემმა მიანიჭა. ამდენად, როცა დედამიწამ მოისმინა: გამოიღედ მწუანვილი თივისა და ხე ნაყოფიერი, მასში დაფარული ბალახი კი არ აღმოაცენა, ან სადღაც სიღრმეში ჩამალული ფინიკი, მუხა თუ კვიპაროსი კი არ ამოზარდა ზედაპირზე, არამედ დაბადებულთა ბუნება ღმრთის სიბრძნით შეიქმნა.

ქუეყანამან გამოიღედ ანუ აღმოაცენოს არა ის, რაც აქვს, არამედ შეიძინოს ის, რაც არა აქვს – ძალა მოქმედებისა, რომელიც ღმრთისაგან ებოძა. ასეა ამ შემთხვევაშიც: გამოიღედ ქუეყანამან სამშუნველი, – არა მასში არსებული, არამედ ის, რაც მას ღმრთის ამ ბრძანებით მიეცა. ამასთან, მათი სწავლება თვით მათსავე საწინააღმდეგოდ გრიალდება, რადგან უკეთუ დედამიწამ სული გამოიღო, თავისი თავი სულის გარეშე დაუტოვებია. ასე რომ, მანიქეველთა მოძღვრება თავის სისაბაგლეს თვითონვე წარმოაჩენს.

რისთვის ებრძანა წყალს გამოეღო ქუეწარმავალი სამშუნველი ცხოველი და დედამიწას კი – სამშუნველი ცხოველი? ვფიქრობთ, იმიტომ, რომ, როგორც ჩანს, მცურავთა ბუნება სრულყოფილ ცხოვრებასთან შედარებით ნაკლებადაა ნაზიარები, რასაც მათი წყლის სიღრმეში არსებობა განსაზღვრავს. მათ სასმენელნიც მძიმე აქვთ და მხედველობაც სუსტი, იმიტომ, რომ წყალში ხედავენ; ამასთან, მათ არც მეხსიერება აქვთ, არც წარმოსახვანი და არც უნარი თვისგომის შეცნობის. ამიტომაც სიბრძნე თითქოს გვიჩვენებს, რომ წყლის ცხოველებში სამშენიველის მოძრაობებს ხორციელი ცხოვრება განაგებს,

ხოლო ხმელეთის ცხოველებში, რამდენადაც მათი ცხოვრება უფრო სრულია, მთელი ძალაუფლება სამშენიველს გადაეცა. მათ ვრძნობები უფრო განვითარებული აქვთ, ალქმა აწმყოსი – გამახვილებული, ხოლო ოთხფეხთა უმეტეს ნაწილს წარსულიც კარგად ახსოვს. ამიგომ, როგორც ჩანს, წყლის ცხოველთა სხეულები მშენივეირნი დაიბადა (რადგან ქვეწარმავალნი სამშენიველთა ცხოველთა წყლისაგან წარმოაჩინა), ხოლო ხმელეთის ცხოველებში სამშენიველს ებრძანა სხეულის განმგებლად შექმნილიყო, რათა დედამიწის მკვიდრნი სიცოცხლის ძალას რამდენადმე მეტად მიარებოდნენ. მართალია, ხმელეთის ცხოველებიც უტყვნი არიან, მაგრამ ყოველი მათგანი მისი ბუნებითი ხმით მრავალსულიერ განცდას გამოხატავს; მაგალითად, სიხარულს, მწუხარებას, თვისტომის შეცნობას, წუხილს საკვების მოკლების გამო, მახლობელთან განშორებას, თუ სხვა ათასგვარ განცდას ისინი ხმით საცნაურყოფენ.

წყლის ცხოველები კი არა მხოლოდ უტყვნი, არამედ მოუთვინიერებელნიც, განუწერთნელნიც და ადამიანთა ცხოვრებასთან ყოველგვარი ურთიერთობისათვისაც გამოუსადეგარნი არიან. იცნა კარმან ბაგამ თუსი და ვირმან მომგებელი (ეს. 131). თევზს არ შეუძლია იცოდეს, ვინ აძლევს საკვებს, ვირი კი ცნობს ხმას, რომელსაც შერეულია, იცის გზაც, რომელმეც ბევრჯერ გაუვლია, ხოლო ზოგჯერ მეგზურობს კიდევაც კაცს, რომელსაც გზა შეემლება. ამბობენ, რომ ხმელეთის ცხოველთა შორის მასზე უფრო მახვილი სმენა არაეის აქესო. ზღვის ცხოველთაგან რომელს შეუძლია მიბაძოს აქლემს გულდრძობაში, მრისხანებასა და გულისწყრომის ხანგრძლივად გაყოლაში? ოდესღაც ვინმესგან ნაცემი აქლემი წყენას დიდი ხნის განმავლობაში ინახავს და მარჯვე დროს იპოვის თუ არა, ბოროტების წილ ბოროტად მიაგებს. ისმინეთ მრისხანენო, რომელნიც წყენის დამახსოვრებაზე ვითარცა სათნოებაზე ისე ზრუნავთ: ვის ჰგავხართ მაშინ, როცა დეარძლს მახლობლის მიმართ ისე ინახავთ, როგორც ნაპერწკალს ფერფლით დაფარულს, ვიდრე არ იპოვით საბაბს და თქვენი გულისწყრომისაგან ცეცხლს არ ალაგმნებთ?

2. გამოიდედ ქუეყანამან სამშენიველი ცხოველი. რისთვის გამოიღო დედამიწამ სამშენიველი ცხოველი? იმისათვის, რომ შენთვის პირუტყვის სამშენიველსა და ადამიანის სულს შორის განსხვავება ესწავლებინა. ცოტა ხნის შემდეგ შეიცნობ, როგორ შეიქმნა სული კაცისა, ახლა კი პირუტყვითა სამშენიველის შესახებ მოისმინე. რამდენადაც წმინდა

წერილის მიხედვით სული ყოვლისა კორციელისაჲ სისხლი თუხი არს (ლევ. 17, 11), ხოლო რაეამს სისხლი გაიყინება, ხორცად იქცევა, ხორცი კი გახრწნისას მიწას უერთდება, აიღენად სამართლიანი იქნება თქმა იმისა, რომ პირუტყვთა სამშენველი მიწისაგანაა.

გამოიღედ ქუეყანამან სამშენველი ცხოველი. იხილე თანმიმდევრობა გარდასახვისა – სამშენველისა სისხლად, სისხლისა ხორცად, ხორცისა მიწად და შემდეგ კი იგივე საქმენი პირიქით დაასახელე: მიწიდან ხორცი, ხორციდან სისხლი, სისხლიდან სამშენველი და მიხედვები, რომ პირუტყვთა სამშენველი მიწაა. ნუ იფიქრებ, რომ იგი მათ სხეულებრივ შედგენილობაზე უწინარესია და ნურც იმას, რომ სხეულის დარღვევის შემდეგაც დარჩება. გაექეცი ამპარტავან ფილოსოფოსთა ლაყბობას, რომელთაც საკუთარი და ძალის სულების ერთგვარად წარმოდგენისა არ რცხვენიათ და თავიანთი თავის შესახებ ამბობენ, რომ ისინი ოდესღაც ქალებად, ბუჩქებად და მღვის თევზებად დაიბადნენ. მე თუმცა იმის შესახებ, იყვნენ თუ არა ისინი ოდესღაც თევზები, ვერაუფერს ვიგყვი, მაგრამ მზად ვარ მთელი ძალით დავამტკიცო, რომ როცა ამას წერდნენ, თევზებზე უფრო უკუნურნი იყვნენ.

გამოიღედ ქუეყანამან სამშენველი ცხოველი. შეიძლება მრავალს გაუკვირდეს, სიგყვის უხვად მდინარების შემდეგ რისთვის დავდუმდი უცებ ხანგრძლივად? მაგრამ გულმოდგინე მსმენელებმა მიზეზი ამისა გამოიყენეს და ეს საიდან ჩანს? იქიდან, რომ გადახედეს რა ერთიანეთს და რაღაც ანიშნეს, ჩემი ყურადღება მიიპყრეს და გონება ჩემი იმათკენ წარმართეს, რომელნიც დამავეიწყდნენ. მართლაც, ქმნილებათა მთელი სახეობა და ამასთან არცთუ უმნიშვნელო, გამოგვრჩა და სიგყვამ ისე, რომ დიდად შორს არ წასულა, იგი სრულიად გამოუკვლეველი დაგოვა.

გამოიღედ წყალთა ქუეწარმაელები სამშენველთა ცხოველთა და მფრინველნი მფრინვალენი ქუეყანასა ზელა სამყაროსაებრ ცისა (შესქ. 1,20). გუშინ ჩვენ, რამდენადაც ამის საშუალება საღამოს ქამმა მოგვცა, მცურავთა შესახებ ვისაუბრეთ, დღეს ხმელეთის ცხოველთა გამოკვლევაზე გადავედით, მაგრამ დაგვაიწყდა ფრინველები, რომელნიც შუაში არიან. ასე რომ, იმ გულმავეიწყ მოგზაურთა მსგავსად, რომელთაც საჭირო რამ ნიეთი დაავეიწყდათ და თუმცა გზის დიდი ნაწილი უკვე გაედილი ჰქონდათ, ისევ იმავე გზით უკან მობრუნება მოუხდათ და უბრუნველობისათვის ზედმეტი ჯაფის გაწევით ღირსეულად დაისაჯნენ,

როგორც ჩანს, ჩვენს აუცილებლად უკან უნდა მივბრუნდეთ, რადგან რაც გამოგვრჩა, არაა ჩასაგდები როდია, იგი ცოცხალი ქმნილებების მესამე ნაწილია, რამდენადაც ცხოველთა სულ სამი – ხმელეთის, ჰაერისა და წყლის მოდგმა არსებობს.

ნათქვამია: გამოიღედ წყალთა ქუეწარმაელები სამშენველთა ცხოველთა და მფრინველნი მფრინვალენი ქუეყანასა ზედა სამყაროსაებრ ცისა ნათესაობისაებრ. ფრინველნი რატომღა დაიბადნენ წყლისაგან? იმიტომ, რომ ფრინველთა და მცურავთა შორის თითქოს რაღაც ნათესაობა არსებობს. როგორც თევზები აპობენ წყალს და წინ ფარფლების მოძრაობით მიისწრაფიან, ხოლო მიხვევ-მოხვევასა და პირდაპირ მიმართულებას კუდის მოქნივის შედეგად განაგებენ, ასევე ფრინველებშიც შეიძლება დანახვა იმისა, რომ ისინიც ჰაერში ფრთების საშუალებით მსგავსად მიცურავენ. ამგვარად, რამდენადაც ერთსა და მეორესაც ერთი თვისება აქვთ – ცურვა, წყლისგან წარმოშობის გამო რამდენადმე მსგავსებაც მიენიჭათ, ოღონდ იმ განსხვავებით, რომ ფრინველთაგან ფეხები ყველას აქვს, რადგანაც საკეებს მიწისაგან იღებენ და ფეხებისაგან გაწეულ სამსახურს უცილობლად საჭიროებენ. თუმცა მტაცებლებს ნადირობისათვის ბასრი ბრჭყალები მიეცათ, საკეების მოპოვებასა თუ ცხოვრებისეულ სხვა მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებაში საჭირო სამსახურს მაინც ფეხები უწევენ. ფრინველთაგან ცოტანი არიან ისეთნი, რომელთაც ფეხები იმდენად სუსტი აქვთ, რომ მისით არც სიარული და არც საზრდელის მოპოვება არ შეუძლიათ. მათ რიცხვს მიეკუთვნება მერცხლები, რომელნიც ფეხებს ვერც სიარულისა და ვერც რაიმეს მონადირებისთვის ვერ იყენებენ და ასევე ისინიც, რომელთაც ნამგალებს ვუწოდებთ და რომელნიც მხოლოდ იმით საზრდობენ, რაც ჰაერშია. სხვათა შორის, მერცხლებს ფეხების ნაცვლად სამსახურს მიწასთან ახლოს ფრენა უწევს.

3. რაღა თქმა უნდა, არსებობს მრავალი განსხვავებული ჯიმი ფრინველებისა, რომელთა შესახებაც თუ ვინმე იმგვარად მოგვითხრობს, როგორც ჩვენ ეს ნაწილობრივ თევზების გამოკვლევისას გავაკეთეთ, მიუხედავად ერთი საერთო სახელისა – ფრინველი, სიდიდის, აღნაგობისა და ფერის მიხედვით მრავალ სხვაობას აღმოაჩენს. შეუძლებელია აგრეთვე გადმოცემა იმ მრავალფეროვნებისა, რომელსაც მათ შორის ცხოვრების წესის, საქმიანობისა და მნის სხვადასხვაობა

ქმნის. ზოგიერთებმა მათთვის სახელების მიცემა უკვე სცადეს, რათა მანამდე უჩვეულო და უცხო სხეულების, როგორც რაღაც დამღების საშუალებით თითოეული გვარის საკუთარი თვისების შეცნობა შესაძლებელი გამხდარიყო; ზოგს ფრთაგაყოფილები შეარქვეს, როგორც მაგალითად, არწივებს, ზოგს ტყავფრთიანები, როგორც ღამურებს, ზოგს სიფრიფანა ფრთიანები, მაგალითად, ბზიკებს, ზოგსაც მაგარფრთიანები, მაგალითად, ხოჭოებსა და მათ, რომელნიც რაღაც ბუდეებსა და ნაჭუჭებში იბადებიან და ფრენისათვის საფარველის გაპობის შემდეგ თავისუფლდებიან. მაგრამ ჩვენთვის თვისებების მიხედვით ჯიშთა განსხვავებისათვის საკმარისი ნიშანია საერთო სარგებლობა და წმინდა წერილისეული განსაზღვრება წმიდა და უწმინდური ფრინველებისა.

ამგვარად, სხვაა მოდგმა ხორცის მჭამელთა და სხვაგვარი, ცხოვრების ნირის შესაბამისი, აგებულებაც შეეფერებათ: მათ ბასრი ბრჭყალები, მოკაუჭებული ნისკარტი და სწრაფი ფრთები აქვთ, რათა მსხვერპლი ადვილად შეიპყრონ და დაგლეჯილი ნადავლი საზრდელად აქციონ. სხვაა აგებულება თესლისმჭამელთა და სხვა კიდევ იმათი, რომელნიც, რაც შეხედებათ, იმით საზრდობენ, ამათ შორისაც მრავალი სახესხვაობა განირჩევა: ზოგიერთები გუნდებად ცხოვრობენ, მაგრამ არა მტაცებელი, რადგან მათ ერთმანეთთან არაავითარი ურთიერთობა არ აქვთ, გარდა საქორწინო კავშირისა. ერთად ცხოვრება ბევრს უყვარს, როგორც მაგალითად, მტრედებსა და წეროებს, შოშიებსა და ჭკებს. სხვაობა ამათ შორისაც არსებობს: ზოგიერთებს უფროსობა არ ჰყავს და ამდენად თითქოს თვითრჯულნი არიან, ხოლო სხვები, მაგალითად, წეროები წინამძღოლს ემორჩილებიან. არსებობს სხვა სახის სხვაობაც: ერთნი მუდმივად ერთსა და იმავე ადგილას მკვიდრობენ, მეორენი კი, შორს წასვლას არიან ჩვეულნი და მოახლოვდება თუ არა ზამთარი, მათი დიდი ნაწილი გადასახლებისთვის ემზადება. ფრინველთაგან მრავალნი, რომელთაც ადამიანები ზრდიან, მოშინაურებულნი და მორჩილნი არიან, გარდა განსაკუთრებით სუსტებისა, რომელნიც გადაჭარბებული შიშისა და სიმხდალის გამო ხელის შეხებასა და შეწუხებას ვერ იტანენ. ზოგიერთი ფრინველი ადამიანებს ენდობა და ჩვენთან ცხოვრებას ეგუება, სხვანი მთაში ცხოვრობენ და უდაბნოს მოყვარულნი არიან. ფრინველთა შორის დიდია აგრეთვე სხვაობა ხმების მიხედვითაც; მათ ერთ ნაწილს ხმა აქვს და მოლაყბუა, ხოლო მეორე – მღუმარე. ზოგი მაღალხმიანია

და მშვენივრად გალობს, სხვები კი სრულიად არამუსიკალური არიან და არც გალობა იციან. ზოგი წამხედურია და ბაძვის უნარი ან ბუნებისაგან აქვს მინიჭებული, ან კიდევე წვრთნის შედეგად შეძენილი, ზოგიც კიდევე ერთფეროვანსა და უცვლელ ხმას გამოსცემს. მამალი ამაყია, ჟარმე-ვანგი – სილამაზის მოყვარული, მტრელები და შინაური ფრინველები ავხორცინი არიან და მთელ დროს ხორციელ კაეშირში ატარებენ. ცბიერი და მოშურნეა კაკაბი და მონადირეებს ვერაგობით შეეწევა.

4. როგორც ვთქვით, ფრინველები ერთმანეთისაგან საქმიანობითა და ცხოვრების წესითაც ღილაღ განსხვავდებიან. უტყუთაგან ზოგიერთები, იმდენად, რამდენადაც მოქალაქობის თვისება ისაა, რომ თითოეულის საქმე ერთი საერთო შედეგისკენ იყოს წარმართული, თითქოს მოქალაქობენ კიდეც, როგორც ეს შეიძლება ფუტკრებში დაინახოთ. მათ ერთი სახლი აქვთ, ფრენაც საერთო და საქმეც ყველასთვის – ერთი. რაც ყველაზე საოცარია, ისინი ყოველ საქმეს მეფისა და უფროსის ბრძანებით იწყებენ. ვიდრე არ დაინახავენ, რომ მათი მეფე აფრინდა, ისინი თავს მინდვრებისაკენ გაფრენის ნებას არ აძლევენ; მეფე კი მათთან არც სახალხო კრების მიერაა არჩეული (რადგან ხშირად უგუნურებამ ხალხის სათავეში ყველაზე უარესი დააყენა) და ხელისუფლება არც წილისყრით რგებია (რადგან უგუნური შემთხვევითობა ძალაუფლებას ხშირად ყველაზე უკანასკნელს არგუნებს ხოლმე) და არც მამისგან მიღებული მემკვიდრეობით დამჯდარა გახტმე (რადგან ამგვარნი ფუფუნებისა და მლიქვნელობის წყალობით უმეცარნი და ყოველგვარ სათნოებაში განუწვრთნელნი არიან), არამედ გამოირჩევიან რა სიღიღით, შესახედაობითა და ხასიათის სიმშვიდით, პირველობა ყოველთა ზედა ბუნებით აქვთ მინიჭებული. ნესტარი მეფესაც აქვს, მაგრამ მას შურისძიებისათვის როდი იყენებს. ასეთია თითქოს დაუწერელი კანონები ბუნებისა, რომელთა მიხედვით, მათ, რომელნიც უმაღლეს ხელისუფლებას აღწევენ, სამაგიეროს მიგება არ უნდა იჩქარონ. ფუტკრები, რომლებიც არ მისდევენ მეფის მაგალითს, თავიანთ უგუნურებას მსწრაფლ შეინანებენ და ნესტრის ჩასობით იღუპებიან. დაე, ისმინონ ეს ქრისტიანებმა, რომელთაც ნაბრძანები აქვთ: ნუცა ვინ ბოროტსა ბოროტისა წილ მიიბგებთ, არამედ სძლიე კეთილითა მით ბოროტსა (რომ. 12; 17, 21). მიბაძე ფუტკარს, რომელიც ფიჭებს ისე ამენებს, რომ არც არავის ზიანს არ აყენებს და არც უცხო ნაყოფს ანადგურებს. ცხა-

დია, ცვილს იგი ყვაილებისაგან კრებს, ხოლო თაფლს – ყვაილებზე ცვარის სახით გაბნეულ ტენს, პირით ამოზიდავს და ფიჭის უჯრედებში ჩაასხამს, რის გამოც თავდაპირველად თაფლი ნედლია, იგი მხოლოდ შემდეგ, დროთა განმავლობაში შესქელდება და თავის ჩვეულებრივ შედგენილობასა და სიტკბოს მიიღებს. ლამაზი და შესაფერისი ქება დამისახურა ფუტკარმა იგავებში, სადაც მას ბრძენი მუშაკი ეწოდა, რადგან გულმოდგინედ აგროვებს საზრდელს, რომლისა ნაშრომსა, ამბობს იგავე (6,8), მეფენი და გლახაკნი სიცოცხლედ მიიღებენ. და როგორ ბრძნულად და ოსტატურად აგებს იგი სათავსებს თაფლისთვის! გადაჭიმავს რა ცვილს თხელ ქერქად, ფუტკარი მისგან ხშირსა და ერთმანეთზე შედგმულ სათავსებს აგებს ისე, რომ ეს, თვით უმცირეს ნაწილთა შორის არსებული მჭიდრო კავშირი, ყველასათვის საყრდენი გახდეს. ყოველი უჯრედი მეორეს ეყრდნობა, რომელსაც იგი თხელი ტიხარით ერთდროულად კიდევაც გამოეყოფა და კიდევაც უერთდება. ეს უჯრედები ორ და სამ სართულად ერთმანეთზეა დაშენებული. ერთი სრული სათავსის გაკეთებას ფუტკარი უფროთხის, რათა იგი სითხემ თავისი სიმძიმით არ გახვრიტოს.

მეიყანი, რომ გეომეტრიის აღმოჩენაც ბრძენი ფუტკრის საქმეთა რიცხვშია. ფიჭის ყველა უჯრედი ექვსკუთხა და გოლფერდაა და უშუალოდ ერთმანეთზე კი არ დგას, რათა საფუძელის ქვეშ სიცარიელე არ ჰქონდეს და არ ჩაუტყდეს, არამედ ქვემოთა ექვსკუთხედების კუთხეები ზემოთა ექვსკუთხედების საფუძველსა და საყრდენს წარმოადგენს, რათა სიმძიმეც უსაფრთხოდ იგვიროთონ და სითხეც თითოეულ უჯრედში, ცალ-ცალკე ფრთხილად იქნას შენახული.

5. როგორ აღვიწერო ფრინველთა ცხოვრების ყველა თავისებურება? მაგალითად, როგორ ენაცვლებიან წეროები ერთმანეთს დამის სადარაჯოზე? რაჟამს ერთნი იძინებენ, მეორენი გარს უვლიან და მათი ძილის სიმშვიდეს იცავენ. როცა დრო გაუვა, სადარაჯოზე მდგომი დაიყიელებს და ძილად მიდრკება; მას სხვა შეენაცვლება და სათანადოდ მიუმდავს სამაგიეროს იმ სიმშვიდისათვის, რომელიც მისი წყალობით ჰქონდა. ასეთ წესრიგს მათი გადაფრენის დროსაც ნახავ. წინამძღოლი, რომელიც ხან ერთია და ხან მეორე, განსამდვრული დროის მანძილზე მიფრინავს თავში, რის შემდეგაც ბოლოში გადაინაცვლებს და წინამძღოლობასაც მომდევნოს გადასცემს.

სოლო ყარყატა მოდგმის საქმენი მეგყველის გონიერებისგან დიდად როდია დამორებული. ჩენს მხარეში ისინი ყველანი ერთად მოფრინავენ და ასევე ყველანი, თითქოს ერთი ნიშანი მიეცათო, ერთ-დროულად მიდიან. მათ გარს ერტყმიან და მიაცილებენ ჩენი ყვაეები, ჩემი ფიქრით, მტრულად განწყობილ ფრინველებთან შეხვედრის ეამს შემწეობის აღმოსაჩენად. ამას ჯერ ერთი გვიდასტურებს ის, რომ ამ დროისათვის არცერთი ყვაეი არ ჩანს და მეორეც ის, რომ ისინი ჭრილობებით ბრუნდებიან და თავიანთი ღვაწლისა და გადაგანილი ბრძოლის ცხად ნიშნებს ატარებენ. ვინ დაუდგინა მათ კანონები სტუმართმოყვარეობისა? ვინ დაემუქრა მათ საომარი მწყობრის მიტოვებისათვის ისე, რომ ამ გაცილების ეამს არცერთი ყვაეი შინ არ რჩება? დაე, ეს სტუმართმობულე აღამიანებმა მოისმინონ, რომლებიე კარებს კეტავენ და მოსულებს არც მამთარში და არც ღამით თავიანთ ჭერქვეშ არ იფარავენ.

ყარყატა მზრუნველობა მოხუცთა მიმართ კი საკმარისია, რომ ჩენი ბაეშეები, თუკი ისინი ამის შესმენას მოისურვებენ, მშობელთა მოყვარულებად იქცნენ, რადგანაც არ არსებობს აღამიანი, რომელიე გონიერებამ ისე მიაგოვოს, რომ უგყვი ფრინველებისათვის სათნოე-ბაში ჩამორჩენა სირცხვილად არ მიაჩნდეს. ყარყატები გარს ერტყმიან სიბერისაგან ბუმბულგაცყენილ მამას, საკუთარი ფრთებით ათბობენ, საჭმელსაც უხვად უზიდავენ და უჭირავთ რა ორიეე მხრიდან თავიანთი ფრთებით, ფრენის დროსაც დიდად ეწევიან. მათი ეს თვისებები ყველა-სათვის იმდენად ცნობილია, რომ მოგიერთი ნაცვლად იმისა, თქეას – მადლი მიაგეო, ამბობს – ყარყატისებურად მიაგეო.

ნურავინ დაიჩივლებს სილაგაკეზე და თუნდაც შინ აღარაფერი ჰქონდეს, ნურც ცხოვრების სასოს წარიკვეთს, როცა მერცხლის მოხერხებულობას ნახავს. რაჟამს მერცხალი ბუდეს იშენებს, ჩალა პირით მოაქვს, მაგრამ თიხის მოგანა ფეხებით არ შეუძლია, ამიგომ ჯერ ფრთათა წვერებს დაინამავს და მერე უწერილეს მგვერს მიიკრობს. ამ ხერხით ეზილება იგი საჭირო თისას, ჩალას ერთმანეთთან თიხით, ვითარცა წებოთი, თანდათანობით შეაწებებს და მასში თავის შთამომავლობას ზრდის. თუ ვინმე მის ბარტყებს თვალებს დათხრის, მერცხალი, რომელსაც ბუნებისაგან რამდენადმე მკურნალობის ხელონებაე აქვს მიმადლებული, მათ თვალებს სიჯანსაღესა და მხედველობას უბრუნებს.

აქედან ისწავლე, რომ სიღარიბის გამო არც ბოროტი საქმეებისაკენ უნდა მიდრკე და არც უმძიმეს განჯავასა შინა წარიკვეთო სასო; ხელები კი არ უნდა ჩამოუშე და უმოქმედოდ კი არ უნდა გაჩერდე, არამედ ღმერთს უნდა მიაშურო, რომელიც, თუკი მერცხალს ამდენი მიანიჭა, მით უმეტეს, ბევრს მისცემს სხვას, ვინც მას მთელი გულით შეევედრება.

ჭარლი (ალკუნი) ზღვის ფრინველია, რომელსაც ჩვევად აქვს ბედ ზღვის პირას დაიბუღოს. იგი კევრცხებს ქვიშაზე დებს და მათზე შუა ზამთარში ზის, როცა ხშირი და მძვინვარე ქარებისაგან აღელვებული ზღვა ხმელეთს ეხეთქება. იმ შვიდი დღის განმავლობაში, როცა ალკუნი კევრცხებზე ზის ბარცყების გამოსაჩეკად, ყველა ქარი წყნარდება და ზღვაც მშვიდდება. რამდენადაც ახალგაზრდილებს საჭმელიც სჭირდებათ, მრავალმოწყალე ღმერთი ამ პატარა ფრინველს მეორე შვიდ დღესაც აძლევს ბარცყების გამოსაზრდელად. ეს ყველა მეზღვაურმა იცის და ამ დღეებს ალკუნის (ჭარლის) დღეებს ეძახის. ყოველივე ეს ღმერთის მზრუნველობით (განგებით) პირუტყვეებში შენს განსასწავლად დადგინდა, რათა შენ მისგან, რაც ხსნისთვისაა საჭირო, ის ითხოვო. უკეთუ ღმერთმა ასე პატარა ფრინველისათვის დიდი და საშიში ზღვა დააყენა და შუა ზამთარში სიმშვიდე უბრძანა, რა სასწაული არ მოხდება შენთვის, რომელიც ხატად ღმერთისად ხარ შექმნილი?

6. გვრიტზე ამბობენ, რომ როცა მეუღლეს გამოირდება, სხვასთან შეერთებას ვერ ეგუება, უქორწინებლად რჩება და პირველი ქმრის ხსოვნის გამო ახალ კავშირზე უარს ამბობს. მოისმინოს ქალებმა, რომ ქვრივობის პატიოსნება უკყვთა შორისაც უფრო პატივდებულია, ვიდრე სააუგო მრავალგზის ქორწინება.

შვილების გამოზრდისას ყველაზე უსამართლოდ არწივი იქცევა. გამოიჩეკს რა ორ მართვეს, ერთ მათგანს ფრთების დარცყმით მიწაზე ჩამოაგდებს, ხოლო მეორეს იწყნარებს და ითვისებს. თავის ნაშობს ასე იგი იმიტომ ექცევა, საკვების მოპოვება ეძნელება.

სამაგიეროდ, როგორც ამბობენ, გადაგდებულს სიკვდილისათვის ზღვის არწივი ვერ იმეტებს, თავის შვილებთან მიჰყავს და მათთან ერთად ზრდის. მსგავსად იქცევიან ის მშობლებიც, რომელნიც სიღარიბის საბაბით ან შვილებს იშორებენ, ან კიდევ მემკვიდრეობას თანაბრად არ უნაწილებენ. სამართლიანობა ხომ ის იქნებოდა, რომ რამდენადაც ყოველ მათგანს არსებობა თანაბრად მისცეს, საცხოვრებელიც მათთვის

ასევე თანაბრად და მიუკერძოებლად გაეყოს.

სისასტიკით ნუ დაემსგავსებით მოკაუჭებულბრჭყალებიან ფრინველებს, რომელნიც დაინახავენ თუ არა, რომ მათი შვილები უკვე ფრენას ბედავენ, ფრთებს ურგყამენ, კორგინან, ბუდიდან აგდებენ და ამიერიდან მათთვის აღარ ბრუნავენ.

შვილთა სიყვარულისათვის საქებია ყვაევი, რადგან იგი მაშინაც დასდევს მათ, როცა უკვე ფრენას იწყებენ, აჭმევს და ფრიად ღიღი ხნის განმავლობაში ასაზრდოებს.

ფრინველთა მრავალ ჯიშს ორსულობისათვის არ სჭირდება მამრთან შეერთება, სხეებში კი, გაუნაყოფიერებელი კვერცხები უნაყოფოა. ძერებზეც ამბობენ, რომ ისინი უმეტესწილად შეუწყვილებლად შობენ; ამასთან დღევრძელნიც არიან, რადგან მათი სიცოცხლე ხშირად ასწლამდე გრძელდება. რაქამს იხილავ ვინმეს, ვინც ჩვენს საიდუმლოს დასცინის და ამბობს – შეუძლებელია და არაბუნებრივი ქალწულისაგან შობა ისე, რომ ქალწულობაც უხრწნელად შეინარჩუნოსო, ფრინველთა ისტორიიდან ეს გქონდეს ნიშნად, რათა მოიამზო: ვინც ჯერ-იჩინა ქადაგებითა მით სისულელისათა ცხორებაა მორწმუნეთაა მათ (1 კორ. 121), წინასწარ დაასწრო და ბუნებაში მრავალი საკვირველება დათესა, რათა შემდეგში სასწაულები დაგვეჩერებინა.

7. გამოიღედ წყალთა ქუეწარმაელები სამშენველთა ცხოველთა და მფრინველნი მფრინვალენი ქუეყანასა ზედა სამყაროსაებრ ცისა. ფრინველებს ფრენა დედამიწაზე ებრძანათ, რადგან საკეებს ყველა მიწისგან იღებს, მაგრამ ასევე ზეცაშიც – სამყაროსაებრ ცისასა, რამდენადაც, როგორც აღრეც აღვნიშნეთ, ცა (οὐρανός), წარმომდგარი სიგყვიდან ἔρασμα (რაც იხილვება), აქ ჰაერს ეწოდება; ამასთან, ამ ჰაერს, რომელიც ჩვენს ზემოთაა, მყარიც (სამყაროსაებრ) ეწოდა, რადგანაც იგი ეთერის სხეულთან შედარებით რამდენადმე ხშირი და უფრო სქელია დედამიწიდან ასული ორთქლის გამო.

გაქვს შენ ზეცა შემკული, დედამიწა გამშენებული, მღვა – მღიდარი თავისი ნამობებით და ჰაერი – საესე ფრინველებით, რომელნიც მასში დაფრინავენ! ყოველი, რამაც, ღმრთის ბრძანებით, არარაჰსაგან არსებობა შეიძინა და ისინიც, რომელთაც ახლა სიგყვა მრავალსიგყვაობისათვის თავის არიდებისა და იმის გამო, რომ არ სურდა ზომიერებას გადაჭარბებული გამოჩენილიყო, არ შეხებია, – ეს ყოველივე,

შრომისმოყვარევე, გონებით მოიაზრე და შეიმეცნებ რა ყოველივეთი ღმრთის სიბრძნეს, მუდამ გაკვირვებული დარჩი და ყოველი ქმნილებით შემოქმედი განადიდე.

გყავს შენ ფრინველთა ჯიშები საზრდელის მომპოვებელნი როგორც ღამის სინთელეში, ასევე ღღის სინათლეზეც, რომელნიც ღღისით დაფრინავენ. ღამღამობით ჭოგები, ბუები და ღამურები საზრდლობენ. ზოგჯერ, როცა ძილი გაგიტყდება, საკმარისია შენი ყურადღება მათზე შეაჩერო და მათი თვისებები გამოიძიო, რომ ღმრთის ღიდებისმეტყველების სურვილი აღგძრას. როგორ მღვიძარებს ბულბული, როცა კვერცხებზე ზის და მთელი ღამის განმავლობაში დაუცხრომლად გალობს; როგორ არის ღამურა ერთღროულად ოთხფეხაცა და ფრთოსანიც, როგორ აქვს ფრინველთაგან მხოლოდ მას კბილები, შეილებს, ვითარცა ოთხფეხნი, ცოცხლად შობს, ხოლო ჰაერში არა ფრთებით, არამედ რაღაც გყავის აპკებით მიცურავს; და ბუნებით როგორი სიყვარული მოღგამთ ამ ქმნილებებს ერთმანეთისა! ღამურები ერთმანეთს მიყოლებით დაეკიდებიან მსგავსად ჯაჭვისა, რისი მიღწევეც ჩვენთვის, ადამიანებისთვისაც კი ძნელია, რადგან განყოფილი და კერძო მრავალი ჩვენგანისათვის ზოგადსა და საერთოზე უფრო ჰაკივებულია. როგორ ჰგვანან თვალეებით ბუს ისინი, რომელთაც ამბო ფილოსოფოსობისათვის მოიცალეს. ბუს, რომელიც ღამით ხეღავს, რაქამს მზე გამობრწყინდება, თვალთ უბნელდება. მსგავსად ამისა, მათი გონებაც, ფრიად მახვილი ამბო საგნების ჭერეტისას, ჭემმარიტი ნათლის შეცნობისათვის ბნელდება.

ღღისით კიღვე უფრო აღვიღია შენთვის შემოქმედის საკვირველებათა შეკრება ყოველი მხრიღან: როგორ გაღვიძებს საქმისათვის ფრინველი, რომელიც შენთან ცხოვრობს, მაღალი ხმით ღაიყიღლებს და მზის ამოსეღას შორიღანვე გაუწყებს, მოგზაურებს სისხამ ღიღით აყენებს ფეხზე, ხოლო მიწათმოქმედი სამკალად გაჰყავს. როგორი მღვიძარეა ბაკის ჯიში და როგორი მახვილი აღლო აქვს იმის მიმართ, რაც ღაფარულია; ოღესღაც მათ სამეფო ქალაქი იხსნეს, რადგან ნიშანი მისცეს მტრებზე, რომელნიც საიღუმლო მიწისქვეშა ხერელებით რომის სიმაგრის ასაღებად უკვე მზად იყენენ.

ფრინველთა რომელ ჯიშში არ გვაჩვენებს ბუნება რაღაც მხოლოდ მისთვის ღამახასიათებელ საკვირველ თვისებას? წინასწარ ვინ აუწყებს ძერებს იმ ადამიანთა სიკეღიღს, რომელნიც ერთმანეთის

წინააღმდეგ ბრძოლისათვის ემზადებიან? შეგიძლია იხილო ძერების გუნდი, ლაშქრებს რომ მისდევს და საჭურველის მზადებისაგან ასკენის შედგეს, რომელიც ამას მოჰყვება. ეს უკვე კაცობრივ განსჯათაგან შორს როდი დგას.

როგორ აღვიწერო შენ თავზარდამცემი ლაშქრობები კალიებისა? თითქოს ერთი ნიშანი მიეცათო, ყველა ერთბაშად აღდგება და გაშლილ აღვილს დაბანაკდება, თუმცა ნაყოფს მანამდე არ ეხება, ვიდრე საღმრთო ბრძანება არ მიეცემათ. როგორ მოსდევს მათ სელექციები (მგალობელი შაშვები) – მკურნალნი მათგან მიყენებული წყლულებისა, რადგანაც აქეთ ძალა განუმომლად ჭამისა და გაუმადლარი ბუნება, რომელიც კაცთმოყვარე ღმერთმა მათ კაცთათვის სარგებლობის მოსატანად მისცა?

როგორ მღერის ჭრიჭინა? როგორ მღერიან ისინი შუადღისას ჩვეულებრივზე ხმამაღლა, შეისუნთქავენ რა ჰაერს გაფართოებით მკერდისა, რომელიც ხმას აღმოუგევეს? მაგრამ, უფიქრობ, ჩემი სიგყვა, რომელიც ფრინველთა საკვირველებებს ასახავს, უფრო ჩამორჩა, ვიდრე მაშინ ჩამოვრჩებოდი, რომ მეცადა და მათ სისწრაფეს ფეხით აედევნებოდი.

რაქამს ფრინველთა შორის დაყოფილებად წოდებულებს – ფუტკრებსა და ბზიკებს (ასე უწოდეს მათ იმის გამო, რომ ყოველი მხრიდან რაღაცნაირად დაყოფილებად ჩანან), იხილავე, გულისხმაყავ, რომ მათ არც სუნთქვა იციან და არც ფილგვი აქეთ, არამედ ჰაერით მთელი სხეულით იკვებებიან. ამიგომაც, თუ ბეთით დასველდნენ, სხეულთა ნასვრეგების გადაკეგვის გამო იხოცებიან, მაგრამ თუკი მაშინვე ძმარს ვაპკურებთ, რომელიც ნასვრეგებს გახსნის, კელავ ცოცხლებიან. ჩვენს ღმერთს არაფერი შეუქმნია იმაზე მეტი, რაც საჭიროა და არც იმაზე ნაკლები, რაც აუცილებელია.

თუკი ისევ წყლის მოყვარე არსებებს განვიხილავთ, სხეულის სხვაგვარ აგებულებას აღმოვაჩენთ. მათ არც განყოფილი გერუები აქეთ, ვითარცა ყვაეებს და არც მოკაუჭებულბრჭყალებიანი, როგორც ხორცის მჭამელებს, არამედ ბრტყელი, მსგავსი აპკისა, რათა წყალში აღვილად იცურონ და ეს აპკებიანი გერუები მის გასაპობად, თითქოს ნიჩბებიანო, ისე მოიხმარონ.

თუკი გელს დაუკვირდები, როცა იგი კისერს წაიგრძელებს და სიღრმეში ჩაყოფს, რათა იქედან თავისთვის საზრდელი ამოიღოს, მაშინაც

ჩასწვდები დამბადებლის სიბრძნეს, ვინც გელს ყელი ფეხებზე გრძელი მისცა, რათა იგი ვითარცა ანკესი, ჩაეშვა და სიღრმეში დაფარული საკვები ამოეგაცა.

8. თუ წმიდა წერილის სიგყეებს უბრალოდ წავეკითხავთ, ისინი მსოლოდ რამდენიმე მოკლე მარცვალს წარმოადგენს: გამოიღედ წყალთა მფრინველნი მფრინვალენი ქუეყანასა ზელა სამყაროსაებრ ცისა. მაგრამ რაქამს ამ სიგყეების ამრს გამოვეკვლევთ, მაშინვე წარმოჩნდება დამბადებლის სიბრძნის დიდი საოცრება, – რამდენი სახეობა გაითვალისწინა მან ფრინველებისა, როგორ გაყო ერთმანეთისაგან ერთი მოღგმისანი, როგორ მისცა თითოეულს საკუთარი თვისება! ეს დლე არ მეყოფა იმისათვის, რომ თქვენ ჰაერსა შინა მყოფთა საოცრებებზე მოგიტხროთ. ამასთან ხმელეთიც გვეძახის მისი მხეცების, ქვეწარმავალთა და მპოვართა წარმოსაჩენად, რომელნიც უკვე განმზადებული ჰყავს, რათა მათაც მცენარეთა, ყველა ჯიშის მცურავთა და ფრინველთა თანაბარი ჰაგივი მიეგოთ.

გამოიღედ ქუეყანამან სამშუნველი ცხოველი ნათესაობისაებრ ოთხფერქთა და ქუეწარმავალთა და მკეცთა ქუეყანისათა ნათესაობითი. რას იგყვით, თქვენ, რომელთაც არ გჯერათ ჰაველეს სიგყეებისა აღდგომისას განახლების შესახებ, როცა ნახავთ, რომ ჰაერის ცხოველთაგან თავის სახეს მრავალი იცვლის? მაგალითად, ინლოეთის რქოსანი მაგლის შესახებ მოგვითხრობენ, რომ იგი ჯერ აბრემუმის ჭიად (მუხლუხოლ) იქცევა, შემდეგ ჭუპრად, მაგრამ საბოლოოდ არც ამ სახით რჩება, არამედ რბილი და ფართო ფურცლების გამობმის შედეგად ფრთოსანი ხდება.

ამგვარად, რაქამს დასხდებით, დედანო, აბრემუმის ჰარკიდან ამოსახვევად ნართისა, რომელიც თქვენ რბილი სამოსის დასამზადებლად ყაჭის ჭიამ გამოგიგზავნათ, გაიხსენეთ მისი გარდასახვანი, ნათლად წარმოიღგინეთ გონებით აღდგომა და ირწმუნეთ განახლება, რომელსაც ჰაველე მოციქული ყველას აღგვითქვამს.

მაგრამ ვგრძნობ, სიგყვამ ზომიერების ზღვარს გადააბიჯა. რაქამს გადაეხედავ სიმრავლეს თქმულისა, ვფიქრობ, რომ მართლაც გადავაჭარბე, მაგრამ როცა კვლავ ქმნილებათა შორის გამოვლენილი სიბრძნის მრავალფეროვნებას წარმოვიდგენ, ასე მგონია, საუბარი არც კი დამიწყია. ამასთან, არც თქვენი ჩემთან დაყოვნება იქნება

უსარგებლო. სხვა სადამომდე რა უნდა აკეთოთ? არ გაჩქარებენ თქვენ თანამესუფრენი, არც ნადიმები გელოდებათ, სამაგიეროდ, თუ მოისურვებთ, ხორციელი მარხვა სულიერი სიხარულისთვის გამოგადგებათ; რაკილა ხორცისათვის სამსახური ხშირად გაგიწევია, ახლა სამსახური სულს გაუწიე.

იმუებდ უფლისა მიმართ და მან მოგცეს შენ თხოვაჲ გულისა შენისაჲ (ფს. 36,4). უკეთუ სიმდიდრის მოყვარული ხარ, გქენება სიმდიდრე, ოღონდ სულიერი: განკითხვანი უფლისანი ჭეშმარიტებით არიან და განმართლებულ მის თანა. გულისსათქმულ არიან უფრომს ოქროსა და ანთრაქთა პატიოსანთა ფრიად (ფს. 18,10-11). უკეთუ შევბანი და ტკობანი გიზიდავს, გაქვს მისთვის, ვინც სულიერი გრძნობებით მრთელია, სიკყეები ღმრთისა უტკბილეს უფრომს თაფლისა და გოლეულისა (ფს. 18,11). თუ გაგიშვებთ და ამ კრებულს დაემლი, მოგიკამათლების სათამაშოდ წაევა, სადაც ფიცი, ფიცხი კამათი და ანგარები-სმოყვარეობის საღმობანია. იქ დგას ეშმაკი, რომელიც წერტილებიანი ძელებით სიცოფეს ალაგზნებს და ერთი და იგივე ფული ხან ამ მხარეს და ხან იმ მხარეს გადააქვს; ახლა რომ ერთს გამარჯვებით აღზევებს, მეორეს მწუხარებაში აგდებს, მერე ამ მეორეს წარმოაჩენს ამაყად და პირველს შეარცხვენს. რა სარგებლობას მოგიგანს ხორციელი მარხვა, თუკი სული ათასგვარი ბოროტებითაა სავსე? ხოლო სხვა, თუმცა კამათლებით არ ითამაშებს, მაგრამ ღროს უქმად დაკარგავს, რას აღარ იტყვის ამოთავან და რომელ აბდაუბდას აღარ მოისმენს. მოცალეობა, ღმრთის შიშის გარეშე, მათთვის, ვინც არ იცის გამოყენება ღროსა, უკეთურობის მასწავლებელია. ასე რომ, შეიძლება ჩემს მიერ თქმულში სასარგებლო რამეც იპოვოთ, ხოლო თუ ვერა, ის სარგებლობა მაინც იქნება, რომ გაატარებთ რა აქ ღროს, ცოდვას მაინც აღარ ჩაიდენთ. ამიტომ, რამდენადაც მეტ ხანს გაგაჩერებთ, იმდენად დიდი ხნით დაგამორებთ ცოდვის ჩადენას.

რაც ითქვა, გონიერი განმსჯელისათვის საკმარისია, თუკი იგი ყურადღებას არა ქმნილებათა სიმდიდრისაკენ, არამედ ჩვენი უძლურებისა და იმისაკენ წარმართავს, რომ შეკრებილებს სიხარულისათვის ესეც ეყოფათ.

დედამიწამ თავისი მცენარეებით გიმასპინძლათ, ზღვამ – თევზებით, ჰაერმა – ფრინველებით, ხმელეთიც მზადაა, მათ მსგავსად გვიმასპინძლოს. დილის გაბლას საზღვარი აქ დაეუდოთ, რათა გარდამე-

გებული სიმბოლოებით მწუხრის საზრდელით დატკობისათვის მადა არ დაკარგოთ. დაე, მან, ვინც ყოველივე სახეისი ქმნილებებით აღავსო და ჩვენ ისინი თავისი ცხადი სასწაულების გასახსენებლად დაგვიტოვა, ყოველი თქვენგანის გულიც აღავსოს სულიერი სიხარულით ჩვენი უფალი იესო ქრისტეს მიერ, რომლისა არს ღიძობა და ძლიერება უკუნიითი უკუნისამდე, ამინ.

ჰომილია IX

სამელეთის ცხოველთა შესახებ

1. როგორი მოგეჩვენათ თქვენ სიკვდიელი გაბლა ღიძობისა? მე კი ამრად მომივიდა, ჩემი თავი ვინმე ღარიბი, მაგრამ გულთბილი მასპინძლისათვის შემედარებინა, რომელსაც გულუხვი მასპინძლის სახელის მოხვეჭა სურს, მაგრამ რადგან ძვირფასი საჭმელ-სასმელი არა აქვს, სტუმრებს თავს აბეზრებს ღარიბული კერძებით, რომელიც სუფრაზე უხვად მიაქვს. ასე რომ, მისი პატივმოყვარეობა მისსავე სასაყვედუროდ უგემოვნებაში გადადის ხოლმე. ასეთი იყო ჩვენი სიკვდილი, თუკი თქვენ მასზე სხვა რამეს არ იტყვიან; მაგრამ როგორც არ უნდა ყოფილიყო, აბუჩად მაინც არ უნდა აიგდოთ, რადგან არც ელისეს დასდეს ბრალი მისმა თანამედროვეებმა, როგორც მასპინძელს, თუმცა იგი მეგობრებს მხალთა ველურითა გაუმასპინძლდა (შეად. IV მეფ. 4,39).

მეც ვიცი წესები სახისმეტყველებისა, თუმცა არა ჩემს მიერ აღმოჩენილი, არამედ სხვათა თხზულებებში ნაპოვნი. ამ წესების მიხედვით, ზოგიერთები იმას, რაც დაწერილია, საყოველთაო მნიშვნელობით კი არ იგებენ, მაგალითად, წყალს წყალს კი არ უწოდებენ, არამედ რაღაც სხვა ნივთიერებას და მცენარესაც და თევზსაც ისეთ განმარტებას აძლევენ, როგორც სურთ; ქვეწარმავალთა და ცხოველთა წარმოშობასაც საკუთარი ვარაუდების შესაბამისად ხსნიან, ვითარცა სიმართლამხსნელები, რომელნიც ძილში ნანახ მხანებებს თავიანთი ზრახვებისდამისხედვით განმარტავენ. მე კი, რომ მოვისმინე, ეს ბალახიო, ბალახად მოვიამრე, ასევე მცენარეს, თევზს, მხეცსა თუ საქონელს, როგორც ითქვა, ისე ვიძღებ, რადგან არა მრცხუნის მე სახარებაჲ (რომ. 1,16).

თუმცა, სამყაროს აღმწერებმა ბევრი რამ თქვეს ღმერთის ფორ-

მაზე, ხან სფეროაო, ხანაც ცილინდრისებურიო, ხანაც წრეს ჰგავსო, ყოველმხრივ თანაბრად შემოხვეწილს, ხანაც კიდე ლანგარს, შუაში ჩაღრმავებულსო (სამყაროს აღმწერებმა ყველა ამ ვარაუდს მიმართეს, თანაც ისე, რომ ყოველი მათგანი მეორის ვარაუდს ამხოვდა), მაგრამ ვერ დავეთანხმები სამყაროს შესაქმნებზე ჩვენი თხრობისათვის ნაკლები პატივის მიგებას, მხოლოდ იმ ერთადერთი მიზეზით, რომ ღმრთის მსახურ მოსეს მის ფორმებზე არ უმსჯელია და არც ის უთქვამს, მისი შემოწერილობა 180 ათასი სტადიონიაო, არც ის გაუმომია, სანამდე გრძელდება მისი ჩრდილი პაერში, როცა მზე ღედამიწის ქვეშ ექცევა და არც ის განუმარტავს, როგორ ხდება დაბნელება მთვარისა, როცა მას ეს ჩრდილი მიეახლება. რადგანაც იგი იმაზე, რაც ჩვენ არ გვჩვენა, როგორც უსარგებლოზე, დადუმდა, ამიგომ სიგყვანი სულისა წმიდისანი უგუნურთა სიბრძნეზე უღარესად მივიჩნიო? თუ პირიქით, უფრო მეტად არ უნდა განვადიდო ის, ვინც ჩვენი გონება ამგვარი ამაო მსჯელობებით კი არ დააკაევა, არამედ ისე განაგო, რომ ყველაფერი ჩვენი სულების დასამოძღვრად და სრულყოფისათვის დაწერილიყო? ვფიქრობ, ეს ვერ შეიგნეს მათ, რომელთაც თავიანთი გაგებით, გაჭიანურებული მსჯელობებით და სახისმეტყველებებით წმიდა წერილისათვის თითქოს რაღაც პატივის მინიჭება განიზრახეს. მაგრამ ეს იმას ნიშნავს, რომ შენი თავი სულიწმიდის სიგყვებზე უფრო ბრძნად მიიჩნიო და განმარტების მომიზეზებით საკუთარი ამრები შემოიტანო. ამიგომ, ჩვენ ისე მოვიამრებთ, როგორც წერია.

2. გამოიდედ ქუეყანამან სამშუნველი ცხოველი ოთხფერქთა და ქუეწარმავალთა. გულისხმაყავ სიგყვა ღმრთისა, დაბადებულთა შორის მსრბოლი, რომელიც მაშინ დაწყებულ მოქმედებას დღემდე აგრძელებს და ბოლომდე, თვით სამყაროს აღსასრულამდე გააგრძელებს. ვითარცა ბურთი, რომელსაც ვინმე ფერდობიდან ჩააგორებს, როგორც თავისი სიმრგვალის, ისე ადგილის სიმარჯვის გამო, დაბლა მიექანება და მანამდე იგორებს, სანამ ვაკე არ შეხვდება, ასე დაიძრა არსებულთა ბუნება ერთი ბრძანებით, ქმნილებათა შობითა და ხრწნილებით მოდის და მოდგმის გაგრძელებას მსგავსებით იცავს, ვიდრე დასასრულამდე არ მიაღწევს; ნაცულად ცხენისა, ცხენს ქმნის, არწივისა – არწივს და ყოველ ცხოველს არსებობას მემკვიდრეთა მონაცუელობის წყალობით უნარჩუნებს, ვიდრე აღსასრულამდე სოფლისა. ეამის მდინარება ვერც

წახედნს და ვერც წარხოს საკუთარ თვისებებს ცხოველებისა, არამედ დროს ისე მიჰყვებიან, თითქოს მათი ბუნება ახლახან იყოს შექმნილი.

გამოიდეღ ქუეყანამან სული ცხოველი. ეს ბრძანება დღამიწაზე დარჩა და ღმრთის სამსახურს ღღმედე აგრძელებს. ცხოველთაგან ზოგიერთი აღრე არსებულისაგან შემკვიდრეობის წყალობით იქმნება, ზოგი კი აქამდე მიწისაგან ცოცხლად იბადება. მაგალითად, წვიმების დროს იგი არა მხოლოდ ჭრიჭინებსა და სხვა ათასგვარი ჯიშის ფრთოსანთ, რომელნიც ჰაერში დაფრენენ და რომელთაც სახელებსაც კი ვერ დაეარქმევთ მათი სიმრავლისა და სიმცირის გამო, არამედ თაგვებსაც და ბაყაყებსაც წარმოშობს. როცა ეგვიპტეში, თებეს მახლობლად, კოკისპირულად გაწვიმდება, ქუეყანა მყისვე მინდერის თაგვებით ივსება. ვხედავთ, რომ გველთეებაც არა სხვა გზით, არამედ შღამისაგან იბადება; ისინი კვერცხისა თუ სხვა ხერხის წყალობით როღი მრავლდებიან, არამედ მიწისაგან წარმოიშობიან.

გამოიდეღ ქუეყანამან სული. — პირუტყვები მიწისაგანნი არიან და მიწას ჩაჰყურებენ, ხოლო აღამიანი ზეცის მყენარეა და რამდენადაც სხეულის ხაგით გამოირჩევა, სულიერი ღირსებებითაც იმდენადევა გამორჩეული. ოთხფეხთა გარეგნობა როგორიღაა? მათ თაგვბი მიწისაკენ აქეთ ჩახრიღი, მუცელს ჩაჰყურებენ და მისი სიამოვნებისათვის ყოველ ღონეს ხმარობენ. თაგი შენი კი ზეცისკენ არის აღმართული და შენი თვალბიე ზვეით იყურებიან. ამიგომ თუმცა შენ თავს ხანდახან ხორციელი ვნებებით შეურაცხყოფ და მუცელსა და იმას ემონები, რაც მუცლის ქვემოთაა, უგუნურ პირუტყვებს ბაძავ და მათ ემსგავსებბი (შეად. ფს. 48,13), მაგრამ გმართებს ზრუნვა, რათა ზეცისასა ებიებდე, საღაცა იგი ქრისტე არს (კოლ. 3,1) და მიწისაგან შობილებზე გონებით ამალღება ზოგეთხოვება. როგორი ხაგიც ზოგენიჭა, ცხოვრებაც იმგვარად წარმართე. იყავნ მოქალაქობაა შენი ცათა შინა (ფიღპ. 3,20), რადგან ჭემმარიგი მამული შენი იერუსალიმია, ხოლო მოქალაქენი და თანამემამულენი — პირმშონი იგი, აღწერიღნი ცათა შინა (ებრ. 12,22-23).

3. გამოიდეღ ქუეყანამან სული ცხოველი. ამრიგად, პირუტყვეთა სამშვინველი მიწაში კი არ იყო და იქიღან კი არ გამოჩნდა, არამედ ბრძანებასთან ერთად წარმოიშვა. პირუტყვეთა სამშვინველი ერთია, რადგან ერთი განმასხვავებელი თვისება აქეთ — უტყვეობა, მაგრამ

თითოეულ ცხოველს თავისი საკუთარი თვისება აქვს: ხარი გამძლეა, ვირი – მანგი, ცხენი – მსურვალე მდღერის გულისთქმისათვის, მგელი – მოუთვინიერებელი, მელა – მზაკვარი, ირემი – მფრთხალი, ჭიანჭველა – შრომისმოყვარე, ძაღლი – მაღლიერი და მეგობრობაში ერთგული; თითოეულ მათგანს, როგორც კი იშვა, მყისვე განსაკუთრებული ბუნებრივი თვისება მიენიჭა. ლომი დაბადებიდანვე მრისხანეა, მარტო ცხოვრებისა და თვისგომთაგან განცალკევებისაკენ მიდრეკილი; ვითარცა ხელმწიფე პირუტყვთა, ბუნებით დამახასიათებელი სიამაყის გამო ბევრთან გათანაბრებას ვერ ეგუება; არც წინა ღლის საზრდელს ეკარება და არც თავისი ნადაელის ნარჩენებს მიუბრუნდება. ბუნებამ მას ხმის ისეთი ორგანოები მისცა, რომ მრავალ ცხოველს, რომელნიც მას სისწრაფით აღმატებიან, ხშირად მხოლოდ ღრიალით მოინადირებს. ჯიქი ფიცხია და მოქნილი, მის სხეულში ერთმანეთს ერწყმის სინოტივე და სიმსუბუქე, რის გამოც მისი მოძრაობა სისწრაფით სამშვინველის მოძრაობის თანხვედრია. ბუნებით მანგია დათვი, თავისებური მზის, ხშირი ბეწვით შემოსილი. სხეულიც მსგავსი აქვს: მძიმე, მკერივი, უსახსრებო, მართლაც შესაფერისი ცივი ცხოველისათვის, რომელიც ბუნაგში ცხოვრობს.

უკეთუ სიტყვით შევეხებით იმას, თუ ეს პირუტყვეები თავიანთ სიცოცხლეზე არა განსწავლულობით, არამედ ბუნებრივად როგორ მრუნავენ, ჩვენც ან საკუთარი თავის დაცვისა და სულის გადარჩენისათვის აღვიძრებით, ან ჩვენს თავს კიდევ უფრო მეტად განვსჯით, რაეამს აღმოვაჩინთ, რომ შედარებისას პირუტყვეებსაც კი ჩამოვრჩებით. ძუ დათვი, როცა მას ფრიალ ღრმა ჭრილობები აქვს მიყენებული, ხშირად თავის თავს თვითონვე მკურნალობს, ყოველი ხერხით ჩაიფენს რა ჭრილობაში მეფის სკიპგრას, რომელსაც ამოშრობის უნარი აქვს. შეგიძლია იხილო, მელა თავს ფიჭვის ფისით როგორ იკურნავს; იქედნეს ხორციტ გამაძლარი კუ ველური ქონდრის წყალობით გაურბის გესლისაგან მიყენებულ ვნებას, გველი კი თვალების სენს კამის ძოვით შევლის.

ხოლო ჰაერის ცელილებათა წინასწარი გამოცნობით რომელ მცველთა გულისხმისყოფას არ დაჩრდილავენ? ცხვარი, იგრძნობს თუ არა ზამთრის მოახლოებას, საკეებს ხარბად ეგანება, თითქოს მომავალში მოკლების შიშით იმარაგებსო. ზამთრის განმავლობაში ხანგრძლივად ჩაკეტილი ხარები გაზაფხულის მოახლოებისას ბუნებითი

გრძნობით იგრძნობენ თუ არა ცვალებადობას, ბოსლების გასასვლელი-საკენ იყურებიან და თითქოს ერთი ნიშანი მიეცათ, მდგომარეობას იცვლიან. ზოგიერთ ცნობისმოყვარე დამკვირვებელს უნახავს, რომ ხმელეთზე მცხოვრებმა ზღარბმა თავის სოროს ორი საპაერო როგორ დააგანა; თუ ჩრდილოეთის ქარი დაუბერავდა, სოროს ჩრდილოეთის მხრიდან გმანავდა, ხოლო სამხრეთის ქარის დაქროლვისას ჩრდილოეთის საპაეროსთან გადადიოდა.

რას გვაჩვენებს ჩვენ ეს, ადამიანებს? არა მხოლოდ იმას, რომ ჩვენი შემოქმედის ზრუნვა ყოველივეზე ვრცელდება, არამედ იმასაც, რომ თუკი მომაელის გრძნობა რამდენადმე პირუტყვეებსაც აქვთ, ჩვენც არა მხოლოდ ამ ცხოვრებას უნდა მივეჯაჭვოთ, არამედ მომავალი საუკუნო ცხოვრებისთვისაც ყოველმხრივ უნდა ვიღვაწოთ. შენი თავისათვის არ უნდა გაისარჯო ადამიანი? ხედავ, რა ჭიანჭველას მაგალითს, ამ ცხოვრებაშივე არ უნდა მოამზადო ის, რაც მომავალში განსვენებისთვისაა საჭირო? იგი საზრდელს ზამთრისათვის ზაფხულშივე აგროვებს. ჯერ მწუხარება ზამთრისა არ დამდგარა, რომ დროს უქმად არ კარგავს, ბუჯითად და თავდაუზოგავად შრომობს, ვიდრე თავის საუნჯეებში საკმარის საკვებს დაიუნჯებდეს; და ამას არა დაუღევრად, არამედ რაღაც ბრძნული მზრუნველობით აკეთებს, რათა იმდენი საზრდელი მოიპოვოს, რამდენიც, რაც შეიძლება, დიდხანს ეყოფა. თითოეულ მარცვალს იგი პირით შუაში კენეტს, რათა არ აღმოცენდეს და საზრდელად მისთვის მოუხმარებელი არ გახდეს; ხოლო თუ შეამჩნია, რომ დანესტილია, მაშინ აშრობს კიდევ, მაგრამ გასაშრობად ყოველ დროს როდი გამოაქვს, არამედ მაშინ, როცა შეატყობს, რომ ჰაერი დაწმენდილია; და მართლაც, ვერ ნახავ, რომ მთელი იმ ხნის განმავლობაში, როცა ჭიანჭველა მარაგს აშრობს, ღრუბლებიდან წვიმა იღვრებოდეს.

რომელი სიტყვა მისწვდება? ან რომელი სასმენელი დაიგვეს? ანდა დროის რა მონაკვეთი იქნება საკმარისი, რათა გიამბოთ და გაუწყოთ შემოქმედის ყველა საკვირველების შესახებ? არამედ სჯობს ჩვენც ვთქვათ წინასწარმეტყველთან ერთად: ვითარ განდიდნეს საქმენი შენნი უფალო და ყოველივე სიბრძნით ჰქმენ (ეს. 103,24). იმის თქმა: წიგნებისაგან არ გვისწავლია, რა არის ჩვენთვის სასარგებლოო, თავის გასამართლებლად საკმარისი როდი იქნება, რადგან ბუნებითი სჯულის წყალობით სწავლის გარეშეც შეგვიძლია არჩევა იმისა, რაც უმჯობესი

იქნება ჩვენი სარგებლობისათვის. იცი, რა არის სიკეთე შენი მახლობლებისათვის? ის, რაც გსურს, რომ შენ სხვამ გაგიკეთოს. იცი, რა არის ბოროტება? ის, რაც არ გინდა, რომ სხვისგან განიცადო. არც ფესვების დაჭრის ოსტატობითა და არც ბალახებზე ცდების გამოკვლევის შედეგად არ აღმოუჩენიათ პირუტყვეებს, როგორ შეიცნონ სასარგებლო. არამედ თითოეული ცხოველი ბუნებრივად პოულობს ხსნის გზას და რაღაც გამოუთქმელი ნათესაობა აქვს იმასთან, რაც მის ბუნებას შეესაბამება.

4. ჩვენც გვაქვს ბუნებრივი სათნოებანი, რომელთანაც სულს ნათესაობა არა კაცობრივი განსწავლის შედეგად აქვს, არამედ ბუნებით. არცერთი მეცნიერება არ გვასწავლის, ავადმყოფობა შეიძულეთო, მაგრამ ჩვენ თვითონვე გვძაგს ყოველივე, რაც კი მწუხარებას გვაყენებს. ასე რომ, სულშიც არის რაღაც, რომელიც განსწავლის გარეშეც ერიდება ბოროტებას. ყოველგვარი ბოროტება უძლურებაა სულისა, ხოლო სათნოება – სიჯანსაღე. ზოგიერთებმა კარგად განსაზღვრეს სიჯანსაღე, როცა თქვეს, რომ იგი სიმყარეა ბუნებრივ მოქმედებათა, იმის წინაშე, რაც დადგენილია. არც ის შესცოდავს, რომელიც სულის სიმრთელებეც ამასვე იტყვის. სულიც ხომ განსწავლის გარეშე ისწრაფვის იმისკენ, რაც მისთვის დამახასიათებელია და მისი ბუნების შესაფერისი. ამიგომაც ყველასათვის საამაყოა სიწმინდე, შეწყნარებულია სამართლიანობა, საკვირველია სიმამაცე და სასურველი გონიერება. ესენი უფრო დამახასიათებელია სულისათვის, ვიდრე სხეულისათვის სიჯანსაღე.

შვილნო, გიყვარდეთ მამანი თქვენნი და მშობლებო, ნურც თქვენ განარისხებთ შვილთა თქვენთა (ეფ. 6.4). განა ბუნებაც ამასვე არ გვეუბნრება? პავლე მოციქული ახალ რამეს კი არ გვირჩევს, არამედ ბუნების ბორკილებს განამტკიცებს.

უკეთუ ბუ ლომს უყვარს ნაშობნი მისნი და მგელიც თავისი ლეკვებისათვის იბრძვის, რაღა ეთქმის ადამიანს, რომელიც მცნებასაც არღვევს და ბუნებასაც შეურაცხყოფს, კერძოდ, რაქამს შვილი პატივს არ სცემს მამის სიბერეს, ხოლო მამა მეორე ქორწინებისა გამო თავის პირველ შვილებს ივიწყებს?

საოცარია, უჩვეულოდ დიდია მშობლებისა და შვილების ურთიერთ-სიყვარული პირუტყვთა შორის, რადგანაც ღმერთმა, რომელმაც ისინი შექმნა, გონების მოკლების წილ, დიდი გრძნობების მიცემით ანუგეშა.

რით აიხსნება, რომ კრავი, გამოვარდება თუ არა იგი ფარეხიდან,

ფერთა და ხმით ათას ცხვარში შეიყნობს დედას და მისკენ გარბის, ეძებს რა საკუთარ წყაროს რძისას? დედის ძუძუნი კიდევაც რომ მწირად დაუხვდეს, მაინც კმაყოფილდება და გულგრილად აუვლის გვერდს მრავალ ძუძუს, რძით დამძიმებულს. ასევე დედაც თავის შვილს ათას კრავში იყნობს. ხმა ყველას ერთი აქვს, ფერიც აგრეთვე და რამდენადაც ეს ჩვენი ყნოსვისათვის მისაწვდომია, სუნიც ერთი, მაგრამ აქეთ რომელილაც გრძნობა ჩვენსაზე მახვილი, რომლის წყალობითაც ყოველი მათგანი ადვილად შეიყნობს საკუთარს. ძაღლის ლეკვს ჯერ კბილები არ ამოსვლია და უკვე პირით იცავს თავს იმისაგან, ვინც არ ასვენებს. ხბოს რქები ჯერ კიდევ არ აქვს და უკვე იცის, საჭურველი სად ამოებრდება. ყოველივე ეს გვაჩვენებს, რომ მათ ბუნებრივი თვისებანი სწავლის გარეშე ეძლევათ და რომ არსებულთა შორის არაფერია უწესრიგო და განუსაზღვრელი, არამედ ყოველი შემოქმედის სიბრძნის კვალს ატარებს და თითოეული გვიჩვენებს, რომ ალჭურვილია საკუთარი თავის დაცვისა და გადარჩენისათვის.

ძალდი არაა გონებით დაჯილდოებული, მაგრამ აქვს გრძნობა თითქმის თანაბარი გონებისა. რაც ამა სოფლის ბრძენთა ძლივს აღმოაჩინეს, ისხდნენ რა სიცოცხლის მეტი წილი მოცლილნი ამისათვის, კერძოდ, ჩახლართულ დასკვნებს ვგულისხმობ, ის, როგორც ჩანს, ძაღლს ბუნებამ ასწავლა. ეძებს რა ნადირის კვალს, რაქამს იპოვის, რომ იგი მრავალ გოგად იყოფა, ყველას მოიბრუნს და თავისი საქციელით თითქმის ხმით გვეუბნება, რაც დაასკვნა: ნადირს ან აქეთ უნდა გადაეხვია, ან აქით, ან კიდევ ამ მხარეს, მაგრამ რამდენადაც არც აქეთ წასულა და არც იქით, მაშინ რჩება, რომ აქეთ უნდა გაქცეულიყო. ამგვარად პოულობს ჭეშმარიტებას სიცრუეთა უარყოფით. ამაზე მეტს რას აკეთებენ ისინი, რომელნიც მედიდურად უსხედან სამწიგნობრეებს, მტვერზე წერენ, სამი წინადადებიდან ორს უარყოფენ და დარჩენილშიდა პოულობენ ჭეშმარიტებას?

განა ის, რომ ამ ცხოველმა წყალობის დამახსოვრება იცის, არ არცხვენს უმადურებს კეთილისმყოფელთა მიმართ? ჰყვებიან. რომ მრავალი ძაღლი, რომელთა პატრონებიც უდაბურ ადგილებში მოკლეს, იქვე დაიღუპა, ხოლო ზოგიერთი მწარე განცდამ მკვლელთა მძებნელების მეგზურად აქცია და იმისთვის მიაღწევინა, რომ ბოროტმოქმედები სამსჯავროზე გადაცემულიყვნენ. რა ეთქმის იმათ, რომელთაც არა მხოლოდ არ უყვართ მათი შემოქმედი და გამომზრდელი უფალი, არ-

ამედ იმათთანაც კი მეგობრობენ, რომელნიც ღმერთზე უსამართლოდ მსჯელობენ, მათთან ერთად ტაბლას იზიარებენ და თვით ჭამის დროსაც კი ითმენენ გმობას გამომზრდელისას?

5. მაგრამ მიუხედავად ამისა განხილვას. ადვილად მოსანადირებელი ცხოველები მშობიარობისას უფრო ნაყოფიერი არიან. მრავლად შობენ კურდღლები და ველური თხები, ასევე გარეული ცხენარიც გყუპებს ბადებს, რათა არ შემციოდეს მათი მოდგმა, რომელსაც ხორცის მჭამელები ანადგურებენ. იმ ცხოველებს კი, რომელნიც სხვებს ჭამენ, შვილები ცოტა ჰყავთ. მაგალითად, ძუ ლომი ძლიერ ხდება დედა ერთი ლომისა, რადგანაც, როგორც ამბობენ, ბოკეერი მახვილი ბრჭყალებით აპობს საშოს და ისე გამოდის. ასპიტიც დედის დაღრღნის შედეგად იბადება და მშობელს შესაფერის საზღაურს ამგვარად მიაგებს.

ასე რომ, არცერთი არსება არაა დატოვებული განცების გარეშე და არცერთს არ აკლია შესაფერისი მზრუნველობა.

თუკი ცხოველთა ნაწილებს შეისწავლი, აღმოაჩენ, რომ დამბადებულმა არც მუცელი რამ მისცა მათ და არც ის დააკლო, რაც უცილობლად სჭირდებოდათ. ხორცისმჭამელ ცხოველებს მახვილი კბილები უბოძა შესაფერისად საკვების სახისა. იმათ კი, რომელნიც კბილებით ნახევრად აღჭურვა, საჭმლისათვის მრავალი სხვადასხვა სათავსო განუშადა. რამდენადაც მათ საკვების საკმარისად დაღვწვა თავიდანვე არ შეუძლიათ, შესაძლებლობა მიეცათ კვლავ ამოიღონ გადაყლაპული და ცოხნის შედეგად დანამცეცებული შეივრგონ. სტომაქი, ჩირახვი და გრძელი ნაწლავი უსარგებლოდ როდი მიეცა იმ ცხოველებს, რომელთაც ესენი აქვთ და რომელთაგან თითოეულს აუცილებელი მოთხოვნისათვის იყენებენ.

აქლემს ყელი გრძელი აქვს, რათა ფეხებთან ჩასწვდეს ბალახს, რომლითაც იკვებება, ხოლო ყელი დათვისა მოკლეა და მხრებს შორის ჩაეარდნისა, ასევე მოკლე ყელი აქვს ლომს, ვეფხვს და ყველა იმ დანარჩენს, რომელიც ამ მოდგმას მიეკუთვნება. რადგან ბალახით არ საზრდობენ, არ არიან იძულებულნი მიწისკენ დაიხარონ, ისინი ხომ ხორცისმჭამელნი არიან და მონადირეული ცხოველებით კმაყოფილდებიან.

რისთვის სჭირდება ხორთუმი სპილოს? ამ ღიღ ცხოველს, უდიდესსაც კი ხმელეთის ცხოველთა შორის, რომელიც შემხვედრს შიშით აკრთობს, წილად ერგო ყოფილიყო ახოვანი და ჰქონოდა უზარმაზარი სხეული.

ამიგომ თუკი გრძელი, ფეხების შესაფერისი ყელი მიეცემოდა, დიდი სიმძიმისა გამო მისი დაჭერა გაუჭირდებოდა და მუდმივად დაბლა ექნებოდა ჩახრილი. ახლა კი თავი კისრის მრავალრიცხოვანი მალით უკავშირდება ზურგს და აქვს ხორთუმი, რომელიც ავსებს ყელის ნაკლს, კერძოდ, იგი მისი მეშვეობით იღებს საჭმელსა და სასმელს. ფეხები უსახსრო აქვს, ვითარცა სევეტები, მგვირთველნი სხეულის სიმძიმისა. ისინი რომ ნაზი და ლბილი კუნთებით შეგვეცვალა, ხშირად ეღრძობოდა ფეხი სახსრებში, რომელნიც ვერ იგვირთავდნენ სიმძიმეს, რაჟამს სპილო მუხლებში ჩაიკეცებოდა ან აღგებოდა. ახლა კი მას მოკლე გერფზედა ძვალი აქვს ფეხის ქვეშ, მაშინ როცა მუხლს ქვემოთაც და მუხლშიც უსახსროა; მოძრავი, მსხლტომარე სახსრები ხომ უჩვეულოდ დიდ, მერყევ სხეულს, რომლითაც სპილოა შემოსილი, ვერ დაიჭერდა. ამიგომაც სჭირდება ეს ხორთუმი, ფეხებამდე ჩამოგრძელებული. ვერ ხედავ, რომ ბრძოლებში, როგორც სულჩადგმული კომკები, სპილოები რაზმებს წინ მოუძღვებიან და ვითარცა ხორცის ბორცვები, დაუოკებელი სისწრაფით არღვევენ შემჭიდროებულ ფარებს მტრებისას? ქვემოთა ნაწილი რომ თანაზომიერი არ ჰქონდეს, ეს ცხოველი დიდხანს ვერ იცოცხლებდა. ახლა კი, როგორც ზოგიერთი გვამცნობს, სპილო სამასსა და მეტ წელსაც კი ცოცხლობს. ამიგომაც აქვს ფეხები მთლიანი და უსახსრო. სამრდელს კი, როგორც ვთქვით, მიწიდან ხორთუმით იღებს, რომელიც ბუნებრივად მოქნილია და გველის მსგავსად იკუმშება და იშლება.

ამგვარად, ჭეშმარიტია სიგყვა, რომელიც ვასწავლის, რომ დაბადებულებში არც რამე ზედმეტისა და არც ნაკლებობის პოვნა არ შეგვიძლია. ცხოველი, რომელიც ასე დიდია, ღმერთმა კაცის მორჩილად შექმნა. რაჟამს ვასწავლით, ესმის და როცა ვცემთ, ითმენს, რითაც ღმერთი ნათლად შეგვაგონებს, რომ ყოველივე ჩვენ დაგვიმორჩილა, რადგანაც ჩვენ ხატად დამბადებლისა ვართ შექმნილნი.

არა მხოლოდ დიდ ცხოველებში იხილება გამოუკვლეველი სიბრძნე შემოქმედისა, არამედ თვით ყველაზე პატარებშიც კი როდი შეგროვდება ნაკლები რიცხვი საკვირველებათა; ისევე როგორც დიდი მთების მწვერვალებზე, ასე ახლოს რომ არიან ღრუბლებთან და ქართა განუწყვეტელი ქროლვის გამო მარადიულ ზამთარს ინარჩუნებენ, ნაკლებ როდი გვაოცებს ღრმა ხეობები, რომელნიც არა მხოლოდ მთის ქარებს არიან განშორებულნი, არამედ ჰაერის სითბოსაც მუდმივად

ინახავენ, ასევეა ცხოველთა აგებულებაშიც. ჰემშარიტად არ მათეებს სპილო თავისი სიდიდის გამო თავგებე მეტად, რადგანაც თავი სპილო-სთვისაც კი საშიშია, და არც უწერილეს ისარზე მორიელისა, რომელიც შემოქმედმა სალამურის მსგავსად გამოაღრუება, რათა დაგესლილზე შხამი მისით გადმოინთხეს. ნურავინ დასდებს ბრალს დამბადებულს, რომ მან გესლიანი ცხოველები შექმნა, მტერნი და განმზრწნელნი ჩენი სიყოცხლისა. ასე ვინმე მასწავლებელსაც დასდებს ბრალს იმაში, რომ ქარაფშუტა ყრმა წესრიგისაკენ მიჰყავს და ცემითა და შოლტით მის თავაშეებულობას განაბრძნობს.

6. ცხოველები რწმენის გამომცდელნიც არიან. უკეთუ გწამს უფლისა, რომელმაც გითხრა: ასპიტსა და ვასილისკოსა ზედა ხვილოდი და დასთრგუნო შენ ლომი და ვეშაპი (უს. 90,13), სარწმუნოების ძალით გექნება შენ ძალა გველისა და მორიელის დასათრგუნავად.

ვერ ხედავ რომ პავლეს, როცა იგი ფიჩხს აგროვებდა, იქედნე დაეკიდა ხელზე, მაგრამ ვერა ავნო რა, რადგანაც წმიდანი რწმენით აღსავსე აღმოჩნდა (საქმ. 28, 3-6), ხოლო თუკი ურწმუნო ხარ, ცხოველებზე მეტად საკუთარი ურწმუნოებისა გეშინოდეს, რომლითაც თავი შენი ყოველივე ხრწნილებას წარსაწყმედად განუშმადა.

მაგრამ უკვე კარგა ხანია ვგრძნობ, რომ ადამიანის წარმოშობაზე შემეკითხებით, თითქოს მესმის კიდევაც მსმენელთა გულიდან ამოსული დაღადისი: ჩვენ ვიღვწით შესწავლისათვის ბუნებისა, რომელიც ჩვენ გვეკუთვნის, მაშინ როცა საკუთარ თავს არ ვიცილობთ, ასე რომ, აუცილებელია საუბარი ამის თაობაზეც, რისთვისაც საჭიროა დაეძლიოთ გაუბედაობა, რომლითაც შეპყრობილნი ვართ. მართლაც, როგორც ჩანს, ყველაზე ძნელი საქმე საკუთარი თავის შეცნობაა, რადგანაც არა მხოლოდ თვალს არ შეუძლია თავისი თავის დანახვა და მხოლოდ იმას ხედავს, რაც მის გარეშეა, არამედ ჩენი გონებაც, რომელიც ასე გამჭვრიახია სხვისი ცოდვების დანახვისას, საკუთარ ნაკლულევანებათა შეცნობაში მძიმეა და ნელი.

ამიტომაცაა რომ, ამ შემთხვევაშიც, სიტყვა ჩენი, რომელიც ასეთი სიმახვილით აღწერს უცხოებს, თვისთა საქმეთა გამოსაძიებლად სიზანტიტა და შიშით აღსავსეა. თუმცა, უკეთუ ვინმე თავის თავს გონიერულად გამოიკვლევს, ღმერთს ზეცისა და მიწისაგან უფრო მეტად როდი შეიცინობს, ვიდრე ჩენი საკუთარი აგებულებისაგან.

წინასწარმეტყველიც ამბობს: საკვირველ იქმნა ცნობაჲ შენი ჩემგან (ფს. 138,6). ესე იგი, თავი ჩემი შევისწავლე და ამ გზით შევიცანი გარდამეტებულობა შენი სიბრძნისაო.

და თქუა ღმერთმან: ვქმნეთ კაცი (შესქ. 1,26). სად არის იუდეველი, რომელიც როგორც ზემოთ, რაეამს ნათელი ღმრთისმეტყველებისა თითქოს სარკმლებიდან გამობრწყინდა და მეორე პირი თუმცადა არა ცხადად, მაგრამ საიდუმლოდ წარმოჩნდა, ჭეშმარიტებას წინ აღუდგა და ამტკიცებდა, რომ ღმერთი თავის თავს ესაუბრება? იგი ამბობს: ღმერთმა თვითონვე თქუა და თვითონვე შექმნაო: იქმნინ ნათელი და იქმნა ნათელი (შესქ. 1,3). მაშინაც ადვილი იყო შეუსაბამობის მხილება იუდეველის სიტყვებში, რადგანაც რომელი მკვდელი ან ხურო, ან კიდევ მებამლე, როცა მას შემწედ არავენ ჰყავს, ეტყვის თავის თავს, მიუჯდება რა თავისი ხელობის იარაღებს: გავაკეთოთ დანა, შევკრათ გუთანნი, ან შევკეროთ ფეხსაცმელიო? პირიქით, განა იგი ღმერთით არ შეასრულებს თავის სამუშაოს? ჭეშმარიტად უაზრო ლაყბობაა მტკიცება იმისა, რომ ვინმე თავისი თავის მთავრად და ზედამდგომელად დაჯდება და უფლებამოსილებითა და მძლავრობით ამრომებს. მაგრამ არ ემინიათ რა თვით უფლის ცილისწამებისაც კი, რისი თქმადა აღარ შეუძლიათ, აქეთ რა ენა, სიცრუეში ფრიალ გაწრთვნილი. ახლა თქმულმა კი უცილობლად უნდა დაადუმოს ისინი. და თქუა ღმერთმან: ვქმნეთ კაცი. მითხარი, ახლაც მხოლოდ ერთი პირია? "შეექმნათ კაციო" და არა "იქმნას კაციო", – წერია ხომ?

ვიდრე მოწაფე გამოჩნდებოდა, სიღრმესა შინა იყო დაფარული ღმრთისმეტყველების ქადაგება, მაგრამ როცა ადამიანის შექმნის მოლოდინი გაჩნდა, რწმენა გაშიშვლდა და თვალსაჩინოდ გაცხადდა ღოგმატი ჭეშმარიტებისა: "ექმნეთ კაცი".

გესმის, ქრისტეს წინააღმდეგ მებრძოლო, სიტყვა მიმართულია შესაქმნის მონაწილისადმი, რომლისაგანაც შეიქმნნეს საუკუნენი, რომელსა უტურთვან ყოველნი სიტყუთა მით ძლიერებისა მისისაითა (ებრ. 1,23). მაგრამ იუდეველი მშვიდად როდი იღებს სიტყვას ღმრთისმოსაობისა, არამედ ვითარცა გალიაში ჩამწყვდეული ყველაზე კაცთმოძულე მხეცი, გისოსებს ღრღნის, წარმოაჩენს რა ამით საკუთარი ბუნების სისასტიკესა და ველურობას, თუმცადა თავისი სიცოფის აღსრულება არ შეუძლია; ასევე, სიმართლით შევიწროვებული, ჭეშმარიტების მტერი

მოდგმა ურიათა, ამბობს, რომ მრავალია პირი, რომელთა მიმართაც ღმრთის სიკცყვა ითქვა და რომ თითქოს იგი მასთან მყოფ ანგელოზებს ეუბნებოდეს: ვქმნეთ კაცი. იუდეური გამოწავონი! მხოლოდ მათი ქარაფმუტობისათვის დამახასიათებელი შეთხზული არაკი.

იმისთვის რომ ერთი არ მიიღონ, ბევრი შემოჰყავთ და ძის უარსაყოფად თანამზრახველობის პატივს მსახურებს აკუთვნებენ: ჩვენსავე მსგავს მონებს ჩვენი შესაქმის მზრძანებლად წარმოადგენენ. მართალია, სრულქმნილი კაცი ანგელოზთა პატივში აღიყვანება, მაგრამ რომელი ქმნილება შეიძლება იყოს თანასწორი შემოქმედისა? გულისხმა ჰყავთ ეს სიკცყეებიც: "ხატად ჩუნდა" (შესქ. 1,26), რას იკყეი ამის თაობაზე, ერთია ხატი ღმრთისა და ანგელოზთა? ძესა და მამას უცილობლად ერთი ხატი აქვს, ცხადია, უკეთუ ღმრთივმშვენიერ ხატს ვიგულისხმებთ, ანუ არა სხეულებრივად მოხაზულს, არამედ ღმრთიებრივ თვისებას.

ისმინე შენც, რომელიც ახალ წინადაცვეთას ეკუთვნი და რომელიც ქრისტიანობის დაჩემებით იუდაიზმს მოციქულობ, ვის ეკყვის: ხატად ჩუნდა? ვის ეკყოდა თუ არა მას, რომელი-იგი იყო ბრწყინვალეებაა დიდებისაა და ხატი ძლიერებისა მისისაა (ებრ. 1,3) და რომელი იგი არს ხატი ღმრთისა უხილავისაა (კოლს. 1,15).

ამგვარად, ღმერთი მიმართავს თავისსავე ცხოველ ხატს, რომელმაც გვამცნო: მე და მამაა ერთ ვართ (ინ. 10,30) და რომელმან მიხილა მე, იხილა მამაა ჩემი (ინ. 14,9). სწორედ მას ეუბნება: "ექმნეთ კაცი ხატად ჩუნდა". სადაც ერთი ხატია, იქ სად შეიძლება იყოს არამსგავსება? და შექმნა ღმერთმან კაცი (შესქ. 1,27), არა თქვა: შექმნესო, რითაც პირთა სიმრავლეს მოერიდა; პირველით იუდეველნი დამოძღვრა, ხოლო უკანასკნელით წარმართობა გამორიცხა. იგი (მოსე) უშიშრად დაუბრუნდა ერთარსებას, რათა მამასთან ერთად ძეც მოიაზრო და პოლითეიზმის საფრთხესაც თავი დააღწიო. ხატებად ღმრთისა შექმნა იგი (შესქ. 1,27). როცა თქვა: "ხატად ღმრთისად" და არა "ხატად თვისადო", ისევ შემოიყვანა შემწე პირი. რითი ემსგავსება ადამიანი ღმერთს და როგორ მონაწილეობს იგი ამ დამსგავსებაში, თუ ღმერთი ძალას მოგვეცემს, მომღვენო საუბრებში ვიკყვით. ახლა კი მხოლოდ ამას ვიკითხავთ: თუკი ხატი ერთია, საიდან შეიძინე ასეთი მოუთმენელი უსჯულოება, ამკიცებ რა, რომ ძე არაა მსგავსი მამისა? ო, ეს უმაღურობა! მსგავსებას, რომელიც შენ მიიღე, არ აძლევ მწყალობელს შენსას; ის,

რაც შენ მაღლით მოგეცა, გსურს სამარადისოდ შენი იყოს, ძეს კი ნებას არ აძლევ დამბადებულთან მისთვის ბუნებრივი მსგავსება ჰქონდეს.

მაგრამ უკვე ღუმილს გვიბრძანებს მწუხრი ესე, რომელსაც მზე უკვე კარგა ხანია, დასავლეთით წარუგზავნია. საკმარისად ვთვლი რა თქმულს, ჩვენც ჩვენი სიტყვა აქ დაეაყენოთ; ჩვენ ახლა იმდენად შევეხეთ სიტყვას, რამდენადაც ეს საჭირო იყო აღსაძერულად თქვენი მომუშინებისა, ხოლო უფრო სრულყოფილ გამოკვლევას ამ საკითხისა, სულიწმიდის შემწეობით, მომდევნო საუბრებში შემოგთავაზებთ.

წადით სიხარულით, შეკრებილნო ქრისტესმოყვარენო და ნაცვლად სანუკვარი და მრავალფეროვანი სანოვაცისა, აქ თქმულის გახსენებით შეამკეთ თქვენი პატიოსანი ტაბლა. დაე, რცხვენოდეთ უსჯულოებს, პირი იბრუნონ ურიებმა, ღმრთისმოსავი ხარობდეს ჭეშმარიტების მოძღვრებით და იდიდებოდეს უფალი, რომლისა არს დიდება და ძლიერება უკუნითი უკუნისამდე, ამინ.

ახალგაზრდებს იმის
თაობაზე, როგორ მიიღონ
სარგებლობა წარმართული
მწერლობიდან

კაცობრიობას იმთავითვე აწუხებდა კითხვები: აქვს თუ არა საერთოდ მიზანი ადამიანის ცხოვრებას და თუ აქვს, რა არის იგი. ამ კითხვებზე ერთადერთი სწორი პასუხი არსებობს და იგი ქრისტიან მოაზროვნეებს ეკუთვნის. თხზულებაში „ახალგაზრდებს იმის თაობაზე, როგორ მიიღონ სარგებლობა წარმართული მწერლობიდან“ წმ. ბასილი დიდი წერს: თუკი ამქვეყნად ყველა ხელობის მქონე ადამიანის — ხომალდის მესაჭე იქნება ის, მშვილდოსანი, მესპილენძე თუ დურგალი, საქმიანობას თავისი მიზანი აქვს და ისინიც მისკენ თავდაუზოგავი შრომით ისწრაფვიან, „კაცობრივ ცხოვრებას არ ექნება მიზანი, რომლის შესაბამისადაც ყველაფერი უნდა გააკეთოს და ილაპარაკოს მან, ვისაც განზრახული არა აქვს ყოველ მხრივ პირუტყვებს დაემსგავსოს?“

ეს მიზანი მარადიული ცხოვრების მოპოვებაა, რომლის უმცირეს სიკეთეს ამქვეყნიური სიკეთენი, ერთად აღებულნიც კი, „უფრო დიდად ჩამორჩება, ვიდრე აჩრდილი და სიზმარი სინამდვილეს“.

ამ მარადიული ცხოვრებისაკენ მიმავალი გზა დედამიწიდან აღმართული კიბის სახით, რომლის „თავი მიწდომილ იყო ცაღ“, ჯერ კიდევ ძველ აღთქმაში იაკობმა იხილა (დაბ. XXVIII, 12). რამდენადაც მის საფეხურებზე ამაღლება, ანუ ღმრთის სასუფეველისაკენ აღმასვლა, მხოლოდ კეთილი საქმეებით, სათნობათა შექმნითაა შესაძლებელი, ამ კიბეს ქრისტიანულ ღმრთისმეტყველებაში სათნობათა კიბე ეწოდა. მასზე შემდგარ ადამიანს უწინარესად წმინდა წერილი მიუძღვის, მაგრამ ვიდრე მისი ღმრთეებრივი სიბრძნის მისაწვდომად შესაფერის ასაკს მიაღწევდეს და გამოცდილებას შეიძენდეს, მანამდე სულიერი თვალი, „ვითარცა აჩრდილებითა და სარკეებით“, გარეშე თხზულებებით უნდა გაწვრთნას. გარეშე თხზულებებში ბასილი დიდი ანტიკურ ეპოქაში შექმნილ საერო მწერლობას გულისხმობს, რომელმაც კაცობრიობის სულიერი კულტურის საგანძურში არა მხოლოდ ჟანრების მრავალფეროვნებით, არამედ მხატვრობის თვალ-

საზრისითაც, თავისი ადგილი დღემდე შეინარჩუნა.

მიუხედავად იმისა, რომ ანტიკური ხანის ავტორებს ჭეშმარიტი სარწმუნოება არ ჰქონდათ და ამდენად არც სჯული იცოდნენ, ბუნებითი სჯულის წყალობით, რომლის არსებობასაც ადამიანში მისი ღმრთის ხატად შექმნა განაპირობებს, სხვადასხვა სათნოებით. შემკობილი პერსონაჟები და მაღალი ზნეობის დაუვიწყარი მაგალითები წარმოგვიდგინეს. წარმართების მიერ ბუნებითი სჯულის აღსრულებაზე საუბრობს პავლე მოციქული რომაელთა მიმართ ეპისტოლეში (II, 13-14). ბუნებით სჯულს ანუ თანდაყოლილ სინდისს, რომელიც ადამიანს უზნეო და ბოროტი საქციელისაგან თავის შეკავებაში ეხმარება, იხსენიებს ბასილი დიდცი: „იმის თქმა: წიგნებისაგან არ გვისწავლია — რა არის ჩვენთვის სასარგებლო, თავის გასამართლებლად საკმარისი როდი იქნება, რადგან, ბუნებითი სჯულის წყალობით, სწავლის გარეშეც შგვიძლია არჩევა იმისა, რაც უმჯობესი იქნება ჩვენი სარგებლობისათვის. ასე რომ, სულში არის რაღაც, რომელიც განსწავლის გარეშეც ერიდება ბოროტებას. ყოველგვარი ბოროტება უძღურებაა სულისა, ხოლო სათნოება სიჯანსაღე“.¹

ზნეობრიობისა და მხატვრულობის თვალსაზრისით, ანტიკური კულტურის საუკეთესო ნიმუშებს ქრისტიანობა არა მხოლოდ იწყნარებდა, არამედ თავს მის სრულყოფილებიან მემკვიდრედაც გრძნობდა და ქრისტიანულ ეთიკასთან კონტექსტში ხშირად იყენებდა კიდევ.

სათნოებათა შესაძენად ყველაზე დიდი ბრძოლა ადამიანს საკუთარ თავთან უხდება, რადგან ამისთვის მან სიამენი ამა სოფლისა, რაც ასე მიშხიდველი და ტკბობის მომნიჭებელი ჩანს და რისკენაც ხორციელი ბუნება ეზიდება, უნდა დათმოს და იმ ვიწრო და მწელი გზით უნდა იაროს, რომელსაც მაღალი ზნეობა მოითხოვს. ბასილი დიდის აზრით, ამ ბრძოლის მოგებისათვის დიდი ჯაფა და გარჯაა საჭირო. თუ მოჭიდავენი შეჯიბრებისათვის მზადებისას საწვრთნელ მოედნებზე ოფლს უხვად ღვრიან და

¹ ბასილი დიდი, თხზულებანი, ძვ. ბერძნულიდან თარგმნა და შესავალი დაურთო გ. კობლატაძემ, თბ., 2002, გვ. 312-312.

ხშირად ცემა-ტყეპასაც იტანენ, რისთვისაც გამარჯვების მოპოვების შემთხვევაში ჯილდოდ ზეთისხილისა და დაფნის გვირგვინებს იღებენ, მით უმეტეს გემართებს თავდაუზოგავი წვრთნა ჩვენი სულიერი სამყაროს ამბღლებისათვის ჩვენ, რომელთაც ამისთვის საკვირველი ჯილდო — მარადიული ცხოვრება და ნეტარება გველოდება.

ახალგაზრდამ, პოეტი იქნება ის, ისტორიკოსი თუ ორატორი — „ვისგანაც კი სულზე ზრუნვისათვის რაღაც სასარგებლოს შეძენა შეიძლება“ — ყველას უნდა მიმართოს.

ნიშანდობლივია, რომ წარმართულ ლიტერატურასთან ახალაზრდობის დამოკიდებულების გარკვევისათვის მიძღვნილ ტრაქტატს ბასილი დიდი ბერძენი დიდაქტიკოსი პოეტის ჰესიოდეს (VIII-VII სს.) შეგონებით იწყებს: „რჩეულთა შორის რჩეულია, ვინც თვითონვე ჭვრეტს იმას, რაც სჭირდება, ჩინებულია ისიც, ვინც სხვათაგან ნაჩვენებს მისდევს, ხოლო ვისაც არც ერთი ძალუძს და არც მეორე, სავსებით უვარგისია“.² თავის მხრივ, ბასილი დიდიც არიგებს ახალგაზრდობას, რომ ცხოვრების სწორი გზის ასარჩევად და მასზე განსამტკიცებლად აუცილებლად სჭირდება გონიერ ადამიანთა ნააზრევისა და გამოცდილების შესწავლა, რათა ცხოვრებამ, მსგავსად აღუჭურველი ხომალდებისა, იბაღზე, აღმა-დაღმა არ ატაროს. ამ თვალსაზრისით, არა მხოლოდ სასურველი, არამედ აუცილებელიცაა გაცნობა საერო ლიტერატურისა, რაც მისთვის ერთგვარი გონებრივი ვარჯიში იქნება ქრისტიანული მოძღვრების უმაღლესი ზნეობისა და კაცთმოყვარეობის იდეალების შესათვისებლად.

ბასილი დიდის მახვილგონივრული შედარებით, გარეშე მწერლობა, მართალია, წყალში არეკლილი მზეა მხოლოდ; მაგრამ მისთვის თვალის შერჩევა აუცილებელია, რათა შემდეგ მზერა ნამდვილ მზეს — წმინდა წერილს გავესწოროთ. წარმართულ ლიტერატურასთან თავისი დამოკიდებულების კიდევ უფრო ნათელსაყოფად, მას მეორე მაგალითიც მოჰყავს: „რა თქმა უნდა, ხის საკუთარ სილამაზეს სიუხვე მწიფე ნაყოფისა წარმოადგენს, მაგრამ

² „სამუშაონი და დღენი“, სტრ. 293-297.

მას რამდენადმე სხვა სამკაულიც აქვს — ფოთლები, რომელნიც რტოებზე შრიალებენ. ასევე სულისთვისაც უწინარესად ნაყოფი ჭეშმარიტებაა, მაგრამ უსიამოვნო არც ის იქნება, თუ იგი გარეშე სიბრძნით შეიმოსება, ვითარცა ფოთლებით, რომელნიც ნაყოფის საფარველსაც წარმოადგენენ და არც შეუფერებელ სანახაობას ქმნიან“, მით უმეტეს, რომ გარეშე სიბრძნით შემოსვის შთამბეჭდავ მაგალითებს ძველი აღთქმის დიდი წინასწარმეტყველები — მოსე და დანიელი იძლევიან. პირველმა ამგვარი სიბრძნე ეგვიპტეში შეიმოსა, ხოლო მეორემ — ქალდეველთა ქვეყანაში.

თვლის რა, რომ წარმართული მწერლობის შესწავლის აუცილებლობაზე საკმარისად თქვა, ბასილი დიდი აყენებს საკითხს იმის თაობაზე, ახალგაზრდებს მისგან, კერძოდ, რისი სწავლა მართებს. მათ განსაკუთრებული ყურადღებით უნდა მოუსმინონ პოეტებს მაშინ, როცა კეთილშობილ ადამიანთა სახეებსა და საქციელს გვიხატავენ, ისინი უნდა შეიყვარონ და მათთან მსგავსების მიღწევას ყოველმხრივ შეეცადონ; ხოლო როცა ისინი ცუდსიტყვაობენ, დასცინიან, ან „ბედნიერებას უხვი ტაბლითა და თავაშვებული სიმღერებით“ საზღვრავენ, სასმენელნი ისე უნდა დაიხშონ, როგორც ოდისეუსმა დაუგმანა თანამგზავრებს ცვილით, რათა სირინოზთა ტკბილხმოვანი, მაგრამ მაცდუნებელი სიმღერის მსხვერპლნი არ გამხდარიყვნენ. ყველაზე ნაკლებად კი ყური პოეტებს მაშინ უნდა დაუგდონ, როცა ისინი ღმერთების სიმრავლესა და მათ თვისებებზე ლაპარაკობენ (ცნობილია, რომ ოლიმპოს ღმერთები ზნეობით ვერ დაიკვეხნიდნენ).

დაახლოებით ასეთსავე რჩევას იძლევა ბასილი დიდი ისტორიკოსთა შემოქმედების მიმართაც. ახალგაზრდები განსაკუთრებით უნდა მოერიდონ იმ თხზულებების კითხვას, რომელნიც მათი ავტორების მიერ მკითხველთა გასართობად არიან დაწერილნი. ასევე დასაგმობია ორატორთა დახელოვნება მსმენელთა წინაშე სიცრუის ჭეშმარიტებად გასაღებისათვის, რადგან, როგორც ამას ჯერ კიდევ პლატონი ასწავლიდა, უსამართლობის უკიდურესი ზღვარი უსამართლოს მიერ თავის სამართლიანად წარმოჩენაა.

უშუალოდ იმ კონკრეტული მაგალითების გარჩევა, რომელთა-

გან ერთნი სათნოებებს აქებენ და უზნეობას კიცხავენ, ხოლო მეორენი ბიწიერ საქციელს მისაბამად წარმოგვიდგენენ, თავად მკითხველმაც უნდა შეძლოს. იგი მსგავსად ფუტკრისა, რომელიც ყვავილების არა „მხოლოდ სურნელებითა და ფერადონებით ტკბება“, არამედ მათგან თაფლსაც იღებს, მხატვრული ნაწარმოების კითხვისას არა მხოლოდ ტკბობისა და სიამოვნების განცდას უნდა გამოედევნოს, არამედ მათგან სულისათვის სასარგებლოც უნდა დაიუნჯოს. ბასილი დიდი ახალგაზრდებს ურჩევს ყოველმხრივ დაემსგავსონ ფუტკრებს, რომელნიც განურჩევლად არც ყველა ყვავილს მიეახლებიან და იმათგანაც, რომლებზეც სხდებიან, ყოველივეს კი არ იღებენ, არამედ მხოლოდ იმას, რაც საქმისათვის გამოადგებათ, ხოლო დანარჩენს ხელუხლებლად ტოვებენ.

რამდენადაც მარადიული სასუფეველის მოპოვება ოდენ სათნოებათა მოხვეჭის გზითაა შესაძლებელი, ამდენად წარმართი პოეტები, ფილოსოფოსები თუ ისტორიკოსები სულისათვის ყველაზე დიდ სარგებელს მაშინ იძლევიან, როცა ისინი სათნოებათა შესახებ საუბრობენ, ან მათით შემკობილ პერსონაჟებს წარმოგვიდგენენ.

ასეთი მაგალითები ანტიკური ხანის მოაზროვნეთა შემოქმედებიდან თუ გამოჩენილ მოღვაწეთა ცხოვრებიდან ბასილი დიდს უხვად მოაქვს, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ მას თვალსაზრისი გარეშე სიბრძნესთან ქრისტიანის დამოკიდებულების შესახებ, რაც ეკლესიის საერთო სწავლებასაც წარმოადგენს, საკუთარი გამოცდილების საფუძველზე ჰქონდა ჩამოყალიბებული. აქვე უნდა შევნიშნოთ ისიც, რომ დიდი მოძღვარი ხელოვნების ნაწარმოებებთან ურთიერთობისას უფრო დიდი სიფრთხილის გამოჩენისაკენ მოგვიწოდებს, ვიდრე ჩვენ მას მატერიალური საკვების მიღებისას ვიჩენთ; რადგან თუ იმაზე ვზრუნავთ, რომ რომელიმე საკვებით სხეულს ზიანი არ მივაყენოთ, მით უმეტეს უნდა მოვერიდოთ სულისათვის იმგვარი საზრდელის მიწოდებას, რომელიც მისთვის მავნებელი გამოდგება; ასე რომ, როგორც თავადვე ამბობს, არ უნდა დავემსგავსოთ ნიაღვარს, რომელსაც, რაც გზადაგზა ხედება, ყოველივე მოაქვს და სული იმით, რაც უსარგებლოა, არ უნდა დავტვირთოთ.

ძნელი არ უნდა იყოს იმის მიხედვით, რომ ბასილი დიდის დამოკიდებულება საერო მწერლობისა და საერთოდ ხელოვნებისადმი, მიუხედავად იმისა, რომ იგი მისთვის ცნობილი კონკრეტული ავტორებისა და მათი თხზულებების საფუძველზე მსჯელობს, ყოველი ეპოქისათვის სანიმუშო და გასაზიარებელია. ამ საკითხებზე დაფიქრება მით უმეტეს გვმართებს დღეს, როცა ხელოვნების ამა თუ იმ დარგის ნაწარმოებზე კონტროლი, ზნეობრიობის თვალსაზრისით, სრულიად მოშლილია და საზოგადოებას, განსაკუთრებით კი ახალგაზრდებს, ხშირად სიახლისა თუ ორიგინალური თვალთახედვის რეკლამით იმგვარ ქმნილებებს სთავაზობენ, რომელნიც, ყველაზე რბილად რომ ვთქვათ, უზნეობისა და ბიწიერების აპოლოგიას წარმოადგენენ.

დაბოლოს, ბასილი დიდის ტრაქტატი „ახალგაზრდებს იმის თაობაზე, როგორ მიიღონ სარგებლობა წარმართული მწერლობიდან“ ქართულად პირველად ითარგმნა*. მიუხედავად დიდი პოპულარობისა, რომლითაც ეს თხზულება ქრისტიანულ სამყაროში ყოველთვის სარგებლობდა, ჩვენს სახელოვან მთარგმნელებს შუა საუკუნეებში ქართულ ენაზე მისი გადმოღება არ უცდიათ. შესაძლებელია, ამის მიზეზი ისიც იყოს, რომ ჩვენს ერს წარმართული მწერლობა არ ჰქონდა (ყოველ შემთხვევაში მისი ნიმუშები არ შემონახულა) და ამდენად არც პრობლემა არსებობდა ახალგაზრდობის მასთან დამოკიდებულების გასარკვევად.

გვანსა კოკლაბაძე.

* თარგმნილია ტექსტიდან: TLG 2040.002/F. Boulenger, Saint Basile. Aux jeunes gens sur la maniere de tirer profit des lettres Helleniques. Paris: Les Belles Lettres, 1935 (repr. 1965): 41-61.

წმიდა ბასილი დიდი

ახალგაზრდას იმის თაობაზე, როგორ მიიღოს
სარგებლობა წარმართული მწერლოგიდან

ბევრი რამ მაქვს, ყრმანო, თქვენთვის რჩევის მოსაცემად, იმის შესახებ, თუ რას ვთვლი საუკეთესოდ და რაც, უკეთუ შეიწყნარებთ, მჯერა, სარგებლობას მოგიტანთ: ასაკი, რომელიც მაქვს, წერთნა, რომელიც მრავალი საქმით მივიღე, ყოველთა განმსწავლელი ცვალებადობანი, რომელთაც საკმაოდ ვეზიარე, რადგან ყოველივე ამან კაცობრივ საქმეთა შინა გამოცდილება შემძინა. ამიტომაც შემიძლია, მას, ვინც ცხოვრებას ეს-ეს არის შეუდგა, ყველაზე უსაფრთხო გზა ვუჩვენო. გარდა ამისა, რამდენადაც ბუნებით ნათესაობის გამო თქვენთვის მშობლების შემდეგ ვდგავარ, თქვენ მიმართ თქვენს მამებზე ნაკლებად კეთილგანწყობილი არც მე ვარ, და თუ არ ვცდები, ვფიქრობ, თქვენც, როცა მე მხედავთ, მშობლებიც ისე აღარ გენატრებათ. ასე რომ, უკეთუ ჩემს ნათქვამს სიამოვნებით მიიღებთ, პესიოდეს მიერ შექმბულთა შორის მეორე დასში აღმოჩნდებით, ხოლო უკეთუ – არა, არასასიამოვნოს არაფერს გეცხვით, მაგრამ თავადვე გაიხსენეთ ის სგრიქონები, რომელშიც ამბობს: რჩეულთა შორის რჩეულია, ვინც თვითონვე ჭკრეტს იმას, რაც სჭირდება, ჩინებულია ისიც, ვინც სხვათაგან ნაჩვენებს მისდევს, ხოლო ვისაც არც ერთი ძალუძს და არც მეორე, სავსებით უვარგისია.¹

ნუ გაიკვირებთ, თუკი თქვენ, რომელნიც მასწავლებელთან ყოველ დღე დადიხართ და ურთიერთობას ძველი დროის გამოჩენილ კაცებთან მათ მიერ დაგოვებულ თხზულებათა მეშვეობით ამყარებთ, გეცხვით, რომ, ჩემი მხრივ, მათთან რაღაც უფრო სასარგებლო ვიპოვე. სწორედ ამის შესახებ მინდა გირჩიოთ: სახელდობრ, საჭირო არაა საჭე თქვენი აზროვნებისა, ვითარცა ხომალდისა, ერთხელ და სამუდამოდ ამ კაცებს გადასცეთ და საითკენაც არ უნდა წაგიყვანოთ, გაჰყვით; არამედ, მიიღებთ რა მათგან იმას, რაც სასარგებლოა, ისიც უნდა იცოდეთ, რა უგულებელყოთ, ხოლო რა არის ეს სასარგებლო

¹ პესიოდეს, ბერძენი ეპიკოსი პოეტის (VIII-VII ს. ძვ. წ.), „სამუშაონი და დღენი“, სტრ. 239-244.

და რა უგულებელსაყოფი და როგორ უნდა გავარჩიოთ ისინი ერთმანეთისაგან, ამას ახლა გასწავლით.

ყრმანო, ვფიქრობთ რა, რომ ამ კაცობრივ ცხოვრებას არავითარი ფასი არა აქვს, ჩვენ საერთოდ არ მივიჩნევთ და არც ეუწოდებთ სიკეთეს იმას, რაც კმაყოფილებას მხოლოდ ამ ცხოვრებასა შინა გვანიჭებს. არც სახელგანთქმულობა წინაპრებისა, არც სიძლიერე, სილამამე და სიდიდე სხეულისა, არც პატივის მოხევეჭა ყოველთა კაცთაგან, არც ეს სამეფო და არც კიდევ სხვა რამ, რასაც კაცობრივ საქმედ იტყვიან, არა თუ ღიდად, არამედ სასურველობის ღირსადაც კი არ მიგვაჩნია და მგერას იმათ კი არ ვაპყრობთ, რომელთაც ეს ყოველივე აქვთ, არამედ სასოებას უფრო შორეულზე ვამყარებთ და ყველაფერს ვაკეთებთ, რათა სხვა ცხოვრებისათვის მოვემზადოთ. ამიგომაც ვამბობთ, რომ ის უნდა შევიყვაროთ, რაც ამაში შეგვეწევა და ყოველი ღონით მას უნდა მივსდიოთ, ხოლო ის, რაც ამისთვის არ გამოგვადგება, ვითარცა სრულიად უფასური, უგულებელყოთ.

რა არის ის ცხოვრება და სად და როგორ გავაგარებთ მას? ამაზე საუბარი უფრო მომავლის საქმეა, ჩვენს ახლანდელ განზრახვას ნაკლებად შეეფერება და მოსმენითაც თქვენზე უფროსებმა უნდა მოისმინონ. თუმცაღა, შეიძლება საკმარისად წარმოგიდგინოთ იგი, თუკი გეტყვი: ვინმემ რომ შეძლოს სიტყვით მოიყვას და ერთად შეკრიბოს კაცთა მიერ განცდილი ყველა ბედნიერება დაბადებიდან მოყოლებული, აღმოჩნდება, რომ ოდნავადაც ვერ გაუსწორდება სიკეთებს იმ ცხოვრებისა და, რომ, პირიქით, ერთად აღებული აქაური სიკეთენი იქაურ სიკეთეთაგან ყველაზე მცირესაც კი, უფრო ღიდად ჩამორჩება, ვიდრე აჩრდილი და სიზმარი – სინამდვილეს. უკეთესად რომ ითქვას, შედარებით თვალსაჩინო მაგალითს გამოვიყენებ: რამდენადაც სული ყოველმხრივ უფრო პატივისაცემია სხეულზე, იმდენად განსხვავდება აქაური ცხოვრება იქაურისაგან.

ამ ცხოვრებისაკენ, რაღა თქმა უნდა ჩვენ წმინდა წერილს მივყავართ, რომელიც საიდუმლოთა საშუალებით გვზრდის; მაგრამ, ვიდრე ასაკის გამო, მისი ღრმა აზრის წვდომას შევძლებდეთ, გარკვეული ღროის განმავლობაში სულიერ თვალს წინასწარ, ვითარცა აჩრდილებითა და სარკეებით, მათგან არც თუ ძალიან დამორებული თხზულებებითაც ვწერთნით, ვბაძავთ რა ამ ღროს

სამხედრო წყობაში დახელოვნებისათვის მოვარჯიშებებს. ისინი ხელებისა და ფეხების მოქნილი მოძრაობით გამოცდილებას იძენენ და ამ სპორტული თამაშისაგან მიღებულ სარგებელს ნამდვილ ბრძოლებში იყენებენ.

ხოლო ჩვენ უნდა ვიცოდეთ, რომ წინ ყველა ბრძოლაზე დიდი ბრძოლა გველის, რომლისთვისაც ყველაფერი უნდა ვიღონოთ და მისთვის მოსამზადებლად, ძალისაებრ ჩვენისა, გავისარჯოთ; გონებით ვესაუბროთ პოეტებს, ისტორიკოსებს, ორაგორებსა და საერთოდ ყველა ადამიანს, ვისგანაც კი სულზე მრუნვისათვის რაღაც სასარგებლოს შეძენა შეიძლება. მსგავსად ხელოვანთა, რომელნიც თავდაპირველად რაღაც საშუალებებით იმას ამზადებენ, რამაც ფერი უნდა მიიღოს და ფერს, მეწამული იქნება ის თუ სხვა რომელიმე, მერე ადებენ, ასევე ჩვენც, რათა დიდება ჩვენი სათნოებისა წარუშლელი დარჩეს, ამ გარეშე მწერალთა შესწავლის გზით უკვე მომზადებულნი, წმინდასა და საიდუმლო გაკვეთილებს ყურადღებით მოვისმენთ, და ვითარცა მზის წყალში ცქერას შეჩვეულები, ბოლოს თვალს თავად მის ნათელსაც შევავლებთ. ამიგომ, უკეთუ სწავლებათა შორის რამდენადმე ნათესაობა არსებობს, მათი ცოდნა სწორედაც რომ გვმართებს, ხოლო უკეთუ არა, — შესწავლა სხვაობისა, რომელიც დაპირისპირებულებს ქმნის, არანაკლებ გვეჭირდება უკეთესის განსამტკიცებლად.

მაგრამ შესაცნობად მათი სახისა, თითოეული ამ სწავლებათაგანი რას შევადაროთ? რა თქმა უნდა, ხის საკუთარ სილამაზეს სიუხვე მწიფე ნაყოფისა წარმოადგენს, მაგრამ მას რამდენადმე სხვა სამკაულიც აქვს — ფოთლები, რომელნიც რტოებზე შრიალებენ. ასევე სულისთვისაც უწინარესად ნაყოფი ჭეშმარიტებაა, მაგრამ უსიამოვნო არც ის იქნება, თუ იგი გარეშე სიბრძნით შეიმოსება, ვითარცა ფოთლებით, რომელნიც ნაყოფის საფარველსაც წარმოადგენენ და არც შეუფერებელ სანახაობას ქმნიან. ამიგომაც ამბობენ, რომ სახელგანთქმულმა მოსემ, ვისი სახელიც, სიბრძნის წყალობით, კაცთა შორის უდიდესია, გონება ჯერ ეგვიპტური მეცნიერებებით გაწვრთნა და არსებულის² ჭერეგას შემდეგ მიეახლა. მოგვიანებით მსგავსად მოგვითხრობენ ბრძენი დანიელის³ შესახებაც, ვინც ჯერ

² იგულისხმება ღმერთი, რადგან ჭეშმარიტად არსებული მხოლოდ იგია.

³ ძველი აღთქმის წინასწარმეტყველი.

ბაბილონში ქალდეველთა სიბრძნე შეისწავლა და ღმრთეებრივ გაკვეთილებს მერე ეზიარა.

მაგრამ იმის შესახებ, რომ გარეშე მეცნიერებანი სულისათვის უსარგებლო როდია, უკვე საკმარისად ითქვა. ახლა ის ვთქვათ, როგორ უნდა შეისწავლოთ ისინი, უწინარესად პოეტები. მათგან დავიწყებ; რამდენადაც თავიანთ თხზულებათა მიხედვით პოეტები სხვადასხვაგვარად წარმოდგებიან, გონება მიმდევრობით ყოველთვის ყველაფერზე კი არ უნდა შეაჩეროთ, არამედ მაშინ, როცა კარგი ვაჟკაცების საქმეებსა ან გამონათქვამებს გადმოსცემენ. ისინი უნდა შეიყვაროთ, მოშურნეობდეთ და ძალიან უნდა შეეცადოთ, რომ მათ დაემსგავსოთ; ხოლო როცა სულმდაბალ კაცებს ასახავენ, თავი უნდა აარიდოთ და ყურებიც ისე დაიციოთ, როგორც ეს ოდისეესმა გააკეთა, როგორც თავადვე ამბობენ, სირინოზთა სიმღერისას.⁴

შეჩვევა უშვერი სიტყუებისა ხომ ერთგვარი გზაა [უშვერ] საქმეებზეც გადასასულელად. ამიგომ სული ყოველი ღონით უნდა დავიცვათ და გავუფრთხილდეთ, რათა სასიამოვნო სიტყვების შეწყნარებისას, ვითარცა მათ, რომელნიც თაფლთან ერთად საწამლავებსაც იღებენ, რაიმე ბოროტიც არ შემოგვეპაროს. ასე რომ, პოეტებს ჩვენ ყოველივესათვის როდი ვაქებთ, არ ვაქებთ მაშინ, როცა ისინი ცუდსიტყვაობენ, ვნებით აგზნებულებსა და მთვრალეებს ასახავენ, ან კიდევ, როცა ბედნიერებას უხვი გაბლითა და თავაშეებული სიმღერებით საზღერავენ. ყველაზე ნაკლებად კი ყური მაშინ უნდა დავუგლოთ, რაჟამს ღმერთებზე საუბრობენ, განსაკუთრებით, თუ მათ სიმრაველითა და ამასთანავე ერთმანეთთან დაპირისპირე-

⁴ სირინოზები — ბერძნული მითოლოგიის ღმერთი არსებანი მდინარის ღმერთისა და ერთ-ერთი მუზის — მელპომენეს, ან ტერპსიქორეს ასულები იყვნენ. ნახევრად ფრინველებმა და ნახევრად ქალებმა მამისგან ველური სტიქიურობა იმემკვიდრეს, ხოლო დედისაგან ღმრთებრივი ხმა. კლდოვანი კუნძული, სადაც სირინოზები ცხოვრობდნენ, საესე იყო იმ მუზღაურთა ძელებით, რომელთაც თავიანთი ტკბილი სიმღერით აცდუნებდნენ და სასიკედილოდ განწირულებს კუნძულზე გადასვლას და იქ დარჩენას აიძულებდნენ. პომპროსი „ოდისეაში“ მოგვითხრობს, რომ სირინოზთა კუნძულთან გაულისას ოდისეესმა თანამგზაურებს ვურები ცვილით საიმედოდ დაუგმანა, ხოლო თვითონ თავისი თავი ანძაზე მიაბმევინა, რათა სირინოზების სიმღერითაც დამტკბარიყო და არც კუნძულზე გადასვლისა და იქ სამუდამოდ დარჩენის საფრთხე შექმნოდა (ოდისეა, XII, 166-200).

ბულებად წარმოგიდგინებ. მათთან ხომ ძმა ძმას უმხედრდება, მშობლები შვილებს, შვილებს კი, თავის მხრივ, გამოუცხადებელი ომი აქვთ მშობლებთან. ხოლო მრუშობა ღმერთებისა, სასიყვარულო თავგადასავალი და ამკარა აღრევალი ერთმანეთს შორის, განსაკუთრებით ყოველთა ღმერთთა წინამძღოლისა და მბრძანებლისა, როგორც ისინი მას უწოდებენ, მევისა, ვითარცა იმგვარი საქმენი, რომელთა მოყოლაც კაცს საქონელთა შესახებაც კი გააწითლებდა, თეატრის სცენას დაუტოვოთ.

იგივე უნდა ვთქვა ისტორიკოსთა შესახებაც, განსაკუთრებით მამინ, როცა თავიანთ თხზულებებს მსმენელთა გასართობად თხზავენ. ვერც ორაგორებს მივბაძავეთ გყუილის თქმის ხელოვნებაში, რადგან ჩვენ, რომელთაც ცხოვრების სწორი და მართალი გზა ავირჩიეთ, გყუილი არც სამსჯავროთა შინა და არც სხვა საქმეებში არ შეგვფერის, მით უმეტეს, როცა სჯულით გვაქვს დაწესებული საერთოდ არ განვსაჯოთ.

უმჯობესი იქნება პოეტების თხზულებებიდან ის ადგილები შევიწყნაროთ, სადაც მათ სათნოება შეაქვს ან ბოროტება გაკიცხეს. რადგან, ვითარცა ყველა სხვა დანარჩენი ყვაილების მხოლოდ სურნელებითა და ფერადონებით ტკებდა, ხოლო ფუტკრებს მათგან თაფლის მიღებაც ხელეწიფებათ, ასევე ამ შემთხვევაშიც, ვინც ამ თხზულებებში არა მხოლოდ ტკობისა და სიამოვნების მიღებას გამოედევნება, მათგან რამდენადმე სულისთვის სასარგებლოსაც დაიუნჯებს. ამიტომ, ყოველმხრივ უნდა დავემსგავსოთ რა ფუტკრებს, ეს თხზულებებიც უნდა შევისწავლოთ. არც ფუტკარი მიეახლება ხომ თანაბრად ყველა ყვაილს, და იმათგანაც, რომლებმაც ჯდება, ყოველივეს წაღებას კი არ ცდილობს, არამედ იმას იღებს, რაც საქმისათვის გამოადგება, ხოლო დანარჩენს ხელუხლებლად ტოვებს.

ასევე ჩვენც, უკეთუ კეთილგონიერები ვართ, ამოვკრებთ რა ამ თხზულებებიდან იმას, რაც ჩვენთვის დამახასიათებელია და ჭეშმარიტად გვენათესავეა, დანარჩენს გვერდს ვუვლით. ვითარცა ვარდის ბუჩქიდან ყვაილის მოწყვეტისას ეკლებს თავს ვარიდებთ, ასევე ამ თხზულებებიდანაც იმას, რაც სასარგებლოა ვიძენთ, ხოლო ვნების მომგანისაგან თავს ვიცავთ. ამიტომ ყოველი მეცნიერება თავიდანვე უნდა განვიხილოთ და ღორიული ანდაზის მიხედვით –

ქვა გავუსწოროთ თოკს,⁵ – ჩვენი მიზნის შესაბამისად გამოვიყენოთ.

რამდენადაც ჩვენ სხვა ცხოვრებას სათნოებით უნდა მივალწიოთ, რომლისთვისაც მრავალი ქება შეუსხამს პოეტებს, მრავალიც ისტორიკოსებსა და კიდევ უფრო მრავალი სიბრძნისმოყვარე კაცებს, ამგვარი თხზულებებისადმი განსაკუთრებული ყურადღება გვმართებს.

მცირე სარგებელს როდი მოუტანს ახალგაზრდების სულებს შეთვისება და მიჩვევა სათნოებისა, რადგან სწავლებანი მის შესახებ, სიფაქიზისა გამო, მათს სულებში ღრმად აღიბეჭდება და წარუმლენი რჩება. განა შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ოდესღაც ეს სიგყვები, რომელთაც ყველა მღერის, პესიოდეს სხვა აზრით შეუთხზავს და არა ახალგაზრდების წასაქმებლად სათნოებისაკენ? „დასაწყისში უსწორმასწოროა და მიუვალი, მუდმივად ოფლის ღვრითა და ჯაფით გასაულელი გზა, რომელსაც სათნოებისაკენ მივყავართ; ამიგომაც ყველას როდი შეუძლია მას შეუდგეს ციყაბობისა გამო, ხოლო უკეთუ შეუდგა, მწვერვალს აღვილად მიადწიოს. მაგრამ მალა ასული დაინახავს, რომ გზა სწორია და მშვენიერი, აღვილი და მოხერხებული და უფრო სასიამოვნო, ვიდრე მეორე გზა, რომელსაც ბოროტებისაკენ მივყავართ და რომელმაც შედგომა, – როგორც თავად პოეტი ამბობს, – მყისვე შეიძლება მისი სიახლოვის მიზეზით“⁶

მე ვფიქრობ, რომ მან ეს არა. სხვა განზრახვით, არამედ სათნოებისაკენ ჩვენს წასაქმებლად დაწერა და ყველას მოგვიწოდა კეთილნი ვყოფილიყავით, რათა ჯაფისათვის უძღურებს წინასწარ არ გვეთქვა უარი მიზნისკენ სულაზე. ასე რომ, უკეთუ ვინმე სხვაც სათნოებას მსგავსად შეაქებს, ჩვენ ისიც უნდა შევიწყნაროთ.

როგორც ერთი კაცისაგან მოვისმინე, ვინც ჩინებულად შეისწავლა აზროვნება პოეტისა, პომეროსის მთელი შემოქმედება ქებადიდებაა სათნოებისა და მასთან ყოველივეს, გარდა იმისა, რაც მეორეხარისხოვანია, მისკენ მივყავართ. ნაკლებად როდი მეტყველებს ამაზე ის ადგილი, სადაც ხომალდის დაღუპვისას გადარჩენილ სამოსელშემოძარცულ კეფალენიელთა ბელადს პირველად მეფის

⁵ ანდაზა მოტანილია სადურგლო საქმის სფეროდან და გულისხმობს სიზუსტის დაცვას.

⁶ პესიოდე, სამუშაონი და დღენი, სტრ 285-290

ასული დაინახავს და ნაცელად იმისა, რომ სირცხვილის გრძნობა განეცადა, რადგან შიშველს უყურებდა, მისდამი პატივისცემას იგრძნობს. ეს იმიტომ, რომ პოეტმა ოდისეუსი სანაცულოდ სამოსისა სათნოებით შემკობილად წარმოადგინა.⁷ შემდეგ იგი დანარჩენმა ფეაკელებმაც იმდენად ღირსეულად მიიჩნიეს, რომ ნებიერი ცხოვრება დათმეს, ყველანი მას შეჰყურებდნენ და ბაძავენენ. არცერთ ფეაკელს მაშინ იმაზე მეტად არაფერი უნდოდა, ვიდრე ის, რომ ოდისეუსი ყოფილიყო, თანაც ხომალდის დაღუპვისას გადარჩენილი.⁸ ამ ადგილას, როგორც ამას პოეტის აზრის განმმარტებელი ამბობდა, ჰომეროსი დადადებს და ამბობს: „კაცნო, თქვენ სათნოებისათვის უნდა იბრუნოთ, რომელიც ხომალდის დაღუპვის დროსაც გადაგარჩენთ და ხმელეთზე შიშველებად გამოღწეულებსაც პატივით სეებდნიერ ფეაკელებზე ამალღებულადაც წარმოგაჩენთ“, – რადგან ასეთია იგი! სხვა სახის შენაძენი დანარჩენებზე მეტად ოდნავადაც არ ეკუთვნით თავად მფლობელებს, ისევე როგორც თამაშისას კამათელი ხან ერთ მხარეზე ვარდება და ხან მეორეზე. კაცის შენაძენთაგან ხელშეუხებელი მხოლოდ სათნოებაა, რომელიც სიცოცხლეშიც მასთანაა და სიკვდილის შემდგომაც.

უფიქრობ, ამიტომაც ამბობს სოლონი მდიდრების მისამართით:

„ჩვენ სათნოებას ვერ გავუცვლით მათ სიმდიდრეზე,

მას ხომ მარადის ვერაფერს ხელყოფს,

კაცთა ქონებას კი ხან ერთი ფლობს, ხანაც მეორე“.⁹

ამასთან ძლიერ ახლოსაა სტრიქონები თეოგნიდესი,¹⁰ რომელშიც ამბობს: „ღმერთი (ამ შემთხვევაში სულერთია რომელს გულისხმობს) სასწორს კაცთათვის მოგჯერ აქეთ ხრის და მოგჯერ იქეთ, რათა ისინი ხან მდიდარნი იყვნენ, ხანაც არაფრის მქონენი“. სათნოებისა და ბოროტების შესახებ მსგავსადვე სიბრძნისმეცყველებს თავის თხზულებებში ერთ ადგილას კეოსელი¹¹ სოფისტიც; მის ნათქვამსაც

⁷ ოდისეა, VI.

⁸ ოდისეა, VIII.

⁹ სოლონი ათენელი პოეტი (VII-VI ძვ წ.).

¹⁰ თეოგნიდე, მეგარელი პოეტი (VI ს. ძვ წ.).

¹¹ იგულისხმება სოფისტი პროდიკე კეოსელი, V ს. ძვ წ. (კეოსი — კიკლადების კუნძულებიდან ერთ-ერთს ერქვა), რომელმაც სახელი გაითქვა როგორც რიტორიკული პროზის სტილის შესანიშნავმა მცოდნემ და პედაგოგმა.

ყურადღებით უნდა მოვეპყროთ, რადგან უგულებელსაყოფელი კაცი როდია იგი. ამგვარად, მასთან ერთგან ნათქვამია, რამდენადაც მისი შინაარსი მახსოვს, რადგან სიტყვა-სიტყვით არ ვიცი და ვიცი მხოლოდ ის, რომ თქვა მან ეს უბრალოდ, გარეშე რიგმისა: როცა ყმაწვილი პერაკლე, თითქმის იმავე ასაკისა, რომელშიც თქვენ ხართ, გულმოდგინედ არჩევდა, გზათაგან რომელს შესდგომოდა, – ჯაფით წამყვანს სათნოებისაკენ, თუ ყველაზე ადვილს, ორი ქალი წარმოუდგა; ისინი იყვნენ სათნოება და ბოროტება, რადგან თუმცაღა ღუმდნენ, სხვაობას მათ შორის გარეგნობაც მყის წარმოაჩენდა; ერთის სილამამე მორთულ-მოკამშულობით იყო შექმნილი, ფუფუნებით ცხოვრებისაგან მოუძღურებული, მთელ სიმრავლეს ტკობათა ზედასხმულს თან ატარებდა, მათი წარმომჩენი პერაკლეს კიდევ მეტს ჰპირდებოდა და მის მოზიდვას ცდილობდა. ხოლო მეორე – გამხდარი, მოუკამშავი და მკაცრად მშირალი, სულ სხვა რამეს გამოხატავდა, რადგან არცა თაეაშეებულობასა და არცა ტკობას არ აღუთქვამდა, არამედ მრავალ ოფლისღერას, ჯაფასა და საფრთხეებს, ყველგან – ხმელეთსა და ზღვაზე, რის საფასურადაც ღმერთი გახდებოდა, როგორც ამას აეგორი გვიყვება. ბოლოს პერაკლე მაინც მას გაჰყვა.

ასე რომ, თითქმის ყველა, ვინც სიბრძნით რამდენადმე ყურადღებას იქცევს, ყოველი მათგანი, ძალისაებრ მისისა, თავის თხზულებებში მეტ-ნაკლებად სათნოების ქებას გადმოსცემს. მათ უნდა ვერწმუნოთ და მათ სწავლებათა ცხოვრებით წარმოჩენას შევეცადოთ, რადგან ვინც სხვათა მიერ სიტყვებით გადმოცემულ სიბრძნეს განამტკიცებს, ის ცოცხლობს, დანარჩენები კი მოძრავი აჩრდილები არიან მხოლოდ.

ვფიქრობ, ეს იმას ემსგავსება, მხატვარმა რომ განსაკვიფრებელი რამ, მაგალითად, სილამამე კაცისა ასახოს და აღამიანი სინამღვილშიც ისეთი იყოს, როგორიც მან სურათზე წარმოაჩინა. ვინც კაცთა წინაშე სათნოებას ქებას მგზნებარედ ასხამს და მასზე განგრძობილად საუბრობს, ხოლო საკუთარ თავთან მარტოდ დარჩენილი კეთილგონიერებასა და სამართლიანობამე უფრო მეტად ჰატივს ტკობასა და მოგებას ანიჭებს, მე ვიტყვოდი, მსგავსია მსახიობებისა, რომელნიც თუმცა სცენაზე ღრამების თამაშისას ხშირად გამოდიან

ვითარცა მეფენი და მმართველები, მაგრამ სინამდვილეში არათუ მეფენი და მმართველები, არამედ უმეტესწილად თავისუფალნიც კი არ არიან.

მუსიკოსი ხალისით როდი შეიწყნარებს იმას, რომ ღირა აუწყობელი იყოს და არც კორიფეეს სურს ჰყავდეს ქორო, რომელიც რაც შეიძლება, ხმაშეწყობილად არ იმღერებს. ასე ხომ ყოველი მათგანი თავის თავს დაუპირისპირდება და წარმოჩნდება, რომ მისი ცხოვრება მისსავე სიგყვებს არ ეთანხმება? და მსგავსად ვერიპიდესი იტყვის: „ენამ ჩემმა კი დაიფიცა, მაგრამ გულს ჩემსას არ დაუფიცია“.¹²

ამგვარად, მას ბრალი დაედება იმაში, რომ ნაცულად იმისა, მართლაც კეთილი იყოს, კეთილი მხოლოდ გარეგნულადაა და ეს უკიდურესი ზღვარი უსამართლობისა, უკეთუ პლატონს დავეჯერებთ, სამართლიანი ჩანს, თუმცა სინამდვილეში ასე არ არის.¹³ ამიტომაც უნდა შევიწყნაროთ თხზულებანი, რომელნიც სათნობათა შესახებ სწავლებებს შეიცავენ. რამდენადაც სახელოვანი საქმენი ძველი კაცებისა ჩვენამდე, ან აღამიანთა უწყვეტი ხსოვნით არიან შემონახულნი, ან კიდევ პოეტთა და ისტორიკოსთა თხზულებებში არიან დაცულნი, სარგებლობა, რომლის მიღებაც მათგან შეიძლება, არ უნდა მოვიკლოთ. მაგალითად, ერთი კაცი სახალხო კრებაზე პერიკლეს ლანძღავდა, მაგრამ იგი ყურადღებას არ აქცევდა. ასე გაგრძელდა მთელი დღის განმავლობაში: ერთი მეორეს საყვედურებით უმურველად ავსებდა, ხოლო მეორეს ეს არ აწუხებდა. შემდეგ კი, როცა საღამო დადგა და ჩამობნელდა, ძლივს შეწყვიტა რა ლანძღვა-გინება, პერიკლემ იგი ლამპრით შინ გააცილა, რათა ვარჯიში სიბრძნისმოყვარებაში წყალში არ ჩაყროდა.¹⁴

და კიდევ: ვილაც განრისხებული კაცი ევკლიდე მეგარელს სიკვდილით ემუქრებოდა და იფიცებდა კიდევ, რომ აღასრულებდა;¹⁵ თვითონ ევკლიდემ კი საპირისპირო ფიცი დადო იმის თაობაზე, რომ მას მოალმობიერებდა და მგრობას, რომელიც მის მიმართ

¹² ვერიპიდე, ტრაგიკოსი პოეტი (V ს.). ციტატა მოხმობილია მისი ტრაგედიიდან „ჰიპოლიტი“.

¹³ პლატონი, სახელმწიფო, II, 361 A.

¹⁴ პლუტარქე, პარალელური ბიოგრაფები, პერიკლე, V

¹⁵ ევკლიდე, ფილოსოფოსი (VIV სს. ძვ. წ.), სოკრატეს მოწაფე.

ჰქონდა, შეაწყვეტინებდა. და რამდენად მნიშვნელოვანია ამგვარი მაგალითებისაგან რომელიმეს გახსენება ადამიანის მიერ, რომელიც რისხვითაა შეპყრობილი! არ უნდა დაუჯეროთ გრაგედიას, რომელიც ამბობს: „ადვილად აიარალებს რისხვა ხელს მტრებზე აღსამართლად“,¹⁶ არამედ პირიქით, უმაჯობესი იქნება, თუ საერთოდ არ განვირისხდებით, ხოლო უკეთეს ეს გაგვიძნელდება, მრისხანება, ვითარცა ალვირით, გონებით უნდა მოეთოკოთ, რათა მან საზღვრები არ გადალახოს.

მაგრამ სიგყვა ისევ სახელოვან საქმეთა მაგალითებზე მივაქციოთ. ერთი კაცი სოფრონისკოსის ძეს სოკრატეს თავს დაესხა და სახეში დაუმოგავად ურტყამდა, მან კი არა თუ წინააღმდეგობა არ გაუწია, არამედ მთერალს ნება მისცა მრისხანებით დამტკბარიყო; ასე რომ, ცემისაგან სახე დაუსივდა და დაუწყლულდა. ხოლო როცა მან ცემა შეწყვიტა, როგორც ამბობენ, სოკრატეს სხვა არაფერი გაუკეთებია გარდა იმისა, რომ ვითარცა ქანდაკებას აწერენ ხოლმე ხელოვანის სახელს, შუბლზე დაიწერა: „ეს ამან და ამან ჩაიდინა“ და შური ამგვარად იძია.¹⁷ რამდენადაც ეს თითქმის ჩვენი მცნებების იგივეობრია, ვამბობ, რომ ამგვარ კაცთა მიბაძვა ფრიად კარგია. სოკრატეს საქციელი ხომ ახლოს დგას იმ მცნებასთან, რომლის მიხედვითაც, ვინც ერთ ლოყაში გაგარტყამს, მას მეორეც უნდა მიუშვირო და შურიც ამგვარად იძიო (მთ. V, 39); პერიკლესა და ევკლიდეს მაგალითები მსგავსია მცნებისა: მოუთმინე მდევნელებს და მშვიდად გადაიტანე მათი მრისხანება; და: ნუ დაწყველი მტრებს, არამედ სიკეთე უსურვე (მთ. V, 44). ამრიგად, ამათ მიერ წინასწარგანსწავლული არც სახარებისეული მცნებების მიმართ, ვითარცა რაღაც შეუძლებელისადმი, იქნება ურწმუნო.

გვერდს ვერ ავუვლი ალექსანდრეს მაგალითსაც: გყვედ ჩაიგდო რა დარიოსის ქალიშვილები, რომელთა შესახებაც ამოწმებენ, რომ განსაცვიფრებელი სილამაზისანი იყვნენ, ნახვის ღირსადაც კი არ ჩათვალა ისინი, რადგან მამაკაცებზე გამარჯვებულმა ქალებისგან

¹⁶ ევრიპიდე.

¹⁷ საიდანაა აღებული სოკრატეს ცხოვრებიდან ეს ეპიზოდი, უცნობია, ხოლო რაც წარწერას შეეხება, ბასილი დიდი გულისხმობს ფიდიასის ქანდაკებას — ოლიმპიელი ზევსი, რომელსაც ჰქონდა წარწერა: „მე შემქმნა ათენელმა ფიდიასმა, ქარმიდეს ძემ“.

დამარცხება სამარცხვინოდ მიიჩნია.¹⁸ ეს იმ მცნებაზე მიუთითებს, რომლის მიხედვითაც, ვინც ქალს გულისთქმით შეხედავს, კიდეც არც რომ მრუშობა საქმით არ აღასრულოს, დანაშაულისაგან მაინც არ თავისუფლდება (მთ. V, 28).

ბნელია ირწმუნო, რომ კლინიასის,¹⁹ ვინც პითაგორას ახლობელ-თაგან ერთ-ერთი იყო, საქციელის მსგავსება ჩვენს მცნებებთან შემთხვევითია და არა მათი გულმოდგინე მიბაძვა. და როგორ მოიქცა იგი? თუ დაიფიცებდა, შეეძლო თავიდან აერიდებინა სამი ტალანტის გადახდა, მაგრამ დაფიცებას, თუმცა სიმართლეზე უნდა დაეფიცა, გადახდა ამჯობინა, თითქოს მცნება, რომელიც ჩვენ დაფიცებას გვიკრძალავს, მოსმენილი ჰქონდა.

მაგრამ ისევ იმას მივუბრუნდეთ, რაც თავიდანვე ვთქვი. ჩვენ მიყვებით ყოველივე მიყვებით კი არ უნდა მივიღოთ, არამედ მხოლოდ ის, რაც სასარგებლოა. სამარცხვინოა უარვეყოთ საკვებთაგან მავნებელი, ხოლო სწავლებათაგან, რომელნიც ჩვენს სულს ასაზრდოებენ, არაფერი გამოვარჩიოთ, მსგავსად ნიაღვრისა, რაც კი შეგვხვდება, ყოველივე მივიგაცოთ და დავიგვირთოთ. თუკი მესაჭე უგუნურად კი არ მიჰყვება ქარებს, არამედ ხომალდს პირდაპირ ნავსაყუდელისკენ წარმართავს, მშვილდოსანი ისარს მიზანში ისვრის და მესპილენძეცა და ღურგალიც თავიანთი ხელოვნების შესაფერისი შედეგისაკენ ისწრაფვიან, რა გონივრული მიზეზი გვექნება იმისათვის, რომ ამ შემოქმედთ ჩამოვრჩეთ, მაშინ, როცა შეგვიძლია ჩვენს საქმიერებს ყურადღებით მოვეპყრათ? უკეთუ ხელოსანთა საქმეს რაღაც დასასრული აქვს, კაცობრივ ცხოვრებას არ ექნება მიზანი, რომლის შესაბამისადაც ყველაფერი უნდა აკეთოს და ილაპარაკოს მან, ვისაც განზრახული არა აქვს ყოველმხრივ პირუტყვეებს დაემსგავსოს?

ამგვარად, თუ საჭეს სულისა, მსგავსად აღუჭურველი ხომალდებისა, არავის გონებას არ მივანდობთ,* იღბალზე, აღმა-დაღმა

¹⁸ ამ ეპიზოდს აღექანდრე დიდის ცხოვრებიდან რომაელი მწერალი ავლუს გელიუსი (II ს. ახ. წ.) მოგვითხრობს თხზულებაში „ატეკური დამეხები“, VI, 8.

¹⁹ კლინიასი პითაგორას მოწაფე იყო, რომელსაც კლაუდიუს ელიანე იხსენიებს თავის თხზულებაში „ნაირ-ნაირი ამბები“, XIV 23.

* როგორც ჩანს, ბასილი დიდი აქ ცხოვრების გზაზე ახალგაზრდობისათვის წინამძღვრის არსებობის აუცილებლობას გულისხმობს.

გვაგარებს ცხოვრება. სპორტულ, ან თუ გნებავთ, მუსიკალურ ხელოვნებაშიც შეჯიბრებისას, სწორედ იმ თამაშობებში ვარჯიშობენ, რისთვისაც გვირგვინებია დაწესებული და არაეინ, ეინც ჭიდაობაში ან ორივეში ერთად – მუშტიკრივსა და ჭიდაობაში ვარჯიშობს, კითარასა და ფლეიტაზე დაკვრის სწავლას არ შეუდგება. ყოველ შემთხვევაში ასე არ მოქცეულა პოლიდამე,²⁰ არამედ მან ოლიმპიური შეჯიბრების წინ ეტლის სროლა დააყენა და ძალა ამით განიმტკიცა. არც მილონი²¹ ჩამოსულა მეთით გაპოხილი ფარიდან, არამედ იქიდან მის ჩამოთრევას ნაკლებ წინააღმდეგობას როდი უწევდა, ვიდრე ტყვიით მორჩილული ქანდაკებანი. და საერთოდ, მათთვის ვარჯიში მზადება იყო შეჯიბრებისათვის. მათ რომ ქვიშამოყრილი ასპარეზი და ფიზიკური ვარჯიშები მიეტოვებინათ და მარსიასის²² ან ფრიგიელი ოლიმპოსის²³ მსგავსად დაკვრისათვის მოეკიდათ ხელი, გვირგვინებსა და ღიღებსა მიემთხვეოდნენ, თუ გაიქცეოდნენ, რათა დასაცინნი არ გამხდარიყვნენ?

მაგრამ თავის მხრივ არც გიმოთევს²⁴ დაუთმია ხომ ტკბილად მღერა და არ გაუტარებია დრო საჭიდაო მოედანზე. სხვაგვარად ვერც ის, ვინც იმდენად ღიღი ხელოვანი იყო, რომ თანახმიერობითა და მკაცრი სიმწყობრით ჯერ მრისხანებას აღძრავდა, ხოლო შემდეგ კვლავ ამშვიდებდა და ლმობიერი ქლერადობით ამსუბუქებდა, ვერ შეძლებდა ყველასაგან ასე გამორჩეული ყოფილიყო მუსიკალურ ხელოვნებაში. ამბობენ, რომ მან, უკრავდა რა ალექსანდრეს წინაშე ფრიგიულ მელოდიას, სადილობისას აიძულა იგი აღმდგარიყო და

²⁰ პოლიდამე — ტროელი მეომარი და წინასწარმეტყველი, რომელიც გონიერებასა და მჭკვრემეტყველებას განასახიერებდა („ილიადა“, XVI, 535; XVIII, 294 და ა. შ.).

²¹ მილონი კროტონელი (VI ს. ძვ. წ.) ძლიერებითა და ღორმუცელობით ცნობილი ათლეტი. იხსენიებს პავსანია „ელადის აღწერაში“, VI, 14 და სტრაბონი „გეოგრაფიაში“, VI, 263.

²² მარსიასი, ფრიგიელი სატირი, ფლეიტაზე დაკვრის ოსტატი, რომელმაც გაბედა და მუსიკალურ შეჯიბრში თვით აპოლონი გამოიწვია. აპოლონმა იგი არა მხოლოდ დაამარცხა, არამედ ტყავიც გააძრო.

²³ ოლიმპოსი, ფრიგიელი მუსიკოსი, მარსიასის მოწაფე.

²⁴ ტიმოთევს მილეტელი, ცნობილი მუსიკოსი ვერიპიდეს თანამედროვე იყო. სპარტიდან იმის გამო გააძევეს, რომ ლირას მკაფი სიმი მიუმატა.

იარაღისათვის მოეკიდა ხელი, ხოლო როცა ქლერადობა შეარბილა, ალექსანდრე კვლავ თანამეინახეთ დაუბრუნდა.²⁵ ასეთ ძალას ანიჭებს ვარჯიში მიზნის მისაღწევად კაცს მუსიკალურსა და სხეულურივე შეჯიბრებებში.

რამდენადაც გვირგვინები და მოჭიდავენი გავისხენე, ვიგყვი: უკეთუ ისინი მრავალ შემთხვევაში დიდ გასაჭირს ითმენენ და საკუთარი ძალის გაზრდას ყოველი გმით ცდილობენ, სხეულის ვარჯიშისას ოფლს უხვად ღვრიან, საწვრთნელ მოედანზე ცემა-გყეპასაც ხშირად იგანენ, არა ყველაზე სასიამოვნო, არამედ მწვრთნელთა მიერ შერჩეული ცხოვრების წესით ცხოვრობენ, და, სიგყვა რომ აღარ გავაგრძელო, სხვა მხრივაც შეჯიბრებამდე დროს შეჯიბრებისათვის მზადებაში აგარებენ, ხოლო შემდგომად ყოველივე ამისა, ასპარეზზე გასულთაც ყოველგვარი ჯაფისა და საფრთხის დათმენა უხდებათ, რათა ჯილდოდ ველური ბეთისხილის, დაფნის (σελίνου)* ან სხვა რაღაც მსგავსისგან დაწნული გვირგვინები და მაცნეთაგან გამარჯვებულთა სახელების ხმამაღლა გამოცხადება მიიღონ, ჩვენ, რომელთაც ცხოვრებისეულ ღვაწლთათვის სიმრავლითაც და სიდიდითაც ისე საკვირველი ჯილდოები გველოდება, რომ მათი სიგყვებით გამოხატვა შეუძლებელია, მაშინ, როცა ყურზე გვიძინავს და ფრიად თავშეუწუხებლად ვცხოვრობთ, რატომღა ველოდებით, რომ ამ ჯილდოებს მარცხენა ხელითაც ავიღებთ?

ამ შემთხვევაში ხომ უსაქმურად ცხოვრება დიდად ღირსეული იქნებოდა, სარდანაპალი²⁶ და, თუ გნებავთ, მარტიტე,²⁷ ვის შესახებაც ჰომეროსმა თქვა, თუ ეს სიგყვები მართლაც ჰომეროსს

²⁵ მსგავს ეპიზოდს იხსენიებს პლუტარქე, „ალექსანდრეს ბედნიერებისა და სიქველის შესახებ“, II, 2.

* *apium graveolens* — მისგან დაწნული გვირგვინებით ისთმოსურსა და პითიურ თამაშობებში გამარჯვებულებს აჯილდოებდნენ და საფლავზედა ძველებს ამკობდნენ.

²⁶ სარდანაპალი უკანასკნელი მეფე ძველი ასურეთისა (IX ს. ძვ. წ.). ანტიკური ხანის ავტორებთან მისი სახელი ფუფუნებასა და ნებიურობასთან იყო გაიგივებული.

²⁷ მარტიტე — მთავარი მოქმედი პირი სატირული პოემისა, რომელიც შეცდომით ჰომეროსს მიწერებოდა. მარტიტე, რომელსაც თავის გონიერებაზე დიდი წარმოდგენა ჰქონდა, სინამდვილეში სულელი და უგუნური იყო.

ეკუთენის, რომ არც მხენელი იყო, არც მთესველი და ცხოვრებაში არც სხვა რამ შეეძლო, ბედნიერების თვალსაზრისით პირველობას ყველას წაართმევდა! მაგრამ განა უფრო მართალი არაა პიტაკეს²⁸ გამონათქვამი, რომელმაც თქვა: „ძნელია იყო პატიოსანი“. მართლაც, ღირსი იმ სიკეთეთა მიმთხვევისა, რომელთაც, როგორც ზემოთ ითქვა, კაცობრივ სიკეთეთა შორის ნიმუში არა აქვს, მრავალი ჯაფის გადატანის შემდეგაც ძლივს ვხდებით; ამიგომაც არ გვმართებს უქნარობა და არც ხანმოკლე მოსვენებაზე გაცვლა დიდი იმედებისა, თუ არ გვინდა მოვისმინოთ საყვედურები და დაეთმინოთ სასჯელი არა აქ, აღამიანებისაგან (თუმცაღა, ვისაც გონება აქვს, მისთვის მცირე არც ეს იქნება), არამედ იქაურ სამსჯავროთა შინა, სადაც არ უნდა გაიმართონ ისინი, მიწისქვეშეთსა თუ სადმე სხვაგან. ვინც ცოდვას უნებლიეთ ეხება, შესაძლებელია, ღმრთისაგან შეწყალება მიიღოს, ხოლო ვინც ცუდს განზრახ ირჩევს, შენდობასაც ვერ ითხოვს, იმისათვის, რომ დიდი სასჯელი არ დაეთმინოს.

მაშ, რა გაუაკეთოთ? – იკითხავს ვინმე. სხვა რა, თუ არა ის, რომ ყველა სხვა საზრუნავთაგან განთავისუფლებულმა სულზე ვიბრუნოთ?

ამიგომ, სხეულს თუ ეს მართლაც აუცილებელი არაა, არ უნდა ვემსახუროთ, ხოლო სულს ყოველი, რაც საუკეთესოა, მივუძღვნათ; ხორციელ, სხეულის ვნებებთან მჭიდრო კავშირისაგან, ვითარცა საპყრობილიდან, სიბრძნისმოყვარეობით განვთავისუფლოთ და ამასთან, სხეულიც ისე გავწერთნათ, რომ ვნებებისათვის დაუძლეველი გახდეს. აუცილებელი მუცელსაც უნდა მივაწოდოთ, მაგრამ არა ძალიან სასიამოვნო, იმათ მსგავსად, რომელნიც გრაპემის გამწყობ მონებსა და მზარეულებს ეძებენ და, ვითარცა ვინმე სასტიკი მბრძანებელისათვის ხარკის შემგროვებელნი, მთელს ხმელეთსა და ზღვას ჩხრეკენ ხოლმე. ჯოჯოხეთსა შინა წამებულებზე არანაკლები ტანჯვის დამთმენნი ეს საწყალობელნი მუშაკნი მართლაც რომ მატყლს ცეცხლზე ჩეჩენ,²⁹ წყალს ცხრილით ეზიდებიან და აღამიანებულ

²⁸ პიტაკე შეიდ ბრძენ ელინთაგან ერთ-ერთი იყო (VI ს. ძვ წ.), მისი ეს გამონათქვამი მოჟავს პლატონს „პროტაგორაში“, 343 A.

²⁹ ანდაზა, რომელიც შინაარსით იგივეობრივია ანდაზისა, „წელის ნაყვა როდინში“.

თიხის ჭურჭელში ასხამენ, რის გამოც მათ ჯაფას ბოლო არა აქვს.

თმის ვარცხნილობასა და შესამოსელზე გარჯა კი, თუ ამის საჭიროება არ არსებობს, დიოგენეს სიკაცით, უბედურებს ან კიდეც გზააბნეულებს ახასიათებთ.³⁰ ამიტომაც ვამბობ, რომ იყო პეწენიკი და იწოდებოდე ასეთად, ისევე სამარცხვინოდ უნდა ჩავთვალოთ როგორც გარყვნილება, ან სწრაფვა სხვისი საქორწინო სარეცელი-საკენ. რადგან მისთვის, ვისაც გონება აქვს, რა სხვაობა ექნება — თეატრალური³¹ სამოსელით იმოსება თუ მდაბიოროთა მოსასხამს მოისხამს, თუკი სამოსი სიცივისა და სიციხისგანაც საკმარისად იცავს? კაცისათვის, რომელიც მართლაც ღირსია ამ სახელისა, კოპწიაობა და გარეგნობაზე ზრუნვა ნაკლებ სასაყვედურო როდია, ვიდრე მონური დამოკიდებულება რომელიმე სხვა ვნებისადმი. რადგან ყველა მცდელობა მიმართული იმისკენ, რომ სხეული, რაც შეიძლება გამშვენებული იყოს, თვისებაა იმისა, ვისაც ვერც თავისი თავი შეუცვნია და ვერც ის ბრძნული სწაელება გაუგია, რომ კაცი ის კი არ არის, რაც იხილვება, არამედ რამდენადმე უმაღლესი სიბრძნეა საჭირო, რომლის მიერაც თითოეული ჩვენგანი თავის თავს, როგორცაა, ისე შეიცნობს; ხოლო ეს განუწმენდელი გონებისათვის უფრო შეუძლებელია, ვიდრე სხეული თვალებისათვის მგერის გასწორება მზისათვის; განწმენდა სულისა კი, ზოგადად და თქვენთვის საკმარისად რომ ვითხრათ, შეგრძნებებით მიღებულ სიამოვნებათა უგულებელყოფას ნიშნავს: თვალი არ უნდა განვაძლოთ სანახაობებით ილუზიონისტებისა, ან ცქერით სხეულებისა, რაც ტკობის სურვილს აღძრავს; სულში სასმენელთა მეშვეობით არც წარწყმედული მელოდია უნდა ჩავიღვაროთ, რადგან ამგვარი მუსიკიდან ნაყოფი — ვნებანი მონობისა და სულმდაბლობისა წარმოიშობიან. ჩვენ სხვაგვარ მუსიკას უნდა ვესწრაფვოდეთ, უკეთესს, რომელიც უკეთესისკენ წაგვიყვანს, რომლითაც დავეითი სარგებლობდა, შემთხვეული წმინდა საგალობლებისა და რომლითაც, როგორც წმინდა წერილი ამბობს, მან მეფე სიმმაგისაგან იხსნა.

³⁰ დიოგენეს გამონათქვამს ამის თაობაზე იმეორებს დიოგენე ლაერტელი თხზულებაში „ფილოსოფოსთა ცხოვრებანი“, VI, 54.

³¹ ტექსტშია ἡ ἔσταις — ქისტიდია, გრძელი კაბა, რომელსაც თეატრში ქოროს მსახიობები, ქალები და გამარჯვებული ათლეტები ატარებდნენ.

ყვებიან, რომ პითაგორამ, რომელიც ნადიმზე მთვრალეს შორის აღმოჩნდა, ლხინის წამყვან ფლეიგისგს კილოს შეეცლა და ღორიული ჰანგის დაკერა უბრძანა. ამ მელოდიით ისინი გონს ისე მოეგნენ, რომ გვირგვინები გადაყარეს და დარცხენილნი დაიშალნენ. ზოგიერთები კი ფლეიგის დაკერისას კორიბანტებისა³² და ბახუსის მსლებელთა მსგავსად სიმშაგეს ეძლევიან. აი, რამდენად ღიღია სხვაობა, რითი აივსება სასმენელი – ჯანსაღი თუ უეარგისი მელოდიებით. ამიგომაც, სრულიად ცხადია, რომ ახლა გაბატონებულ მელოდიათა შესრულებაში კიდევ უფრო ნაკლებ მონაწილეობას უნდა იღებდეთ, ვიდრე სამარცხვინო საქმეთაგან რომელიმეში; ხოლო ჰაერთან სხვადასხვაგვარი ანაორთქლის შეზავებისა, რაც ყნოსისთვის სასიამოვნოა, და ნელსაცხებელთა წასმის აკრძალვას პატივს მივაგებ.

სხვას რას იცყოდა ვინმე იმის შესახებ, რომ არაა საჭირო გამოდევნება შეხებითა და გემოთი ტკობისა, თუ არა იმას, რომ ამ სიამოვნებათა მონადირებისათვის გადაგებულებს ისინი მუცლისა და რაც მის ქვემოთაა, მისი ახირებული სურვილებით ცხოვრებას აიძულებენ. ერთი სიგყვით მან, ვისაც, ვითარცა ჭაობში, ხორციელ ტკობათა შინა ჩაძირვა არ უნდა, ყოველივე სხეულებრივი უნდა უგულებელყოს. სხეული იმდენად უნდა გვიყვარდეს, – ამბობს პლატონი, – რამდენადაც იგი ფილოსოფიის სამსახურში იღებს მონაწილეობას და ამ შემთხვევაში, ამრს რამდენადმე პავლე მოციქულის მსგავსად გამოხატავს, რომელიც გვირჩევს, ხორციელი მრახვა არ ვყოთ საბაბად წადილისა.³³

ისინი, რომელნიც სხეულზე მრუნავენ, რათა რაც შეიძლება ლამაზი იყოს, ხოლო სულს, რომელიც მას მოქმედებისათვის იყენებს, უგულებელყოფენ, რითი განსხვავდებიან იმათგან, რომელნიც იარაღს გულმოდგინედ უვლიან, ხოლო ხელოვნებას, რომელიც მათი საშუალებით მოქმედებს, უსულგულოდ ეპყრობიან? ამიგომ, პირიქით, სხეულს, ისევე როგორც მისწრაფებებს მხეცისა, ლაგამი უნდა ამოვდოთ და დავაოკოთ ამბოხნი, რომელთაც იგი სულში

³² Οἱ κορίβαιες — კორიბანტები კიბელეს ქურუმები იყვნენ, რომელთა თევანისცემასაც ღვთაების მიმართ შმაგი, ველური ზასიათი პქონდა.

³³ კორცთა ზრახვასა ნუ პყოფთ გულის სათქუმელ (რომ. 13,14).

წარმოშობს, ვითარცა მათრახით, გონებით დაავამარცხოთ და ჩაეაწყნაროთ და არა ის, რომ სადავეები ტკობისმოყვარეობისა მიეუშვათ და სხეულს უფლება მიეცეთ იმისა, რომ გონება მსგავსად იმ შეეგლისა წარიტაცოს, რომელსაც ცხენები თავს წაართმევენ და თავის ნებაზე მიაქანებენ.

პითაგორაც გავიხსენოთ; გაიგო რა, რომ მისი ერთი ნაცნობთაგანი ვარჯიშისა და ბევრი ჭამისაგან მეტისმეტად სუქდებოდა, უთხრა: „არ შეწყვეტ საკუთარი თავისათვის ამ ფრიად მძიმე საპყრობილის მშენებლობას?“³⁴ ამბობენ, პლატონმა წინასწარ განჭვრიტა რა მიანი, რომელსაც სხეული სულს მიაყენებდა, აკადემიისათვის ატიკაში ჯანმრთელობისათვის მავნე ადგილი განმრახ შეარჩია, რათა სხეული ზედმეტად არ განებიერებულყო, ისევე როგორც ვაშს სხლავენ ხოლმე, რტოები ზედმეტად რომ არ გაეზარდოს. ხოლო როგორც მე ექიმებისაგან მოვისმინე, თავის მხრივ, უკიდურესი ჯანმრთელობაც არამდგრადია.

ასე რომ, თუკი სხეულზე გადაჭარბებული მზრუნველობა თვით სხეულისთვისაც კი უსარგებლოა, ხოლო სულისათვის დამაბრკოლებელი, მაშინ მისი მორჩილებაცა და მსახურებაც ცხადი სიგიჟე ყოფილა. ჩვენ რომ მისი უგულებელყოფა გვესწავლა, კაცობრივთაგან ძნელად რომ რაიმეს გაეეკვირვებინეთ; მაგალითად, ჩვენ, რომელთაც ხორციელი ტკობა არაფრად გვიღირს, სიმდიდრე რისთვისდა დაგვჭირდებოდა? მე ვერ ვხედავ საჭიროებას, გარდა მითებისა, სადაც ღრაკონებზეა საუბარი, რაც გარკვეულწილად სიამოვნებასაც გვანიჭებს, საგანძურის ფხიზლად დარაჯობისა. ვინც ამგვარ საგნებზე მსჯელობისას თავის ღირსეულად დაჭერა ისწავლა, მას საერთოდ არ შეუძლია საქმითა თუ სიგყვით ოდესმე რაიმე მდაბიური და სამარცხვინო აირჩიოს; რადგან საჭიროზე მეტს – ლიდიური ქვიშა იქნება ეს თუ ოქროსმაგარებელი ჭიანჭველების შრომა – იმდენად უფრო არად ჩააგდებს, რამდენადაც ნაკლებად დასჭირდება; თვით საჭიროებას კი იგი, რა თქმა უნდა, ბუნებრივი და არა სიამოვნებათა განცდის მოთხოვნილებებით შემოსაზღვრავს.

ისინი, რომელნიც აუცილებელ მოთხოვნილებათა საზღვრებს გარეშე აღმოჩნდებიან, მსგავსად ფერდობზე დაქანებულისა, რომ-

³⁴ ულაანე, „ნაირ-ნაირი ამბები“, II, 18.

ელსაც წინ არაფერი ელობება რომ შეაკავოს, სრბოლისას ვერსად ჩერდებიან. რაც უფრო წინ მიიწევენ, მით უფრო მეტად განიცდიან საჭიროებას ახალი სურვილის დაკმაყოფილებისა, რომელიც წინას თანაბარია, ან მასზე მეტი, როგორც ამას სოლონი, ექსეკესტიდეს ძე, ამბობს: „ადამიანებისათვის სიმდიდრეს მღვარი არ უჩანს“.³⁵

ამ თვალსაზრისით მასწავლებლად გამოგვადგება თეოგნიდეც, რომელიც ამბობს: „არ მიყვარს და არც მსურს სიმდიდრე, არამედ, თუნდაც ხანმოკლე ცხოვრება მქონდეს, ოღონდ ცუდი არაფერი შემემთხვეს“.³⁶ მე მაოცებს დიოგენე, ვინც საერთოდ ყოველივე ადამიანური უგულებელყო და დაამტკიცა, რომ ღიდ მეუფემეც უფრო მდიდარი იყო, რადგან მასზე ცოცხალი რამ სჭირდებოდა ცხოვრებისათვის; ხოლო ჩვენ, თუ იმდენი ტალანტი არ გვაქვს, რამდენიც პითია მიზიელს³⁷ ჰქონდა, არც ამდენი და ამდენი პლეთრონი³⁸ მიწა და არც აღურაცხელი ჯოჯი საქონლისა, არაფერი გეყოფნის.

მე ვფიქრობ, უკეთუ არ გაქვს ქონება, არც უნდა გინდოდეს, ხოლო თუ გაქვს, იმის ფიქრზე მეტად, რომ მას ფლობ, როგორ განაგო იგი, ის უნდა იცოდე. მშვენიერი გამონათქვამი აქვს სოკრატეს; მან ერთ მდიდარ კაცზე, ვინც ფულს ღიდალ — აფასებდა, თქვა, რომ მანამდე არ გაცოდებოდა მისით, ვიდრე არ გამოცდიდა, იცოდა თუ არა მისით სარგებლობა. ფიდიასსა³⁹ და პოლიკლეტეს⁴⁰ იმ ოქროსა და სპილოსძვლის გამო, რომლითაც ერთმა ელეელეს⁴¹ ზევსის, ხოლო მეორემ არგოსელებს⁴² ჰერას ქანდაკება შეუქმნა, თავისთავზე ღიდი

³⁵ სოლონის ფრაგმენტულად მოღწეული ლექსის ამ სტრიქონს იყენებდნენ, აგრეთვე, არისტოტელე („პოლიტიკა“ I, 8 1256) და პლუტარქე (სიმდიდრის წყურვილის შესახებ, IV).

³⁶ თეოგნიდე, ელგია, სტრ. 1155-1156.

³⁷ პითია მიზიელი — ღიდიელი მდიდარი, ცნობილი, აგრეთვე, თავისი სისასტიკით (პეროდოტი, ისტორია, VII 27).

³⁸ τὸ Πλέθρον — პლეთრონი სიგრძის ერთეული იყო, რომელიც 30,38 მ-ს ანუ სტადიონის ერთ მეექვსედს უდრიდა.

³⁹ Ὁ Φειδίας — ფიდიასი, სახელგანთქმული ბერძენი მოქანდაკე (ძვ. წ. V ს.).

⁴⁰ ὁ Πολύκλειτος — პოლიკლეტე, ცნობილი არგოსელი მოქანდაკე და ხუროთმოძღვარი (ძვ. წ. V ს.).

⁴¹ ὁ Ἑλεῖος, — ელეელი, ἡ Ἑλεῖα (Ἑλῖς) — ელიდა, მხარე აღმოსავლეთ პელოპონესში.

⁴² ὁ Ἀργεῖος — არგოსელი; Ἄργος — არგოსი ქალაქი პელოპონესზე.

წარმოდგენა რომ შექმნოდათ, სასაცილონი გახდებოდნენ, რადგან სხვისი სიმდიდრით თავმომწონეებს, უგულებელყოფილი ექნებოდათ ხელოვნება, რომლის წყალობითაც ოქროც უფრო სასიამოვნო და ძვირფასი წარმოჩნდა. ხოლო ჩვენ, რომელთაც კაცობრივი სათნოება ჩვენთვის საკმარის სამკაულად არ მიგვაჩნია, ვფიქრობთ, რომ ჩვენი საქციელი ნაკლებად სამარცხვინოა? სიმდიდრე რომ მართლაც უგულებელგვეყო და გრძნობისმიერი სიამოვნებანი არად ჩაგვეგდო, ნუთუ პირფერობასა და ლიქნას მაინც გამოვედევნებოდით და ანგარებასა და გაიძვერობაში არქილოქეს⁴³ მელიის მიმბაძველნი გავხდებოდით?

აღამიანი, რომელიც აზროვნებს, ყველაზე უფრო იმას უნდა გაურბოდეს, რომ დიდებისათვის იცხოვროს და უმრავლესობის თვალსაზრისს ეთანხმებოდეს; მან ცხოვრების წინამძღვრად მართალი გონება უნდა გაიხადოს. კიდევაც რომ ყველა აღამიანს დაუპირისპირდეს, ან მშვენიერისათვის დიდებაც დაკარგოს და საფრთხეშიც ჩავარდეს, რაც სწორად შეიყნოს, იმის ურყევად დაცვას არაფერი უნდა ამჯობინოს. მაგრამ ვისაც ეს არ შეუძლია, მასზე ვიტყვი: განა რითი ჩამორჩება იგი ეგვიპტელ სოფისგს, რომელიც, როცა კი მოისურვებდა, მცენარე, ცხოველი, ცეცხლი, წყალი და ყოველგვარი საგანი ხდებოდა? ამგვარი კაცი მათ წინაშე, რომელნიც პატივს სამართლიანობას სცემენ, სამართლიანობას აქებს, მაგრამ როგორც ეს მლიქვნელებს სჩვევიათ, საპირისპიროს იტყვის იქ, სადაც შეამჩნევს, რომ მხარს უსამართლობას უჭერენ. ვითარცა მრავალფეხა, რომელზეც ამბობენ, რომ იმ მიწის ფერს იღებს, რომელიც მის ქვეშაა, ასევე ისიც აზრს იმათ შეხედულებებისამებრ იცვლის, რომელთა შორისაც იმყოფება.

თუმცა ჩვენ ამას უფრო სრულყოფილად ჩვენი წმინდა წერილის წიგნებიდან ვსწავლობთ, მაგრამ ამჯერად სათნოების აჩრდილის კონტურებს რამდენადმე გარეშე სწავლებათა მეშვეობით შემოვხაზავთ. ისინი, რომელნიც სარგებელს თითოეული საგნიდან კრებენ, მსგავსად დიდი მდინარეებისა, ყოველი მხრიდან მრავალი შენაერთით იზრდებიან, რადგან უნდა ვიფიქროთ, რომ გამონათქვამი პოეტისა: „ცოგას ცოგა მიუმატე“, ვერცხლის დაგროვებაზე უფრო

⁴³ იგულისხმება არქილოქეს იგავი „მელა და არწივი“ (ფრაგმ. 89).

მეგად ცოდნის დაგროვებას გულისხმობს და შეეფერება.⁴⁴ ასევე, ბიასმაც,⁴⁵ როცა შეიღმა, რომელიც ეგვიპტეში მიემგზავრებოდა, ჰკითხა, რა უნდა გაეკეთებინა იმისათვის, რომ იგი, რაც შეიძლება მეგად გაეხარებინა, უპასუხა: „შეიძინე საგზალი სიბერისათვის“, საგზალი კი მან სათნოებას უწოდა, ოღონდ ვიწრო სამღერებში მოაქცია — რადგან მისი სარგებელი კაცობრივი ცხოვრებით შემოსაზღვრა.

ხოლო უკეთუ ვინმე მე გითონის, არგანთონიოსის, ან ჩვენ შორის ყველაზე დღეგრძელი მათუსაღას,⁴⁶ რომელზეც ამბობენ, რომ თითქმის ათასი წელი (ოცდაათი წლით ნაკლები) იცოცხლა, ასაკს დამისახელებს, ან ვინმე მთელ დროს ადამიანთა დაბადებიდან გამოითვლის, ვითარცა ბავშვურ ამროვნებაზე, გამეცინება, რადგანაც ჩემი მზერა უფრო შორს — გრძელი და უბერებელი საუკუნისაკენ მიემართება, რომლის სამღერებსაც გონებით ვერ მივწვდებით, ისევე, როგორც უკედავი სულისათვის დასასრულის დადგენაა შეუძლებელი. მე თქვენ საგზლის შეძენას ამ საუკუნისთვის გირჩევდით, როგორც ანდაზა ამბობს: „დასძარი ყოველი ქვა, რომლისგანაც კი, რაიმე სარგებელი გექნებათ“.⁴⁷ ნუ შეყოვნდებით იმის გამო, რომ ეს ძნელია და ჯაფას მოითხოვს, არამედ გავიხსენოთ რჩევა იმისი, ვინც თქვა, რომ ყოველმა რაც შეიძლება საუკეთესო ცხოვრება უნდა აირჩიოს და დაელოდოს, რომ მიჩვევა მას სასიამოვნოს გახდის და ყველაზე საუკეთესოს გამოცდის. სამარცხვინოა ხომ, დრო ახლა დაკარგო და წარსულის დაბრუნებას შემდეგ ეცადო, რასაც, რაც არ უნდა წუხდე, ველარ შეძლებ.

ამგვარად, ის, რასაც მე უმნიშვნელოვანესად მივიჩნევ, ნაწილობრივ ახლა გითხარით, ხოლო დანარჩენის შესახებ რჩევას მთელი ცხოვრების განმავლობაში მოგცემთ. ხოლო თქვენ, რამდენადაც

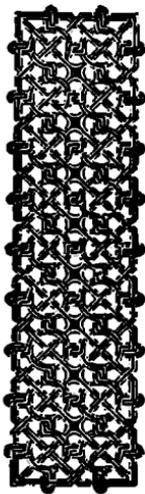
⁴⁴ ჰესიოდე, სამუშაონი და დღენი, სტრ. 359.

⁴⁵ ბიასი — შეიღ ელინ ბრძენთაგან ერთ-ერთი. მისი სიტყვები შემონახულია თხზულებაში „ფილოსოფოსთა ცხოვრებანი“, 1, 5.

⁴⁶ ტითონი — მეუღლე ქალღმერთ ეოსისა, სიმბოლო დღეგრძელობისა; არგანთონიოსი — მეფე ტარტესისა (VII-VI სს. ძვ.წ.); გადმოცემით 120 წელი იცხოვრა (პეროდოტე, ისტორია, I, 163). მათუსაღა — ბიბლიური მამათმთავარი, ნოეს პაპა, რომლის ამქვეყნიური ცხოვრებაც 969 წელი გაგრძელდა.

⁴⁷ ფაგურალური გამოთქმაა, რომელიც იგუფა, რაც „ყოველი ღონით ეცაღე“.

სამი სახის სნეულება არსებობს, ნუ დაემსგავსებით განუკურნებელ სნეულებს და ნურც ნების უძღურებას გამოიჩენთ, მსგავსს იმათი სნეულებისა, რომელნიც ხორციელად იგანჯებიან; რადგან მსუბუქად დაავადებულნი თვითონვე მიდიან ექიმებთან, შედარებით მძიმე სნეულებით შეპყრობილნი მკურნალებს თავისთან იხმობენ, ხოლო შავი ნაღველის სრულიად უკურნებელი სენის მქონენი მათთან მისულთაც არ იღებენ. დაე, ახლა თქვენ ნუ შეგემთხვევათ ეს; ნუ გაექცევით ადამიანებს, რომელნიც სწორად ამროვნებენ.

მნათობი ღმრთისმეტყველებისა	3
პოშილიეზი ექვსი დღისათვის	
პოშილია I. დასაბამად ქმნა ღმერთმან ცაჲ და ქუეყანა.....	14
პოშილია II. ხოლო ქუეყანა იყო უხილავ და განუმზადებულ.....	27
პოშილია III. მყარის შესახებ	39
პოშილია IV. წყალთა შესაკრებელის შესახებ.....	53
პოშილია V. დედამიწისაგან აღმოცენებულთა შესახებ.....	63
პოშილია VI. მნათობთა დაბადების შესახებ.....	76
პოშილია VII. ქვეწარმავალთა შესახებ.....	93
პოშილია VIII. ფრინველებისა და წყლის ცხოველთა შესახებ.....	104
პოშილია IX. ხმელეთის ცხოველთა შესახებ.....	118
ახალგაზრდებს იმის თაობაზე, როგორ მიიღონ	
სარგებლობა წარმართული მშენებლობიდან	131

წმიდა ბასილი დიდი
კესარია-კაპადოკიის მთავარეპისკოპოსი

პოპილიაზი აქვის დღისათვის
მეოთხე გამოცემა

ახალგაზრდას იმის თაობაზე, როგორ მიიღოს
სარგებლობა წარმართული მწერლოგიდან
მეორე გამოცემა

ქველი ბერძნულიდან თარგმნა,
შენიშვნები და წინასიტყვაობანი დაურთო
გვანცა კობლატაძემ

თსუ კლასიკური ფილოლოგიის,
ბიზანტინიისტიკისა და ნეოგრეციისტიკის ინსტიტუტი
საქართველოს საპატრიარქოს გამომცემლობა, 2011
თბილისი, ერეკლე II მოედ. №1. ტელ.: 98-26-34, 899-19-68-23
გავრცელების სამსახური: 899-26-54-52

Свт. Василий Великий
БЕСЕДЫ НА ШЕСТОДНЕВ
Четвертое издание

БЕСЕДА К ЮНОШАМ О ТОМ, КАК ПОЛУЧИТЬ
ПОЛЬЗУ ОТ ЯЗЫЧЕСКИХ СОЧИНЕНИЙ

второе издание
(на грузинском языке)
пер. с древногреческого
Гванца Коплатадзе

Издательство Грузинской Патриархии
Тбилиси, 2011

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 22.03.2011. ტირაჟი 1000.
დაიბეჭდა გამომცემლობა „მერიდიანის“ სტამბაში.